

SREBRENICA

Overig

4-B

Wie durft nu nog VN-missie aan?

Achtergrond Reacties De animo voor nieuwe missies onder VN-vlag zal verder afnemen, verwacht oud-militair Van Kappen. Advocaat Knoops: 'Nederland is de dupe van falend VN-optreden.'

Door onze redacteur
Thijs Niemantsverdriet

AMSTERDAM Hij heeft „ontstellend veel medelijden” met de ‘moeders van Srebrenica’, zegt generaal-majoor b.d. Frank van Kappen. Toch is de voormalig militair adviseur bij de Verenigde Naties, tegenwoordig VVD-senator, absoluut niet blij met het Srebrenica-vonnis dat Haagse rechtbank gisteren velde. Tegenover de genoegdoening voor de nabestaanden staat namelijk een „harde realiteit”. „En die luidt dat landen als Nederland straks nóg minder graag willen deelnemen aan VN-vredesoperaties. Zulke missies zullen straks meer en meer leunen op troepen die niet van de eerste categorie zijn, om het zo maar te zeggen.”

Het vonnis van de Haagse rechtbank heeft betrekking op een groep van 320 moslimmannen die op 13 juli 1995 hun toevlucht hadden gezocht op het Nederlandse Dutchbat-kamp in Srebrenica, dat onder verantwoordelijkheid viel van de Verenigde Naties. De Nederlandse blauwhelmen zetten de mannen de compound uit, waarna de meesten werden vermoord door de Bosnisch-Servische milities van generaal Mladic. „Door aan de deportatie van deze mannen mee te werken heeft Dutchbat onrechtmatig gehandeld”, oordeelde de rechter. De nabestaanden hebben nu recht op een schadevergoeding. Daarmee hebben de ‘moeders van Srebrenica’, die al jaren

lang genoegdoening proberen te krijgen voor de moord op hun zoons en echtgenoten na de val van de Bosnische enclave, voor het eerst een overwinning geboekt.

De uitspraak is nog niet definitief: de moeders gaan vrijwel zeker in hoger beroep, zij vinden de uitspraak nog te beperkt. Het kabinet „bestudeert” het vonnis, Tweede Kamerleden zijn terughoudend in hun commentaar. Maar deskundigen zeggen al dat dit tot nu toe de meest vergaande uitspraak over Srebrenica is.

Wat betekent dit voor de Nederlandse deelname aan militaire vredesoperaties in de toekomst? Eerder oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat de Verenigde Naties niet aansprakelijk kunnen worden gesteld voor de gruweldaden in Srebrenica. Nederland is nu wel terechtgewezen. En dat voor de tweede keer: in september vorig jaar oordeelde de Hoge Raad dat de staat aansprakelijk is voor de dood van drie moslimmannen: een elektricien van Dutchbat en twee familieleden van een tolk die ook op de loonlijst stond.

Advocaat en internationaal strafrechtdeskundige Geert-Jan Knoops denkt niet dat het vonnis gevolgen heeft voor nieuwe Nederlandse vredesmissies. „Het was een heel specifieke situatie, die niet één op één vergelijkbaar is met andere missies”, zegt Knoops, die onder meer voormalig Dutchbat-commandant Karremans

Najaar 1992

Door de aanhoudende strijd ontstaan er moslim-enclaves in het oosten van Bosnië. Srebrenica is daar één van. Aanvankelijk bestaat de enclave 900 vierkante kilometer. Begin 1993 is dat nog maar 150 vierkante kilometer.

Maart 1993

UNPROFOR-commandant Philippe Morillon brengt een bezoek aan Srebrenica, dat steeds verder geïsoleerd raakt. Hij belooft de bevolking van de enclave dat de VN hen niet in de steek zal laten.

April 1993

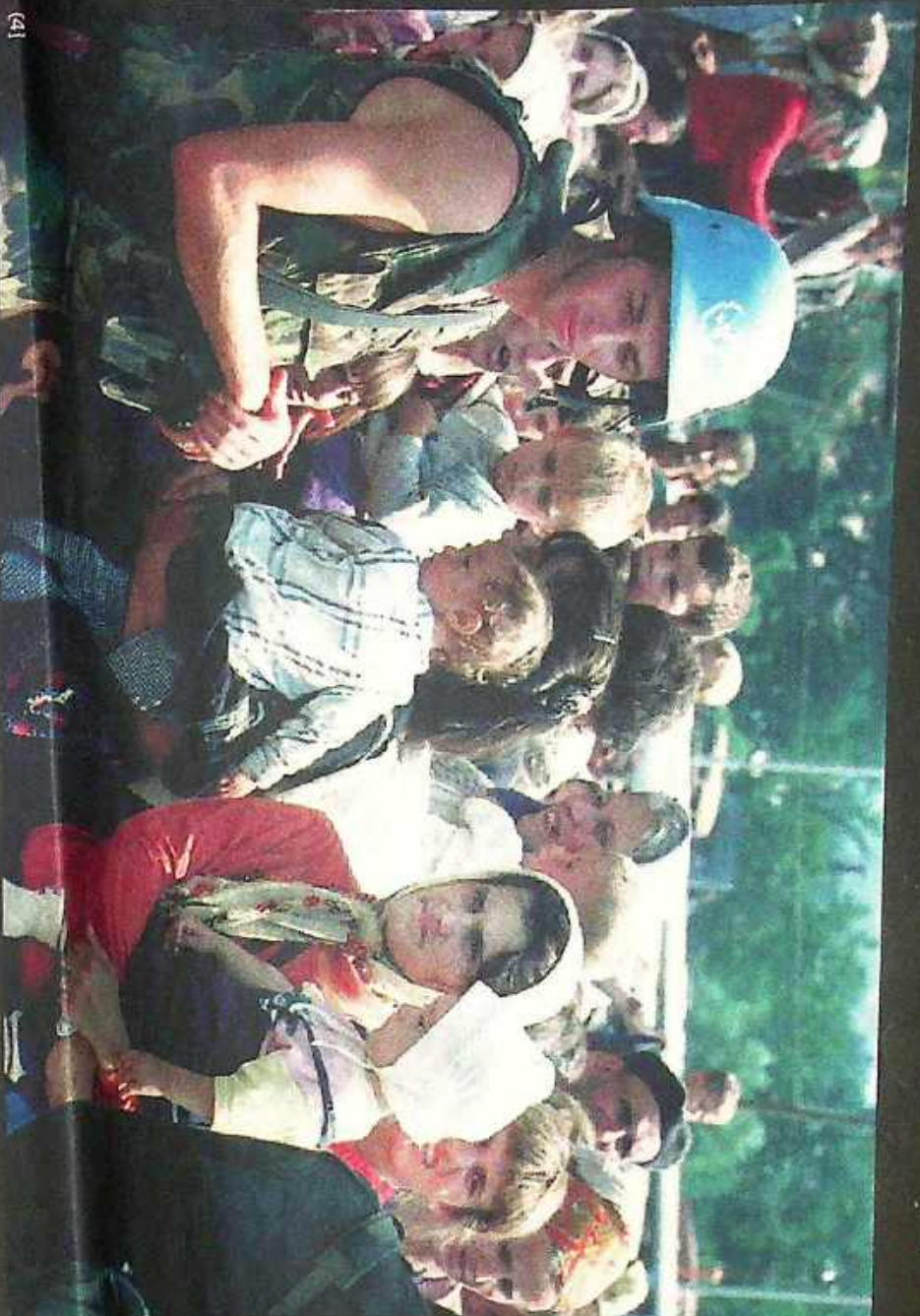
Srebrenica wordt uitgeroepen tot 'safe haven' oftewel 'veilige haven'. De VN-aanwezigheid wordt opgevoerd. Onder leiding van de VN beloven zowel de Bosnische Serviers als het Bosnische leger om de enclave te demilitariseren. Kort daarna wordt afgesproken om alle zware wapens terug te trekken.

September 1993

Nederland biedt de VN een bataljon aan van de Luchtmobiele Brigade voor de bescherming van de enclave. Op 12 november 1993 stemt de Nederlandse regering in met de uitzending van Dutchbat.

Maart 1994

Dutchbat lost het Canadese regiment af dat tot dan toe de enclave heeft beschermd. In juli volgt Dutchbat II en in januari 1995 Dutchbat III onder leiding van overste Thom Karremans. Het hoofdkwartier van Dutchbat ligt op een verlaten fabrieksterrein in Potocari, even buiten de stad.

(4) Nederlandse Dutchbatter houdt op 12 juli de wacht bij Bosnische moslimvrouwen en kinderen die op het punt staan om na de val van de moslimenclave Srebrenica vanuit Potocari in Oost-Bosnië te worden overgebracht naar een ander door moslims bezet gebied. (5) Een Dutchbatter staat bij het checkpoint van de VN-post in Potocari.

Hulp aan deportatie was deels onrechtmatig

Vonnis Voornaamste passages uit de uitspraak van de rechtbank in Den Haag.

verdedigt. Nederland was verantwoordelijk voor een *safe area* en haar inwoners - een concept dat na Srebrenica is losgelaten.

Generaal Van Kappen denkt dat de uitspraak wel degelijk ingrijpende gevolgen heeft voor toekomstige uitzendingen. „Sinds de jaren negentig hebben westerse landen met goedgekeurde en -bewapende legers steeds minder trek in operaties onder VN-vlag”, zegt hij. „Voor missies met een

derhandse blauwhelmen, maar dat is „een uitzondering”, aldus Van Kappen. „Daar doet de Nederlandse krijgsmacht inlichtingenwerk. We zijn niet verantwoordelijk voor een gebied of voor de lokale bevolking.”

Volgens advocaat Knoops is Nederland in het Srebrenica-drama de dupe geworden van „falend VN-optreden” en van „de immuniteit van de VN-volgens internationaal recht”. De uitspraak van gisteren, zegt hij, zou voor de staat reden kunnen zijn „om in vergelijkbare missies de immuniteit van de VN te doen heroverwegen.”

Na het vonnis volgt waarschijnlijk een hoger beroep. De Moeders van Srebrenica willen uiteindelijk bewerkstellingen dat de Nederlandse staat niet alleen verantwoordelijk gesteld wordt voor de dood van de 320 moslimmannen uit het Dutchbat-kamp, maar voor alle 8000 doden in Srebrenica.

Individuele Nederlandse militairen zijn tot nu toe buiten schot gebleven. Na lang wikken en wegen besloot het OM eerder commandant Karremans niet te vervolgen. Nabestaanden proberen hem nu alsnog, via een speciale procedure, voor de rechter te krijgen. Toch hoeven andere soldaten zich na het vonnis van gisteren geen zorgen te maken, zegt Geert-Jan Knoops. „Dutchbatters zullen zich persoonlijk aangevallen voelen door deze uitspraak, maar eigenlijk hoeft dat niet. Juristisch gezien wordt de staat op de vingers getikt, niet de soldaten.”

zige vluchtelingen geen reële optie was vanwege het gebrek aan voedsel en andere voorzieningen.

Niet blijkt echter dat het niet mogelijk was de overzichtelijke groep mannen in de weerbare leeftijd die zich op de compound bevond enige tijd langer op te vangen. Evenmin blijkt dat het laten vertrekken van de andere vluchtelingen uit de fabriekshal van de compound en het daar laten achterblijven van de mannen in de weerbare leeftijd op praktische problemen zou stuiten.

De rechtbank acht het aan het eind van de middag van 13 juli 1995 meewerken van Dutchbat aan de deportatie van de mannelijke vluchtelingen in de weerbare leeftijd die hun toevlucht hadden gezocht op de compound een onrechtmatige daad waarvoor de Staat aansprakelijk is. Het gaat om ongeveer 320 mannen. Het merendeel van deze mannen is niet meer levend teruggezien.

De aansprakelijkheid van de Staat strekt zich uit tot de gezinsleden van deze, aan het eind van de middag van 13 juli 1995 van de compound door de Bosnische Serviers weggevoerde en daarna gedode mannen, waarbij als uitgangspunt heeft te gelden de echtgenoten en kinderen van de minderjarige mannen en de ouders van de minderjarige mannen.

Dutchbat kon er op 12 juli 1995 in reële zin van uitgaan dat de Bosnische Serviers de mannen die door hen uit de rijen werden geselecteerd zouden worden onderzocht op het begaan van oorlogsmisdrijven.

Zij hadden geen reden om te vrezen voor het leven van deze mensen.

Dat veranderde in de avond van 12 juli 1995. Toen kon Dutchbat het vermoeden hebben dat de door de Bosnische Serviers geselecteerde en weggevoerde mannen een reël risico liepen op de dood of onmenselijke behandeling.

Aan het eind van de middag van 13 juli had Dutchbat, geleid op wat zij toen wist en had waargenomen, zich ervan bewust moeten zijn dat er een serieuze risico bestond op genocide van de door de Bosnische Serviers apart uit Potocari weggevoerde mannen.

Dutchbat had toen in de middag van 13 juli 1995 werd toegekomen aan evacuatie van de compound, een nieuwe atwering moeten maken over haar optreden in verband met de evacuatie van de vluchtelingen.

De rechtbank ziet onder ogen dat de situatie op de compound slecht was en dat het langer opvangen van alle daar aanwezige mannen en kinderen niet mogelijk was.

6 In het nieuws

Juni 1995

Srebrenica wordt nauwelijks meer bevoorraad. Dutchbat vraagt luchtsteun van de Verenigde Naties als een observatiepost van de Nederlanders wordt omsingeld. Ondanks eerdere toezeggingen wordt die geweldig.

6 juli 1995

Generaal Ratko Mladic valt de enclave aan met zijn eenheden. Het Bosnische leger vraagt de wapens terug die het eerder heeft ingeleverd om zich te kunnen verdeelgen. Dutchbat weigert de moslims wapens.

11 juli 1995

Mladic neemt Srebrenica in. Duizenden moslims vluchten, een deel weet de Nederlandse compound te bereiken. Karremans spreekt met Mladic over de evacuatie van de vluchtelingen. Duizenden mannen proberen door de bossen weg te komen. Rond 6.000 mannen zullen in handen vallen van de Bosnische Serviers.

12 juli 1995

Begin van de evacuatie. Onder toezicht oog van de Nederlanders worden de resterende Bosnische mannen gescheiden van de vrouwen. Zij worden afgevoerd. Aan het eind van 13 juli zijn de laatste vluchtelingen van de compound gehaald. Kort daarna zijn er geruchten over massamoord.

21 juli 1995

Dutchbat verlaat Srebrenica. Op een persconferentie in Zagreb lijkt overste Karremans het optreden van de Nederlanders te verdedigen door te zeggen dat er in Srebrenica "no good guys and no bad guys" waren.

[1]

[3]

[4]

[1] Generaal Ratko Mladic (links) drinkt met Dutchbat-commandant Thom Karremans (tweede rechts) na de val van Srebrenica. [2] Militair van de Servische Schorpioeneenheid bewaakt twee gevangenen moslimburgers die vanuit Srebrenica zijn afgevoerd naar de berg Treskavica. [3] Bosnische moslimvrouwen hullen tijdens een herdenkingsbijeenkomst in 2001

De soldaat hoeft zich niet schuldig te voelen

Achtergrond Srebrenica

Nederland heeft moeite met de zwarte bladzijde 'Srebrenica'. De staat draagt verantwoordelijkheid voor de moord op 320 moslimmannen. Militairen voelen het als een trap na, maar hun wordt weinig kwalijk genomen.

Door Enzo van Steenbergen

AMSTERDAM. Srebrenica is een open zenuw in de Nederlandse samenleving. Dat is wat Dirk Mulder, directeur van herinneringscentrum Kamp Westerbork, merkte toen begin deze maand duidelijk werd dat hij meehelpt met het opzetten van een museum in het voormalig hoofdkwartier van de Nederlandse Dutchbat-strijdkrachten in Srebrenica. Het 'Dutchbat-museum' werd dat al snel genoemd. Want: gefinancierd door de Nederlandse overheid. Mulder: "Er werd schande van gesproken. Alsof we trots moeten zijn over wat Nederland daar heeft gedaan. Maar we gaan er een eerlijk museum van maken, we willen niets verhullen. Dan kan de bezoeker zelf zijn conclusies trekken."

De Nederlandse staat is medeverantwoordelijk voor de dood van 320 moslimmannen die in juli 1995 uit het Dutchbat-kamp Potocari zijn verwijderd en vervolgens werden vermoord door Bosnische Serviers. Nederland is niet verantwoordelijk voor alle 8.000 doden die vielen in het als veilig bestempelde Srebrenica. Dat oordeelde de Haagse rechtbank gisteren, in een zaak die was aangespannen door de 'moeders van Srebrenica': een groep vrouwen die mannen en zonen verloren. Zij streeden negentien jaar om verantwoordelijken aangewezen te krijgen voor de genocide. Dat is gelukt. De Nederlandse militairen, die werkten onder vlag van de Verenigde Naties en op 'vredestmissie'

waren, hadden volgens de rechter kunnen weten dat er een moordpartij zou plaatsvinden, toen zij zich niet verzetten tegen het meenemen van hun kamp door militairen van generaal Ratko Mladic. Hadden de moslims op de 'compound' mogen blijven, dan hadden ze volgens de rechtbank vermoedelijk overleefd. Nederland moet schadevergoedingen gaan betalen, en de staat is juridisch schuldig bevonden. Maar moeten de Dutchbat-militairen zich ook moreel schuldig voelen?

Evert Oostdam, commandant van een Dutchbat-wachtpost, woonde en werkte op Potocari. Hij is blij voor de nabestaanden, omdat hij begrijpt dat dit goed is voor hun verwerkingsproces. Maar de commandant is ook verbijsterd: "Het is vreselijk wat de moeders is overkomen. Het zat je maar geheid, dat je zoon of man als een hond wordt afgemaakt. Maar voor de veteranen is de wond weer opengereken. Het alsof we twintig jaar na dato weer als vader worden teruggezet."

Zo voelt Julian Heel het ook. Hij hoorde bij de eerste groep Nederlandse militairen die naar Srebrenica vertrok en het Dutchbat-kamp opbouwde. Net als Oostdam spreekt hij van een "onmogelijke missie". Beide ex-Dutchbat'ers vertellen dat ze onderbewapend waren. Ze waren bevonden met te weinig man, zeggen ze. Toen de troepen van Mladic de drie honderd moslims van de Nederlandse compound kwamen halen, wisten de

Natuurlijk voelde het niet goed de moslims van de compound te laten vertrekken, maar we waren slecht bewapend

Evert Oostdam Dutchbat-militair

"Dit is geen totale zege, maar een mooi begin. Dat beseffen de moeders ook"

Marco Gerritsen advocaat 'moeders van Srebrenica'

Achteraf gezien maakt deze uitspraak mijn missie waardevol. Hoewel, dat was te eigenlijk al een hele tijd

Julian Heel Dutchbat-militair

Najaar 1996

Het kabinet-Kok vraagt het Rijksinstituut voor oorlogsdocumentatie (tegenwoordig het NIOD) een onderzoek te doen naar de rol van Dutchbat bij de val van Srebrenica en de daarop volgende genocide.

November 1999

Een VN-rapport pleit Dutchbat grotendeels vrij van schuld aan het drama. Het stelt vast dat de Nederlandse verzoeken om luchtsteun herhaaldelijk zijn genegeerd door het VN-hoofdkwartier.

10 april 2002

Presentatie van het NIOD-rapport. Enkele dagen later treedt het kabinet-Kok II af. Wim Kok neemt daarmee wel de verantwoordelijkheid voor het gebeure op zich, maar niet de schuld.

Juni 2007

Een aantal nabestaanden daagt de Staat der Nederlanden in een civiele procedure. Dutchbat zou niet op zijn taak berekend zijn en de burgers van Srebrenica onvoldoende beschermd hebben.

Juli 2011

Het gerechtshof in Den Haag stelt de Nederlandse staat aansprakelijk in het geval van drie slachtoffers. Zij werden van de commando gestuurd en daarvoor mee in felle aan de Bosnische Serviers overgeleverd.

FOTO'S VINCENT MENTZEL, ROEL ROZENBURG, AP, REUTERS, ANP

[4] Dutchbatters keren terug in Zagreb en worden op 23 juli ontvangen door prins Willem-Alexander en premier Wim Kok. [5] Premier Kok bezoekt op 12 op juni 2002 het identificatie-laboratorium in Tuzla en ziet zakken met lichamen van slachtoffers. [6] Publicaties en kamersluikjes over de val van Srebrenica. [7] Moeders van Srebrenica na afloop van de rechtszaak gisteren.

Nederlandse militairen niet dat de burgers vermoord zouden worden. Oostdam: "Natuurlijk niet, dat wist niemand." Gevraagd: lichte steun kwam nooit, vertellen de militairen. Oostdam: "Ik stond daar met een geweer tegen het kanon van een tank aan te kijken. Leg me eens uit, wat had ik als individu kunnen doen?"

Daarom is de mispraak van de rechtbank niet te verkroppen, vertelt Heel. Ook de veteranen hebben het bijzonder moeilijk met wat er in Srebrenica is gebeurd. Militairenverbond ACOM roept op tot rust voor de Dutchbatters. Heel: "Ik heb mijn leven in de waagschaal gesteld om voor die bevolking te zorgen. Dan doet een trap na heel veel pijn."

De moeders

Marco Gerritsen, advocaat van de moeders van Srebrenica, spreekt van "een mooie overwinning" en "gevoelensdoening" voor de vrouwen die hun mannen en zoons verloren. Ook Gerritsen vertelt over de situatie van de eigenlijke jaargetijden, maar dan van de andere kant. Over een moeder die haar man de Nederlandse legerimpound was opgevlucht. Haar on was te laat en kon niet meer naar men. Ze werden later allebei veroord door de troepen van generaal die Gerritsen: "Die mensen zochte hulp, die had Nederland hun moe-geven. Dat Dutchbatters zeggen ke niets mochten en konden, be-en we."

En nemen ook de nabestaanden

de Dutchbat-militairen niets kwalijk, vertelt Gerritsen. Dat de militairen zich aangevallen voelen door de uitspraak begrijpt hij, maar het is onnodig. De moeders houden in eerste instantie de Verenigde Naties verantwoordelijk, die de misse organisatie spraken van de hoogste rechtsinstaties, de Verenigde Naties zijn onschendbaar. Daarom is de Nederlandse staat aangeklaagd. Gerritsen: "Het gaat ons om de eindverantwoordelijken: de politiek en de legerleiding."

Geschiedenisboeken

Toen de Canon van Nederland werd samengesteld, met belangrijke momenten uit de geschiedenis, twijfelde de samenvattingcommissie of Srebrenica moest worden opgenomen. Dat gebeurde uiteindelijk wel, maar niet de aanbeveling dat Nederlandse legerkrachten hun leerlingen gedegen uitleg moeten geven en er zorg voor dragen dat niet alle gruwelbeelden van de moordpartijen worden getoond.

Dirk Mulder van herinneringscentrum Kamp Westerbork vindt dat Srebrenica een belangrijk onderdeel is van onze geschiedenis. In de geschiedenisboeken voor de middelbare school ziet hij het onderwerp "mondjesmaat" terug. Het wordt beschouwd als zwarte bladzijde, en "we hebben in Nederland de neiging die te snel om te slaan". Daarom werkt Mulder mee aan

Dutchbatters hoeven zich niet aangevallen te voelen. De Nederlandse staat wordt op de vingers getikt, zij niet

Geert-Jan Knoops internationaal strafrechtadvocaat en advocaat van Thom Karremans

Hoe bijzonder zou het zijn indien een nieuwe generatie politici bereid is te erkennen dat verontschuldigingen op zijn plaats zijn

Bert Bakker voorzitter parlementaire enquêtecommissie Srebrenica

Veel Dutchbat-jongens zijn getraumatiseerd. Confronteer hen er niet steeds mee

Harold Bierliet
Militairenverbond ACOM

het opzetten van het museum in het voormalig Dutchbat-hoofdkwartier. Al zou over de tentoonstellingen nog wel eens discussie kunnen ontstaan. Want accepteert de belangrijkste financier, de Nederlandse overheid, bijvoorbeeld het tonen van de pijnlijke foto van de Nederlandse commandant Thom Karremans die een glas drinkt met generaal Mladic? Mulder: "Dat beeld is het icoon geworden van het veronderstelde Nederlands falen in Srebrenica. Zo'n icoon mag niet ontbreken, maar we overleggen wel met de overheid. Dat kan spannend worden. Het is mijn taak een evenwichtige tentoonstelling te maken."

Excuses

Excuses heeft Nederland nooit aangeboden. Minister-president Wim Kok (PvdA) stapte in 2002 met de minsterspog op, maar zei bij die gelegenheid dat Nederland "nadrukkelijk niet de schuld op zich neemt voor de gruwelijke moord op duizenden Bosnische moslims". Wel zei hij "politieke verantwoordelijkheid" te voelen. Vorig jaar stelde de Hoge Raad de Nederlandse staat al verantwoordelijk voor de dood van drie Bosnische moslims: een elektricien van Dutchbat, plus twee familieleden van een tolk die ook door het Nederlandse leger werd betaald. Toen zei een aantal ministers dat Koks standpunt onveranderd de mening van de regering had verwoord met betrekking tot excuses. Kok laat deze krant weten zich te onthouden van commentaar.

MARJOLEINE DE VOS

We leven heel ons leven fout

Ik rijd door het land en kijk om mij heen. Maisvelden, eindeloze maisvelden... De velden verkaveld zoals ik het graag wil. De enige manier om hier doorheen te komen is plankgas... Dan wellanden, onnatuurlijk groen... ongezond glimmend... geen pinksterbloem, geen boterbloem... En waar is de leeuwerik? Wat hebben we gedaan?"

Het is EEG-commissaris van Landbouw Sicco Mansvelt die dit denkt, in de voorstelling *Mansholt*, met de buitengewoon effectieve tekst van Tjeerd Bisschop. Het is 1972, het rapport *Grenzen aan de groei* van de Club van Rome is net verschenen en heeft diepe indruk gemaakt op de man die berekend is geworden vanwege zijn modernisering van het boerenbedrijf: ruilverkaveling, het opheffen van kleine boerenbedrijfjes, vaste prijzen voor gewassen, voor boter, voor melk. Met als gevolg: welvaart voor de boeren, voedselzekerheid, bestaanszekerheid - begrippen die na de oorlog veel betekenden. Maar ook: de ondergang van talloze kleine boeren, pakhuizen vol boter, overschotten gedumpt op de wereldmarkt, landbouwsubsidies die de pan uitrijzen.

In de voorstelling zien we Sicco Mansholt, in de gedaante van acteur Helmer Woudenberg, in de jaren vlak voor en na zijn pensioen, op het moment dat hij zich tegen zijn eigen beleid keert en gelooft dat hij heeft bijgedragen aan de ondergang van de wereld die hij nu besluit alsnog te gaan redden. „Wat hebben we gedaan?"

Je zag een boerderijtje, romantisch als maar kon, en toen ruilden ze kavels

Ja dat is wel een vraag. Anders dan de Club van Rome voorspelde, is de wereld niet ten onder gegaan, de grondstoffen zijn niet op, de wereldbevolking lijdt minder honger dan toen in plaats van meer. Er hebben grote verbeteringen plaatsgevonden op milieugebied - de vissen drijven niet meer dood door de Rijn en wie praat nog ooit over zuure regen? Nieuwe technologie, inspanningen van de politiek, de wetenschap en het bedrijfsleven hebben ons deel van de wereld almaar meer welvaarder gebracht. Tegelijkertijd is natuur een verinsel geworden, zien grote delen van het Europese landschap er afschuwelijk uit en hebben we te maken met klimaatverandering en volksverhuizingen. Als Mansholt, en velen met hem, toen niet gelooft hadden dat het verkeerd ging, waren de voorspellingen van de Club van Rome wellicht uitgekomen. Een profeet die gehoor vindt, krijgt ongelijk. Had Mansholt twee keer gelijk of twee keer ongelijk? Of geen van tweeën?

Ik denk aan een regel uit Nijhoffs *Awater*: „Wij leven heel ons leven fout". Dat kan iedereen makkelijk over zijn leven voelen. Maar daarmee is het nog niet de waarheid, als er op dit gebied al zoiets als een waarheid zou bestaan. We zijn maar mensen. We moeten onszelf en elkaar niet wijs maken dat alles fout was. Op internet vond ik een filmpje uit 1957 van het ministerie van Landbouw, waar Mansholt toen de scepter zwaalde. Over ruilverkaveling. Je zag een boerderijtje, romantisch als maar kon, fruitbomen, waterput, hooi. Je hoorde over het bijna vruchteloze werk dat de boer en de boerin moesten verrichten, met een paard en een mestkar door de modder glijden om de verafgelegen landjes te bereiken. En toen ruilden ze kavels, en kregen een groter aaneengesloten perceel. Nee, het was niet makkelijk, zei het filmpje realistisch. Maar zo goed als ze het nu hadden! Een jarenvijftigwoning met spritige boompjes, een loonwerker op een trekker, een melkauto die de (twee) melkbusen kwam ophalen. De nieuwe tijd was aangebroken.

Het is nooit helemaal goed. Het is nooit helemaal fout. En het is ook niet zo dat wat je ook doet, het toch niet uitmaakt. Ook daar klinkt de stem van Nijhoff: we willen niet „puinhopen zien en zingen van mooi weer". En dus rommelt het leven maar verder.

Marjolaine de Vos is redacteur van NRC Handelsblad

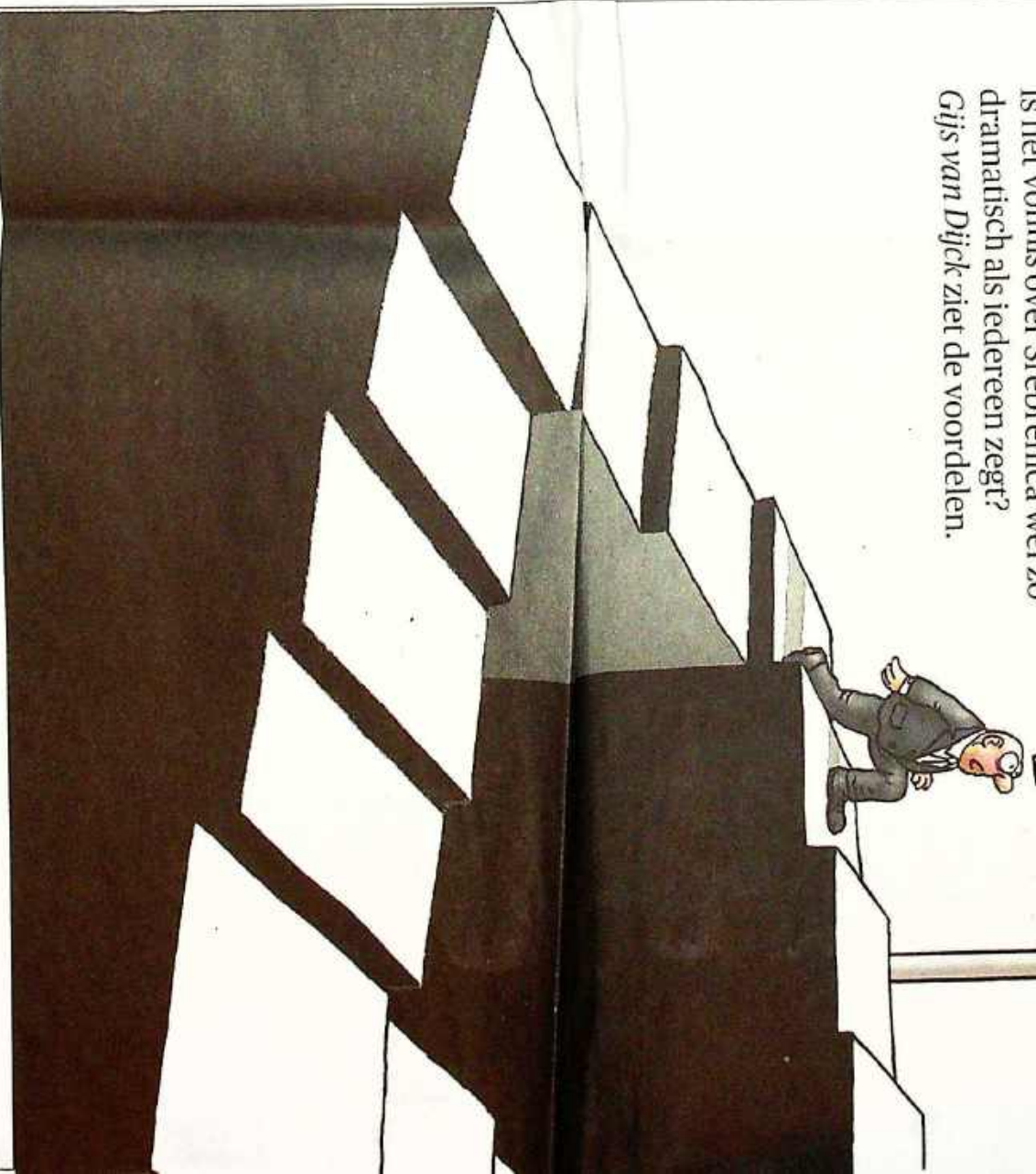
16 Opinie

Uitspraak Srebrenica kan ook juist goed uitpakken

Is het vonnis over Srebrenica wel zo dramatisch als iedereen zegt? Gijs van Dijk ziet de voordelen.

De rechtbank oordeelde eergisteren dat de Nederlandse staat aansprakelijk is voor de deportatie van meer dan 300 moslimmannen in Srebrenica op 13 juli 1995. Het is niet de eerste keer dat de staat aansprakelijk inzake het Srebrenica-drama. In september 2013 liet de Hoge Raad het oordeel van het gerechtshof in stand dat inhield dat de staat aansprakelijk was jegens nabestaanden van drie moslimmannen. Het ging om mannen die destijds werkzaam waren op de command, die werden weggestuurd door de Nederlandse Dutchbatters en die later werden vermoord door Bosnische Serviers. De aansprakelijkheid is er overigens steeds een van civielrecht-

Naar het einde van het Srebrenica-drama

BRIEVEN

Hoogleraren

Geef dan goed onderwijs

Zes Tilburgse hoogleraren vertellen in hun opiniestuk (NRC, 11 juli) dat zij hun College van Bestuur een petitie hebben aangeboden omdat de wetenschappelijke onderzoekers van hun universiteit onvoldoende aandacht krijgen. Dat komt doordat de wetenschap onvoldoende vertegenwoordigd is in besturen van universiteiten en hun Raden van Toezicht. Ik vind dat studenten van universiteiten onvoldoende aandacht van wetenschappers krijgen. Eric Wiebes, staatssecretaris van Financiën, levert mijn belangrijkste argument (NRC, 12 juli): „Als je iets heel graag wilt, ga je geloven dat het kan." Ik stel al jaren aan hoogleraren, academici en studenten deze onderzoeksvraag: welke blijvende waarden moet iedere nieuwe academicus van

zijn wetenschappelijke opleiding mee kunnen nemen? Bijna altijd blijkt deze vraag volkomen nieuwe te zijn en al geven de hoogleraren toe dat mijn vraag beslist relevant is, nemen ze daarna toch niet de verantwoording om er iets aan te gaan doen. Zoals ook één van deze zes Tilburgse hoogleraren, die ik in februari in Tilburg sprak.

Zouden hoogleraren eindelijk goed onderwijs gaan geven, dan krijgen zij vast veel meer ruimte voor zelfbestuur.

Arnold Fellendans Wassenaar

Dubbele nationaliteit

Juist om straf te ontgaan

Het commentaar „*Dubbel paspoort, dubbele straf*" (NRC, 15 juli p. 2) eindigt met: „Het zal iedere Nederlander, die ook een Marokkaans paspoort heeft, de indruk geven een

tweederangs burger te zijn. En dat zijn burgerrechten als Nederlander hier slechts voorwaardelijk gelden. En dat is dan ook zo."

Niets is minder waar. Marokko levert zijn onderdanen niet uit om hier te worden berecht. Marokkanen kunnen zich dus aan vervolging onttrekken door naar Marokko te gaan, of ze krijgen een lagere straf (voor bijvoorbeeld eerwaak). Niet uitleveren betekent rechtsongelijkheid want de autochtone Nederlanders kunnen vervolging of strafoplegging niet ontgaan. Die staan in ieder geval in het beklagenbankje. Onze burgerrechten zijn ondergeschikt. De dubbele nationaliteit moet derhalve worden afgeschaft als de tweede (niet Nederlandse) nationaliteit zijn onderdanen niet uitlevert om hier te worden berecht. Dat de Raad van de Rechtspraak dit niet heeft benoemd, geeft te zeggen.

A. Korevaar Leiden

NRC OMBUDSMAN
SJOERD DE JONG

Srebrenica: wie gaf de krant nu eigenlijk de schuld?

De soldaat hoeft zich niet schuldig te voelen. Meldde de krant donderdag, boven een van de stukken naar aanleiding van de jongste gerechtelijke uitspraak over de „zwarte bladzijde“ Srebrenica. De Haagse rechtbank had een dag eerder gevonnisd dat Nederland verantwoordelijk is voor de dood, in juli 1995, van zeker 320 mannen die direct onder toezicht stonden van het Nederlandse VN-bataljon.

Dus hoezo niet schuldig? Die kop was een weergave van de mening van enkele militairen. De krant zelf oordeelde dat het vonnis „pijnlijk“ was, maar juridisch niet echt nieuw: al eerder werd Nederland verantwoordelijk gesteld voor de moord op drie Bosnische medewerkers van Dutchbat, die van de compound in Potocari waren gestuurd. Het is het voorlopig laatste in een lange reeks commentaren over het „debacle“, „drama“, „syndroom“, „flasco“, de „ramp“, en „tragedie“ Srebrenica. Daarin is een geleidelijke verschuiving te zien van een politiek-strategisch perspectief naar een, door het nieuws gedwongen, meer morele en juridische beoordeling van Nederland.

De krant schoof op van 'weinig heroïsch' naar 'angsthazerij' van Dutchbat

Voeden, behalve door de strijdende partijen gelegenheid te bieden tot overleg en door humanitaire hulp. Verder is de buitenwereld - helias - machteloos. Alsof het over Syrië anno 2014 gaat. Maar nog geen twee maanden later - het NIOD noteerde het in zijn latere rapport over Srebrenica en de media - maakte de krant een forse draai: gani! Want: „Het ontbrekt de internationale gemeenschap aan verbeeldingskracht.“ Een analyse van kansen en risico's is mooi, maar daarin „ontbreekt het existentieel gegeven dat vooral democratische staten aan gaat, de Europese in het bijzonder om dat deze nieuwe ernstige schending van volken- en mensenrecht zich in Europa voordoet.“ Tiel van dat commentaar: *„In grijpen noodzakelijk (5 augustus 1992).“* Alsof het, nou ja, over Syrië anno 2014 gaat - waarbij deze krant pleitte voor een militaire interventie. Behalve de publieke opinie zal zeker ook discussie en druk op de redactie een rol hebben gespeeld in die draai. Toen de misste drie jaar later op een debacie was uitgegleden, keerde de krant terug naar de meer prudente lijn: „Zo toont het verloop van de gebeurtenissen in Bosnië dat de volkerenorganisatie niet opgevassen is tegen de taak om in een verscheurd land de vrede te herstellen. Oorlogvoeren is een ernstige zaak.“ (De schijn van veiligheid, 12 juli 1995). Maar wiens schuld was het nu? En viel

Dutchbat iets te verwijten? Na de terugkeer van Dutchbat brak daarover een verwoed debat los in de krant. Verslaggevers rapporteerden dat de Dutchbatters „veel meer van de slachting“ hadden gezien dan bekend was. Het commentaar kassijde de militairen in de nasleep herhaaldelijk om hun „passiviteit“, maar stelde ook keer op keer vast dat de schuld voor de misdaad toch echt bij de daders lag, en de verantwoordelijkheid voor het mislukken van de missie bij de „hogere niveaus“ van VN en militaire commandostructuren. Het onderzoek van de VN pleitte Dutchbat zelfs „grotendeels vrij“, aldus de krant in november 1999, de „primaire verantwoordelijkheid“ lag bij de VN zelf. En bij de herdenking in 2000: „Wie de slag verloren heeft, heeft niets meer in te brengen.“ De samenhang in het bataljon was zoek, en „de leiding inspireerde niet tot een last stand“. Bij de herdenking in 2005: „De Nederlandse militairen die erbij stonden, horen niet voor een tribunaal.“ En: „Niet Nederlanders hebben de moord [...] op hun geweten.“

En al was de krant niet gelukkig met het insigne dat Dutchbat-leden in 2006 werd verleend, het falen mocht „niet op de militairen worden afgewenteld“. Of zij „naar eer en geweten hadden gehandeld“ (zoals Defensie stelde) was volgens de krant „een morele vraag“ voor het individuele geweten.

Dat accent verschuift wel. Een nieuw moment komt in 2010, als door nabestaanden aangifte is gedaan tegen overste Karremans. Dan zegt ook de krant, in navolging van het Joegoslavië-Tribunaal, dat er zoiets bestaat als aansprakelijkheid van leidinggevende militairen. Genoemde is immers een woord „met morele en juridische lading“. En de krant zegt dat het tijd wordt „spijt“ te betuigen. De toon van dat commentaar (*„Eindeeloos Srebrenica“*, 7 juli 2010) is veel harder, en meer gericht op moraliteit dan op diplomatieke of internationale contexten. Tot dan toe was het gedrag van Dutchbat in de commentaren hooguit gekwalificeerd als „weinig heroïsch“. Maar nu lezen we over „angsthazerij“ en een Dutchbat dat de enclave verliet „met de staart tussen de benen“, terwijl ze „wisten wat er kon gebeuren als ze de moslimmannen overlieten aan de „slagers“.

Die nieuwe lijn wordt versterkt door de uitspraak van het Haagse gerechtshof in 2011 in het voordeel van nabestaanden van drie vermoorde mannen - een toek en diens broer, en een elektricien - die werkten voor Dutchbat maar van de compound waren gestuurd. Het gaat dan uitdrukkelijk om de aansprakelijkheid van de staat, als verantwoordelijke, niet van individuele militairen.

Twee jaar later, als dat vonnis is bekrachtigd door de Hoge Raad. Klinkt in het commentaar opnieuw de herhaling dat de schuld voor het drama „volledig“ bij de Bosnische Serviërs ligt. Maar het stelt ook vast dat het „een Nederlands besluit“ was de drie mannen weg te sturen. Nederland moet nu ook „haast maken met het naderbij uitpreken van excuses“ aan de nabestaanden van de drie. Die zijn er nooit gekomen. Voor een „tribunaal“ hoeven de soldaten niet, aldus de krant. Maar de aansprakelijkheid van de staat, die is nu zeker onder ogen gezien.

Reacties: ombudsman@nrc.nl

Van vonnis Srebrenica moet nog blijken of het standhoudt

De meeste eisen van de 'moeders van Srebrenica' zijn gisteren door de Haagse rechtbank niet ingewilligd. De aansprakelijkheid die wel is erkend, voor de dood van de 320 mannen die direct onder toezicht van het Nederlandse VN-bataljon stonden, is substantieel. Maar niet definitief en ook niet echt verrassend. De uitspraak is in lijn met de eerdere vaststelling in hoogste instantie van de aansprakelijkheid van de staat voor de dood van drie Bosnische moslims, van wie er twee voor Dutchbat werkten. Maar net als in 2011 is ook deze uitspraak pijnlijk. Er zouden maar liefst 320 mannen nog geleefd hebben, als Nederland hen niet had weggestuurd. Er waren in de middag van 13 juli 1995 voor Dutchbat voldoende aanwijzingen dat er moordpartijen op moslimmannen gaande waren. En het was volgens de rechter ook duidelijk dat de Servische daders het Nederlandse gezag over de basis respecteerden. De rechtbank „acht buiten gerede twijfel“ dat de Serviërs de VN-basis niet zouden aanvallen om de groep te pakken te krijgen. In de kern is dat een feitelijk oordeel dat in hoger beroep ook anders kan uitvallen. Zekerheden achteraf zijn zelden onomstotelijk. Voor de dood van de hele groep van naar schatting 8.000 mannen acht de rechter Nederland intussen helemaal niet aansprakelijk. Al le operationele beslissingen waren rechtmatig of niet relevant voor de vraag of de Serviërs de genocide zouden doorzetten of niet. Behalve dus die éne taxatiefout op 13 juli. Dat is een magere basis om een overwinning voor de 'moeders van Srebrenica' te claimen. De hoofdzaak is dat Nederland destijds in VN-verband wel degelijk ernstig in gebreke is gebleven. De opdracht de moslimbevolking een *safe haven* te bieden is alleen voor vrouwen en kinderen gerealiseerd. In morele zin is Nederland, in VN-verband, mee verantwoordelijk voor de moord op 8.000 Bosnische mannen. Sindsdien neemt Nederland dan ook niet meer deel aan VN-missies zonder zware wapens, eigen luchtsteun en wat een 'robuuster mandaat' is gaan heten. De VN hebben sindsdien erkend dat de bescherming van burgers een verantwoordelijkheid is van de internationale gemeenschap. Het Dutchbat-model van licht bewapende 'vredessoldaten' die in een zware oorlog als buffer tussen partijen patrouilleerden, is volledig achterhaald. Toekomstige VN-commandanten zullen door deze uitspraak mogelijk terughoudend worden met het toelaten van vluchtelingen op de eigen basis. Vooral als er te weinig middelen zijn om hen te verdedigen. Maar die les is al getrokken. Het maakt ook VN-lidstaten duidelijk dat bij deelname aan missies de civiele rechter achteraf kan meekijken. In een rechtsstaat hoort dat er gewoon bij.

Bosnisch
vrouwen treu-
den vorig
week bij 17
nieuw geiden
tificeerde
slachtoffers in
Potocari, br
Srebrenica.

Tijdslijn

1994: Dutchbat neemt de bewaking van de moslimenclave Srebrenica over van de Canadese VN-militairen.

Januari 1995: Dutchbat III treedt daar aan onder leiding van luitenant-kolonel Karremans.

11 juli 1995: Bosnisch-Servische troepen onder leiding van Ratko Mladic nemen de enclave in.

13 juli 1995: Mannen vanaf 12 jr worden gescheld van vrouwen en kinderen, onder de ogen van Dutchbat.

1996: Regering-Kok geeft NIOD opdracht om de val van Srebrenica historisch te onderzoeken.

2002: Eindrapport NIOD. Kabinet-Kok treedt af; neemt de verantwoordelijkheid maar niet de schuld op zich.

Dutchbat handelde onrechtmatig

Srebrenica Moeders winnen zaak om deportatie 300 mannen; Nederlandse soldaten hadden genocide moeten voorzien.

16 juli 2014

Door een onzer redacteurs

AMSTERDAM. De moeders van Srebrenica boeken een belangrijk succes. De Nederlandse staat is medeverantwoordelijk voor de dood van 300 moslimmannen die op 13 juli 1995 uit het Dutchbat-kamp Potocari zijn verwijderd. Zij werden daarna door Bosnische Serviërs vermoord. De staat is aansprakelijk voor de schade die is geleden door de familieleden van de slachtoffers. Dat heeft de rechtbank in Den Haag vanochtend geoordeeld in een zaak die was aangespannen door 'de moeders van Srebrenica'.

Dit is de meest verregaande uitspraak van een rechter tot nu toe over de Nederlandse rol in de moslimenclave, die onder bescherming van de VN stond. Volgens de rechtbank hadden de Nederlandse VN-soldaten van Dutchbat er serieus rekening mee moeten houden dat de mannen de dood zouden vinden in een genocide.

Als ze in het kamp waren gebleven, hadden de Bosnische moslims waarschijnlijk overleefd, oordeelt de rechter. „Door aan de deportatie van deze mannen mee te werken heeft Dutchbat onrechtmatig gehandeld.”

Tijdens en na de val van Srebrenica, een door de VN gegarandeerd 'veilig gebied', werden 8.000 moslims vermoord door de troepen van generaal Ratko Mladic. Dutchbat verzette zich niet tegen de inname van de enclave.

De staat is niet aansprakelijk op alle punten die de moeders van Srebrenica aanvoerden. Het uitblijven van luchtsteun kan de staat niet worden aangerekend, net zo min als het feit dat de enclave niet is heroverd.

De moeders van Srebrenica procederen al jaren tegen de Nederlandse staat en de VN over het drama dat zich voltrok na de val van de moslimenclave. De Hoge Raad besliste in 2012 dat de VN niet voor de Nederlandse rechter kunnen worden gedaagd. De klagers

Ex-moslimenclave

gingen in beroep bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Dat bevestigde in 2013 dat oordeel.

In een andere zaak tegen de staat boekten nabestaanden al eerder succes. De Hoge Raad oordeelde in 2013 dat Nederland aansprakelijk was voor de dood van drie moslimmannen die in juli 1995 in Srebrenica zijn vermoord. Hun nabestaanden krijgen 20.000 euro schadevergoeding per persoon. Het gaat om een tolk van Dutchbat en de familie van een elektricien. Hij en de vader en broer van de tolk werden uit het kamp van het Nederlandse VN-bataljon Dutchbat gezet en overgedragen aan de Bosnische Serviërs. Die vermoordden hen.

De nabestaanden van deze drie slachtoffers willen ook ex-militair Thom Karremans, de toenmalig commandant van Dutchbat, en twee van zijn ondergeschikten persoonlijk aansprakelijk stellen voor de dood van hun familieleden.

IEDER HUIS
ZIJN KRUIS

Korte metten met genocideclaims

Internationaal Gerechtshof

Kroatië en Servië betichtten elkaar van genocide in hun oorlog van de jaren 90. Niet bewezen, oordeelt het VN-hof.

Door onze redacteur
Floris van Straaten

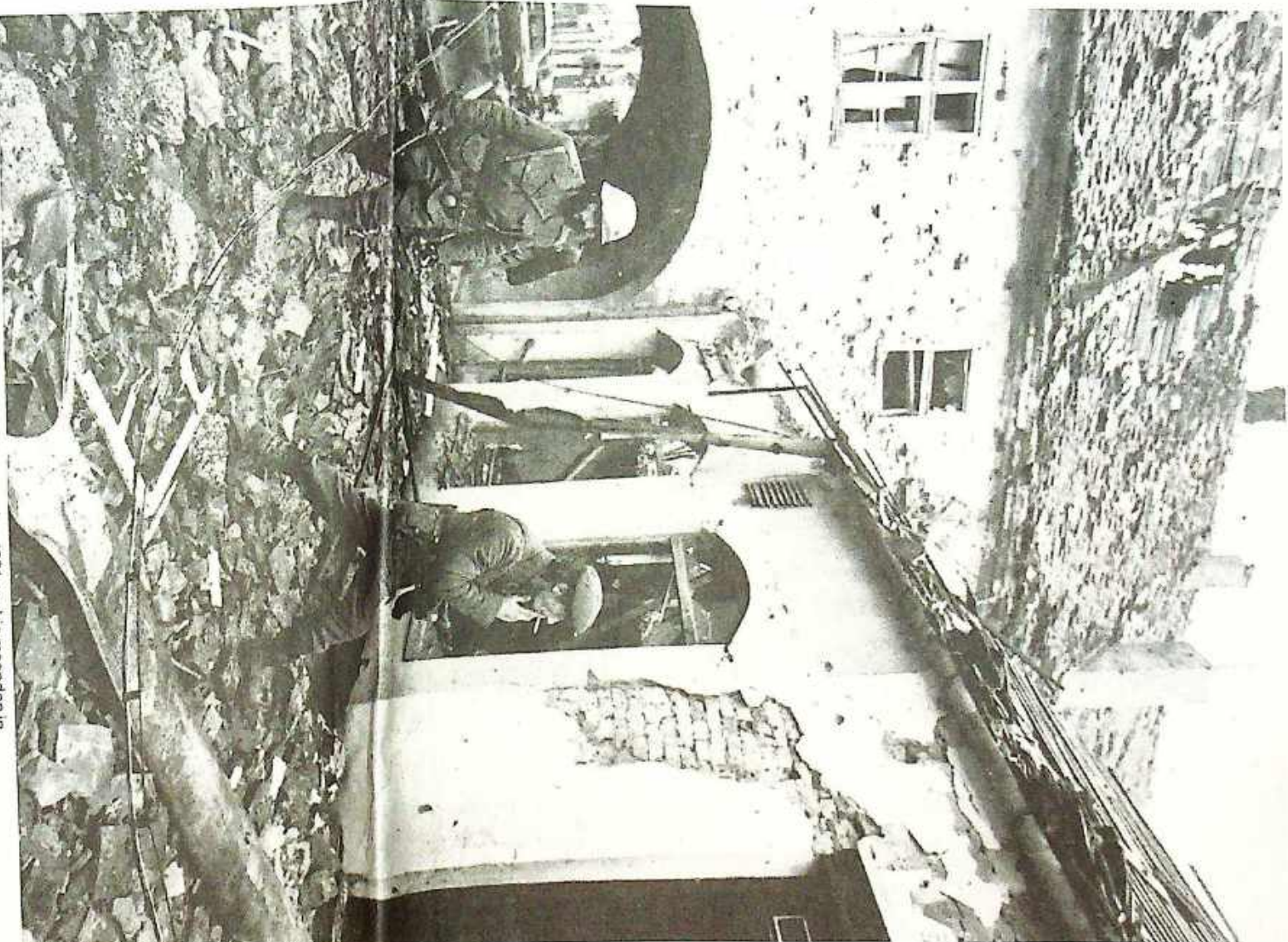
AMSTERDAM. De beschuldigingen van genocide vliegen al jaren over en weer tussen de volkeren van het voormalige Joegoslavië en vergiftigen vaak de onderlinge verhoudingen. Maar gisteren maakte het Internationaal Gerechtshof in Den Haag, de rechtbank van de Verenigde Naties, duidelijk dat het tijd is die retoriek over de oorlogsmisdaden van de eerste helft van de jaren negentig te temperen. Het wees de genocideclaims die Kroatië en Servië tegen elkaar hadden ingediend, beide resoluut af.

De Kroatische regering had betoogd dat met name tijdens de bijzonder gewelddadige Servische bezetting van de Kroatische stad Vukovar in 1991, maar ook elders, sprake was geweest van genocide. De Kroaten eisten bovendien financiële compensatie. Al in 1999 diende de regering haar claim in bij het Hof in Den Haag. De Serviërs op hun beurt stelden dat de wrede manier waarop 200.000 Serviërs waren weggejaagd uit Kroatische gebieden eveneens viel te karakteriseren als genocide. Bij de oorlog tussen Kroaten en Serviërs vielen tussen 1991 en 1995 in totaal zo'n 20.000 doden.

Uitvoering van bevolkingsgroep

De president van het Hof, Peter Tomka, zette bij het voorlezen van de uitspraak uiteen dat aan twee voorwaarden moet zijn voldaan voor misdaden tot genocide, ook wel volkerenmoord genoemd, kunnen worden bestempeld. Er moet sprake zijn van fysieke daden zoals het doden van mensen van een bepaalde groep of het opzettelijk ernstig verwonden. Daarnaast moeten piegers van genocide aantoonbaar de bedoeling hebben een bevolkingsgroep of een substantieel deel daarvan uit te roeien.

Het Internationaal Gerechtshof concludeerde echter dat Serviërs des tijds weliswaar tal van misdaden tegen Kroaten hebben gepleegd maar dat de Servische acties erop gericht waren de

Het Servische leger nam de Kroatische stad Vukovar in november 1991 na drie maanden in.

FOTO VINCENT AMALY/VEPA

meeste Kroatische inwoners weg te jagen, „niet op de fysieke of biologische vernietiging“. Kroatië had onvoldoende bewijs aangedragen voor Servische plannen tot massamoord, oordeelde het Hof. Daarom werd de eis afgevoerd.

Over de Servische tegenclaim waren de rechters korter maar ze kwamen tot dezelfde conclusie: er is geen bewijs geleverd voor genocide of andere schendingen van de Genocideconventie door Kroatië en daarom werd ook de Servische eis afgewezen. Wel merkten de rechters op dat ook de Kroaten misdaden hadden begaan jegens Servische inwoners.

Passende vergoeding

Tomka en de zijnen hadden ook nog een advies voor beide rivalen. „Het Hof moedigt de partijen aan hun samenwerking voort te zetten met het oogmerk een passende vergoeding te geven aan de slachtoffers van zulke schendingen en daarmee vrede en stabiliteit in de regio te consolideren.“

Met zijn vonnis helpt het Hof de gemeederen tussen Kroatië en Servië te kalmeren. Toekenning van een van de claims had tot nieuwe spanningen kunnen leiden. Genocide geldt als een van de zwaarste misdaden die er zijn. Beide landen zouden toekenning van een claim stellig hebben uitgelegd als een bevestiging van de eigen goedheid en de verdorvenheid van de ander.

Mokkend schikten Zagreb en Belgrado zich gisteren in de uitspraak, waartegen geen beroep mogelijk is. „We zijn ontvreden over het besluit van het Hof“, zei de Kroatische premier Zoran Milanovic. Het oordeel was „niet helemaal wat we ervan verwacht hadden“, zei de Servische president Tomislav Nikolic. Een bevestiging zag hij in de erkenning dat Kroaten ook misdaden tegen de Serviërs hadden gedaan.

De enige genocideclaim die tot nu toe is gehonoreerd in het voormalige Joegoslavië is die inzake de slachting van ruim 8.000 Bosnische moslims bij Srebrenica. Het Internationaal Gerechtshof bevestigde in 2007 een oordeel van het Joegoslavië-tribunaal dat de slachting als genocide kon worden aangemerkt. Het stelde Servië weliswaar niet direct verantwoordelijk, maar oordeelde dat Servië wel het genodigende had geschonden door de slachting niet te voorkomen.

Op 11 en 12 april 2015

VERENIGDE STATEN Trein botst op auto nabij New York, zeven doden

NEW YORK. Bij een treinsongeluk ten noorden van New York zijn gisteren zeker zeven doden gevallen en minstens tien zwaargewonden. De trein botste op een auto die stilstond op de rails. Vlak daarvoor waren de slagboemen op het voertuig terechtgekomen. De bestuurder van de auto was een van de dodelijke slachtoffers. Het ongeluk gebeurde tijdens het spitsuur, 32 kilometer ten noorden van New York, vlak bij het plaatsje Valhalla. De trein verliet het centraal station in Manhattan rond 17.45 uur (lokale tijd) en botste ongeveer drie kwartier later op de Jeep Cherokee. Door de botsing ontstond een ontploffing en vatte de auto vlam. De trein duwde de auto tientallen meters vooruit. Door de sterke explosie raakte een van de rails los, die de trein doorboorde. Zo'n vierhonderd passagiers werden tijdelijk opgevangen na het ongeluk. (AP)

DREIGING AANSLAG Belgische krant ontvangt dreigbrief uit naam IS

AMSTERDAM. De Belgische krant *Het Laatste Nieuws* (HLN) heeft een dreigbrief ontvangen die mogelijk afkomstig is van Islamitische Staat (IS). Dat heeft het federaal parket in België vandaag bevestigd. Justitie heeft een onderzoek ingesteld. De Franstalige brief kwam gisteren per post binnen op de redactie van HLN. In de getypte brief wordt onder meer aangekondigd dat „wat in Frankrijk is gebeurd, zich zal herhalen in België“, verwijzend naar de aanslag op het satirische tijdschrift *Charlie Hebdo*. De brief richt zich tot de burgemeester van Antwerpen, Bart De Wever, en koning Filip en dreigt met bomauto's in groene steden en op het platteland. Volgens HLN staat er onder meer: „Vanuit België zal IS Europa veroveren, want jullie voeren een proces tegen Shari'a-Belgium en houden meerdere van onze broeders gevangen.“ (NRC)

El Salvador Paus roept vermoorde aartsbisschop uit tot martelaar

Door een onzer redacteurs

AMSTERDAM. Paus Franciscus heeft de in 1980 doorgeschoten progressieve en populaire Salvadoraanse aartsbisschop Oscar Romero uitgeroepen tot een martelaar voor het geloof. Dit is een eerste stap op weg naar zaligverklaring. Conservatieve krachten in het Vaticaan hebben dit jarenlang geblokkeerd.

Romero werd vermoord bij een van de geruchtmakendste aanslagen door rechtse Salvadoraanse doodseshaders. Hij had zich in de burgeroorlog die woedde tussen de rechtse regering en linkse rebellen, uitgesproken voor mensenrechten en steun aan arme boeren. De charismatische Romero was

FOTO REUTERS

Romero wordt nog altijd geëerd.

zeer geliefd en al snel kwam een campagne op gang om hem zalig te verklaren. Paus Johannes Paulus II en zijn rechterhand Joseph Ratzinger, prefect van de Congregatie voor de Geloofsleer en de latere paus Benedictus XVI, hielden dit tegen. Zij verzetten zich tegen de door Romero bewonderde bevrijdingstheologie in Latijns-Amerika, die Marx en Jezus probeerde te verenigen en zich keerde tegen hiërarchie - ook binnen de kerk. Vorig jaar had paus Franciscus, de eerste paus uit Latijns-Amerika, al gezegd dat er geen reden meer was voor een blokkade. In het kerkelijk recht kan een martelaar zalig worden verklaard zonder dat hij hoeft te worden bewezen dat hij of zij een wonder heeft verricht.

Mr. N.M.P. Steijnen

Advocaat en Prokureur
Cauwenhoven 52-05
3703 ER Zeist
tel. 03404 - 5 68 67

datum

Srebrenica

14 J.L. 2012
Dutchbat had in Srebrenica de keuze
tussen zelf vermoord worden of lijd-
zaam toezien bij het onzekere lot van
anderen. Dat is een kwestie van eer,
maar geen grond voor rechtspraak.

H.H.M. Van Lieshout, Grave

Stephen Karganović*

ANALYSIS OF MOSLEM COLUMN LOSSES DUE TO MINEFIELDS AND COMBAT ACTIVITY

I. The issue

One of the fundamental issues in the controversy surrounding the Srebrenica operation in July of 1995 is the number of Moslem casualties during the critical period, which is usually defined as the week after Serbian forces took over Srebrenica on July 11, 1995. A subsidiary issue is whether these casualties were precipitated by one or more legally distinct causes. Were they caused in substantial part by combat activity, by wanton execution in contravention of the laws and customs of war, or by the intent to commit genocide? Whatever the ultimate number of those casualties may be, can all of them be attributed to execution, which in this case the prosecution of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia has chosen to classify as a genocidal act? Or are some, or even a significant portion, of Moslem casualties due to other causes and, therefore, in the legal sense should be classified differently?

It is not the purpose of this analysis to try to establish how many inhabitants of the former Srebrenica enclave perished as a result of execution, nor is it to take a position, whatever that number may be, on whether it meets the legal standard for genocide or not.

The purpose of this presentation is to determine the following, based on available Moslem, Serb, and UN and other competent sources:

- [a] whether there was combat activity involving significant segments of the enclave population which could have been the cause of substantial casualties on the Moslem side?;¹
- [b] whether there were minefields laid along the path of the Moslem column's breakthrough from Srebrenica to Tuzla which could also have caused substantial casualties?;

* President of Dutch NVO Srebrenica Historical Project, based in Den Haag, The Netherlands.

¹ In the opinion of prosecution military expert Richard Butler, "I would think that from my knowledge of the situation, that that number [casualties from legitimate military engagements referred to — SK] would be high for any particular combat engagements;" Popović et al., Transcript, January 23, 2008, p. 20250, lines 23-25.

- [c] whether according to credible non-Serb and non-Moslem sources the column might have suffered significant legitimate casualties during its retreat which cannot be subsumed under the rubric of genocidal or any other executions?; and
- [d] based on available data, can a reliable estimate be made of the likely total of these legitimate Moslem casualties?

II. The legal status of the Moslem column

Setting aside the complex legal questions surrounding the executions of captured prisoners, and the proper classification of such executions under international law, whether it should be considered genocide or placed in some other category, we focus on the 28th Division column. Starting around midnight on July 11, 1995, that column attempted to perform a breakthrough maneuver from the Srebrenica enclave to the Moslem controlled zone in Tuzla.

It is a settled principle of international law that a mixed military/civilian group or column is a legitimate target.

Analysis of the following statements subsequently given by members of that column confirms the column's mixed military/civilian nature:²

Mehanović Hašmir, EDS location of witness statement: 00371774

Hasanović Sead, EDS location of witness statement: 03021141

Avdić Enver, EDS location of witness statement: 00371746

Salihović Selvid, EDS location of witness statement: 00371738

Orić Meho, EDS location of witness statement: 01008156

Muminović Sejdaliya, EDS location of witness statement: 00371757

Alić Hasan, EDS location of witness statement: 00371752

Salčinović Sadik, EDS location of witness statement: 02112340

Husić Ramiz, EDS location of witness statement: 00813498

Additional support for the proposition that the column was mixed, military/civilian, is provided by prosecution military expert Richard Butler. In par. 3.21 of his *Report* dated November 1, 2002, ERN number 03072366, Butler states the view that "depending on the source, 10,000 to 15,000 persons formed a mixed [military and civilian] column..." which sought escape following the Srebrenica-Tuzla route.³

It may therefore safely be concluded that the column retreating through the woods from Srebrenica to Tuzla was mixed, military and civilian, and that therefore must be considered a legitimate target.

² Number references are to EDS [Electronic Disclosure System], ICTY document data base.

³ Butler admitted specifically the mixed nature of the column and its character as a legitimate target in his testimony in Popović, Transcript, p. 20244, lines 19-25 and 20245, line 1.

III. Legitimate combat engagements involving the column

The proposition that there were combat engagements in the course of which a significant number of Srebrenica Moslems perished receives support also from the prosecutor's chief investigator, Jean-Rene Ruez.

In an interview published in the Montenegrin newspaper *Monitor*⁴, Ruez states the following:

"A significant number [of Moslems] were killed in combat. The Zvornik brigade of the VRS Drina Corps had organized ambushes and that is when it had the most casualties during the entire war. Many were killed while trying to make it through minefields. An unknown number probably committed suicide in fear that they would be tortured before being put to death. It cannot be excluded that some had shot those who may have wanted to surrender."

Ruez then adds significantly the following thought:

"We shall rely on the number of the people who were executed directly, who were prisoners. They were prisoners, end of story."

It is debatable whether Ruez and the prosecution ultimately stuck to this plan. The reason they may not have is that consistent reliance on that approach from their point of view probably would not have yielded a satisfactory number of dead bodies.

Further on in the same interview, Ruez makes two very significant statements:

- [1] "As for those who perished in the woods, we are compelled to figure that they were killed in battle."⁵
- [2] "For the main part, we believe the witness' accounts..."⁶

If these two statements by Ruez are accepted, that [1] those who perished in the woods were killed in battle, and that [2] the column was mixed, then certain conclusions follow. The main one is that the column's losses must be set apart and must not be conflated with those who were, in Ruez's own terms, "executed directly, who were prisoners." Casualties associated with the column's retreat must therefore be deducted from the total of those who were massacred or murdered in a genocidal frenzy.

It is also useful to know that Ruez, and by implication the prosecution, place credence in the accounts of witnesses because we shall have quite a few of them to offer to shed light on the nature and extent of these combat-related casualties.

⁴ *Monitor*, April 19, 2001; ERN number 06038344

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

IV. Locations of combat engagements with the column

Ruez's admission, undoubtedly supported by brigade records and statements of witnesses that were at his disposal, that the Zvornik brigade suffered its greatest number of casualties throughout the war in that four day period while engaging the retreating Moslem Srebrenica column in combat is also highly significant.

To focus on the most obvious conclusions:

First, the column proceeding from the "demilitarized zone" must have been respectably armed in order to inflict such casualties on the Serbian forces trying to engage it.

Second, for the Serbian side to have suffered such significant casualties, the fighting must have been rather fierce. If so, logically that must also have resulted in at least proportionate casualties on the Moslem side.

The next question must therefore be: at what points did those combat engagements take place? That question is put in vain to the prosecution military expert Richard Butler, as evidenced by his response in the trial of *Popović et al.* on January 23, 2008:⁷

Q. With respect to your analysis, did you analyse at any time how many military combat engagements were there with respect to the column of Bosnian Muslims that were leaving Srebrenica and Potocari from Susnjari and the VRS?

A. No, sir. I never engaged in a process to do a step-by-step accounting of each particular engagement of the column.

We are fortunately in a position to help Mr. Butler.⁸ We have reviewed 33 Moslem witness statements [whose accounts, according to Mr. Ruez above, are to be believed]. They are Srebrenica column members who had made it to Tuzla or other points of safety, and according to them combat engagements with the Serbian side took place during their withdrawal at the following locations:

Konjević Polje	Kaldrmica
Sandići	Udrč-Baljkovica road
Jadar area	Snagovo
Buljin	Jaglić
Forest near Buljin	Crni Vrh
Baljkovica	Cerska
Lipanji	Šiljkovic village
Sučeska	Pervani village
Kravica	Velja Glava

⁷ Popović et al., Transcript, January 23, 2008, at p. 20243

⁸ Popović et al., Transcript, January 23, 2008, p. 20244, lines 7-18.

V. Combat activity along the path of retreat

According to statements given by column survivors to various authorities upon reaching the Moslem controlled zone, there was constant combat along the column's path from the Srebrenica enclave practically all the way to Tuzla.

It should be noted that based on our research of EDS materials, we were able to locate only 33 statements bearing on this issue. It is reasonable to assume that there must be hundreds more in various archives. Debriefing is standard operating procedure under these circumstances. Several thousand members of the column had made it to Moslem controlled territory and it is safe to assume that very many, if not most, of them—but certainly more than 33 — were interviewed by various authorities and gave them statements on what they had observed.

In addition, we have reason to believe that at least 7 similar statements, describing observations along the retreat route, are in the files of Human Rights Watch.⁹ A request has been sent to Human Rights Watch to provide these statements, but they have not responded.

But even the relatively scant data base of 33 witnesses offers a dramatic picture of fierce combat and severe human casualties all along the column's withdrawal route.

ENGAGEMENT SITES AND ESTIMATED CASUALTIES

Kamenica

Ademović Ševal: 200–250
Alić Hasan: 7 dead, 7 gravely wounded
Dedic Sulejman: great number of dead and wounded
Hasanović Sead: "many" bodies observed, at least 100 near the brook
Jusufović Azmir: 300 killed, 100 wounded
Kovačević Sadik: about 200 casualties
Memišević Nurif: 2000–3000 dead
Muminović Behudin: 6 corpses
Muratović Kadrija: "thousands" of dead
Osmanović Ramo: several hundred killed and 300–400 wounded
Ramić Sado: about 1000 casualties
Salkić Abdulah: several hundred casualties

Konjevic Polje

Ademović Bekir: "many bodies"

⁹ [1] Ekrem Salihović, Tuzla, July 24, 1996
[2] Mensur Memić, Tuzla, July 24, 1996
[3] Ramiz Masić, Tuzla, July 3, 1996
[4] Senad Grabovica, Tuzla, July 24, 1996
[5] Muhamed Matkić, Gornja Tuzla, July 19, 1996
[6] Dr. Ilijaz Pilav, Vogošća, July 24, 1996
[7] Ramiz Bećirović, Živinice, July 1996

Alić Melvid: many dead and wounded along road to Baljkovica
Smajlović Muhamed: estimated 500-1000 killed

Lipanj

Hasanović Sead: "many dead bodies"

Sandici

Muminović Behudin: saw mass burial of about 500 bodies
Smajlović Muhamed: estimated 200 dead
Zukanović Bego: saw 5 die; later "several" killed

Jadar area

Jusufović Azmir: some killed, no estimate

Buljin

Avdić Enver: 1000 casualties
Kovačević Sadik: 30 casualties
Mehanović Hasmir: about 100 killed
Memišević Nurif: many skeletons and parts of bodies
Osmanović Nazif: 100 dead and many wounded
Ramić Sado: 50 casualties
Smajlović Muhamed: 30 killed, 45 injured

Forest near Buljin

Mehanović Hasmir: 20 dead males

Susnjar area

Mustafić Husejn: "hundreds of casualties"

Baljkovica

Dedić Sulejman: corpses and unpleasant odor
Hakić Nermin: saw men getting killed, no estimate
Mehanović Hasmir: 5 dead soldiers and civilians
Mustafić Husejn: 5 dead
Salkić Abdulah: on route from Kamenica, several hundred corpses
Smajlović Muhamed: many black and swollen corpses

Suceska

Alic Melvid: pounded by artillery, no casualty estimate

Kravica

Ademović Ševal: "many dead and wounded"
Husić Ramiz: 12 suicides
Kadrić Midhat: "great number of killed"
Memišević Nurif: "many people" killed and maimed in artillery shelling

Mustafić Husejn: "many dead and dismembered corpses"
Orić Fadil: "several hundred" casualties

Kaldrmica

Halilović Suljo: 1000 dead and several hundred wounded

Udrč-Baljkovica road

Salihović Selvid: "several hundred corpses"

Crni Vrh

Hakić Nermin: observed men getting killed all long route from Srebrenica

Snagovo

Ademović Ševal: dead bodies and many wounded
Dedić Sulejman: great number of dead giving off unpleasant odor
Jusupović Šefik: 18 killed
Osmanović Nazif: "many dead and wounded"

Jaglic

Halilović Osman: heard of many dead and wounded
Muratović Kadrija: 3 dead and many wounded

Siljković village

Halilović Osman: heard there were 30 dead, 42 wounded

Pervani village

Memišević Nurif: 6 dead

Velja Glava

Ramić Sado: 20 dead

Lolici Road

Memisević Nurif: 200 dead

Cerska

Avdić Enver: about 100

Unidentified location[s]

Alić Hasan: about 1000 casualties 8 km from Kamenica
Efendić Mensur: Observed dozens of corpses all along the route
Halilović Osman: Observed 30-40 corpses and 20 suicides
Husić Ramiz: 44 bodies, 10 wounded
Jusupović Šefik: "hundreds of dead Muslims" in the woods
Kovačević Sadik: about 300
Kadrić Midhat: about 500 killed

Muratović Kadrija: dead and dismembered bodies in the woods

Orić Meho: 70 dead

Salčinović Sadik: 6 dead

Vejzović Gadafi: "hundreds of dead bodies" in the woods

Muminović Sejdalića: 5 dead at one point and "considerable number" of casualties and wounded at another

A summary assessment of these casualties will be made at the end. Obviously, these observations and estimates have to be treated with great caution and they should not be invested with a degree of precision which they cannot possibly claim. But they project a powerful impression of frequent clashes and enormous human losses generated by those clashes. Those losses must be accorded a distinct legal character and they must have their separate place in the casualty ledger.

VI. The presence of minefields in the column's path

In our primary information source about the column and the losses it faced, the 33 statements given by survivors, we find references to the presence of minefields and to the casualties those mines inflicted. The following Moslem witnesses specifically mention minefields:

Hasanović Sead: expressed fear of landmines;

Jusufović Azmir: passage to Moslem side had to be demined

Efendić Mensur

Memićević Nurif

Husić Ramiz: crossed a minefield with a large group

In fact, the column's retreat route was so strewn with minefields, that according to prosecution military expert Richard Butler the retrieval of the remains of those who were killed by the mines in the remoter areas was hampered "because of the ordinance and mine threat."¹⁰

In addition to the statements of the column survivors, there is also an apparent log entry of a staff member of the 28th division which makes a reference to the presence of mines. It states:

"The column set off from Jaglic and Vejz went through a minefield at Buljina, clearly marking it with cloths and items of clothing. Vejz led the column and we all went to Udrc. The division staff, president of the municipality Osman SULJIC and Ejub GALIC, and I were at the back."¹¹

Serb sources also extensively refer to the presence of minefields. The following is an overview:

[1] In a direct echo to the Moslem report above, a July 13, 1995, report to the command of Drina Corps states:

¹⁰ Popović et al., Transcript, p. 20252, lines 17-20 and 24-25 and 20253, line 1.

¹¹ ERN number 0308-3682.

"On 12 July of this year, at 1945 hours, a radio network of elements of the 28th Muslim Division was activated; during the morning, at around 0500 hours, these elements came across our minefield in the sector of /?Ravni Buljim/ at the juncture between the Milic and Bratunac Brigades."¹²

- [2] In the same vein, the presence of minefields is marked on the Bratunac Brigade minefield map which was presented as a prosecution exhibit in the Blagojevic case.¹³
- [3] While the Bratunac Brigade minefield map deals with the location of mines the Moslem column had to cross during the first phase of its trek, there is also evidence that the danger from mines was unabated as it reached the zone of responsibility of the Zvornik Brigade, further to the north.¹⁴ The fact that there were minefields in the Zvornik Brigade zone that the column had to face was confirmed by Brano Djuric, a member of the Zvornik Brigade engineering battalion. He also claims to have made sketches of the minefields' locations.¹⁵ According to Djuric, there were even Serb casualties as a result of the broad distribution of these mines.
- [4] The fact that Zvornik Brigade possessed a supply of mines is documented.¹⁶
- [5] A log kept by military police commander Ljubisa Borovcanin shows that the enclave's approaches were mined and that a path had to be cleared to allow access to Serb motorized forces:
"Between 0500 and 0630 hours, the pioneers of the Bratunac Brigade, led by Captain GAVRIC, cleared a passage through a mine-field or groups of mines towards Budak or immediately around the Zuti Most-Potocari road. Members of the 1st Company of the Zvornik Special Police Unit, led by a pioneer from the Bratunac Brigade, set off through the cleared passages towards Potocari to create the conditions for the introduction of hardware. As personnel were being introduced, a sapper stepped on a PROM /anti-personnel bouncing fragmentation mine/-1. He was taken to the Bratunac Health Centre, where he died. In a way, this incident slowed down the advance."¹⁷

¹² ERN number 0308-3838.

¹³ Blagojevic and Jokic, OPT exhibit 617.

¹⁴ It is important to document the presence of mines in the Zvornik Brigade area because under cross-examination prosecution military expert Richard Butler stuck to the view that "we were able to conclude, particularly with respect to Zvornik, that the individuals that were coming out of these particular mass graves and the associated secondaries...were not meeting the characteristics of combat casualties; in fact they were meeting the characteristics of victims from crime scenes," Popović et al., Transcript, p. 20250, lines 6-10.

¹⁵ Blagojevic and Jokic, 15 July 2004, Transcript, p. 11,963-11,979.

¹⁶ ERN number 0084-6748.

¹⁷ ERN number 0308-2252.

Again, it is noted that the mines were so numerous that they even caused a Serbian casualty.

- [6] Bratunac Brigade security and intelligence officer Momir Nikolic reports that he was informed of the Moslem column's movement "through minefields across combat lines in the direction of Konjevic Polje."¹⁸ It should be noted that Nikolic is a prosecution witness and that the "Statement of facts" where this assertion is made was written by him most likely in cooperation with the Office of the Prosecutor.
- [7] There is also a Zvornik Brigade report dated July 8, 1995, on "mine-field maintenance...in progress," which logically implies the existence of minefields in the brigade's zone of responsibility.¹⁹
- [8] The fact that the Srebrenica enclave was surrounded by minefields is confirmed by Radenko Ubiparipovic in the course of U.S. Immigration Court removal proceedings, where he stated that: "There were mines surrounding the entire safe area. Both sides laid mines."²⁰
- [9] The abundance of mines and minefields is confirmed also by prosecution witness DP-105 at the Blagojevic trial. He said that there were "many minefields,"²¹ that some of the minefields in the area had been laid during earlier battles,²² and that minefields were present in the Konjevic Polje area,²³ which may be significant because of the mass crossing of the Konjevic Polje road and the enormous casualties which it produced.
Again, this Serb witness notes that even Serb forces, which had laid the mines, had to move slowly in their deployment to engage the Moslem column because "the terrain we had to cross was very inaccessible, and there were the minefields."²⁴ He also said, astonishingly, that "this area contained minefields that we did not know the location of, and that is what put a restriction on our movement along certain roads, like village roads and things like that."²⁵
- [10] Col. Nedeljko Trkulja, in his ICTY interview, stated that after the decision was made to create a corridor for the passage of the Moslem column on July 16, 1995, a path had to be cleared for it through the minefields.²⁶

¹⁸ ERN number R042-7397.

¹⁹ ERN number 0081-1224.

²⁰ U.S. Immigration Court removal proceedings, In matter of Radenko Ubiparipovic, File A 75 067 541, p. 132.

²¹ Blagojevic and Jokic, 3 June 2004, Transcript, p. 10,265

²² Ibid., p. 10,264.

²³ Ibid., p. 10,222.

²⁴ Ibid., 1 June 2004, p. 10,075

²⁵ Ibid., 1 June 2004, p. 10,082

²⁶ ICTY Interview with Nedeljko Trkulja, 28 September 2005, p. 10.

- [11] Zoran Jovanović, also affirms in relation to the enclave perimeter, that "In front of the defense line, there were minefields. And it would take a lot of time to clear the minefields, to remove the mines, to enable them to go through. We had to remove the mines in at least one section of that field to let the troops past."²⁷ The reference is to Serb troops advancing toward Srebrenica, but obviously the same principle also operates in reverse.

Further on, he refers to the presence of "minefields everywhere, both in front of our defense lines and in front of the enemy's defense line...nobody dared to do a proper search of the terrain."²⁸

To summarize, it would appear indisputable that minefields were located in the path of the retreating column. There is evidence from a variety of sources that the column came into contact with minefields and that some of its casualties were inflicted by mines. There is also evidence that mines were so abundantly and widely dispersed that even Serb forces, which had laid them, were obliged to exercise extreme caution, and indeed had suffered casualties from what probably were their own mines.

VII. Reports of casualties suffered by the retreating Moslem column

After presenting evidence that the Moslem column retreating from Srebrenica was engaged in combat, that it had to cross numerous minefields, and that it admittedly had suffered considerable casualties, it becomes appropriate to review the opinions of some contemporary and expert observers concerning the extent of those casualties.

1. The most contemporary authoritative source available on this subject is the report written by a UN official in Tuzla, Edward Joseph, on July 17, 1995, and directed to Michel Moussalli at the UNPROFOR office in Tuzla. Joseph refers in his report to the arrival of "Srebrenica men" in Tuzla and comments that "5 to 6 thousand crossed into BiH 2 Corps controlled- territory in the southern Sapna area last night (16 July)." He then continues: "Up to three thousand were killed on the way, mostly by mines and BSA engagements. Unknown others were captured. Some committed suicide. Unknown others went to Zepa."²⁹
2. In the evidence he gave in the Popović trial, prosecution military expert Richard Butler claimed that he had not made an analysis of BH military casualties.³⁰ He denied specifically having studied the question of casualties that may have been suffered by the column as a result

²⁷ Blagojevic and Jokic, 25 May 2004, p. 9868.

²⁸ Ibid., p. 9869.

²⁹ ERN number R043-3424.

³⁰ Popović et al., Transcript p. 20248, lines 24-25, p. 20249, lines 1-2.

of landmines.³¹ He also denied having made any accounting of the military engagements which could have given rise to casualties on the Moslem side.³² Under cross examination, he did concede the mixed character of the column and its status as a legitimate target.³³ Butler conceded also based on his "knowledge of the situation, that the number [of casualties] would be high for any particular combat engagement."³⁴ Pressed to offer his own reasonable estimate of column losses, given those combat engagements, Butler responded that "I am not aware of any specific number, but that particular number of 1000 to 2000 sounds reasonable, given the context of the combat that I am aware of."³⁵ He confined this casualty estimate to the period of 12 to 18 July, 1995.³⁶

3. Additional estimates are to be found in the "UNMO HQ Daily Sitrep," dated July 18, 1995.³⁷ It was prepared by a certain Captain Hassan. It is apparently a BH wide situation report, summarizing reports from UNPROFOR observers located in different areas of the country. On p. 19, under the heading of "Other significant/relevant information," reports from the Srebrenica area are summarized. It is stated that on 10-11 July between 12,000 and 15,000 men had left the enclave, of whom about 3,000 were armed. It is estimated that 3,000 "are believed to have been killed by minefields, snipers, and ambush conflict with BSA." A specific BSA ambush in Konjević Polje is referred to. A comment is added that these figures are likely to be exaggerated in relation to those leaving and who were armed and that the numbers should be divided by ten. No explanation is given for this recommendation to drastically reduce the figures which apparently were gleaned from interviews with column survivors, and there is no particular reason to follow it in this case.

Just as in the case of reports by direct participants in the march from Srebrenica to Tuzla, great caution should be exercised in relation to the numbers offered by foreign observers and experts. But even their estimates of the column's casualties range from 1000 to 3000. Even if the lower or a median figure were accepted, that would still constitute a sizeable portion of the human losses suffered by the Moslem side during the relevant period. That figure would necessarily have to be deducted from the Srebrenica total of those claimed to have been executed contrary to the laws and practice of war.

³¹ Ibid., p. 20248, lines 1-5.

³² Ibid., p. 20243, lines 17-22.

³³ Ibid., p. 20244, lines 22-25 and 20245, line 1.

³⁴ Ibid., p. 20250, lines 23-25.

³⁵ Ibid., p. 20251, lines 6-8.

³⁶ Ibid., p. 20251, lines 12-14.

³⁷ ERN number R003-8723.

APPENDIX:

**JULY 95 SREBRENICA MOSLEM WITNESS STATEMENTS
(0046-4515³⁹)**

[Reports of legitimate Moslem column losses]

Jasarevic, Fehim #92

12/7/95: Kamenica, evening; Serbs opened fire, estimates about 5000 were killed

Jusufovic, Azim #93

13/7/95: Kamenica, saw about 300 killed in Serb shelling

Muhic, Azem # 97

12/7/95: about 3500 dead as a result of Serb shelling in Kamenica area

Mustafic, Idriz #100

12/7/95: at 0900 hrs Serbs attack at Buljim, saw 60-80 bodies

13/7/95: after 10,000 strong column arrived in Konjevic Polje [counted before and after crossing road] column crossed river [name unknown] in which "many drowned" because crossing was at night

Ridzic, Ramo #101

11/7/95: First column of 1000, many of whom were armed, ambushed in Buljim-Nova Casaba area and as a result of Serb attack about 700 were killed

Salihovic, Jusuf #102

Around 13/7/95: near Baljkovica saw about 100 bodies, another 50 in a brook

Salihovic, Safedin #103

11 or 12/7/95: while column was crossing Konjevic Polje road at least 500-600 were killed

Sinanovic, Sabrija #106

No date: at Baljkovica, about 100 were killed and 100 wounded in shelling

Stocevic, Mirza #109

11 or 12/7/95: At Buljin, Moslem column attacked, witness was at head of the column and did not see how many but was told by others "victims were in the hundreds"

³⁸ The ERN number refers to the document reference code used in ICTY's EDS [Electronic Disclosure System] data base.

Suljic, Mevludin #110

12/7/95: Konjevic Polje road ambush—400–500 killed

Orlovic, Sahin #129

12/7/95: Siljkovici—Kamenica Serb attack: “many dead”

13/7/95: Saw “hundreds dead and wounded” near Siljkovac river

Basic, Adem #67

12/7/95: near Kamenica, in a Serb ambush “hundreds were killed” and still more wounded; about 2 hrs later, as a result of Serb shelling approximately 100 were killed; later in Kamenica area came across about 1500 dead

Basic, Husejn #68

13/7/95: ambushed by Serbs, about 1000 killed that day

Cosic, Muharem #72

13/7/95: ambushed at Jadar, 500–600 killed

14/7/95: in ambush at Baljkovica, 150 killed

Dautovic, Osmo #74

No dates: at Buljim, “hundreds” killed in ambush

Stephen Karganović

ANALYSIS OF MOSLEM COLUMN LOSSES DUE TO MINEFIELDS AND COMBAT ACTIVITY

On July 12, 1995, a day after Serbian forces took over Srebrenica, a mixed military/civilian column estimated at about 12,000 to 15,000 left on foot the territory of the enclave in an attempted breakout through mountainous terrain to reach Moslem-controlled territory in Tuzla, about 60 km. to the northeast. Along the way, the column had several military engagements with Serbian forces and it suffered severe casualties. Based on statements by column survivors who were able to reach Tuzla, the extent of the losses inflicted on the column—due mainly to minefields, fighting between different factions within the column, and ambushes set by Serbian forces—is reconstructed. Statements about column losses by international observers in the area who had insight into the local situation are also presented. It is concluded that while no exact figures are possible, column losses were substantial and were in the thousands. Under international law, combat losses suffered by a mixed military/civilian column are legitimate, yet these casualties are implicitly conflated with estimates of Srebrenica execution victims. Due weight must be given to this major source of casualties on the Moslem side, which cannot be qualified as constituting either a massacre or genocide.

Превод

Стефан Каргановић

АНАЛИЗА ГУБИТАКА МУСЛИМАНСКЕ КОЛОНЕ
28. ДИВИЦИЈЕ НА МИНСКИМ ПОЉИМА
И У БОРБЕНИМ ДЕЈСТВИМА

I. Основна питања

Једно од основних питања које се овде третира односи се на губитке муслиманске колоне која се из сребреничке енклаве, преко планинског терена, повлачила према Тузли током критичног периода, између 12. и 16. јула 1995 године. Узгредно питање односи се на то постоји ли један или више посебних узрока, у правном смислу те речи, за такве губитке. Могу ли се сви ти губици подвести под појам погубљења, како се то жели приказати у настојању да се корист од сребреничког масакра пропагандно максимизира. Или је бар један део тих губитака био проузрокован другим чиниоцима, који носе различит правни карактер, па се самим тим у укупном сагледавању људске трагедије у Сребреници тај део мора другачије и третирати?

Наш циљ овде није да установимо колико је бивших становника сребреничке енклаве било погубљено или да заузмемо став о томе да ли начин како су заробљеници били усмрћени задовољава дефиницију геноцида или не.

Користећи расположиве муслиманске, српске, УН и друге компетентне изворе, настојаћемо да утврдимо следеће:

- (а) да ли је било довољно значајних борбених дејстава у којима су учествовали Сребреничани који су се повлачили из енклаве, а која су могла проузроковати знатне људске губитке на муслиманској страни;¹
- (б) поред ове врсте губитака, да ли је колона успут наилазила на минска поља, која су такође могла бити узрок многобројних губитака;

¹ По мишљењу Ричарда Батлера, војног вештака Хапског тужилаштва, „На темељу мога познавања ситуације, рекао бих да би те цифре [односи се на губитке настале у оквиру легитимних војних операција — С. К.] морале бити високе за било какву врсту борбених дејстава.” Popović et al., Transcript, 23. јануар 2008, с. 20250, редови 23-25.

V

Сребреничка загонетка
Загадка Сребреница
The enigma of Srebrenica

Ljubiša Simić*

FORENSIC ANALYSIS OF SREBRENICA POST-MORTEM REPORTS

The subject of this analysis are the results of the forensic analysis performed by expert teams of the Hague Tribunal [ICTY] between 1995 and 2002 at several locations in the region of Eastern Bosnia when they exhumed and examined hundreds of human remains presumed to belong to Srebrenica victims.

Post-mortem examinations were conducted on the remains of victims from the following mass graves: Glogova, Kozluk, Konjević Polje, Hodžići road, Nova Kasaba, Pilica, Ravnice, Zeleni Jadar, Lazete, Cerska, Liplje, Dam i Čančari road.

At the very start, it would be useful to state the following. Asked by the defense in the *Popović et al.* case whether it would be relevant to try to determine how many Moslems perished as a result of combat activity, prosecution military expert Richard Butler, replied: "It would be relevant if the forensic evidence of mass graves were showing evidence that would reflect that the bodies in those graves reflected combat casualties. The forensic evidence, as I understand it, coming out of those mass graves reflects the opposite, that they are not combat casualties." [*Popović et al.*, Transcript, January 23, 2008, page 20250] Nevertheless, a little further on in the cross examination by the defense, Butler admitted that it would be a reasonable assumption that "between 1000 and 2000" Moslems could have died as a result of combat activity [Transcript, p. 20251, January 23, 2008, lines 6-8]. A careful analysis of the forensic material that had been prepared by experts of the same Office of the Prosecutor where Butler worked indicates that—contrary to Butler's claim—a significant number of casualties did indeed have its origin in combat activity and therefore does not fit into the execution scenario.

Impact of firearms

Since this analysis deals with victims who died mainly as a result of injuries inflicted by firearms or projectiles of different kinds, our report contains a

* Medical doctor, graduate of the Faculty of Medicine, U. of Belgrade; member of Ljubiša Beara defense team at ICTY in the Hague, the Netherlands; member of the expert forensic team of Srebrenica Historical Project.

discussion of the impact of firearms and other kinds of ordinance on the human body. It should also be noted that other than information about the entry and exit wounds, and the kind of projectile involved, the available reports that were used in this analysis give us little additional data.

Material used for the purposes of this analysis

A total of 3568 cases were analyzed. They represent the sum total of material gathered by the prosecution of the Hague Tribunal at 13 different locations between 1995 and 2002.

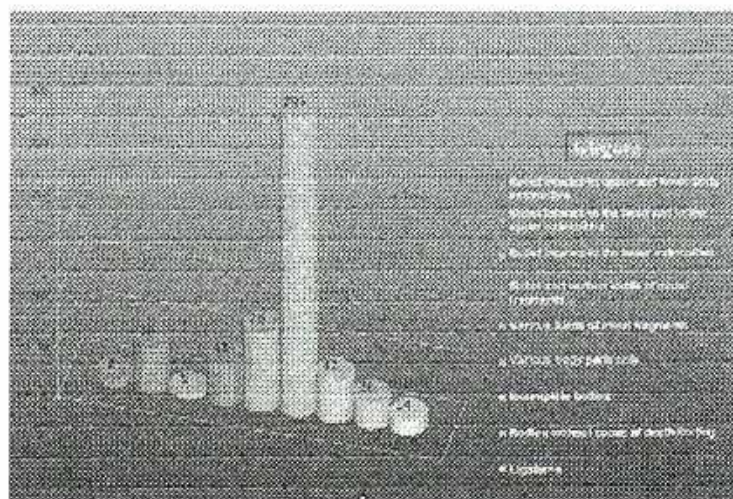
Each of these localities is discussed separately, following which the pertinent data are presented in the form of a graph which provides a clearer insight into the results.

In order to make the results easily understandable, they were divided into 9 classes of casualties:

- First:** bodies with a bullet in both the upper and the lower region.
- Second:** bodies with a bullet only in the upper region.
- Third:** bodies with a bullet only in the lower region.
- Fourth:** bodies which in addition to bullet traces contain also traces of various kinds of metal fragments.
- Fifth:** bodies which contain only metal fragments of various kinds.
- Sixth:** various body parts, i. e. cases where what was exhumed was not a body but only a few bones, in some instances just one bone.
- Seventh:** incomplete bodies, i. e. reports which describe only the upper or lower region of the body, or only the cranium.
- Eighth:** bodies without a finding as to the cause of death.
- Ninth:** bodies with blindfolds and/or ligatures.

Glogova

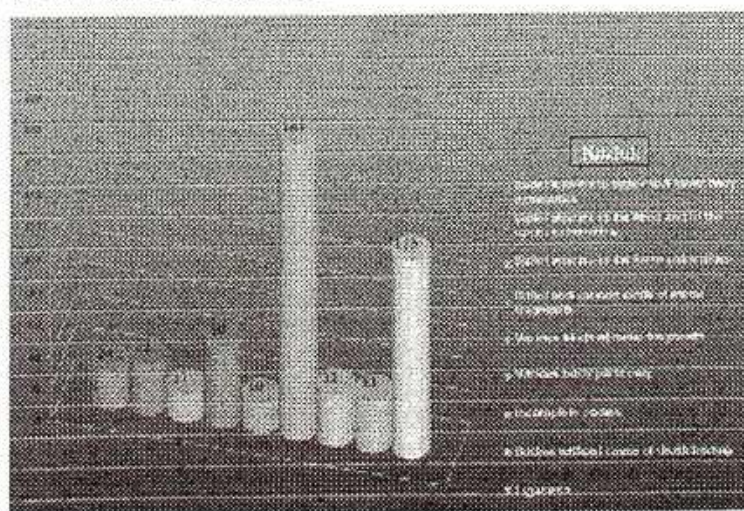
As the graph shows, the column representing body parts plays the dominant role. In a great number of cases, 5 or fewer bones are involved. Assuming that a human body is composed of over 200 bones, it is clear that such a small quantity is insufficient for drawing any forensically significant conclusions, especially in the case of cranial or some other bones which do not shield vital organs, or if the bones themselves do not exhibit injuries caused by bullets or other weapons. It is important to note that, out of 295 cases at this location where only a body part was found, prosecution experts were themselves unable to determine the cause of death in 280 cases. Thirty-five bodies show shrapnel traces, which indicated unambiguously that these persons died from the impact of a grenade, mortar, or some other heavy weapon. Blast wounds were the cause of death in 32 cases. It is also relevant to bear in mind that 53,3 % of the Glogova material does not consist of complete bodies, but only of body parts or fragments. Out of that percentage, in 95% of the cases the cause of death was not

determined. When referring to incomplete bodies, in 33 cases the cause of death was not determined, in 8 cases the cause of death was injury to the upper body region, and in one cases lower body region injuries were cited as the cause of death.

Kozluk

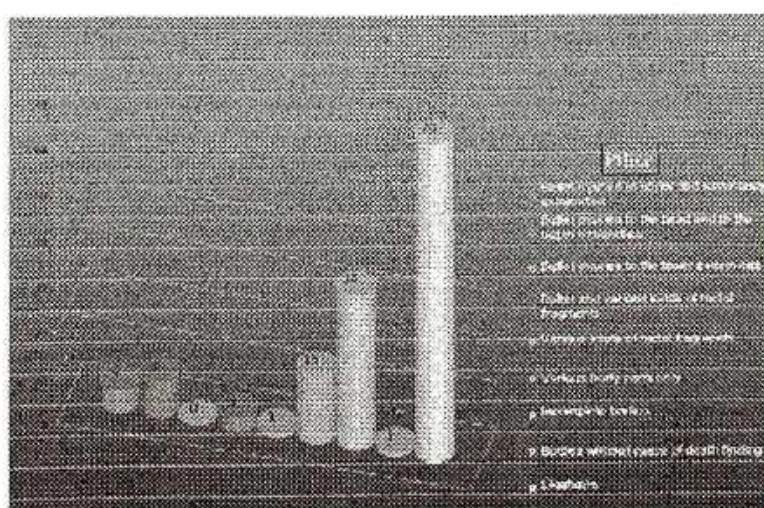
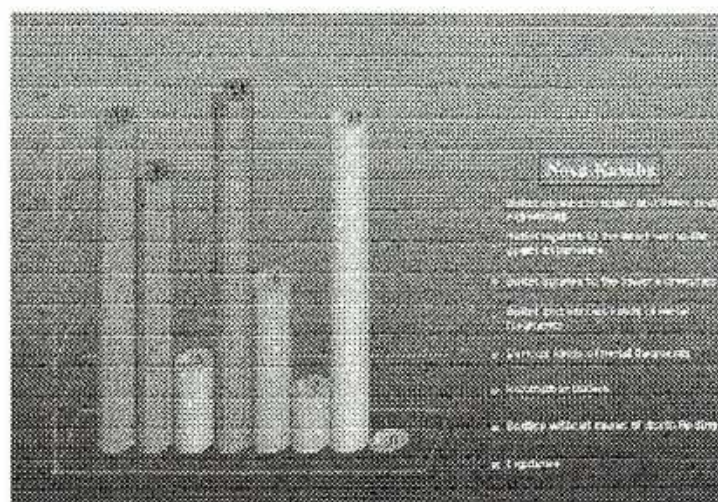
By far the majority of the cases here consist only of body parts, i. e. a total of 184 reports. Out of this number, in 176 cases the cause of death was not determined, which comprises more than 95,7 %. Here as well, it is important to mention 123 bodies that were found with ligatures and/or blindfolds, which suggests that they were executed. Out of 32 incomplete bodies, in 26 cases the cause of death was not determined.

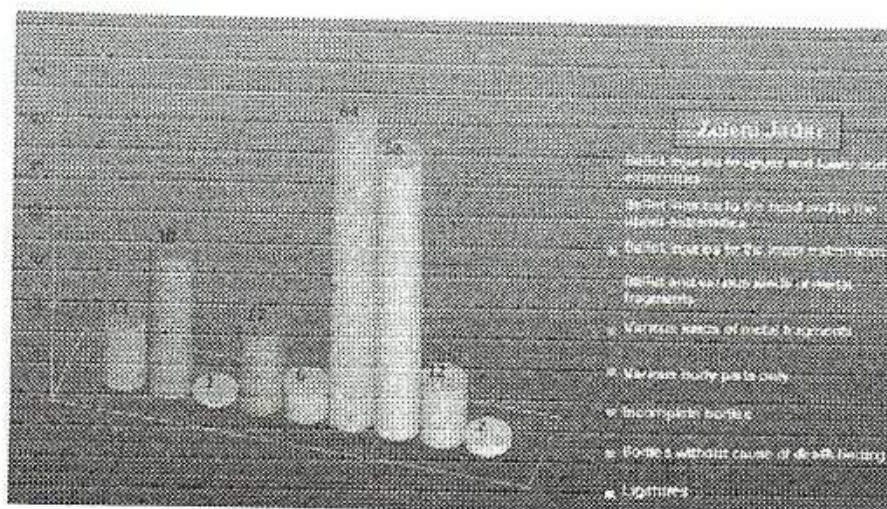
to the upper region of the body and in 9 cases the cause of death was injury to the lower extremities.

Nova Kasaba

With respect to the distribution of injuries, the human remains in Nova Kasaba exhibit a somewhat different picture. Here, the number of injuries caused by bullets and those that were caused by metal fragments of various kinds are about even. Also notable is the number of whole bodies without any injuries or tissue damage, as a result of which no cause of death was determined. Cause of death also was not determined for incomplete bodies. There were no bodies with ligatures or blindfolds in this mass grave.

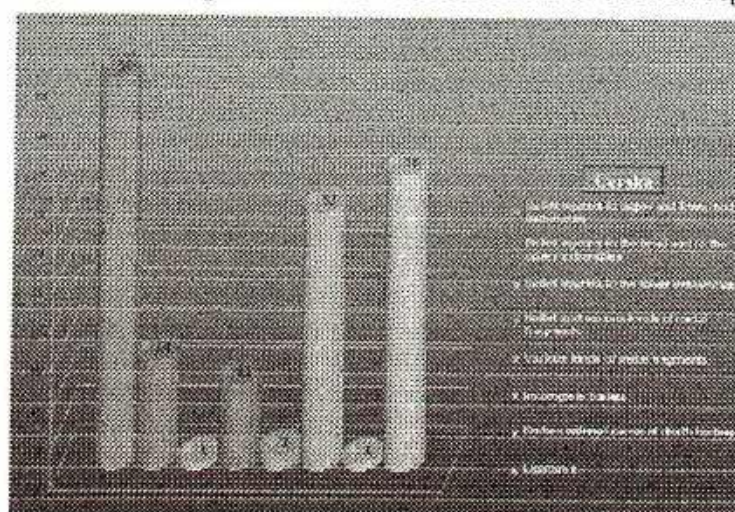
Zeleni Jadar mass graves also have a significant number of reports with very few bones. The percentage of cases where only a body part was found, e. g. a thigh or a foot, is 31,5 %. Out of a total of 64 reports where only a body part was located, in 54 cases, or 84,3 %, the cause of death was not determined. Where incomplete bodies are involved, of 58 such cases the cause of death was

not determined in 28 cases, while the remaining incomplete bodies show bullet injuries in upper and lower extremities, 18 and 11, respectively. That means that the cause of death in 18 incomplete body cases was firearm injury to the upper, and in 11 cases to the lower extremities.

Cerska

Mass graves from this locality are characterized by the presence of bullets with a wide ranging distribution. In a great number of cases, bullets were found in both the upper and the lower extremities. Even in cases where the body was not complete, it was possible to determine the cause of death by noting a bullet or bullet fragments among the remains. There is a total of 33 such reports where

Lazete

Effects

Percentage of people with condition

Condition	Percentage
No condition	10
Mild condition	20
Moderate condition	30
Severe condition	40
Very severe condition	50

Percentage of people with condition

Figure 1

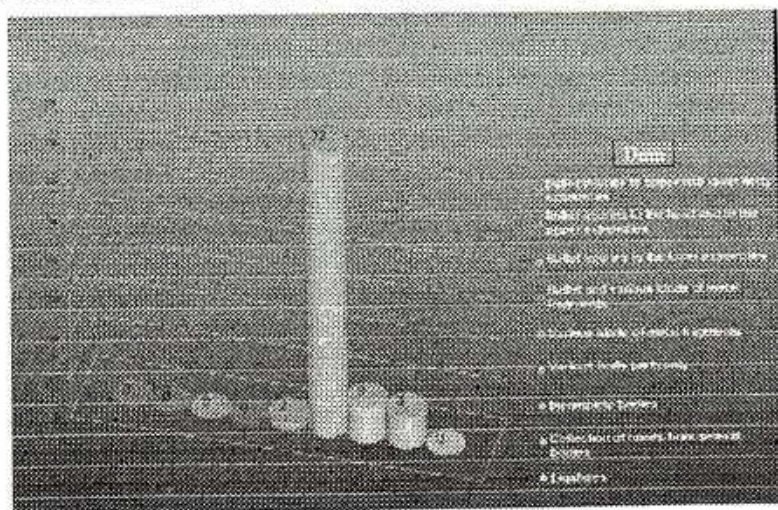
Percentage of respondents for various reasons for using a mobile phone

Reason	Percentage
To stay in touch with family and friends	45%
To stay in touch with work	35%
To stay in touch with friends	25%
To stay in touch with business	15%
To stay in touch with school	10%
To stay in touch with the world	5%
To stay in touch with the future	3%
To stay in touch with the past	2%
To stay in touch with the present	1%
To stay in touch with the future	1%

The Liplje mass graves are distinguished by the number of reports where only a body part was found. Out of a total of 441 reports, 330, or 74,8 %, refer to body parts, while in 73 cases, or 17,5%, the body is incomplete. Of the 330 cases which involve only body parts, in 318, or 96,4 %, the cause of death was not determined. With regard to incomplete bodies, out of 73 such reports the cause of death was not determined in 53 cases. The remaining 20 reports show an even distribution of injuries inflicted by firearms to the upper and lower extremities, respectively, causing death in all these cases.

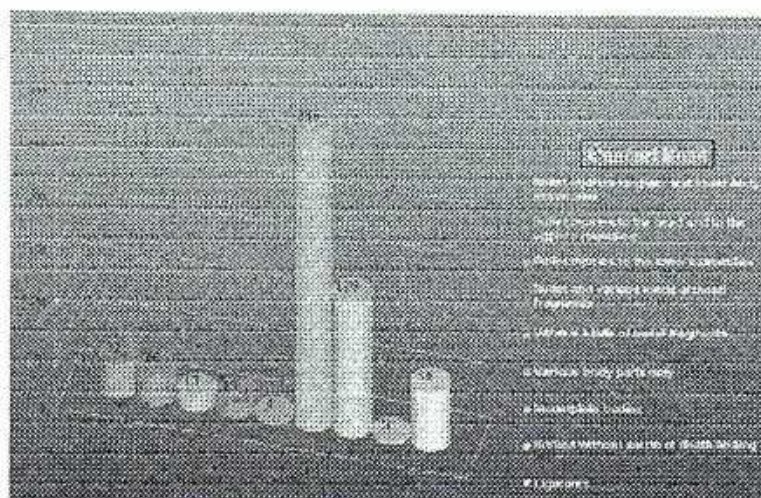
Dam [Brana]

Mass graves in the vicinity of the Dam share the characteristics of some of the previously discussed locations in that the majority of the cases consist of just a few bones or a small body part. There are 72 such reports. In those reports, no cause of death is determined. In contrast to previous sites, we find here a new category of reports based on collections of 50 or more bones and bone fragments, without any attempt at classification, or apparent support for valid evidentiary conclusions. These bones belonged to a variety of persons.

Čančari road

The Čančari Road mass graves also contain a high percentage of reports where only a few bones were found. There are 285 such reports, out of a total of 563, or 50,6 %. The cause of death was not determined in 240 cases, or 84,2 % of the reports. There is also a high percentage of reports with incomplete bodies, totaling 129. Out of these 129, in 77 cases the cause of death was not determined, or 60% of the total. The remaining reports, where the cause of death was determined, contain a high percentage of injuries inflicted by firearms. There were also 56 reports with blindfolds and/or ligatures, or about 10% of the Čančari Road total.

Data summary

There is a total of 3568 autopsy reports in the material that was reviewed. It must be pointed out that these are 3568 reports, not bodies. The reason is clear: 1 report does not equal 1 body. In almost 44,4 % of the reports only a body part, often just a bone, is involved. Considering that a human body consists of over 200 bones, it is obvious why an autopsy report here is not the equivalent of a body. The corollary of the above is that the number of bodies is far less than the number of reports, a fact which is supported by the analysis of mass burial sites and of the graphs which accompany each of them. To make the results as analytically accessible as possible, they were divided into five groups.

The first group consists of bodies and body parts where blindfolds and/or ligatures were found, bodies with a bullet in the upper or in the lower extremity, and bodies where a bullet was located only in the upper extremity, about which it may be asserted with confidence that these persons were executed.

The second group includes bodies where only a bullet or bullet fragments were found. Such injuries could have been inflicted either during combat or as a result of execution.

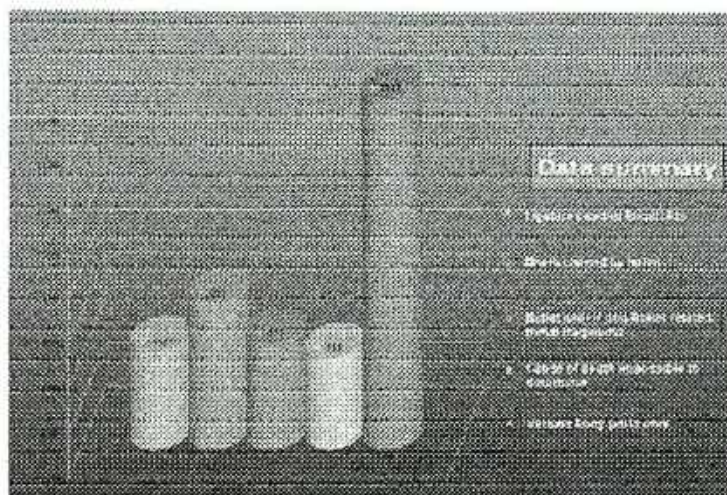
The third group consists of bodies which did not have just bullet injuries, but also metal fragments of projectiles other than bullets and bodies with only different metal fragments. The injuries sustained by this group are most consistent with combat activity.

The fourth group consists of incomplete bodies where no cause of death could be determined.

The fifth, and largest group, consists of reports where only a few body parts were found, often just a single bone, or a foot encased in a boot, a thigh, or the like. That is 1583 reports out of a total of 3568, or 44,4 %. This figure gains in signi-

ficance when it is considered that in these reports, where only a body part was found, in 92,4% of the cases no determination of the cause of death was made.

The Table which follows summarizes all the major findings:

Based on the post-mortem reports that were reviewed and a classification of the data they contain, the following professionally responsible conclusions may be drawn about the manner and causes of death of these victims:

1. The first group consists of 442 bodies on or about which blindfolds and/or ligatures were found, which indicates that those persons were executed.
2. There are 655 bodies which show bullet inflicted injuries and based only upon that finding it is impossible to conclude whether they might have been executed or were killed during combat activity or committed suicide.
3. In relation to a certain number of victims [477] it would be reasonable to conclude that they were not executed because of the presence of shrapnel and other metal fragments which are not bullet related. That pattern of injury is consistent with combat activity, not with execution, as the cause of death.
4. For 411 bodies it was impossible to determine whether or not death was caused by execution because those bodies were incomplete. In this group we also find bodies which did not exhibit any traces of projectiles of any kind, and for that reason also the cause of death could not be determined.
5. A significant percentage of the reports, 44,4 %, or a total of 1583, consists of only a few bones. If we take into account that a body consists of more than 200 bones, then it is clear that the reports in this category

were useless for drawing conclusions of any kind. That is also suggested by the fact that in 92,4% of the reports in this category, even prosecution forensic experts refrained from making a determination of the cause of death.

This analysis also includes a discussion of a certain number of individual forensic reports which are not compatible with generally accepted professional standards and which often do not support the conclusions that are drawn by prosecution forensic experts based on the data they contain.

Control analysis

Regardless of the fact that these results are very clear, we thought that it would be in the general interest to conduct a parallel, or control, analysis because the previous procedure did not give as a definitive answer about the total number of victims. Because of the enormous number of post mortem reports which consisted of only a handful of bones, we sought another convenient way to check the results. We therefore decided to conduct an additional analysis. Our basic objective was to establish as closely as possible the total number of bodies in the mass graves. Once we have a fairly reliable total figure, we can then with some degree of confidence proceed to classify the victims as probably executed or as probably having been killed in combat.

The parameters we used were the total number of craniums and femurs. Since in a significant number of cases the craniums were smashed or fragmented, sometimes into more than 20 individual pieces, that approach proved impractical and was abandoned. We then concentrated on counting the femurs. In the course of our research, we counted all the right and left femurs, as well as femur fragments whenever it was possible to determine whether they belonged to the right or the left femur bone.

For a small number of fragments [a total of 28] due to their insufficient size it was not possible to determine whether they belonged to the right or to the left femur bone.

As the attached table demonstrates, the results are entirely consistent with the preceding analysis. Both approaches yield the result of less than 2000 bodies in the thirteen mass graves, or between 1919 and 1923.

We stress that this total figure of victims for all mass graves includes both categories, those who were executed and those who were killed during combat engagements. Thus, the thesis which we put forward in our main study, that the considerable number of reports [44,4%] which consist only of fragments cannot legitimately be treated as bodies, now stands fully corroborated. To repeat, the number of those reports which only refer to fragments is 1583. When we deduct that number [1583] from the total number of "cases" for which Tribunal forensic experts have opened post-mortem reports [3568], we obtain a figure of 1985 bodies in various stages of completeness. Within acceptable parameters, that coincides with the results of our control analysis with reference to femur bones which has given us a range of between 1919 and 1923 dead persons in Srebrenica-related mass graves.

Mass grave	Right femur	Left femur	Bone fragment
Liplje	131	131	4
Ravnice	221	224	1
Glogova	275	273	2
Čančari road	233	240	3
Kozluk	318	315	0
Hodžići road	155	156	2
Cerska	146	146	0
Nova Kasaba	56	56	0
Lažete	110	110	0
Pilica	115	115	0
Zeleni Jadar	116	113	1
Dam (Brana)	31	32	15
Konjević Polje	12	12	0
Total femur bones	1919	1923	28

Ljubiša Simić

ANALYSIS OF ICTY FORENSIC EXPERTS' SREBRENICA MASS GRAVE AUTOPSY REPORTS

A thorough analysis of the 30,000 pages of forensic material which constitutes not the main, but the only material evidence of the crime in Srebrenica, as presented by the ICTY Prosecutor's office. It reveals that there are less than 2000 bodies in the prosecution's evidence, of whom only about 655 exhibit a pattern of injury which is consistent with, though not necessarily probative of, execution. The first fundamental conclusion reached is that while in the Prosecution evidence there are said to be 3658 "cases," that does not equal 3658 exhumed bodies. On more careful examination, it turns out that in about 44% of these "cases", or a total of 1583 of the available ICTY autopsy reports, not only was there absolutely nothing resembling a complete body from which meaningful forensic conclusions might be drawn, but what was termed a "case" may have consisted of no more than a body fragment, often a single bone, incapable of generating any forensic conclusions at all. In fact, even the prosecution's own forensic experts concede that in 92,4% of these autopsy reports, which consisted of body fragments, the cause of death could not be determined. Dr. Simić's analysis also demonstrates that even the slightly over 50% of the exhumed remains which do allow the possibility of some

forensic conclusions nevertheless do not present a uniform picture and that even they do not necessarily support the prosecution's case. A breakdown of patterns of injury is presented, some clearly suggesting combat deaths rather than execution. If we combine victims with blindfolds and ligatures, 442, and those with bullet or bullet fragment wounds only, 655, the total of victims whose condition and pattern of injury at the time of exhumation were consistent with execution is 1097. That is less than a third of the cases in ICTY prosecution's forensic evidence, and far short of the official Srebrenica execution figure of about 8000. A control analysis was also conducted by Dr. Simić to determine the total number of victims in the 13 exhumed Srebrenica mass graves, irrespective of other relevant factors. The method Dr. Simić selected was simple: count all the right and left femur bones, which happens to be one of the sturdiest skeletal components. When paired, the femurs give a total of just under 2000 victims (1919), which is about 6000 short of the 8000 figure which must be properly documented if the authorized version of Srebrenica events is not to collapse.

Превод

Љубиша Симић*

АНАЛИЗА АУТОПСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА МАСОВНИХ ГРОБНИЦА СРЕБРЕНИЦЕ

Предмет ове анализе су резултати судско-медицинских извештаја рада стручњака Хашког трибунала, који су у периоду 1995–2002. на неколико локалитета у региону Подриња откопали и обрадили на стотине људских остатака за које се претпоставља да припадају сребреничким жртвама.

Обдукциони налази су били рађени на жртвама из следећих масовних гробница: Глогова, Козлук, Коњевић Поље, Хоџићи (цеста), Нова Касаба, Пилипа, Равнице, Зелени Јадар, Лажете, Церска, Липље, Дам (Брана) и Чанчари (цеста).

На самом почетку од значаја је подвући следеће. На питање одбране да ли би било целисходно покушати тачно установити колико је Бошњака погинуло у борбеним дејствима, војни стручњак Тужилаштва Хашког трибунала Ричард Батлер на суђењу Поповић *et al.* одговорио је следеће: „То би било релевантно само у случају да су судско-медицински докази из масовних гробница у складу са повредама које су настале током борби. Судско-медицински докази, колико је мени познато, показују супротно, да то нису повреде настале током борбених дејстава“ (Поповић *et al.*, транскрипт, 23. јануар 2008, с. 20250). Ипак, мало даље, под унакрсним испитивањем одбране, Батлер је признао да би било разборито претпоставити да је „...између 1.000 и 2.000 Бошњака могло страдати у борбеним дејствима“ (Транскрипт, 23. јануар 2008, с. 20251, редови 6–8). Пажљива анализа судско-медицинског материјала коју су припремили стручњаци истог тужилаштва за које је радио Батлер указује да је — супротно Батлеровој претпоставци — значајан број повреда заиста настао током борби, па се стога не уклапа у теорију о стрељању.

Дејство ватреног оружја на људски организам

С обзиром на то да се ова анализа односи на жртве које су углавном подлегле повредама нанетим ватреним оружјем или пројектилима различи-

* Дипломирани лекар, члан тима одбране Љубише Беаре у Хагу и члан стручног судско-медицинског тима Историјског пројекта Сребреница.

тог порекла, целисходно је поменути нешто о утицају и дејству ватреног оружја на људски организам.

Величина оштећеног ткива код стрелних рана је пропорционална густини ткива. То, практично, значи да што су ћелије компактније и гушће напакване једна уз другу, то ће оштећење ткива бити веће, а супротно, што је ткиво еластичније, оштећење ће бити мање изражено. Тако можемо да наведемо неколико примера за различита ткива с обзиром на њихову специфичну тежину: плућа 400–500кг/м³, масно ткиво 800кг/м³, јетра 1.200кг/м³, кости 1.100кг/м³. Из наведеног се види да плућа имају минималан степен вулнерабилности под дејством метка, док је степен вулнерабилности костију огроман. Количина оштећеног ткива зависи и од врсте пројектила, али и од његове брзине. Пројектили који имају врло велику брзину, или брзину која је већа од брзине простирања звука у ткивима (1.450–1.500м/с) формирају такозвани шоки талас или лажне шупљине. Та шупљина је већа од пречника пројектила и значајна је због додатних оштећења ткива. Исти ефекат могу да постигну и пројектили мање брзине са тупим врхом или уколико је угао током импакције око 90 степени. Повреде од метка имају велики судско-медицински значај јер се често на основу њих може одредити удаљеност или растојање од места испаливања пројектила, положај, угао, улазна и излазна рана, као и многи други детаљи.

У овој анализи ми се нећемо много бавити тиме јер нам материјал не пружа прилику за тако нешто. Осим одређивања улазне/излазне ране и врсте пројектила, описи нам у високом проценту случајева не пружају више информација.

Обрађени материјал

Укупно је обрађено 3.568 случајева. То је целокупан материјал којим је располагало Тужилаштво Хашког трибунала на 13 различитих локалитета од 1995. до 2002. године. Сваки од ових локалитета биће продискутован, након чега, а уз помоћ графикана, може да се стекне реалан увид у резултате.

Да би резултати били прегледни и разумљиви, поделили смо их у девет група.

Прва група се односи на тела са метком и у горњој и у доњој половини тела.

Друга група се односи на тела са метком у горњој половини тела.

Трећа група се односи на тела са метком у доњој половини тела.

Четврта група се односи на тела која поред метка садрже и металне фрагменте различитог порекла.

Пета група се односи на тела која садрже само металне фрагменте различитог порекла.

Шеста група представља само различите делове тела, односно случајеве где није пронађено цело тело, него само по неколико костију, понекад само једна кост.

Jonathan Rooper*

POLITICAL BACKGROUND OF THE YUGOSLAV CRISIS

1. The causes of war / "Serb Aggressors"

a) The legacy of the past

1.1. Josip Broz Tito, Yugoslav president-for-life from 1945–1980, ruthlessly eliminated all opposition to his Communist Party. In 1948, following his split with Soviet leader Stalin, Tito completed the process by purging remaining traces of dissent within his party. Politics in Yugoslavia had effectively ended. Tito then achieved ideological consensus among the populace in two ways: internally through the concept of "Brotherhood and Unity" and externally through the threat of invasion — by either the Soviet Red Army or by NATO, whichever was most plausible at a given moment. The bitter ethnic tensions of the past were largely swept under the carpet, along with other disruptive forces. Communism had not done much to aggravate such grievances; nor had it done much to resolve them.

b) Political disintegration

1.2. The foundation stone of the case for demonising the Serbs is the allegation that they were the "aggressors" in all the conflicts that broke out in former Yugoslavia, in pursuit of their ambition for a "Greater Serbia". This does not stand up to examination. The process of disintegration, which started many years before the conflicts began, involved all the Yugoslav ethnic groupings.

1.3. Even before Tito died, the system he had introduced was beginning to show strains. The huge sums of foreign aid, readily forthcoming since his break

* Jonathan Rooper was a producer / director in BBC Television News and Current Affairs for 16 years and was Head of News Features department from 1987–1991. He is now a freelance broadcast journalist and video editor. His wife is half-Serbian, with family in Belgrade, and he has been a regular visitor to Belgrade and other parts of former Yugoslavia since 1980. He took a very close interest in events in Yugoslavia during the 1980s and 1990s and gradually became involved in informal groups, especially one led by the late Norah Beloff, which monitored media coverage of the Balkans. He is a member of the Srebrenica Research Group, an international research co-operative set up by Professor Edward Herman.

with Stalin, had begun to dry up as the decline of the USSR made Yugoslavia's non-aligned position of less strategic importance. The prosperous lifestyle of many Yugoslavs in the late 1970s concealed the fact that the country had built up \$20 billion foreign debt, and was saddled with hopelessly inefficient state-run industry.

1.4. Fearing the resurgence of the old World War II divisions, Tito had bequeathed a system of rotational leadership to Yugoslavia. This prevented immediate crisis on his death, but — in continuing a long succession of decentralising reforms — ensured political breakdown in the longer term. By the last years of the 1980s, central government had become ineffective and the economy was on the verge of collapse, with inflation reaching 1,250%. This was exacerbated on 5 November 1990 when the US passed legislation making further aid payments conditional on the holding of "democratic" elections in each of the Yugoslav republics (elections which were bound to give a boost to nationalists and encourage the secession of republics). In practice, this meant an effective end to aid; it also threw the Yugoslav Federal government into crisis because it was unable to pay the enormous interest on its foreign debt or even to arrange the purchase of raw materials for industry. Credit collapsed and recriminations broke out on all sides.

1.5. Politicians throughout Yugoslavia had not been slow to read the signs. In April 1987, Slobodan Milosevic — consolidating his power within the Serbian League of Communists — attended a rally near Priština, the capital of Kosovo, and witnessed Serb demonstrators being beaten up by the local, mainly Albanian, police. His denunciation of the police action endeared him to Serb nationalists, and helped pave the way for his election as Serb President in 1990. A similar process was taking place in Croatia at the same time. Former Communist leader, Franjo Tudjman (an active member in the "Croatian Spring" nationalist movement in the early 1970s, and later a nationalist historian) travelled to Canada, Australia and other countries in the spring of 1987 to raise money from the Croatian diaspora — cash that was used to fund his campaigning and to buy arms. As Steve Hrkač, who now represents diaspora Croats in Tudjman's government, told the Canadian magazine *Saturday Night* "The first dollars came from Canada. We bankrolled the revolution". In Bosnia, Alija Izetbegović launched a Muslim-only political party, the SDA (Party of Democratic Action) in 1990 — the first of the "ethnic" political parties to be formed in Bosnia. He reissued his 1970 Islamic Declaration, which had provoked his imprisonment in 1983, and released a video to coincide with the launch of the SDA in which he, as principal narrator, set out the party's purpose of restoring Muslim ascendancy. Both the Islamic Declaration and the video were later withdrawn. Izetbegović told the Bosnian Parliament in 1991: "I would sacrifice peace for a sovereign Bosnia-Herzegovina, but for that peace in Bosnia-Herzegovina I would not sacrifice sovereignty".

1.6. It has often been claimed (most notably in the BBC's Brian Lapping-produced series *The Death of Yugoslavia*) that a speech made by Slobodan Milosevic in Kosovo in June 1989 was the starting point of the disintegration of Yugoslavia (*"Without question, it was Milosević who had wilfully allowed the genie out of the bottle"*, was the way Misha Glenny put it in his book *The Fall of Yugoslavia*.) This argument is not sustainable. Nationalism had been emerging well before the Milosević speech. Indeed, it is arguable that it can be dated back before Tito's death in 1980, when Tito had publicly lamented the development of eight separate "autarchies" (the six "Republics" and two "Autonomous Regions") and declared their rivalry with each other was ruining the state of Yugoslavia. Nationalism was certainly in evidence early in the post-Tito era. In Croatia, for example, Franjo Tudjman was expelled from the Yugoslav Communist Party in 1986 when he publicly linked himself to the nationalist cause. (As detailed in 1.5.) From 1987 onwards, he was making many connections abroad using his nationalist credentials. In Slovenia in 1987, secessionist leader Janez Janša had been jailed for publishing a secret report and Milan Kučan, the Slovene President, like many other former Communist apparatchiks, had been busily espousing the nationalist cause as he tried to reinvent himself. In Bosnia, Alija Izetbegović, imprisoned by Tito for three years in 1946 for his involvement with the Mladi Muslimani (Young Muslims) movement, served a further 5 year jail term for separatist agitation between 1983-88 (a period when there was still a reasonably effective, broadly-based SFRY regime). The unsurprising reality of what happened was that, as the grip of the SFRY leadership weakened during the 1980s, nationalism began to emerge as an attractive alternative.

c) The sequence of events — Slovenia / Croatia

1.7. The states of the Communist Bloc collapsed one by one during the second half of 1989. Yugoslavia was seen by many to be subject to the same process, though the circumstances were significantly different. Even so, by the beginning of 1990 it was clear that Yugoslavia was in danger of imminent meltdown. The tough economic policies of Ante Marković, the Federal Prime Minister, (a Croat, despite all the claims of 'Serb domination' in Yugoslavia), had brought inflation under some control, but the Presidents of the various Yugoslav republics were not co-operating and government was paralysed. Successive crisis meetings were held; each one made it clearer that the republics were not particularly concerned about finding a solution. With nationalist leaderships in place in Serbia, Slovenia and Croatia, prospects were grim. Tudjman told the 2,500 at his Croatian Democratic Union party conference in January 1990: *"Our opponents see nothing in our programme but the claim for the restoration of an independent Croatian Ustashi state. These people fail to see that the state was not the creation of fascist criminals; it also stood for the historic aspirations of the Croatian people for an independent state. They knew that Hitler planned to build a new European order."* A few months later the Slovene Assembly declared that Slovene laws would take precedence over federal laws and that Slovene conscripts

would not serve in the federal army outside Slovenia. As The Times Literary Supplement noted on 24 November 1995 (in a review of books on Yugoslavia): *"Before the federalists had time to organise themselves, the nationalist lobbies in Slovenia and Croatia had rushed ahead with republic-level elections which were little more than referenda on national sovereignty. They swept the board at a time when other indicators were still showing that many would have voted for the federal option if they had been given the chance"*.

1.8. Persecution of Serbs in Croatia started with the election of Tudjman's government in 1990. Serbs were forced from senior jobs and state housing; there was only cursory investigation of many beatings and even murders. This provoked mainly-Serb rural areas to declare autonomy from Croatia; their desire to remain within the Yugoslav Federation led to armed clashes between Croat and Croatian Serb police and between locally-organised militias. There was no grand-scale flashpoint: fighting tended to flare up in areas of mixed population, where tension had been building and little was needed to spark violence.

1.9. Evidence suggests the Croats were the first to resort to planned violence. Gojko Sušak, later Croatia's defence minister and Tudjman's effective deputy, played a significant part: (Extract from article on Sušak from Canadian magazine Saturday Night): *"Late one evening in the spring of 1991, when the republics that made up Yugoslavia were on the edge of civil war, a regional police chief in eastern Croatia was ordered to drive three men [one of whom was Sušak] down the country roads ... They pulled off the road and into some corn-fields outside a Serb village.... The three men opened the trunk, took out shoulder-launched Ambrust missiles, and began firing at the village."*

1.10. Four days after assuring US Secretary of State James Baker that they would take no unilateral action, Slovenia and Croatia declared independence on 25 June 1991. (Baker had warned Milan Kučan of Slovenia and Franjo Tudjman of Croatia that in no circumstances would the US recognise Slovenia and Croatia.) This took concrete form on 27 June, when Slovenia hauled down Yugoslav flags along the Austrian frontier and helped itself to the customs revenues collected there (on which the federal government heavily depended). Clashes between the Slovene and JNA (Yugoslav Peoples' Army, the army of the [SFRY] Socialist Federal Republic of Yugoslavia) forces, the so-called "10-day war", took place when the remains of the federal government sent in 3,000 conscripts. As no resistance had been expected, the men were only lightly armed. After a series of undignified and clumsy encounters, the federal army withdrew. The "war" cost the lives of 19 Slovenes and 45 federal soldiers. Slovenia formally became independent as far as SFRY was concerned on 8 October 1991, and was recognised in January, April and May 1992 by the EC, US and UN respectively. There were no further military clashes of any significance. This fighting, in common with early fighting in Croatia, was characterised by the world's media as *"freedom fighters"* against *"communist bullies"*. In reality, it was conflict between those striving to preserve the federation and those trying to abandon it.

1.11. After Croatia declared its intention to become independent in June 1991, relations with the rest of Yugoslavia were abruptly ruptured. Tudjman ordered that the many units of the federal army stationed in Croatia must either surrender or be deprived of food, light and communications with the outside world. His Territorial Defence forces (TOs), which he had been surreptitiously arming, training and expanding, surrounded army barracks. At the same time, fighting intensified between Croatian and Croatian Serb forces, with the JNA initially intervening to keep them apart. When it became clear that the whole of Croatia could not be retained within the Yugoslav Federation, the JNA set about defending those (the Croatian Serbs) who wanted to remain within the Federation. After the intervention of the EC, via the Hague Conference, and then the UN, in the person of Cyrus Vance, an uneasy truce was put in place by the end of the year.

d) The sequence of events – Bosnia

1.12. In 1991 (the last pre-war census), the population of Bosnia-Herzegovina was approximately 44% Muslim, 31% Serb and 17% Croat. In the first multi-party elections in 1990, about 80% of the votes were for the three main nationalist parties, the Muslim SDA (Party of Democratic Action), the Serb SDS (Serb Democratic Party), and the Croat HDZ (Croatian Democratic Union). The nationalists formed a grand coalition for the second round of elections, and were then able to dictate the political form of the new Bosnia. A seven-member Presidency was formed, with two representatives from each party, one for "minorities" and a rotating President of the Presidency. SDA member Fikret Abdić had gained the most votes for a seat on the presidency by a substantial margin, but he stood aside for the SDA leader, Alija Izetbegović, to become the first President of the Presidency. (The position of President never rotated. Invoking "crisis" measures, Izetbegović retained that position until the September 1996 post-Dayton election, when he achieved the highest count in the vote for the three-man [one Muslim, one Serb, one Croat] Presidency and again became the first rotating President, this time of Dayton Bosnia). However, the coalition agreed that a consensus was required for any major political change to be valid.

1.13. Without any such consensus, the Bosnian Parliament, where combined Muslim and Croat deputies formed the majority, first declared sovereignty on 15 October 1991. The Muslim SDA received Croat HDZ backing for this because the Croatian party hoped that independence from Yugoslavia would be a stepping-stone to Hercegovina's union with Croatia. The declaration provoked the withdrawal of the two main Serb parties from the Parliament. Aware of the potential problems for Bosnia, Izetbegović argued against the international recognition of Croatia and Slovenia. When his hand was forced by Germany and the EC, Izetbegović applied for EC recognition of Bosnia, even though no centralised control existed in the republic. On 25 January 1992, a debate in the parliament (still boycotted by the Serbian parties, which together represented a third of the population of Bosnia), endorsed the holding of a referendum on

sovereignty between 29 February and 1 March (this referendum had been one of the conditions demanded by the Badinter Commission before the EC would consider recognition of independence.), even though, under the consensus arrangement, the absence of the Serbs should have blocked such a major political change. Following the referendum (99.4% in favour from a 63% turnout), Bosnia declared itself independent on 3 March. On 27 March, Republika Srpska was proclaimed.

1.14. Urgent negotiations were held under the auspices of Lord Peter Carrington, former UK Foreign Secretary, and Jose Cutileiro, the Portuguese rotating head of the EC for that six-month period. On 18 March 1992, an agreement was signed in Sarajevo (the so-called Lisbon agreement) by the leaders of each of the three main political parties [Alija Izetbegović for the SDA; Mate Boban for the HDZ; and Radovan Karadžić for the SDS]. This agreement was for a tripartite constitutional arrangement for Bosnia (what some have called "cantonisation"). However, Izetbegović later withdrew his signature, at the prompting of US Ambassador Warren Zimmerman. [In a letter to *The Economist* 9-15 December 1995, Mr Cutileiro wrote "*After several rounds of talks our 'principles for constitutional arrangements for Bosnia and Hercegovina' were agreed by all three parties (Muslim, Serb and Croat) in Sarajevo on March 18th 1992 as the basis for future negotiations. These continued, maps and all, until the summer when the Muslims reneged on the agreement. Had they not done so, the Bosnian question might have been settled earlier, with less loss of (mainly Muslim) life and land. To be fair, President Izetbegović and his aides were encouraged to scupper that deal and to fight for a unitary Bosnian state by well-meaning outsiders who thought they knew better*".] Then, although the local parties and the EC wanted to continue talking, the Americans insisted that, as part of the process of recognition for Croatia, other republics which wanted to separate had been guaranteed recognition within three months at the latest. The Americans enforced the April deadline: talks were over and only realities on the ground could change the status quo. In Sarajevo, the first recorded violence was the shooting dead of a Serb (waving a Serbian flag at a wedding) by a Muslim.

e) International involvement

1.15. The support of outside nations had encouraged both Slovenia and Croatia to declare independence. Austria was an enthusiastic supporter, though with little real clout. Germany publicly put forward the case for unconditional recognition of Croatia as early as August 1991. It did so again in October. In December, the German Foreign Minister Hans Dietrich Genscher said that, regardless of their EC partners, the Germans would recognise the secessionist states of Slovenia and Croatia before the end of the year. Germany announced its intention to do so on Christmas Eve, in breach of EC policy just agreed at Maastricht. Germany had succeeded in winning the argument for recognition despite repeated European and US support for the unity of Yugoslavia. In doing

so, Germany had clearly shown that it could take a major unilateral political decision and was no longer compromised in this respect by the Nazi legacy.

1.16. Commentators are agreed that the intense fighting in Bosnia in 1992 was triggered by international recognition of the state, which was in turn dictated by the "premature" recognition of Croatia three months earlier. Although it has always been denied, strong suspicions persist that the basis for Croatia's recognition was a shabby deal between the UK and Germany. In exchange for an opt-out provision in the Maastricht agreement, the UK dropped its opposition to Germany's drive for the EC to recognise Croatia. In the summer of 1993, after the Europeans had rejected the US "lift and strike" plan, which Secretary of State Warren Christopher had been pressing on them in a tour of European capitals, Christopher provoked a savage diplomatic spat between the US and Germany when he directly blamed German recognition of Croatia for the fighting.

1.17. As noted in 1.14 above, the US forced the recognition of Bosnia three months after recognition of Croatia. But Macedonia, which had sought independence at the same time as Bosnia, and whose application had been received far more favourably by the EC's Badinter Commission, was not recognised until a year later. This delay was in deference to Greek sensibilities over the name Macedonia and its national symbols. The objections of an outside country were thus given more weight than the objections of the rest of the country of which Bosnia was a part, Yugoslavia.

1.18. Henry Wynaendts, one of three European politicians involved in EC attempts to negotiate a peaceful settlement in Yugoslavia, made clear in his account of the proceedings that Yugoslavia was never treated as a problem in its own right. Instead, it was seen as a splendid opportunity to demonstrate the authority of the new Europe, whose representatives assumed that they had the right to take control out of the hands of the communities living in Yugoslavia and to impose a new order of their own.

f) International law

1.19. International recognition of the new states was in breach of the **Convention of Montevideo 1933** on the recognition of new states [which required "*a government in full control*", "*clearly established borders*" and "*a stable population*"], and **The Helsinki Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe 1975**. [*"The participating states will respect the territorial integrity of each of the participating states. Accordingly they will refrain from any action ...against the territorial integrity, political independence, or the unity of any participating state"*. Recognising Slovenia and Croatia, Germany made a deliberate decision to violate the territorial integrity of Yugoslavia, which under the Helsinki Acts was one of the "*participating states*". This generated hardly a word of protest.]

g) Borders

1.20. Borders were a considerable aggravating factor in the disputes between the Yugoslav republics. The writer, Milovan Djilas, one of the three men entrusted by Tito in 1945 with drawing up the borders of the constituent components of the Yugoslav federation, reported Tito as saying "*With us [the Communist Party], these demarcation lines will be no more than administrative frontiers*". In seeking to establish a Yugoslavia that would not be in thrall to powerful constituent elements, the Tito-defined borders took little or no account of where different groups lived. Thus substantial Serb communities in Croatia and Bosnia, and Croat communities in Bosnia, were left exposed when Yugoslavia broke up. Alexander Solzhenitsyn, in *The Times* on 21 August 1997, noted that the roots of the Yugoslav conflicts lay in Tito's imposition of arbitrary internal borders, adding that "*blame lies also with the venerable community of western leaders, who — with an angelic naivety — took those false borders seriously, and then hastened, at a moment's notice, in a day or two, to recognise the independence of several breakaway republics whose political formation they apparently found to be advantageous*".

h) The JNA

1.21. As the wars developed, the former federal army, the JNA, began to play a greater role, taking control of areas in Croatia and then Bosnia. This was represented by the world's media as a massive land-grab, to further a "Greater Serbia" policy. It was, in fact, limited in scope, and mainly tactical (securing isolated Serb populations and lines of communication) rather than territorial. Much was made of the statistic that the Serbs had "seized" 70% of Bosnia within the first few months of the war — but they had controlled more than 60% before the fighting started (many Bosnian Serbs were peasant farmers). Over the next two and a half years, there were highly publicised campaigns in Bosnia, with some ebb and flow of territory, but overall territorial changes were minor. In Croatia, apart from two Croatian Army incursions, in January and September 1993, which were reversed by the UN, the front lines were static for nearly four and a half years before the "UN Protected" Serb areas of Western Slavonia and Krajina were overrun by the Croatian Army.

1.22. Charges of "Serb aggression" were rooted in the notion that the JNA was an invading force sent in by Serbia. In reality the JNA, though Serb-dominated at officer-level, was a genuinely pan-Yugoslav conscript army which had emerged from Tito's WW2 Partisan forces. Multi-ethnic and with a high-command that was strongly Yugoslav (rather than Serbian) in character, by 1990 the JNA was the last remaining truly "Yugoslav" institution. Its job was to defend the Federation; the high command would refuse orders which were not consistent with this. There were several purges of the more "Yugoslav" senior officers from May 1991 onwards, and officers who wanted to be part of the emerging Croatian forces were leaving of their own accord. There was a final

round of purges as, in June 1992, the JNA was dissolved and became the VJ, the army of a Yugoslavia which was now only Serbia and Montenegro.

1.23. Much as the British Army has bases in Scotland, Wales and Northern Ireland, the JNA had bases throughout the republics of Yugoslavia. It was already in Croatia and Bosnia when fighting started — as it had every right to be as a federal army. When Bosnia gained international recognition, the JNA formally withdrew as of May 18, 1992, and the fact of its withdrawal was confirmed by the UN. Many members of the JNA who came from Bosnia were demobilised and became members of the Bosnian Serb Army (BSA), retaining much of their military equipment including heavy weapons. They were ever after characterised as “Serb aggressors”, even though they were Bosnian. That the JNA remained at least partially non-partisan is witnessed by the fact that, as late as April 1992, Alija Izetbegović, chairman of the Sarajevo-based presidency, called on the JNA to intervene to prevent fighting. Presumably it was only later that he realised that the JNA had “invaded” Bosnia.

i) Civil War / International Conflict

1.24. The concept of Serb “invasion” was of crucial importance. If the conflicts in the former Yugoslavia were deemed to be civil, there was no legal basis for international intervention of any kind. The continuing sensitivity of this point was demonstrated when the CNN teletext service recently referred to the Bosnian conflict as a “civil war”: in a statement, the party of Bosnia’s war-time Prime Minister Haris Silajdžić said that this interpretation “*helps to indemnify the aggressor and the ideologues of the genocide and the greatest crimes against humanity committed in Europe since the second world war*”. In consequence, while in Sarajevo to accept a prize for their reporting of the war, a CNN executive found his organisation accused of supporting evil-doers.

1.25. Such “confusion” was widespread. Politicians the world over, from Douglas Hurd to Bill Clinton, repeatedly described the war in Bosnia as a “civil war”. Henry Kissinger, in *The Washington Post* on 22 September 1997, wrote: “*In Bosnia, populated by Croats, Serbs and Muslims whose reciprocal hatreds had broken up the much larger Yugoslavia, the attempt to bring about a multi-ethnic state evoked a murderous civil war*”.

1.26. The conclusion that “aggression” occurred in the former Yugoslavia is based entirely on the decision of the United States, the members of the EC, and the United Nations to recognise Croatia and Bosnia over Belgrade’s vehement objections. By declaring the Yugoslav state defunct and disregarding the desires of those who (in all the republics) wanted to keep the federation intact, the US/ EC/ UN arbitrarily redefined civil wars, which had been under way since June 1991 and April 1992 respectively, as wars of external aggression. The tortuous nature of such explanations is shown by the UN War Crimes Tribunal at the Hague [ICTY], which regards anything which happened in Bosnia prior to the April 1992 recognition as “internal”, anything that happened whilst the JNA

were still in Bosnia (until mid-May '92) as "international", and after that time mostly "internal" again — though "internal" to Bosnia, not Yugoslavia.

2. Prison and rape camps

2.1. In August 1992, ITN broadcast a report on the Omarska and Trnopolje camps, which included the arresting image of a highly emaciated man, Fikret Alić, standing at the front of a crowd of men behind a barbed wire fence. The commentary did not describe Trnopolje as a concentration camp, but throughout the world the ITN report was seen as confirmation of earlier stories (Newsday 19 July 1992; 2 August 1992) about Serb concentration camps by the American journalist, Roy Gutman. Gutman later admitted that he had made his claims on the basis of hearsay information. In addition, WTN — which distributed the ITN pictures worldwide — described Trnopolje as a concentration camp in the information despatched with the pictures.

2.2. In 1997, Thomas Deichmann's article in a publication called Living Marxism claimed that the ITN report on Trnopolje had seriously misrepresented the nature of the camp. According to the article, the ITN rushes, which had been leaked to him, showed that the camp was not fully surrounded by a fence, let alone by barbed-wire, and that the "prisoners" were free to leave if they chose to do so.

2.3. Pero Ćurguz, a regional Red Cross manager stationed at Trnopolje during the operation of the centre, was interviewed by British journalists in August 1992. He told them that many of the people there had come to the camp of their own free will for protection. He said also that during the entire time of the operation of the camp, no barbed-wire fence had been erected.

2.4. Even if Trnopolje is discounted, serious allegations remain about a number of other Serb camps, notably Omarska. It seems likely that conditions in these camps were generally poor and that some atrocities took place. But an ICRC report published in August 1992 gave details of camps run by all sides; the Serbs did not have proportionately more than the other groups. Tadeusz Mazowiecki, UN Special Rapporteur for Human Rights, said in his 1994 report that "...As of December 31, 1993, there were 5,500 detainees on the active register. According to reliable estimates around 40% of detainees are held by Bosnian Croat authorities, 25% by the Government (Muslim) and 13% by the Bosnian Serbs and the remainder by the forces of the so-called 'autonomous' province of western Bosnia". There is little evidence to suggest that one side's camps were better than another's. But with the media highlighting Bosnian Serb-run camps and largely ignoring the others, non-Serb camps existed for periods of several years whereas the Bosnian-Serb camps had been largely closed down. It is also worth noting that ITN was invited, under challenge, to go to the camps by Radovan Karadžić; the Croats and Muslims did not extend similar facilities. Claims that substantial numbers of people were held in camps (Muslims imprisoned 117,000; Serbs imprisoned 40,000) and killed (Muslims

12,000+; Serbs 6,000) have never been substantiated and look like little more than crude propaganda.

2.5. One of the most influential pieces of evidence put forward to substantiate the argument that the Serbs had committed far more atrocities than the other sides was a CIA report, leaked to Roger Cohen of The New York Times in 1994, which claimed that 90% of all atrocities committed in the early stages of the war were committed by Serbs. The newspaper did not give details of the methods used to determine the ethnicity of perpetrator and victim; nor did it reveal how many atrocities were involved; nor did it specify the period covered by the report. It has been deduced that much of the information in the report was based on satellite data — but even the best satellite photographs would show no distinction between Serbs, Croats and Muslims, groups that cannot generally be distinguished from one another in terms of appearance face-to-face, let alone from overhead satellite photographs able to determine individual items only if larger than six inches in diameter.

2.6. In the late autumn of 1992 the world was horrified by reports that the Serbs had set up a chain of rape camps in Bosnia, and that more than 50,000 Bosnian women had been raped. This was compounded by a communiqué issued at the EC summit in Edinburgh in December 1992, by a UN resolution, and by Lawrence Eagleburger's naming of "war criminals". Governments expressed grave concern and aid agencies sprang into action. But no such camps were found by those who bothered to look. Ann Leslie of The Daily Mail could find only a single possible rape victim, despite spending two weeks searching in the relevant area. Marie Stopes' staff, sent to support rape victims, found themselves unneeded and ended up giving advice on family planning — and even on sewing. International agencies now say privately that they have no evidence whatsoever to support the rape camp allegations.

2.7. The story was, however, lent credibility by the EC Investigating team, headed by Dame Anne Warburton. After returning from a fact-finding tour in January 1993 she gave an interview to The Times which avoided all detail but appeared to give general endorsement to the claims. On 4 January The Independent reported that "*systematic rape camps*" "*had been well-authenticated by Dame Anne Warburton*", who estimated 20,000 cases of rape. In fact, a dissenting member of the investigation team, Simone Veil (a former French Minister and President of the European Parliament) revealed that the estimate was based on interviews with only four victims, two women and two men. An inquiry by the UN Commission on Human Rights soon presented a more moderate estimate: in its report published on 10 February 1993, the Commission refrained from giving an official total, but mentioned a figure of 2,400 victims, based on 119 documented cases. The report concluded that Muslims, Croats and Serbs had been raped, with Muslims making up the largest number of victims.

2.8. The EC's Committee on Women's Rights held hearings on the Warburton findings on 17 and 18 February 1993. It concluded by rejecting the

Warburton estimate of 20,000 Muslim rapes because of the lack of documented evidence and testimony. The Annex to the UN Commission of Experts' Report also dismisses the Warburton figure — though, curiously, the Commission's Final Report found it credible.

2.9. The Bosnian government was able to provide the UN Commission of Experts with data on 126 cases of rape.

2.10. Along with the credibility given to the story by Western politicians came a blizzard of media coverage. In early January pictures of "rape babies", a few months old, were published. Not even the impossibility of the arithmetic could detract from that story (the war at that point had been under way for some seven to eight months). British Minister Tim Yeo announced that special dispensation would be made for the adoption in the UK of such Bosnian children, but the offer was never taken up. In addition, absurd arguments were put into the mouths of Bosnian Serbs, and then passed on without criticism — for example, that Bosnian Serbs were making Muslim women pregnant so that there would be more "ethnically-pure" Serb babies. The fact that the 'mothers' were Muslim seemed to escape attention.

3. Ethnic cleansing

3.1. This term has been used to cover everything from Red Cross / UNHCR evacuations of people in danger, to 'voluntary' evacuations, to expulsions, to murder, to allegations of genocide (after the start of NATO's September 1995 bombing campaign, UN spokesman Alex Ivanko stated that "*as far as the United Nations is concerned, 'ethnic cleansing' is genocide, and always has been*").

3.2 It has been claimed that the Serbs invented the concept of "ethnic cleansing". This is nonsense. Most conflicts in modern history have involved the forced expulsion of civilians on the basis of race or religion. Because the Serbs had the early military edge, it was argued that they started the process in the Yugoslav conflicts. In fact, Croatia had started discriminating against non-Croats in 1990/91. Simon Wiesenthal noted in The International Herald Tribune of 12 August 1992: "*the first refugees [in the former Yugoslavia] were the 40,000 Serbs who fled Croatia after a constitutional amendment defined them as a minority*".

3.3. The possibility that many of those "cleansed" simply fled, as people quite sensibly do the world over when threatened by war, was barely acknowledged in the media. The UN Commission of Experts was uncritically quoted, for instance, as saying that 52,811 non-Serbs from Prijedor, in northwest Bosnia, were "*killed or expelled*". Apart from failing to give a breakdown of the figure (which is somewhere between one killed and 52,810 expelled and 52,810 killed and one expelled) there was no recognition by the Commission that people might have fled from Prijedor simply because there was a war. The idea is dismissed on the (unexplained) basis that this would include "*limited numbers of refugees*".

3.4. The late Nora Beloff, an expert on Yugoslavia for over 40 years, wrote in her book *Yugoslavia: an avoidable war*: "*The exodus of Serbs started as soon as Tudjman was elected [spring 1990]. When I visited Croatia soon afterwards, I could see that the Serbs had good reasons to be afraid. Serbs living among Croats were the victims of arson, beatings and expropriation, and could expect no justice from Tudjman's courts. Individual Serbs, whose names had been printed on "death lists" published in Croat newspapers, were often kidnapped and presumed killed.*"

3.5. Serbs, Croats and Muslims in Bosnia began large-scale expulsions at much the same time. As they prepared for what promised to be bitter conflicts, all sides wanted to clear their own lines. Suggestions that the Serbs did far more than the others have been made repeatedly; the evidence indicates otherwise: by the end of 1992, according to the UNHCR, there were 516,000 refugees in Yugoslavia (Serbia and Montenegro).

3.6. For those who perceive 'genocide' whenever there are substantial casualties, there was perhaps some argument for its corrupted usage when it was believed that more than 200,000 people had died during the conflicts. But most aid agencies and experts have now revised the figures down to below 100,000. While some cold-blooded executions took place on all sides, the likelihood seems to be that they were on a small scale. A realistic estimate of overall deaths is probably 60–90,000, but the actual total might be lower. The UN has recorded fewer than 20,000 confirmed deaths and the ICRC has fewer than 20,000 names on its outstanding list of "tracing requests" from families searching for loved ones missing from the conflicts in Croatia and Bosnia (including more than 7,000 "missing" from Srebrenica — see section 6).

3.7. George Kenney, former acting head of the Yugoslav desk at the US State Department (who resigned in protest at the soft line being taken against the Serbs by the Bush administration), wrote on 15 September 1997: "*The news media's fundamental, pervasive lie has been to report uncritically, in lockstep, wildly inflated death statistics provided by the Bosnian government. This stirred up massive public outcry, in turn ultimately leading to formal charges of genocide being rendered against the Bosnian Serbs. But there has never been a shred of evidence — none at all — for repeated claims that two hundred thousand or more people, mostly Muslims, were killed.*"

3.8. 3. Serbs were also accused of orchestrating mass "deportations", of the kind practised by the Nazis. But deportations in Bosnia were of people from all sides who were sent / forced / encouraged to move behind their own ethnic lines — an entirely different process from Nazi deportations to areas behind the fronts for slave labour / extermination purposes (i.e. from relatively safe to extremely dangerous areas — the exact opposite of the "deportations" in Bosnia).

3.9. Dr Zoran Stanković, a former JNA officer and now a colonel in the new Yugoslav Army (VJ), led a team of pathologists which by 1995 had carried out 5,000 autopsies on war victims from Croatia and Bosnia. The autopsies are

detailed, and are supported by photographs. Of those who have been identified, most were Serbs. The reports include injuries and causes of death, including pre- and post-mortem mutilation, which are as horrifying as anything reported in the media (and the media reports were made without such forensic evidence). About 1,000 of the dead are from Eastern Bosnia (the Srebrenica-Bratunac area) from 1992 and early 1993. Despite the later importance of Srebrenica, media coverage of these 1,000 dead was minimal.

4. Sarajevo siege

4.1. *"The mauling of Sarajevo, the worst single crime against a community in Europe since Auschwitz, cannot be watched impassively night after night on television news bulletins,"* — this was how Robert Fox of The Daily Telegraph put it, and it became a general view.

4.2. The world's media focused attention on Sarajevo as a Muslim city, kept under harsh siege by the Bosnian Serbs for well over three years. The Muslims were apparently subject to Serb-inflicted deprivation of electricity, water and food, as well as constant Serb shelling and sniping.

4.3. In fact, the wartime population of Sarajevo included some 90,000 Serbs out of a total of somewhere over 300,000. There were up to 20,000 Serbs behind government lines: some genuinely loyal to the SDA-led government; others mobilised for a war they wanted no part of and which they wanted to escape from as soon as possible. All Serbs on the government side were under suspicion; it has recently been revealed that numbers of these were "disappeared" by Sarajevo's defending forces (estimates range from a few dozen up to 3,000). Serb areas were subject to sniping and shelling from Muslim areas. Serbs suffered the same food shortages, as well as the deprivation of water and electricity. The central Serb-held district of Grbavica was continually referred to as a "suburb" despite the fact that it extended all the way to the centre of Sarajevo.

4.4. Conditions in Sarajevo were often unpleasant for everyone, but by contrast with other sieges in history the dangers were not all that great. Throughout the "siege" (which in practice was more of a partial blockade) food was generally available, though with little variety. Shortages were often to do with black-marketeering rather than genuine deficiencies. At the height of the apparent deprivation, a World Food Programme Survey in May 1994 found that, after a hard winter, no one in the city was malnourished and only a small percentage of the population was undernourished. The same picture was endorsed by the United Nations Commission of Experts, which could not confirm a single death from starvation in Sarajevo. Similarly, relatively few people were killed by sniping and shelling. And some of the suffering was unnecessary — the government cut water and electricity for propaganda reasons at various times. According to the media, the "siege" lasted longer than that of Leningrad — whilst strictly true, the comparison is meaningless. The estimates of dead in

Leningrad start from one million and head upwards towards three million. The Bosnian government's figure for Sarajevo dead is just over 10,600.

4.5. As early as July 1992, senior Western diplomats had stated publicly that Bosnian Muslim forces in Sarajevo were repeatedly provoking Serb shelling of the city to trigger Western military intervention. But few journalists bothered to report that artillery barrages and ceasefire violations were frequently not initiated by Bosnian Serbs. While officials said repeatedly that the Serbs were often returning fire from Muslims who had fired on Serb targets and neighbourhoods, media stories implied that the Serbs alone were to blame (for journalists, it was not enough that the UN would frequently describe Bosnian Serb retaliation as 'disproportionate'). To compound this, UN observers were positioned to detect artillery actions by Serbs, and kept no systematic record of the volume of non-Serb artillery fire, which was often observed to be almost as intense as Serb shelling. When counts were made of Muslim shelling, they showed considerable activity. On March 23, 1993, Major Pepe Galagos of UNPROFOR in Sarajevo described the previous day's exchanges; *"There were 341 impacts recorded: 133 on the Serbian side and 208 on the Bosnian side with 82 artillery rounds, 29 mortar rounds and 22 tank rounds hitting the Serbians; and 115 artillery, 73 mortar and 20 tank rounds hitting the Bosnians."*

4.6. News reporters ignored statements from UN officials that Bosnian Muslim units frequently initiated their own shelling of Muslim quarters of the city.

4.7. George Kenney has concluded that *"the number of war dead buried on each side of the Sarajevo front lines, as a percentage of population, is about equal."*

5. Sarajevo mortar / bomb outrages

5.1. No serious efforts were made by the international media to investigate Muslim claims that Bosnian Serbs were responsible for the Sarajevo bread queue massacre of May 1992, and the Sarajevo market place massacres of February 1994 and August 1995. It was taken for granted that the Serbs were the perpetrators.

5.2. It is, however, now widely known that a confidential UN report (which remains classified) had concluded that the Bosnian Muslims had stage-managed the bread queue massacre. The UN Commander in Bosnia at the time, General Lewis MacKenzie, wrote in his book *Peacekeeper — the road to Sarajevo*: *"The streets had been blocked off just before the incident. Once the crowd was let in and lined up, the media appeared but kept their distance. The attack took place, and the media were immediately upon the scene. The majority of the people killed are alleged to be 'tame Serbs'"* [Sarajevo Serbs who had consented to live under Muslim rule].

5.3. UN reports also suggest that the 17 July 1992 mortar salvo, thirty seconds after Douglas Hurd entered a Sarajevo building for a meeting with

Izetbegović, which killed or wounded 10 bystanders, was a "choreographed" incident. [Extract from *The Sharp End – A Canadian Soldier's Story* by James R Davis: "*At the Bosnian Presidency the TDF mortared their own people again as Hurd arrived. He had just dismounted from Kevin's truck when several mortars slammed into the square across the road, killing several civilians. It had been staged by the Muslims to impress Hurd. They told him the Serbs did this to them everyday, when in fact they had killed their own people again for political reasons. Animals.*"] The UN noted that a Bosnian guard of honour for Mr Hurd's security had taken cover before the salvo. Similarly, the UN recorded strong suspicions about the 4 August 1992 explosion at a cemetery where two Bosnian orphans (both of Serb extraction), who had been killed when a bus evacuating them from Sarajevo came under fire, were being buried in front of the world's media. At the cemetery, the Serb grandmother of one of the children was injured and bundled to safety by journalists. The United Nations report which covered these incidents has never been officially released, but was shown to journalists at the UN HQ in New York in August 1992.

5.4. The Serbs have always strongly denied responsibility for the February 1994 and August 1995 Markale market place incidents; both these Serb denials have received detailed support from UN investigation teams in Sarajevo. Lord Owen, speaking to Panorama in October 1995, said that he had seen two UN papers concerning the February 1994 incident: the first, issued within two days of the event, cast strong doubt on whether the Serbs had been responsible; the second, completed a few days later, was even more emphatic that the mortar had come from Muslim territory. By threatening to disclose this to the world, Owen said that General Rose was able to force the Bosnian government to sign a ceasefire declaration in Sarajevo. It has also been authoritatively reported that Boutros Boutros Ghali told President Mitterrand in May 1994 that the UN knew that the incident was unquestionably a Bosnian government provocation and that Mitterrand had confided this to a large gathering of French VIPs at the Elysée. Yasushi Akashi, former Head of the UN Mission in Bosnia, confirmed the existence of the secret UN report blaming the Muslims in an interview with Deutsche Presse Agentur on 6 June 1996.

5.5. In the case of Markale 2, the atrocity that took place on 28 August 1995, the UN "investigation" was completed in less than 24 hours (surely a record for the UN?). In October 1995, The Sunday Times reported that British and French members of the investigation team were convinced that the mortar had come from Muslim positions. Colonel Andrei Demurenko, Chief of the UN sector in Sarajevo, was another who had expressed this view. On 2 September he went on Bosnian Serb television declaring the UN report a "falsification" which contained many omissions and inaccuracies. The Boston Globe also reported that several UN investigators were unhappy with the conclusions of the report. It is alleged that senior Americans with the UN in Sarajevo prepared the final report with which the various investigators disagreed.

5.6 Considering the infamous nature of the bread queue and market place killings, and how easily and permanently they were attributed to the Bosnian Serbs, it was something of a revelation when the United Nations Tribunal Indictments against Radovan Karadžić and Ratko Mladić alleged responsibility for other individual atrocities in Sarajevo, but not these — to that point, the highest profile atrocities of all, at the top of the list to be investigated.

5.7. The 1992 bread queue massacre was followed within days by the imposition of harsh sanctions on Serbia / Montenegro. The day after the 5 February 1994 Markale 1 incident, UN Secretary-General Boutros Boutros-Ghali urged NATO to approve air strikes on Serb positions in Bosnia: NATO gave the Serbs a 10-day ultimatum to withdraw their heavy weapons from the hills around Sarajevo. The August 1995 Sarajevo atrocity was used to justify over 3,000 NATO air attacks on the Bosnian Serbs carried out in early September 1995.

6. The safe areas and the Srebrenica 'massacres'

6.1 The original proposals for safe areas in Bosnia came from the ICRC and the UNHCR. With their experience of many conflicts since WW2, they knew that it would be more difficult to get people back to their original homes once they had left the country. The ICRC suggested that instead of shipping people out, demilitarised areas should be created where civilians could live temporarily and receive food and medical care. The idea did not receive support from the governments of the international community.

6.2. With the fall of Srebrenica reported as "imminent" in April 1993, the idea was resuscitated in a new, though still limited form. The UN Security Council declared Srebrenica a "safe area". The reported "surrender" of Srebrenica involved the withdrawal of the Bosnian Serb Army (BSA), the handing over of weapons by the Bosnian government army, and the installation of an UNPROFOR force to monitor the ceasefire lines. The limited aim of this concept was to prevent a change in the status quo while negotiations for a wider settlement continued. With America preventing negotiations from reflecting the situation on the ground, no solution was reached.

6.3. Five other towns in Bosnia (Sarajevo, Tuzla, Goražde, Žepa and Bihać) were also declared "safe areas" in May 1993. The establishment of safe areas became a mechanism for stepping up pressure on the Bosnian Serbs, as UN Resolutions steadily increased the scope for military force to be used. However, the UNPROFOR mandate to "deter" attacks on the safe areas could be, and was, interpreted as anything between writing a stiff letter to General Mladic and a widespread military campaign.

6.4. In his report to the UN Security Council on 30 May 1995, UN Secretary-General Boutros Boutros-Ghali noted: *"In recent months, Government [Bosnian Muslim] forces have considerably increased their military activities in and around most safe areas, and many of them, including Sarajevo, Tuzla and*

Bihać, have been incorporated into the broader military campaigns of the Government side. The headquarters and logistics installations of the Fifth Corps of the Government army are located in the town of Bihać and those of the Second Corps in the town of Tuzla. The Government also maintains a substantial number of troops in Srebrenica — in this case, in violation of a demilitarisation agreement — Goražde, and Žepa, while Sarajevo is the location of the General Command of the Government army and other military installations. There is also an ammunition factory in Goražde”.

6.5. Early in 1992, more than a year before the creation of Bosnian safe areas, the parts of Croatia which had been war-ravaged were declared United Nations Protected Areas (UNPAs). Two months before the much-publicised fall of the UN Safe Area of Srebrenica [July 1995], the UN Protected Area of Western Slavonia was attacked and overrun by the Croatian Army. Three weeks after the fall of Srebrenica, two other UNPAs, which made up Krajina, were also seized by the Croatian Army. From the respective media coverage of these three events, it was clear that there was a marked distinction between a “UN Safe Area” and a “UN Protected Area” — for the media at least.

6.6. The world has been told that between 6,000–12,000 Muslim men were massacred by the Serbs following the Serb capture of the “safe area” of Srebrenica in July 1995. The facts suggest that this is extremely unlikely. The Muslim administration of the safe area reported a total population of 42,000 for the purposes of claiming UN emergency aid — almost certainly an exaggerated figure, designed to secure maximum supplies. The UN officially recorded 35,632 survivors from Srebrenica in early August 1995, not counting “some 4,000–5,000 well-armed” Muslim soldiers seen by UN personnel safely behind Muslim lines in the Sapna Finger. With around 40,000 people safely accounted for, estimates of thousands massacred seem unsustainable. As of 2008, as a result of excavations performed thus far, ICTY forensic specialists have composed post mortem reports for a total of about 3500 cases, far short of the claimed number of victims of about 8,000.

6.7. At a “Rule 61” hearing in July 1996 at the UN Tribunal, even before substantial excavations were made around Srebrenica, Judge Riad said: *“Thousands of men executed and buried in mass graves, hundreds of men buried alive, men and women mutilated and slaughtered, children killed before their mothers’ eyes, a grandfather forced to eat the liver of his own grandson. These are truly scenes from hell, written on the darkest pages of human history.”* As noted in 6.6. above, all the bodies found so far, buried or not, total 3005. No evidence has been provided of anyone buried alive. No corpses of women or children have been found. The “liver” story is unsubstantiated. Yet Judge Riad’s words are often quoted as verified facts.

6.8. For journalist David Rohde, who won a Pulitzer Prize for his reports on the aftermath of Srebrenica, and later wrote a detailed book about it, the story did not have to fit the facts: *“...even if the number of victims proves to be no*

higher than the roughly 500 found so far at four execution sites and 150 found to date at one ambush site, what occurred in Srebrenica was unprecedented in post-war Europe." To put it another way, even if the story is exaggerated by a factor of 15, or 10, or 5, it is the same.

7. Propaganda

7.1. Both the Croatian and Bosnian governments commissioned powerful public relations campaigns in the US. Agencies including Ruder Finn and Hill & Knowlton International targeted the US Jewish community with material that associated Serbs with a modern-day holocaust. Records which have to be filed under US law show that, for a period of some eighteen months, Ruder Finn received fees of at least \$8,000-\$10,000 per month from Croatia and Bosnia. It has been estimated by some within the industry that the total amount spent on US PR by Bosnia and Croatia amounted to millions of dollars.

7.2. Despite being "stung" by such stories as the "Kuwaiti incubators" atrocity (a Hill & Knowlton exercise), the Western press has been surprisingly uncritical of common-or-garden variety of wartime propaganda. On occasions, uncorroborated "witness" testimony became a story confirmed by "multiple sources" by virtue of publication by different news organisations. One such case is that of Alija Lujinović. Lujinović first talked to American journalist Roy Gutman. He and other Brčko "survivors" then talked to a number of other Western journalists; The Times and The Guardian in the UK covered the Brčko story on 7 August 1992. Lujinović was then flown to Washington to give evidence before a Congressional committee in closed session. Several of the United States War Crimes reports to the UN included parts of Lujinović's account, and it was also included in the work of several NGOs. By the time the UN Commission of Experts came to look at it, they had multiple sources for Lujinović's allegations — but Lujinović himself was the source each time. Subsequently, the media wrote up references to Lujinović's story in State Department reports; later the Commission of Experts provided "confirmation" for a retelling of Lujinović's story in January 1996. The tales were of people being fed to dogs, turned into cattle-feed, and tortured by an attractive 18-year-old Serb girl. And where did Lujinović and friends come from in the first place? They were provided to Roy Gutman by the Bosnian State War Crimes Commission, whose job was to collate "evidence" to support outside military intervention.

7.3. Another example of the power of propaganda came when the Bosnian Prime Minister, Haris Silajdžić, used a meeting with General Sir Michael Rose, carried live by the US news networks and reported throughout the world, to accuse Rose of responsibility for the death of 70,000 Muslims in Bihać, which Silajdžić claimed had fallen to the Serbs because of inaction by Rose. Subsequently, Rose was likened to Chamberlain in the US press and widely derided elsewhere. In fact, Bihać had not fallen. There had been no massacre of any kind. But the world's media never corrected the impression that had been

left. Similarly, pictures presented to the world as evidence of the Serbs' devastation of Goražde were actually the photographic record of Bosnian Muslim destructiveness when they controlled the town and were "ethnically cleansing" local Serbs from their homes. This was reported by BBC Panorama, but otherwise, once again, the world's media used these images uncritically and never corrected the false impression left.

7.4. 7. An example of the way in which a combination of different interests can lead to the creation of "news" is provided by British UNPROFOR soldier, Major Vaughan Kent-Payne, in his book *Bosnia Warriors: Living on the Front Line*. "We were clearly there at the invitation of the BiH [Bosnian Muslim government authorities] and the bodies had obviously been left there for us to see. The whole thing smacked of cynical manipulation at all levels. The bodies could've been buried long ago but were an essential ingredient of the circus. The press got their story, the BiH got sympathetic coverage in the world's news and the British Battalion received yet more publicity. More vehicles turned up in the form of two French armoured cars and an armoured saloon car. It was no coincidence that General Morillon, the UN commander, was passing by. He joined the circus, providing even more weight to the media coverage. Everyone had a field day and it was no wonder the world appeared to be solidly behind the BiH. It was skilful use of the media and, by the afternoon, there must have been fifty people milling around."

7.5. In his book *Fighting for Peace*, General Sir Michael Rose wrote: "As I drove into Sarajevo from the airport for the first time, on the night of January 23, 1994, a detachment of 120mm mortars opened fire close by the road. Bosnian forces were shelling Serbian positions above the city. I asked rather nervously what was happening and Viktor Andreev, the Russian United Nations civil adviser in Sarajevo, told me not to worry. The Bosnian government always greeted new arrivals in this way, as the Serbs inevitably responded with artillery fire on the city. Visitors were thus assured of a practical demonstration of Serbian aggression. In Bosnian government eyes, Viktor explained, there was no such thing as a purely military action. There was only political action. By provoking Serbian retaliation, it hoped to persuade the West to become involved on its side. When I asked about the civilian casualties, Viktor shrugged and replied that civilians mattered less to the Bosnian government than images of suffering and war."

8. Media bias

8.1. The imbalance in reporting began during the "war" between Slovenian rebels and the forces of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. TV footage showed the "destruction" of Slovenia's capital city, Ljubljana, by the JNA. Accompanying the pictures were stories about the havoc and damage generally wrought in Slovenia by the "invading" JNA. Few reporters and political leaders were bothered that the images and reports of the invasion were either highly exaggerated or staged.

8.2. Croatian efforts to become independent received a decisive boost from sensational reports and pictures of the Yugoslav air force raiding Zagreb's Presidential Palace. More shocking still to Western countries was the apparent Serbian "devastation" of Dubrovnik in December 1991 — the Pearl of the Adriatic "burning". In fact, the old walled town of Dubrovnik suffered little damage. The plumes of black smoke pouring from the city as it stood silhouetted against the Adriatic sunset, used by television stations throughout the world, had been caused by fires outside the walls of the old town and on the breakwater in the harbour. The camera angles made it look as if the old town was ablaze, and so it was reported. The UN Commission of Experts produced a report on Dubrovnik. Despite visiting the town themselves, they relied on written reports, photographs and video tapes. Even so, it became clear to them that the old town was not sufficiently damaged to make the report worthwhile, so its remit was extended to include the 75km-long hinterland as well. (A similar problem was encountered by Michael Foot, when making his film 2 1/2 hours from London: as a regular pre-war visitor to Dubrovnik, he wanted to include the destroyed old town in his film. Finding the old town intact, he instead focused on the new town and especially its suburbs, which were heavily damaged. Foot decided that the story was not that the media had erroneously reported the destruction of the old town, but that they had failed to report the actual destruction of the suburbs).

8.3. Despite steady reports of atrocities committed against Serbs by Croatian soldiers and paramilitary units, which some Belgrade correspondents were later able to confirm, the stories that reached the world concerned only of Serb abuses. The other stories went unreported *"because it was difficult to get close to those villages in Croatia"*. *"And it was damned dangerous,"* said one Belgrade correspondent. Reporters tended to stay put in Sarajevo, Zagreb, or Belgrade and depend on their networks of stringers and outlying contacts. Most newly-arrived correspondents spoke no Serbo-Croat; interpreters were often domestic journalists or stringers with established allegiances as well as keen intuitions about what post-communist censors in the "new democracies" in Zagreb and Sarajevo preferred. Reporters increasingly relied on aggressive government spokespeople — the government Information Ministry in Zagreb soon acquired scores of English-fluent publicists, and the Bosnian government also mobilised a troop of handlers for the Western media. In the struggle for media attention, the Serbs were handicapped by their own poor public relations efforts, by the media sense that "the story" lay in the plight of the Muslims and by the isolation of Serbia because of UN sanctions. Martin Bell told Sir Jeremy Isaacs in *Face To Face* (BBC2, 9 February 1998): *"I often felt that their [the Serb] case went by default, partly because we weren't willing to go through the pain and danger of getting across the front lines and all the hassle and their roadblocks, and partly it was their fault — they were not sufficiently adept, they didn't fully understand the importance of the media"*.

8.4. On 23 February 1996, General Sir Michael Rose gave a talk in Oxford to the All Souls College Policy Studies Programme. Rose expressed dismay at

the extent to which the media had repeated propaganda: *"The reporting and commenting of some members of the press corps in Sarajevo came close to being identified with the propaganda machine of the Bosnian government"*. Rose cited as an example an incident just after a cease-fire was signed on 21 December 1994. *"Within days an international satellite news channel was transmitting pictures from Bihać of the total breakdown of the cease fire, showing burning houses, refugees in appalling conditions, horse drawn vehicles escaping the fighting. The only problem was that there was no snow in any of the pictures and it had been snowing for two months."*

8.5. A clear indication of media prejudice in the UK came in The Sunday Times on 30 July 1995. Andrew Neil (former editor of the paper and now Editor-in-Chief of The Scotsman), without any evidence, suggested that a series of bomb attacks in Paris might have been carried out by Serbs. This was used as part of a piece which called for the summary execution of *"Radovan Karadzic and his kind ... in any way that warfare can accomplish"*. Similarly, initial speculation about the bombing of the World Trade Centre was that Serbs were involved — once again, based on no evidence. As it transpired, neither of these bombings had any connection with events in former Yugoslavia.

8.6. When peace plans were discussed in the media, much was made of the 'unfairness' of the land divisions proposed. How could the Serbs, the aggressors, be 'awarded' anything, let alone more than 31% of the land when they were only 31% of the population? But in no country in the world is there an exact relationship between land ownership and any particular group within the population. In Bosnia, a higher proportion of Muslims lived in towns, while a higher proportion of Serbs and Croats lived in rural areas. On the basis of where people lived before the war, any land division of Bosnia was bound to be 'biased' towards the rural population. Similarly, the war was often described as consisting of an imbalance of military forces — yet what war has ever been balanced or fair in this respect?

8.7. "Greater Serbia", a concept initially propagated to the world by Croatian spokesmen, was later widely accepted without question as the cause of the wars. By invoking "Greater Serbia", irrational scenarios were passed off in the media as representations of fact. But there were very few media references to a "Greater Croatia" agenda, and even the potential of a Muslim agenda for Izetbegović's SDA party was excised from media descriptions during the war. The SDA, according to journalists, stood for a unitary and multi-ethnic Bosnia. After Dayton, Western journalists would routinely describe the SDA as "nationalist" without any explanation of the apparent change in SDA policy.

8.8. In becoming 'attached' during the war, journalists saw significance in only parts of the story, and therefore reported selectively. They divided Bosnia into moral absolutes of Good and Evil. BBC Foreign Editor John Simpson, writing in The Sunday Telegraph on 19/9/97: *"...Once, when I was in Sarajevo, the UN discovered that Muslim troops were holding a couple of dozen Serbs in a*

section of drainage pipe three feet high. They opened the front of the pipe once a day to throw food into the darkness inside. The journalists, many of them committed to the principle of not standing neutrally between victim and oppressor, showed no interest at all in this story. It was inconvenient and, as far I know, was not reported."

9. American non-neutrality

9.1. The Americans were originally committed to preserving Yugoslavia as a multi-ethnic federation. Their policy changed instantly when the EC recognised Croatia. From that point on, the Americans were firmly behind the new states and against the Serbs, though their official position remained "neutral". An early indication of American intervention was the part played by Ambassador Warren Zimmerman in persuading President Izetbegović to renege on the March 1992 Lisbon agreement he had initialled, in common with Karadžić and Boban (see 1.14. above). The US government's "understanding" of Bosnia in particular was never a fixed thing. In a live broadcast, CNN's Christiane Amanpour famously accused President Clinton of "flip-flopping" on Bosnia. US policy was always about US interests and unchanging in that regard; there was no US interest in Bosnia itself.

9.2. President Clinton, having denounced George Bush's "wimpishness" on Bosnia, chose hard-liner Tony Lake to be his National Security Advisor. Lake put together an aggressive Bosnia package summed up as "lift and strike" (lifting the arms embargo against the Bosnian Muslims, and bombing the Serbs). Harsh economic and cultural sanctions had been imposed against Serbia and Montenegro after the breadline massacre in May 1992. A report by the UN Secretary General arguing that there was no evidence of continued JNA involvement in Bosnia was ignored and sanctions were progressively tightened until Autumn 1994. By that time the Yugoslav economy had been destroyed; at the end of December 1993, year-on-year inflation was an estimated 116 trillion percent (an Economist Intelligence Unit figure, the highest ever recorded up to that point, far exceeding that of Germany's Weimar Republic).

9.3. Peter Galbraith was appointed as the first US Ambassador to Croatia. He soon became close with President Franjo Tudjman, with Tudjman's son, Miroslav, who had become his father's national security adviser, and with Defence Minister Gojko Sušak. By the summer of 1994 it was clear that the US had usurped Germany's position as Croatia's closest Western friend.

9.4. From at least as early as the spring of 1994 until Dayton, the US was instrumental in arming and training both the Croatian and Bosnian armies, in defiance of the UN embargo. Ambassador Galbraith played the key role in arranging the secret air transfer of arms from Iran to the Bosnians by way of Zagreb, with the personal blessing of President Clinton. Richard Holbrooke later defended the arming of the Bosnian Muslims as necessary to protect them from annihilation. In fact, it went much further than that, even assuming that the

Bosnian Muslims had seriously been threatened with annihilation (for which there is no evidence). In his report of an interview with General Rose (published in *The Times* on 10 November 1998), Michael Evans wrote: *"On another occasion, he (General Rose) was visited by General John Galvin, former Supreme Allied Commander Europe, who had been appointed by President Clinton to advise on a new structure for the Bosnian Army"*.

9.5. On 1 May 1995, when the world's attention was focused on neighbouring Bosnia where a four-month ceasefire was due to expire, 30,000 Croatian troops overran Western Slavonia (in Croatia), defeating local Serb forces in a massive and well-planned three-pronged attack. The newly-agreed United Nations mandate for Croatia, UNCRO, was ignored by Croatia and not enforced by the UN or NATO. After three bridges leading from the enclave into Bosnia had been destroyed, the Croatians deployed artillery, rockets and aircraft to attack fleeing military and civilians as they crossed the final bridge. Artillery and rockets were directed at targets in Bosnia itself. The United Nations No-Fly Zone in Bosnia was violated by Croatian jets to attack targets within Western Slavonia — what limited air defences there were, were not prepared for an attack from within NATO-run Bosnian airspace.

9.6. The Croatian Krajina campaign (Operation Storm) in August 1995 was supported by arms from US sources, and based on tactical plans taught to Croatian commanders by Military Professional Resources Inc, a Virginia-based organisation with 2,000 former American officers on its staff (including such luminaries as General Crosbie E Saint, commander of the US army in Europe 1988-92, and General Carl E Vuono, army chief of staff during Operation Desert Storm). The contract between Croatia and MPRI was reportedly worth \$40 million.

9.7. The morning Operation Storm began, four US Navy warplanes bombed two Krajina Serbian surface-to-air missile sites *"near the towns of Knin and Udbina,"* as *Navy Times* reported on 21 August 1995. That eliminated danger to Croatian attack planes and helicopters. Up-to-date US intelligence from overhead reconnaissance and radio intercepts was also made available to the Croatian leadership, according to the CIA, by none other than Ambassador Galbraith.

9.8. US-led NATO air attacks, and artillery attacks by the newly-installed UN Rapid Reaction Force, followed within two days of the 28 August 1995 Sarajevo bomb outrage. Attacks continued up to 8 September, when (in Geneva) the Bosnian Serbs agreed to the summer 1994 Western plan (the Contact Group plan) as the basis for a solution in Bosnia. Up to that point, targets in the western part of Bosnia under Bosnian Serb control had not been attacked. On 10 September attacks in the west started, in the form of Cruise Missiles fired from a US warship in the Adriatic. Apparently by sheer co-incidence, the Bosnian Government Army, the Croatian Army, operating in force in Bosnia, and the Bosnian Croat forces, launched attacks throughout western Bosnia. Sophisticated com-

mand-and-control from battlefield headquarters (including laptop computers and communications links) was used to co-ordinate the attacks between Bosnian Army infantry and Croatian tank and fire support. Prior to the war, the JNA had no computer-based command-and-control. Not only had such a system been supplied, with technicians and officers trained in its use, but the system allowed joint control between the Croatian and Bosnian armies — something which is not always possible within NATO. Although journalists should have been aware of these indications of outside military aid, because they were revealed in film reports and in books written by journalists, there was never any comment on, or questions raised about, this surprising situation. In fact, many journalists were insistent that high-tech military equipment was not being supplied to the Bosnian and Croatian governments.

9.9. General Charles G Boyd, Deputy Commander-in-Chief US European Command November 1992-July 1995, in an article in *Foreign Affairs* (Vol. 74 No 50 Sept/Oct 1995), wrote: *"The views I share here are the product of seeing this war up close, almost continually, in all its ugliness. These views differ from much of the conventional wisdom in Washington, which is stunted by limited understanding of current events as well as a tragic ignorance or disregard of history. Most damaging of all, US actions in the Balkans have been at sharp variance with stated US policy. The linchpin of the US approach has been the underinformed notion that this has been a war of good versus evil, of aggressor against aggrieved. From that premise the United States has supported UN and NATO resolutions couched in seemingly neutral terms — for example, to protect peacekeepers — and then has turned them around to punish one side and attempt to affect the course of the war. It has supported the creation of safe areas and demanded their protection even when they have been used by one warring faction to mount attacks against another. It has called for a negotiated resolution of the conflict even as it has labeled as war criminals those with whom it would negotiate. It has pushed for more humanitarian aid even as it became clear that this was subsidizing conflict and protecting the warring factions from the natural consequences of continuing the fighting. It has supported the legitimacy of a leadership that has become increasingly ethnocentric in its makeup, single-party in its rule and manipulative in its diplomacy"*.

10. The Hague War Crimes Tribunal

10.1. Claims that terrible war crimes were being committed caught the world's close attention in the summer of 1992. From August 1992, international organisations (and many journalists) were descending on Bosnia in a rush to find the wider proof of the big story. At the United Nations Commission on Human Rights, America took a lead, and was supported by the other members of the Commission. (During the Cold War, the UNCHR was used primarily by the non-aligned movement to criticise the US. Now the US Ambassador was warmly received, as the Commission held an extraordinary meeting and passed its first ever Resolution.)

10.2. The groundwork for the Tribunal itself was prepared by the United Nations Commission of Experts, established by a Security Council resolution. Despite the high-sounding name, the Commission of Experts did little beyond collating reports from the media, NGOs, the governments of the parties concerned, and other governments — in particular, the USA. (The US State Department supplied reports to the United Nations for consideration. At the same time they included a copy of a Conference on Security and Co-operation in Europe report, and a report from Human Rights Watch. They also claimed that because of the public nature of press reports, they would only include reports where the journalist had actually witnessed an atrocity. They dropped this claim for their seven later submissions to the UN). The Commission did nothing to verify the material; its final report to the Security Council was no more than a summary of selected propaganda and news coverage; an "integral part" of the report was amended after it had been submitted. Such methods and procedures are not consistent with the credibility given to the work of the Commission by the media.

ICTY in the context of unipolar politics

10.3. Initially the Tribunal received material support overwhelmingly from the United States (in marked contrast to the US failure to keep up its normal UN subscriptions), with extensive American representation among its legal and administrative staff, including between 15 and 20 lawyers on loan from the State Department and the Department of Justice. The Tribunal was biased against the Serbs from the outset. All allegations against Serbs have been set in a framework of a systematic Serb policy of genocide. Allegations against Croats, and especially Muslims, concerned isolated incidents which were not part of a "programme". Thus the Tribunal's indictments have been labelled differently depending on the ethnicity of victim and perpetrator.

10.4. After initially making its indictments public, the Tribunal subsequently introduced a policy of issuing "sealed" or secret indictments. This violates the Tribunal's own Statute, which permits such a step only in exceptional circumstances. These secret indictments have been used to allow the Tribunal's investigators to assume police powers (as in the arrest of Slavko Dokmanović), and to enable NATO to shoot dead one Serb and injure one Croat while attempting "arrest". (NATO's "police powers" come solely from NATO's governing body, the North Atlantic Council.) A precedent has now been set for the Tribunal to arrest anyone, on their own authority, anywhere in the world. [As Alexander Solzhenitsyn wrote in *The Times* on 21 August 1997: "*The Hague Tribunal now hands down indictments in secret, not announcing them publicly. Somewhere, the accused is summoned on a civil matter, and immediately captured — a method beyond even the Inquisition, more worthy of barbarians circa 3,000 BC.*"] All this has escaped serious public attention.

10.5. The Tribunal has had an unhappy history. Having been established to investigate crimes committed in the course of wars of "international aggression", it extended its authority to cover crimes committed in "civil war". Neither the UN nor the Tribunal has the power to do this. Its record in dealing with specific

cases has been equally wayward: for example, General Djordje Djukić and Colonel Aleksa Krsmanović were illegally arrested and detained by Bosnian authorities in Sarajevo. Not to be outdone, the UN Tribunal illegally transferred them to The Hague, then illegally detained them there. Even under the threat of indictment, Djukić refused to "cooperate" with the Tribunal, so he was indicted. Krsmanović was held for another month, under increasing pressure to give "evidence", before being released without charge. At Djukić's initial court appearance it became clear that the Prosecution was unable to provide any details of the charges. The Prosecutor later applied to have the charges against Djukić dropped "due to his ill health"; the judges did release Djukić — but, in case it was a Serb plot, the charges were not dropped. Three weeks later Djukić died in a Belgrade military hospital. There was no media criticism of this appalling treatment, though it does not take much to uncover.

10.6. Another case that attracted international attention was that of Dušan Tadić, who was convicted by the Tribunal, even though one principal witness appearing against him (who could not be properly cross-examined "for fear that it might compromise his safety") confessed to perjury (the story relayed to the court by a Tribunal investigator was that he had been coached in his false testimony by the Bosnian government, under threat). Although they had risked charges of contempt of court, the Defence had found sufficient evidence in only a few hours to discredit his testimony — yet he had been put forward by the Prosecution as a credible witness and they provided extensive support in court for his 147 pages of testimony. Another witness, who claimed to have taken part in the infamous "testicles" incident at Omarska (when one prisoner was allegedly forced to bite off the testicles of another) and who had known Tadić before the war, swore under defence questioning (the Prosecution had not thought it relevant) that he had never once seen Tadić in Omarska. A further witness, expected to give evidence that he had been the one forced to bite off the testicles, refused to testify at all.

10.7. In the Lašva valley indictments, Bosnian Croats are charged with atrocities against Bosnian Muslims, but no-one is charged in connection with the minority Serbs who had lived in the same area prior to the war and had been previously "cleansed" by joint Muslim-Croat forces before extensive fighting broke out between those forces.

10.8. 10. Carl Bildt, in a review of Richard Holbrooke's book *To End A War* (published in The Financial Times on 2 July 1998) wrote: "*With only marginally more sophisticated techniques than the Bosnian Serbs, the Croat army conducted a policy of ethnic cleansing and scorched earth during August and September 1995 (in Krajina). It remains one of the enduring mysteries that the International Tribunal in the Hague has turned a blind eye to this*".

10.9. There were no international war crimes trials following more than 100 wars since the Second World War, many involving far more deaths than in former Yugoslavia.

POST-DAYTON

- Croatia, having destroyed the Serb enclaves of Krajina and Western Slavonia, has further reduced the formal status of Serbs within the republic.
- Under economic and diplomatic pressure, Croatia has forced the surrender of a number of Bosnian Croats to the UN war crimes tribunal. Foreign interference has been such that on occasion its now late wartime president, Franjo Tudjman, has publicly protested that "*Croatia is not a colony*".
- Post-Dayton Bosnia is the most non-independent country in the world. It is now run by formal and informal international agencies. Croatia and Serbia are regularly invited to put pressure on their own constituencies in Bosnia to comply with international measures.
- The media describe the OSCE role as "monitoring" elections in Bosnia. Instead, they and the vice-regal Office of the High Representative (OHR) run the elections, the registration of voters, and decide which parties and candidates are to be struck off voter lists.
- NATO has closed down Bosnian Serb Television based in Pale, the war-time Bosnian Serb capital. Pressure has been applied also to Croatian TV in Mostar and even Sarajevo TV.
- The colonial-sounding High Representative in Bosnia/Hercegovina has dictated the design of Bosnia's currency, car number plates and flag, and several times has threatened to replace the collective, elected, presidency if they do not adhere to policies he prescribes. More diktats are certainly on the way. Bosnia's currency and central bank are controlled by foreign officials — there is no possibility of a Bosnian running the central bank in the foreseeable future.
- The spokesman of the Office of the High Representative, Duncan Bullivant, described Bosnia as "*a deeply sick society, ill at ease with even the most basic principles of democracy*" — apparently without being aware of the irony.
- In the years since Dayton, less than 3% of international aid has gone to Republika Srpska (which makes up 49% of Bosnia).
- Despite the existence of a Muslim-Croat Federation since the March 1994 Washington Agreement, the Federation part of Bosnia remains partitioned between Muslims and Croats. In practice, Bosnia is still divided into three parts, with the international community attempting to force unification.
- The Dayton Agreement has been subject to constant re-interpretation. The spring and summer of 1997 saw the invention of the "Spirit of Dayton": new policy not envisaged at the time of Dayton can be legitimised by invoking "the Spirit". Those who signed Dayton had no idea they were putting their names to a series of moving goalposts.

- The international community faces the dilemma that, until their vision of unified Bosnia exists, they cannot pull out. But events have shown, from Tito's time to the post-Dayton period, that genuine and lasting co-operation cannot be imposed by diktat.
- The international media, which has given strong support to the concept of an independent, multi-ethnic Bosnia, has failed to report that Bosnia is now entirely subservient to the representatives of the international community.

APPENDIX — HISTORICAL BACKGROUND

A.1. On 25 March 1941, Yugoslav premier Dragiša Cvetković signed the Tripartite Pact with the Nazis. Immediately following this, the Royal Yugoslav Army organised a coup. Since control of Yugoslavia was deemed important to prevent a potential thorn in the side of the future Nazi campaign against the Soviets, Hitler ordered the defeat of the new regime. This was carried out in two weeks by the German army from the north, the Bulgarian army from the east and the Italian army from Albania in the south. The Yugoslav Royal Family and government fled to London.

A.2. The Nazis created a puppet Croatian state, the Independent State of Croatia (NDH — the first modern Croatian state). NDH encompassed the whole of the current Croatia and Bosnia, and northern Serbia as far east as Belgrade, which had been heavily bombed by the Luftwaffe. The Ustashi, based on fascist émigrés returning from exile in Italy and Hungary, was the Croatian terror militia. Some remnants of the Royal Army formed themselves into Chetniks, in the 19th Century tradition of Serbian guerrilla fighters. Muslims, especially from the Sandžak and eastern Bosnia, formed militia bands to settle scores for the privileges they had lost with the WWI collapse of the Ottoman and Habsburg empires.

A.3. POWs from the Royal Army were treated by the Germans on an ethnic basis: Croats were returned to Ustashi-run Croatia; Germans (who had settled in northern Serbia under Habsburg rule) were released, Albanians and Muslims were allowed to form new SS units to fight in German uniform (the Prinz Eugen, Skender Beg and Handžar divisions respectively) and Serbs were interned in concentration camps in Greater Germany. The Ustashi massacred Serbs and fought the Chetniks. The Chetniks massacred Muslims and Albanians. The Muslims and Albanians massacred Serbs.

A.4. Amongst all this, there were several popular uprisings against the invaders. Tito's communist party, by concentrating on the task of repelling the invaders above all else, gained political control of the uprisings. Many of the senior military were former Royal Army officers, and decidedly non-communist. The Partisans, non-communist but communist-led, were born.

A.5. As well as the military fighting, and slaughters of villagers who had supported the Partisans when they were forced into their many retreats, the Ustashi organised a death camp system for Serbs, based around Jasenovac just

across the current border between Croatia and Bosnia. Credible estimates vary from 300,000-750,000 for the numbers who were killed, including some 20,000 Jews and a few thousand gypsies, and homosexuals. Many communists and leftists of all ethnicities, including Croats, also ended up in Jasenovac. The Ustashi plan for the Serbs in NDH was to kill a third, convert a third and expel a third; the plan was largely successful.

A.6. Journalists have failed to recognise this historical sequence of events as a necessary background for understanding post-WW2 Yugoslavia and its breakup.

PROCEEDINGS OF THE MOSCOW SYMPOSIUM ARE OFF THE PRESS

Srebrenica Historical Project takes great pleasure to announce the publication of the Proceedings of the scholarly symposium which was held under the Project's auspices on 22-23 April 2009 in Moscow, at the Russian Academy of Sciences. The Proceedings are entitled: "International Tribunal for the Former Yugoslavia – activity, results, impact." Scholars from several countries assembled in Moscow to take part in the symposium. Until now, the complex issues of ICTY and Srebrenica were not the subject of such comprehensive and objective scholarly analysis. The Moscow symposium is but the first step in the systematic work, which lies ahead, to remove these issues from the context of the media and propaganda and to raise them to a scholarly level, where they belong. The text which follows is the Foreword, authored by the president of Srebrenica Historical Project, which summarizes the topics dealt with at the symposium and discusses some future tasks.

Stefan Karganović¹

SREBRENICA AND ICTY RECONSIDERED

There are few residual issues from the 1992–1995 Bosnian war that merit such comprehensive and urgent reexamination as the question of Srebrenica. The point about Srebrenica where most reasonable people would unhesitatingly agree is that it was a major human tragedy. But beyond that, perceptions differ radically and positions diverge sharply. Politically, a great deal depends on the true significance of Srebrenica. Has the standard monoethnic victimology narrative, which we associate with the official Srebrenica story, much to do with reality?

Almost a decade and a half after the climactic events in July 1995, Srebrenica has developed all the characteristics of a powerful myth. Prof. Edward Herman has called it the greatest triumph of propaganda emerging from the Balkan wars at the end of the twentieth century.² Symbolism has largely displaced regard for factual issues as the tale's basic anchor. The empirical approach that normally would be practiced in situations having to do with history or jurisprudence, not to mention criminological investigations, has in the case of Srebrenica been suspended and replaced by a set of dogmatic and politically inspired assumptions. The "truth" of those assumptions is constantly reaffirmed by endless repetition. If they are questioned in the slightest, their partisans are quick to manifest indignation, and sometimes virulent fury. Both the actual events and

¹ President, Srebrenica Historical Project, Den Haag, The Netherlands.

² ZNet: The Politics of the Srebrenica Massacre, July 7, 2005. <http://www.zmag.org/znet/viewArticle/5892>

the numbers involved in them have undergone a process of "sacralization"³ that has most skeptics browbeaten. The quick and furious reaction of Srebrenica political correctness brigades whenever a question is raised, or a comment is made, which strays from the approved parameters effectively chills most attempts at holding a reasonable and empirically based discussion.⁴

How the idea of the Moscow Symposium took shape

The "International Symposium on ICTY and Srebrenica," which was co-sponsored by the *Center for the Study of the Contemporary Balkan Crisis* of the Institute for Slavic Studies of the Academy of Sciences of the Russian Federation and the Dutch nongovernment organization *Srebrenica Historical Project*, had just such an open and unfettered discussion as its goal. This year, 2009, has seen an ominous acceleration in the attempts to not just foreclose, but if possible to ban, free inquiry into Srebrenica. Two such initiatives can be pointed out. On January 15, 2009, in a stealth nocturnal session, with hundreds of parliamentarians not present,⁵ and with only a half hour set aside for a pro forma "discussion,"⁶ which was grossly disproportionate to the weight of the subject both in terms of the time allowed and quality of the "deliberations," the European Parliament in Strasbourg passed a scandalous⁷ Resolution proclaiming July 11 an EU-wide Srebrenica genocide remembrance day.⁸ Of the numerous irregularities that characterize the passage of this Resolution, it is sufficient to cite just two. The European Parliament chose to circumvent its own rules of procedure by disregarding the

³ Diana Johnstone: *Srebrenica revisited: Using war as an excuse for more war*.
<http://www.counterpunch.org/johnstone10122005.html>

⁴ The sensitivity of these watchdogs to the slightest deviation from their approved narrative was demonstrated graphically during an interview with Noam Chomsky conducted by TV BH1 (Sarajevo) program *Pošteno govoreći* (Honestly speaking) in January of 2006. Prof. Chomsky's refusal to say that what happened in Srebrenica was genocide made him the target of open disrespect by program host Duška Jurišić and it invited demeaning comments by audience members.

⁵ The European Parliament session which voted on the January 15, 2009, Srebrenica Resolution was voted in by only 45.6%, or slightly more than 2 out of every 6 potential eligible voters. In the nocturnal plenary session, out of 732 deputies, only 587 were there to take part in the vote. Technically, there may have been a quorum but it was hardly the level of participation one would anticipate on an issue of such moral magnitude.

⁶ The Srebrenica Resolution "debate" was the last item for that day's session, which concluded at 23:35 pm. The "debate" on an issue of such magnitude was allowed to last no more than a half hour, with a steamroller of 27 members manifesting their approval, and only 2 their opposition., hardly the hallmark of a robust discussion.

⁷ See P. Iskenderov: *Serbian administration betraying Karadžić?* Strategic Culture Foundation:
<http://en.fondsk.ru/article.php?id=2420>

⁸ It is curious that the Resolution admits that many aspects of the Srebrenica puzzle remain unsolved, but that did not seem to be obstacle to taking a firm stand regardless that all of the evidence is far from in.

inconvenient requirement that measures should be reviewed first by the appropriate committee in a "transparent" and, presumably, public setting, with all interested parties having an opportunity to state their views. Only after such a step, which is customary in general parliamentary practice, is a measure referred back to the plenary session for a vote.⁹ Nothing of the sort was done in the European Parliament. No less shocking, the drafters of the resolution, apparently indifferent to the diversity cant, to which they are officially committed, chose to make their measure unabashedly monoethnic, blandly assuming that the only victims of Srebrenica were Moslem.¹⁰

The European Parliament resolution called further on parliaments of all EU member states (and countries of the Western Balkans, even if they were not EU members) to pass analogous resolutions, thus taking a huge step toward a European political consensus behind the official Srebrenica narrative. Though stopping short of recommending punishment for doubters, such a politically monolithic position in favor of a one-sided version of Srebrenica events would obviously have a strongly chilling effect on all future critical research, skepticism and dissent.

But where the European Parliament was perhaps too delicate to tread, some self-styled "pro-European" factions in the parliament of Serbia were only too happy to stomp. On July 10, 2009, a minor parliamentary grouping broadly allied with the ruling coalition submitted its "Srebrenica Declaration"¹¹ which did not just slavishly repeat the formulaic doctrines of their Strasbourg colleagues, but actually took the further radical step of calling for the practical outlawing of Srebrenica inquiry and discussion and for the harsh punishment of offenders.¹²

⁹ See European Parliament Rules of Procedure, Rule 114 (2): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20080218+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>

¹⁰ Many sources could be cited to show that in Srebrenica there were numerous civilian victims on the Serbian side. Just three should suffice. Admitting that the Bosnian Moslem army within the UN protected enclave never carried out the demilitarization agreement, ICTY prosecutor P. McCloskey in the *Blagojević and Jokić* trial (IT-02-60-T, 14. May 2002, p. 307) said that Moslem forces "conducted operations outside the enclave, attacking and terrorizing Serbian villages and creating general havoc." The Report of the Netherlands Institute for War Documentation concluded that Moslem forces "attacked 79 Serbian places in the Srebrenica and Bratunac region" whose "inhabitants were slaughtered and their homes plundered, torched, or devastated." (NIOD Report, Part I, The Yugoslav Problem and the Role of the West, 1991-1994, chapter 10: <http://www.srebrenica.nl>) Finally, if one picture is worth a thousand words, the following pictorial essay on the Srebrenica Historical Project website, at http://www.srebrenica-project.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=19&Itemid=17, which depicts the condition of Serbian villages around Srebrenica today, more than 15 years after they were devastated, should send a message to even the most stubborn skeptic.

¹¹ http://blog.b92.net/user_stuff/upload/109/8109.pdf

¹² While ostensibly relying on its sponsors' eccentric interpretation of a number of international charters and conventions and Serbia's domestic laws, the Declaration urges restrictions on freedoms of expression and assembly and the prohibition of questioning the genocidal character of the Srebrenica massacre, or even disputing the validity of ICTY verdicts to that effect. The Declaration's sponsors also overlook that

One might reasonably wonder: why is truth in such dire need of legal protection? Lies, however, just might be.

To be sure, the Serbian parliament [*Skupština*] has yet to pass this draconian measure which would restrict a range of basic intellectual freedoms and which scarcely leaves any major international human rights charter or convention unviolated. But given the overall stance of Serbia's ruling coalition, and the failure of its leading components to take a clear stand against this proposal, it is not difficult to envision its passage. The result of such an outcome would not just be to make it a punishable offense to engage in public discussion and inquiry which calls the official story of Srebrenica into question. It also calls on Serbia, in the form of its highest representative institution, to assume responsibility for the Srebrenica massacre. But aside from the moral and political consequences that are likely to ensue from such a unilateral assumption of responsibility¹³ on Serbia's part, there is also another and very tangible issue that Serbia's already destitute taxpayers would be well advised to consider. This could very well fuel further, and in the light of such a voluntary admission potentially well-grounded, demands by Bosnian Moslems for Weimar-style reparations from Serbia.

The role of The Hague Tribunal

Clearly, active attempts are being made to politicize Srebrenica, to intimidate dissenters and to put a lid on any further unfettered inquiry into the matter, and—perhaps most ominous of all—to arrive at binding conclusions about what happened in July of 1995, and to accomplish that by prescription instead of by investigation. The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia [ICTY] has failed to provide clarity on what actually happened during its questionable judicial proceedings in Srebrenica-related cases¹⁴. But by lending an aura of judicial respectability to politically predetermined results packaged in the respectable form of court “judgments,”¹⁵ what it

even an ICTY judge, and Karadžić panel member, Kristoph Flügge, recently saw fit to question the application of the concept of “genocide” to characterize what happened in Srebrenica in July of 1995, suggesting instead “mass murder” as a term that “would eliminate some of the difficulties we face in arriving at legal definitions.” (See Der Spiegel, <http://www.spiegel.de/international/spiegel/0,1518,druck-635205,00.html>)

¹³ In its decision in the Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro (<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&k=8d&case=91&code=bhy&p3=5>), ICJ concluded that Serbia did not commit genocide, did not conspire to commit it, and was not complicit in it. The Serbian parliament is, therefore, being asked to voluntarily assume responsibility for something for which the highest international judicial body could not find any proof and consequently declined to impute responsibility to Serbia.

¹⁴ Krstić, Obrenović, Blagojević and Jokić, soon to be joined no doubt by Popović et al.

¹⁵ Prof. Antonio Cassese, one-time President of ICTY, when commenting on the confirmation of Dr. Radovan Karadžić's indictment, effectively admitted the influence of political expediency on what ought to be an objective judicial act. “The decision represents a decisive step,” he said. “Let us see who will sit down at the negotiating table now with a man accused of genocide...the gentleman will not be able to take part in peace negotiations” [*Naša Borba* (Belgrade), July 27, 1995] Indeed, the indictment eliminated Dr.

did achieve was perhaps the very opposite.¹⁶ Instead of helping to settle at least some of the major doubts and instead of providing a reliable factual framework for further investigation, it has muddied the waters even further. In the eyes of a growing number of critical observers who refuse to be intimidated, the clumsy and arrogant Tribunal has made the official Srebrenica narrative even less plausible.

These are some of the principal reasons which made the international symposium on ICTY and Srebrenica, held in Moscow on April 22-23, 2009, so urgently necessary: to encourage, in a venue sufficiently removed from the eye of the storm, a calm and rational rethinking of these topics that both in general discourse and in public perception have been systematically degraded by politics, corrupt jurisprudence, and propaganda.

An attempt at calm and civilized discussion

The fundamental question has got to be: is it possible to discuss Srebrenica in a reasonable and responsible manner? Can Srebrenica be discussed as a historical and juridical, and of course, criminological, issue detached from politics? The Moscow conference demonstrated convincingly that it most certainly can be done.

As Prime Minister Vladimir Putin pointed out recently in a seemingly different, but actually very analogous, context: "...individual episodes are taken out of the general historical background...and considered fragmentarily, regardless of the cause and effect relationship." This is a distortion of history, the Prime Minister added very aptly, and "it is indicative that history is often slanted by those who actually apply double standards in modern politics."¹⁷ In a wry, but not in the slightest unjustified reference to some

Karadžić from the Dayton peace process, making Cassese's remark, more appropriate for a diplomat or politician than a judge, a self-fulfilling prophecy. Later, on October 30, 1996, while testifying before the European Parliament Subcommittee on Human Rights, Mr. Cassese went even further along the same vein, wondering publicly why Yugoslav President Slobodan Milošević had not been indicted, though his name was on a list of war criminals offered by US Under-Secretary of State Lawrence Eagleburger, oblivious again of his proper role as a judge, not prosecutor. [Pierre Hazan: *Justice in a Time of War: The true story behind the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, 2004, p. 62]

¹⁶ Scarcely less shocking, from the standpoint of professional neutrality were the remarks of ICTY Judge Fuad Riad at the November 16, 1995, Rule 61 indictment reconfirmation hearing for Karadžić and Mladić: "After Srebrenica fell to besieging Serbian forces in July, 1995, a truly terrible massacre of the Muslim population appears to have taken place. The evidence tendered by the Prosecutor describes scenes of unimaginable savagery: thousands of men executed and buried in mass graves, hundreds of men buried alive, men and women mutilated and slaughtered, children killed before their mothers' eyes, a grandfather forced to eat the liver of his own grandson. These are truly scenes from hell, written on the darkest pages of human history" (<http://www.icty.org/sid/7221>) These hyperbolic remarks were based on no evidence whatsoever and, needless to say, their substance was never demonstrated in court in any of the subsequent ICTY proceedings.

¹⁷ Gdansk speech given by Premier Putin on the 70th anniversary of the beginning of World War II, September 1, 2009. See: <http://www.premier.gov.ru/>

excesses from the past which seem to be enjoying a remarkable revival today, he drew a striking parallel. The way some current phenomena are being treated, he said, bears comparison to Stalin's *Short history course*, a tendentious account which was characterized by the deletion of inconvenient facts and "the imposition of stereotyped and completely ideology-based versions of reality."¹⁸

Irrespective of their having been made on an occasion ostensibly unrelated to Srebrenica, with remarkable precision the foregoing observations apply also to Srebrenica. Let us therefore review briefly the authorized version of "Srebrenica" in that very light.

A decade and a half later, this version promotes a crudely schematized and, if not ideological in the classical sense, then certainly a politically extremely cynical, version of events. It goes something like this: intoxicated by Slobodan Milošević's concept of Greater Serbia, and driven by genocidal hatred of their Moslem neighbors, Bosnian Serbs (whose status as a native people in Bosnia and Hercegovina is never explicitly recognized, U.S. Secretary of State Warren Christopher having seriously thought in 1992 that they had recently crossed over from Serbia proper just to occupy Moslem territory) decided not just to defeat their opponents militarily, but also to finish the job by exterminating them physically. The Srebrenica massacre of July of 1995 was the culmination of that genocidal project. For no other discernible reason, except a desire to remove their enemies forever, Bosnian Serbs executed "8000 Muslim men and boys"¹⁹ and forcibly deported the remaining women and elderly of the Srebrenica Moslem community. It was a military operation which was specifically designed for extermination, but incidentally also to humiliate the United Nations and to defy the "international community."

Indeed, this summary conveys better than any serious polemical retort could how an enormous human tragedy was comically oversimplified. But this is by now the established, the stereotyped, version of reality, to paraphrase the Russian prime minister. It is actually regarded as a very credible summary of the facts by some serious political and journalistic thinkers of our time.²⁰ The fact that such a caricature should even require

¹⁸ Ibid. The Council of Europe Parliamentary Assembly Resolution of September 9, 2009, in its analysis of the aftermath of the 2008 war in the Caucasus, provides a textbook example of an attempt to impose this type of pseudo-reality. See: Conclusions, par. 62, where the Russian Federation is audaciously denounced for not having "complied with the majority of key demands made by the Assembly," conveniently forgetting that the Assembly has neither the authority nor the means to impose any of its "demands" on Russia.

¹⁹ A clear example of the "schematized version of events" of the sort referred to by Mr. Putin, and of course factually a completely inaccurate account of what actually happened.

²⁰ For some striking examples of outrageous propaganda fabrications which had an incalculable impact on policy and intellectual discussions at the time, see J. Rooper's *Political background of the Yugoslav crisis* (Section 7) in this volume.

a reasoned response is a sad tribute to the enormous perception-shaping power of propaganda and it reminds us also of how corrupt our politics have become.

Whatever one may think of this influential, and (for the moment, at least) seemingly well established caricature, it must be dealt with because its practical impact is enormous and its almost axiomatic status is indisputable. The scholars who assembled in Moscow on April 22 and 23, 2009, under the aegis of the Academy of Sciences of the Russian Federation, and by invitation of the *Center the Study of the Contemporary Balkan Crisis* and the Dutch NGO *Srebrenica Historical Project*, were faced with the complex task of dismantling a system of fabrications that was skillfully constructed over the preceding decade and a half with little or no effective opposition. Conference organizers decided at the start that the myth of Srebrenica could not be adequately discussed in isolation from its principal institutional enabler, and that means the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia at The Hague. These two closely related topics, Srebrenica and ICTY, were therefore joined and the conference paid a similar amount of attention to both.

The reason for such a decision was quite clear and compelling to the organizers. It was ICTY which, by abusing its quasi-judicial authority, aggressively embraced a war propaganda line. Without the possibility of subsequent judicial imprimatur by a body of such stature, the genocide element of the Srebrenica story would probably have been discredited and quietly dropped as so many other crude wartime fabrications were once the conflict was over and they had served their immediate purpose.²¹ By adding to it the simulacrum of judicial authority, it was ICTY that elevated propaganda to the next level, investing it with the aura of adjudicated facts. To all intents and purposes, these "facts" were properly established through the deliberations of a distinguished international legal body. In order to be effective, the deconstruction of the official Srebrenica narrative had, therefore, to follow a pincer movement: a thorough reexamination of Srebrenica's principal institutional buttress must be as important as the careful scrutiny of the spurious tale itself.²²

The architectural design of the conference follows the above logic closely. During the first day, which concentrated on ICTY, a number of lectures focused on the Tribunal's inception, credibility, and operational principles.

Overview of conference lectures

²¹ Srebrenica would have joined "mass rapes," Nazi-style concentration camps, and other unsubstantiated allegations which were quietly dropped or allowed to be forgotten once they had served their immediate political purpose.

²² Dr. Jelena Guskova, head of the co-sponsoring Center for the study of the contemporary Balkan crisis, put it quite well in her introductory remarks: the task is to "dethrone (развенчать) the Tribunal."

Professor Alexander Mezyaev reopened the fundamental (and never fully and satisfactorily exhausted) issue of the Tribunal's legitimacy.²³ The Tribunal's legitimacy was subjected to critical scrutiny from several angles, starting with its founding document, UN Security Council Resolution 827 (1993). After pointing out a number of legal defects in the principal cases heard by the Tribunal (Milošević, Šešelj, Krajišnik, Milutinović et al.), Mezyaev concluded that ICTY's credentials are inherently suspect and that its judgments are therefore essentially deprived of juridical validity. In highly concentrated and effective form, Prof. Mezyaev removed the legal props from under ICTY.

Two of the Tribunal's principal legal constructs, Genocide²⁴ and Joint Criminal Enterprise, were dealt with by Dr. John Laughland and American attorney Nathan Dershowitz,²⁵ respectively. Laughland argued that genocide, as currently applied by various international war crimes tribunals, retains a very tenuous link to the concept as originally enunciated in the 1948 Genocide Convention. For all practical purposes, it has become a political instrument of regime change strategies. This is a "judicial process which is rapidly spinning out of control," he argued, and proposed an original solution for that problem. With the experience gained in the Krajišnik case, Nathan Dershowitz dissected the other key pillar of ICTY's jurisprudence, Joint Criminal Enterprise. According to him, JCE is in practice an "amorphous concept" not recognized by the Tribunal's own statute, and thus it violates the norm that there can be no criminal liability without a preexisting statutory prohibition. One dubious result of the application of this principle, which Dershowitz discussed in some detail, is that under it Momčilo Krajišnik was convicted and sentenced to a long prison term although he was not charged with having personally committed a single war crime.

As dubious as some of ICTY's doctrines may be, such as Genocide and Joint Criminal Enterprise, in select cases (which, with disturbing regularity, follows a pattern to the disadvantage of the Serbian side) the institution's failure to follow standard prosecutorial practice is difficult to reconcile with a politically neutral approach.²⁶ In his

²³ It should be borne in mind that the only confirmation of its legitimacy that we have comes from the Tribunal's own appellate chambers concluding that it does in a few cases in the early stages of its existence where the issue is raised. Obviously the Tribunal was sitting in judgment of its own case, a most improper procedure. Later on, defense teams which might have raised the issue of legitimacy, realizing the circular (not to say farcical) manner in which it was being resolved, did not even bother to argue the point.

²⁴ Genocide is, of course, the topic of a very important international legal convention and is not, strictly speaking, a construct of The Hague Tribunal. But the Tribunal's peculiar interpretation and application of the concept (e.g. in the Krstić case) in that limited context qualifies it as an ICTY "construct."

²⁵ Nathan Dershowitz and his brother Alan authored a formal submission on Joint Criminal Enterprise on behalf of Momčilo Krajišnik during the appellate phase of that case.

²⁶ Prosecutorial discretion is, of course, acknowledged but when it is exercised consistently as a shield from accountability for the benefit of one party while at the same time aggressively pursuing another, questions about the possible presence of other motives may legitimately be raised.

lecture on the role of the Mujahedin during the war in Bosnia, Dževad Galijašević pointed out the anomaly that the perpetrators of the appalling crimes of these "international brigades," who were armed, trained, and brought into the theater by Western interests, were neither investigated nor charged by ICTY.²⁷ That omission is all the more odd because their presence in Bosnia was acknowledged and their crimes were properly noted in ICTY's own sentences which were passed on several Bosnian Moslem military leaders.²⁸ A similar analysis, but from a different angle, was performed by Simo Tuševljak, war crimes unit coordinator for the Republic of Srpska Interior Ministry. Just like the Mujahedin, NATO depleted uranium strikes on Serb civilian targets in Bosnia, which were in clear violation of international law, were accorded complete immunity by ICTY Office of the Prosecutor. Although they continue to kill people and to ruin their lives a decade and a half later, they have gone uninvestigated and—of course—unpunished.

The process whereby the Tribunal produces evidence²⁹ was the subject of a very personal report by Mme. Jelena Guskova who testified as a witness in several important ICTY cases. Her account of the witness' sense of helplessness in the face of the Tribunal's coercive institutional machinery, coming from a highly experienced, intelligent, and articulate person who is certainly difficult to intimidate, gives some idea of how statements and admissions are extracted from more vulnerable individuals.

Moving closer to Srebrenica, Prof. Svetlana Radovanović, demographer, who testified as an expert witness in several ICTY cases, challenged vigorously the scientific credentials of the methodology employed by the Demographic Unit which is embedded within the Office of the Prosecutor. That is the Unit, it should be recalled, that generates the bulk of the "data" and "scientific rationale" which are concocted to support the prosecution's mass killing and ethnic recomposition theories.³⁰ Prof. Radovanović argued that many of these practices, which ICTY chambers routinely allow and whose results they readily embrace, are in fact outcome-driven improvisations previously unknown to demographic science. To the extent that these improvised methods serve to buttress the statistical dimension of the official Srebrenica narrative, they should be regarded with the utmost caution or they should simply be dismissed.

²⁷ For some background on the illegal arming of the Moslem side in the conflict and Western services' clandestine cooperation with fundamentalists, see J. Rooper's *Political background of the Yugoslav crisis* [Section 9.4], in this volume.

²⁸ Specifically, the Hadžihasanović, Kubura, and Delić cases. Those who are inclined to doubt the political independence of ICTY might wonder whether this failure to prosecute might be related to the possibility that the accused could "rat" on their Western sponsors in open court and describe the latter's systematic defiance of UN resolutions which prohibited such outside interference in the conduct of the Bosnian war.

²⁹ Not to use another and highly charged word: manufactures.

³⁰ In cases where the defendants are Serbs, that almost goes without saying.

Systematic destruction of the Serbian community in Srebrenica

But in addition to the mendaciously told story of Moslem suffering in Srebrenica in July of 1995, there is the suppressed story of the tragic fate of about one thousand Serbian civilians who were murdered in cold-blood by Moslem forces. Throughout the war, the Moslem army and its civilian auxiliaries were using the enclave as a staging area for ferocious attacks on surrounding Serb settlements which left in their wake dozens of pillaged and destroyed villages, most of which are still in ruins today. During roughly two out of those three years preceding the Moslem debacle of July 1995, Srebrenica was supposed to be a demilitarized UN protected zone. It was UN protected, but as for demilitarized, it was nothing of the sort.³¹

Srebrenica Historical Project's research team has been collecting systematically data about these attacks and their consequences. As shown in M. L. Yambaev's lecture, this campaign aiming at the destruction of Serbian villages in the region of Srebrenica was spearheaded by the 28th Division of the Moslem army under the command of Naser Orić who, according to the testimony in the Milošević trial of UNPROFOR commander Gen. Philippe Morillon,³² was acting under the direction of the Moslem authorities in Sarajevo and was operationally and in every other respect subordinated to them.³³

The appendix composed by the *Srebrenica Historical Project* research team contains an overview and basic statistical data about these attacks on Serbian villages.

The reason why the Moslem side and their international sponsors are anxious to keep the grisly details of this campaign of death and destruction out of sight and off the record is not difficult to fathom.³⁴ Even acknowledging the fact would make their

³¹ The trial chamber in *Krstić* said in its Judgment that it "heard credible and largely uncontested evidence of a consistent refusal of the Bosnian Muslims to abide by the agreement to demilitarize the 'safe area.'" *Krstić*, Judgment, par. 24. According to deputy UNPROFOR commander in Srebrenica, Major Robert Franken, Srebrenica was never demilitarized while under UN protection and Moslem armed forces there were organized in military formations which were regularly supplied with weapons. (See testimony of Robert Franken at the trial of Slobodan Milošević, November 13, 2003.)

³² As commander of UN forces in the area, Gen. Morillon had his own view of the conflict: "Portraying the Serbs as evil and everybody else as good was not only counter-productive but also dishonest. According to my experience, all sides were guilty but only the Serbs would admit that they were no angels, while the others would insist that they were. With 28,000 forces under me and with constant contacts with UNHCR and the International Red Cross officials, we did not witness any genocide beyond killings and massacres on all sides that are typical of such conflict conditions" See testimony of General Morillon, Prosecutor v. Milošević, 12 February 2004, p. 32042, lines 11-18.

³³ Asked whether he could confirm the link between Orić and the Sarajevo leadership, Morillon replied: "Yes... Naser Orić obeyed. He was head of a band. He was waging guerilla war in the enclave, but he himself considered himself to be a combatant in the service of the Presidency."

³⁴ Again, General Morillon about the methods employed by Naser Orić's forces during their raids on surrounding Serb villages: "I think you will find this in other testimony, not just mine. Naser Orić was a

Srebrenica narrative, based on the concept of unprovoked victimhood, suspect as a sham. A psychological basis for revenge would thereby be established and genocide would no longer appear as the only or even a tenable explanation for the carnage inflicted on Muslims in July of 1995.³⁵ The myth of unique Moslem suffering in Srebrenica would collapse. The conflict in the Srebrenica war zone would finally be seen for what it actually was: a no-holds-barred ethnic war without much regard by either side for the requirements of the Geneva Convention.

Forensic and "crown witness" evidence

Turning now to Srebrenica, it was clear to the organizers that once emotional rhetoric is stripped away, what remains as material evidence for the official Srebrenica story is rather thin. It can be reduced to only two significant components: (1) the forensic evidence exhumed from the various primary and secondary Srebrenica gravesites, which is the only *corpus delicti* of the massacre in existence and which must therefore be the principal point of departure for any meaningful discussion of the nature of the event and of its scale; and (2) the testimony of veteran ICTY witness and self-admitted execution participant Dražen Erdemović which, if credible, is the only available *visu et auditu* of the event. If this evidence is substantially undermined, in empirical and juridically relevant terms there is not much left of the official version of Srebrenica to talk about.

The forensic evidence was disposed of by Dr. Simić. The evidentiary materials themselves are nothing new as they have been used by ICTY prosecutors in several Srebrenica trials since the Krstić case. The only novelty is that they were now for the first time subjected to serious (and relentless) analysis. Dr. Simić pointedly avoided the relaxed approach which defense experts had been practicing until now with regard to this crucial evidence. There is a proper-looking autopsy report, presumably for each and every one of the victims. Each of these reports, which refers to a collection of exhumed human remains, ICTY prosecution forensic experts call a "case." These "cases" total 3658. There are 10 to 15 pages of autopsy materials associated with each "case." The not very diligent approach favored by defense experts up to now was to randomly select a

warlord who reigned by terror in his area and over the population itself. I think that he realised that those were the rules of this horrific war, that he could not allow himself to take prisoners. According to my recollection, he didn't even look for an excuse. It was simply a statement: One can't be bothered with prisoners." Ibid., p. 31966, lines 5-10.

³⁵ "I feared that the Serbs, the local Serbs, the Serbs of Bratunac, these militiamen, they wanted to take their revenge for everything that they attributed to Naser Orić. It wasn't just Naser Orić that they wanted to... take their revenge on, they wanted to avenge their dead on Orthodox Christmas. They were in this hellish circle of revenge. It was more than revenge that animated them all. Not only the men. The women, the entire population was imbued with this... [I]t was pure hatred... [S]uch hatred cannot be worse than it is towards neighbours and brothers." Ibid., p. 31975, lines 8-18

few dozen cases as representative samples, to subject them to thorough analysis, and then to point out their shortcomings in an attempt to discredit the forensic evidence as a whole. The disadvantage of this approach is obvious: in a few dozen cases the prosecution can cheerfully concede errors and calmly continue to insist that the remaining hundreds (or thousands) of cases are sufficiently probative evidence of a massacre approaching the scale required for genocide.

To deprive the prosecution of such an argument (or to concede it to them, should the evidence turn out in their favor), Dr. Simić performed the arduous task, involving the close reading of some 30,000 pages of forensic material, of examining each and every single "case" that ICTY prosecutors have so far put in evidence in their Srebrenica trials. The results of his analysis are very interesting, to put it modestly.

First of all, he reached the conclusion that 3658 reported "cases" does not equal 3658 exhumed bodies. If it did, that would of course put the prosecution at least half way to within striking distance of the magic figure of "8000 executed men and boys of Srebrenica." But as his analysis has established, one autopsy report in ICTY's forensic evidence does not necessarily stand for the body of one killed or executed person. It may represent, and in many cases it does, just a body fragment, or even a single bone. To be fair, one does not recall the Tribunal ever having explicitly made the misleading claim that each autopsy case represented a single body, but there is a strong (albeit tacit) suggestion to that effect. It is so deeply ingrained on the subliminal level that although unstated, this misconception can easily be confused with the truth.³⁶

But this is by no means the end to surprises yielded by the close scrutiny of the prosecution's crucial (and until now only superficially examined) Srebrenica forensic evidence. It turns out that in about 44% of the "cases", or a total of 1583 of the available ICTY autopsy reports, not only was there absolutely nothing resembling a complete body from which meaningful forensic conclusions might be drawn,³⁷ but what was termed a "case" may have consisted of no more than a body fragment, often a single bone, incapable of generating any forensic conclusions at all. In fact, even the prosecution's own forensic experts concede that in 92,4% of reports from this category, which consisted of body fragments, the cause of death could not be determined. Curiously, the admitted inability of prosecution's own experts in close to half the exhumed cases to make a professionally sustainable determination of the cause of death does not seem to have bothered successive ICTY chambers. It did not deter them at all from making the now manifestly unsupported finding that, in fact, as many victims were executed as was

³⁶ This is an example of the Tribunal's subtle manipulation of key facts with full deniability ensured in case they are ever—as they now have been—caught in the act.

³⁷ "Meaningful" in this case is capable of answering questions about the cause and manner of death.

asserted by the prosecution in its indictments, and that the crime occurred in exactly the manner the prosecution claimed it did.

Dr. Simić's analysis also demonstrates that the slightly over 50% of the exhumed remains which do allow the possibility of some forensic conclusions nevertheless do not present a uniform picture and that even they do not necessarily support the prosecution's case. The 442 who were found with blindfolds and/or ligatures indisputably were victims of execution. But there were also hundreds of victims in other categories that clearly demand more nuanced treatment. Remains with only a bullet wound (655) may be compatible with the hypothesis of execution, but there is no absolute proof of that. As for remains (477) which show evidence of bullet wounds and metal fragments, or only of the latter, with this pattern of injury the possibility of execution can reasonably be excluded altogether. For them, the hypothesis of death in combat is more likely. Finally, there are the bodies (411) whose condition does not allow the formulation of any reasonable cause of death hypothesis whatsoever.

If we combine victims with blindfolds and ligatures, 442, and those with bullet wounds only (which is at least consistent with the theory of execution, although by itself not absolutely probative), 655, the total of victims whose condition and pattern of injury at the time of exhumation were consistent with execution is 1097. That is less than a third of the cases in ICTY prosecution's forensic evidence, and far short of the official figure of 8000.

A control analysis was also conducted by Dr. Simić to determine the total number of victims in the 13 exhumed Srebrenica mass graves, irrespective of other relevant factors. The method Dr. Simić selected was simple: count all the right and left femur bones, which happens to be one of the sturdiest skeletal components.³⁸ When paired, the femurs yield a total of just under 2000 victims (1919),³⁹ which is about 6000 short of the 8000 figure which must be properly documented if the authorized version of Srebrenica events is not to collapse.

Dr. Simić's analysis of the forensic evidence has reframed fundamentally the terms and the parameters of the debate about Srebrenica. It will no longer be possible to refer to fanciful numbers, unsupported by the physical evidence.

³⁸ Since the human skeleton has over 200 bones of various shapes and sizes, they can easily be arranged to create the impression of more individuals than there actually were. But since every person has only two femurs, the number of paired femur bone gives us an extremely reliable notion of the total number of individuals, reducing to a minimum the possibility of manipulating the count.

³⁹ There were slightly more left femur bone (1923), meaning that four were missing their right pair, and in addition there were 28 femur bone fragments.

If the silent witness of exhumed human remains is on the whole very unhelpful to the official Srebrenica story,⁴⁰ the court testimony of star witness Dražen Erdemović seems to be even less so. Erdemović is a bizarre wartime *passepartout* who served stints in the armies of all ethnic groups which took part in Bosnian fighting and who ultimately ended up as a member of the so-called 10th Sabotage Detachment of the Bosnian Serb Army [VRS]. The unit in which Erdemović served at the time when he allegedly took part in the Srebrenica massacre is itself an oddity. While said to be hierarchically integrated within VRS, precise information about the superior military unit or command to which it was subordinated is lacking. Heavily implicated in Srebrenica killings, the 10th Sabotage Detachment does not seem to have a clear and unequivocal place in any known order of battle. It was a sort of special operations unit that pops in and out. Equally curious was its composition. In the midst of an ethnic conflict marked by extreme intolerance and mutual cruelty, it seems to have been an ethnically mixed homicidal fraternity with soldiers in its ranks representing all of Bosnian warring communities, Serbs, Croats, Moslems, and even a Slovene!⁴¹ Erdemović himself, be it noted, was an ethnic Croat serving in the Bosnian Serb army.

These unusual details, quite understandably, attracted the attention of Žerimal Čivikov, a long-time Deutsche Welle journalist who happens to live in The Hague and was an habitu  of ICTY proceedings, particularly while the Milo evi  trial was still in progress. Struck by some of the more bizzare elements of the Erdemović testimony, Čivikov began to ask serious analytical questions. The result is his book *Der Kronzeuge*,⁴² of which the summary was read as his Moscow lecture and it now forms an integral part of these Proceedings.

Čivikov goes methodically through the inconsistencies of Erdemović's evidence and some of Erdemović's claims, which can only be regarded with incredulity. One such claim is that at the Pilice execution site Erdemović and his unit had managed to execute about 1200 prisoners in just 5 hours. Given the manner and pace of execution, as described by Erdemović, Čivikov calculates that close to a day would in fact have been required for the task. In the end, the exhumation of the Pilice mass grave, performed under the auspices of the prosecution's forensic teams, yielded the remains of only 137 potential victims. Yet once again ICTY chambers accepted without a murmur evidence of very debatable quality, but with a direct factual bearing on an issue of Srebrenica's legal, moral, and political magnitude. And Erdemović, be it noted once again, is the

⁴⁰ By this we mean the dogmatic insistence that 8000 people were lined up and shot, but of course a prisoner massacre of significant but considerably more modest proportions did occur.

⁴¹ Testimony of Dra en Erdemović in *Prosecutor v. Popović et al.*, ICTY, 7 May 2007. In his open court testimony, Erdemović named his fellow Detachment members and accomplices. Their whereabouts are quite well known, yet no criminal investigation into the role of these direct perpetrators of a horrific crime has been initiated. This must be another in a string of unexplained Srebrenica anomalies.

⁴² Germinal Čivikov: *Der Kronzeuge* [Crown Witness], Edition Brennpunkt Osteuropa, 2009.

prosecution's key percipient witness and participant in the incriminated events. Upon his credibility a large portion of the official Srebrenica narrative depends.

A number of lectures focused on other important aspects of Srebrenica. To highlight just a few, Aleksandar Pavić demonstrated that the "international jury" is by no means unanimous on Srebrenica events and that important and credible voices worldwide have been challenging the official account virtually from the start. Col. Ratko Škrbić offered an engaging synthesis of Srebrenica population data from various sources which reflected the headcount before, during, and immediately following the 1992—1995 conflict. While confirming considerable losses on the Moslem side, Škrbić's population data do not support a finding that about 8000 Srebrenica residents are missing, which is what they should do if the official story were correct.

There is no doubt that in July of 1995 the population of Srebrenica did suffer significant human losses. However, in addition to executions of prisoners, which certainly took their toll, there was another, perhaps quantitatively more significant cause of demographic losses among the July 1995 enclave population. That was the decimation, resulting from clashes with Bosnian Serb forces, of the mixed military and civilian column of the Moslem army's 28th Division which was retreating from Srebrenica to Moslem-controlled territory in Tuzla. That was a distance of about 60 kilometers which had to be traversed under combat conditions and through treacherous mountain terrain.

The enormous losses suffered by this column, which originally numbered between 12,000 and 15,000 persons, was the subject of Stephen Karganović's lecture. Relying on statements given to authorities by the column's survivors immediately after reaching Tuzla, and using estimates made by international observers on the spot, Karganović showed that there was another and heretofore largely ignored aspect to the demographic losses in the Srebrenica theater in July of 1995. The importance of this finding is not to minimize the human tragedy, but to give that aspect of it the proper legal definition.⁴³ The enormous losses suffered by the retreating mixed military/civilian column, however great and regrettable they may be, are entirely legitimate from the standpoint of the laws of war. It is therefore incorrect under any circumstances to conflate them with executions, which indeed are a prosecutable war crime.

Finally, Željko Vujadinović's lecture, which reads more like an insider's report, deserves to be specially mentioned. The author was for a period of time a member of the

⁴³ It should be recalled that in his analysis of mass grave exhumation data, Dr. Ljubiša Simić has identified hundreds of cases with patterns of injury (bullets and metal fragments, or only the latter) which are consistent with combat activity, but incompatible with execution. That strongly suggests that victims from both categories were buried together indiscriminately, and that ICTY did not make any effort to separate them or, equally important, to make a legal distinction between them which, as a judicial institution, it was obliged to do.

Republic of Srpska "Srebrenica Commission" which in 2004 was called into being by order of Bosnia's then High Commissioner, Paddy Ashdown, with unequivocal instructions to reach a politically predetermined conclusion satisfactory to the country's foreign overlords. How the ethnically mixed Commission handled its thankless task, straining to preserve its integrity and to present an account maximally consistent with ascertainable facts, yet also broadly within the assigned political parameters so that the results of its work would not to be summarily rejected, is the fascinating tale told by Vujadinović. We believe that this is the first time that this story has been told by a source that was as strategically placed as that author was to tell it.

The Kamenica Card

A decade and a half should have been plenty of time to conduct a comprehensive investigation, especially in a situation where the investigators had unfettered access to every nook and cranny. But the results were apparently most disappointing for those whose agenda called for unearthing evidence of 8000 victims. The solution was found in casting a wider geographic net and in putting a local institution, the Missing Persons Institute in Sarajevo, in charge of the job.⁴⁴

In essence, at the time it was founded in 2005 the Institute approached its task by noting that, while mass graves with a genuine link to the Srebrenica massacre were exhausted and unlikely to yield much additional material of interest, sites along the route of 28th Division's breakthrough from Srebrenica to Tuzla, which was the scene of numerous and deadly armed clashes with the Serbian army [VRS], offered a huge reservoir of scattered human remains. The rather remote locale of Kamenica is where much of the exhumation work has since been concentrated. Those remains would not prove difficult to weave into the Srebrenica genocide story, provided nobody looked too closely into the origin of the evidence. Over the last few years they have served conveniently as the primary source of human material for the pompous mass burial ceremonies which are regularly arranged around July 11.

The point to remember is that as a source of massacre or genocide victims, Kamenica is entirely bogus. It was a major flashpoint between the retreating Moslem forces and the VRS in mid-July of 1995. Surviving members of the Moslem column who gave statements to debriefers shortly thereafter, upon reaching Tuzla, present a picture of great carnage and they estimate casualties in the high hundreds, some in the thousands. Regrettable as these losses may be, however, they are legitimate and it is flagrantly

⁴⁴ See Announcement of the BH Council of Ministers, August 30, 2005:
<http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/saopstenja/?id=960>

improper to conflate them with genuine victims upon whom death was inflicted in violation of the laws and customs of war.⁴⁵

The DNA Card

DNA evidence probably constitutes the last line of defense for the partisans of the official Srebrenica story, particularly as the supply of bodies and body parts inevitably dries up. But as evidence goes, it has proved elusive so far.⁴⁶ The main reason for that is that it has not had its proper day in court due to its sponsors' reluctance to allow it to be subjected to transparent public scrutiny or to put its proponents on the stand for a serious and well-prepared cross examination.

The DNA evidence purportedly identifying thousands of Srebrenica victims (said to be about 6000 so far) was offered in the *Popović et al.* case before ICTY. However, that was done in closed session and with so many onerous restrictions imposed upon the defense and its experts as to make the success of any defense initiative to effectively rebut it highly unlikely.

The convenient explanation for the secrecy is that public scrutiny would be "insensitive" to the dignity of the victims and that it might even cause great pain to their survivors. No account is taken of the sensibilities of those whom the possible misuse of this evidence might associate with genocide and who, as a result, may have to bear the burden of that stigma for a long time.

In essence, DNA evidence is at its most reliable when it is being used to match a sample to the person from whom that sample was originally taken. It is thus commonly used to identify an individual accused of having been at a crime scene. But if the sample is compared to the DNA of others, such as a relative, the match is considerably less reliable and it becomes more problematic still as the distance between the related person and the owner of the sample increases.

What is known about the results claimed by ICMP,⁴⁷ the outfit which is in charge of collecting and analyzing DNA samples, is that it claims extraordinarily high matches

⁴⁵ See Stephen Karganović: "Analysis of Moslem Column Losses Due to Minefields and Combat Activity," section: *Engagement sites and estimated casualties*. The names of column survivors and their estimates of casualties are cited.

⁴⁶ It may well be that even nobody at ICTY has seen the DNA evidence that was processed by the International Committee for Missing Persons [ICMP], although the results are intended to be used in the Karadžić trial. In response to Karadžić's request to see that evidence, prosecutor Hildegard Uertz-Retzlaff told the court, "The ICMP did also not provide the DNA to us. They have it. So it's not that they give it to us and not to others." If true, this is highly unusual and perhaps quite irregular as well.

⁴⁷ For the background and mandate of ICMP, which is based in Sarajevo, see <http://www.ic-mp.org/about-icmp/>. According to its own account, in 1996 ICMP was "established to support the Dayton Peace

which in their own work few internationally recognized laboratories doing this type of work in regular, non-political, criminal investigations have been able to achieve. That should alert us to the possibility that excessive zeal may be working at cross purposes with professional caution.

The most natural and appropriate use of DNA in a case such as Srebrenica, as a first step at least, would obviously be not to match presumed victims with relatives, but to attempt to match the great number of disarticulated human body parts to each other in order to gain a more accurate picture of how many victims there might actually be. Obviously, that is unlikely to ever be done because it is politically a high risk approach. It could in the end backfire and radically reduce, instead of inflating, the probable number of victims. Under controlled conditions which exclude close scrutiny, as is being done presently, DNA evidence might seem an ideal tool to inflate Srebrenica numbers seemingly under the aegis of high tech science.⁴⁸ But if used properly, and in the way it would normally be employed in the course of any other non-politically conducted criminal investigation, DNA could spell disaster for the proponents of the official Srebrenica story.

Major Dilemmas

To recapitulate the major dilemmas of Srebrenica, they are as follows.

1. If Srebrenica was indeed a UN protected demilitarized safe zone, how was it possible for it to be used as a training ground and launching pad by Moslem army forces inside it against Serbian civilian villages and military positions outside?⁴⁹ The United Nations, which were in charge of the "demilitarized" zone and responsible for the implementation of the agreements which made its creation

Agreement," a treaty to which Russia, Serbia, and the Republic of Srpska are signatory parties. That may give those states the necessary standing to demand insight into ICPM's professional work and results which the Karadžić defense has so far on various pretexts been denied.

⁴⁸ That precisely is a major, and seemingly legitimate, concern expressed by the Karadžić defense, which has raised the possibility that victims are being double and even triple counted by investigators. For example, if the same person's DNA is found in three separate gravesites, according to Karadžić they may be counted as three separate victims: "There is a multifold exaggeration here. We wish to establish exactly who perished and whose DNA was provided in order to be able to say that, yes, this number of victims is beyond contention ... I have mentioned primary, secondary, and tertiary graves. One DNA could have been portrayed three times representing three persons and we need to verify everything." This is a difficulty that only complete transparency and supervised adherence to acceptable professional standards can resolve.

⁴⁹ UN Secretary General Reports of 16 March 1994 and 30 May 1995.

- possible, judging by the Secretary-General's statements, were under no illusions about what was going on, but for some inexplicable reason they made a political decision to turn a blind eye to it and do nothing about it.
2. How is it possible that, although they were well aware that the Moslem side's abuse of Srebrenica enclave's status had given rise to a serious sense of grievance accompanied by a strong thirst for revenge on the Serbian side, UN observers and representatives of interested international parties nevertheless failed to act in order to put a stop to Naser Orić's forces' carnage and depredations?⁵⁰
 3. Why has there never been any accounting of the identity and subsequent career of the thousands of Moslem males who after the takeover of Srebrenica on July 11 verifiably did make it alive to Tuzla as part of the 28th Division column? Many of them were said to have been quietly reassigned to other units of the Moslem army or resettled elsewhere.⁵¹ Their continued official status as "missing" has served the Moslem side as an army of phantom reserve "victims" available to fill quantitative gaps, very conveniently as it turns out given the decreasing probability as time goes by that 8000 bodies needed to support the official story will ever be found.
 4. Indeed, where are the bodies or credible analysis of body parts⁵² to support the thesis of 8000 execution victims? Have the rules of criminal investigation been suspended just to accommodate Srebrenica prosecutors and genocide partisans, eliminating the requirement of the production of physical evidence when demonstrating the crime of murder? Has the process of post-mortem examinations of Srebrenica mass grave remains ever been reviewed by an impartial team of forensic experts?
 5. The approximately 3500 "Srebrenica genocide victims" buried in the Potočari Memorial Center invite many complex questions. The burial procedure is entirely under the control of the Moslem religious authorities, which normally should not be a problem. However, by invoking a Moslem religious doctrine that supposedly bars non-Moslems from having anything to do with properly buried remains

⁵⁰ "...the [Srebrenica] enclave increasingly acquired the status of a 'protected area' for the ABiH, from which the ABiH could carry out hit and run operations against, often civilian, targets. These operations probably contributed to the fact that at the end of June the VRS was prepared to take no more, after which they decided to intervene: the VRS decided shortly after to capture the enclave. In this respect, the [illegal US sponsored] Black Flights to Tuzla and the sustained arms supplies to the ABiH in the eastern enclaves did perhaps contribute to the ultimate decision to attack the enclave. In this connection it is not surprising that Mladić and other Bosnian Serbs constantly complained about this, but usually received no response to their complaints..." See NIOD (Netherlands War Research Institute) Report, Srebrenica - A Safe Area? Appendix II - Intelligence and the war in Bosnia 1992 - 1995: The role of the intelligence and security services, Chapter 4, Secret arms supplies and other covert actions.

⁵¹ UN High Commissioner for Human Rights, Hubert Wieland, with five assistants, interviewed a large number of these Srebrenica Moslem refugees after they had made it to Moslem-controlled territory. It is an interesting detail that, according to Wieland, none of them declared having actually witnessed the commission of a war crime. (*London Telegraph*, July 24, 1995)

⁵² To be reasonable, we must grant that under the circumstances 8000 intact bodies are unlikely to ever be found. But the skeletons, and parts of skeletons, that we can expect to find, ought not to be manipulated to create the illusion of more victims. That is why Dr. Simić's approach of counting femur bones, of which we know that everyone has only two, is an example of a credible approach to the counting the victims.

belonging to members of the Moslem faith, those authorities are creating a serious verification problem.⁵³ For all practical purposes, that means that of the secular authorities—and of the world at large—it is simply expected to accept on faith whatever they are told about the number of buried victims, the condition of their remains, and the correctness of the forensic findings about the cause and manner of their death.⁵⁴ This raises a serious difficulty. Since ICTY forensic teams ended their exhumation activities in 2004, the Sarajevo-dominated Missing Persons' Commission has been doing mass grave exhumations. They claim to have found hundreds of new victims in areas previously unexplored by ICTY teams, concentrated mostly in the Kamenica area. These victims are now being brought out with great fanfare for burial at the Memorial Center around July 11 of each year.⁵⁵ But no one can be sure as to the identity of the individuals who are being buried, or what their connection to Srebrenica might be. Indeed, even if there is a connection. It is legitimate to ask if anyone at all in Srebrenica succumbed to natural causes during the course of the war prior to July of 1995? Was anyone there killed prior to that critical period in military operations? Is every single death in or around Srebrenica, whenever or in whatever manner it may have occurred, automatically attributable to genocide?

6. We are assured that the body bags which are being buried according to Moslem custom in July of each year do contain the physical evidence we were told is inside because Moslem religious doctrine requires that at least 75% of the body be present before a religious funeral can take place. But this assurance raises more questions than it answers. As we saw from the results of Dr. Simić's critical review of ICTY forensic evidence, out of 3568 "cases" for which Tribunal forensic teams wrote post-mortem reports, 1583, or 44.4%, consist of body fragments or just a few bones, or far less than the three-quarters of a body that is required. It would assist us greatly to know whether Moslem religious rules were

⁵³ It goes without saying that religious sensitivities must be respected whenever reasonably possible. But such a massive crime scene in the middle of Europe must be treated primarily according to secular European standards that routinely apply in such situations. That means that all avenues of inquiry which likely to bring us closer to the truth and to help us solve the crime must in principle be kept open.

⁵⁴ It should be noted that on the "secular" side, these matters are usually handled by the Missing Persons' Commission, which up until the present time has been under the control of Mr. Amor Mašević, a functionary with close ties to the Sarajevo Moslem political and religious establishment.

⁵⁵ As the supply of legitimate Srebrenica execution mass graves began to dry up, and bodies needed to back up the 8000 genocide victims claim were in short supply, the Moslem-controlled Missing Persons Commission focused increasingly on a locale called Kamenica. They played down the fact that Kamenica was on the path of withdrawal of the Moslem army 28th Division in July of 1995 and that a major clash with Bosnian Serb forces took place there, with numerous Moslem casualties. For the flurry of Kamenica exhumation reports, see *Dnevni Avaz*, 24/11/08; *BH Vijesti*, 20/11/08; *Radio Sarajevo*, 17/07/09; *Fena*, 15/09/09; *Radio Slobodna Evropa*, 10/12/08, to cite just a few. The Moslem side do not advertise it, but they do freely admit the fact that Kamenica victims are combat casualties: "...84 bodies were exhumed from the first Kamenica mass grave. These bodies belonged to those who did not survive the break-out from Srebrenica in July of 1995." (*Slobodna Bosna*, "Bajram u dolini masovnih grobnica,"

http://www.genocid.org/print.php?type=A&item_id=96

followed in those instances as well. If they were, were these body fragments specifically rejected for burial in Potočari? It is difficult to conceive, under applicable Islamic rules, how any of the remains exhumed by ICTY prosecution forensic teams, comprising less than 75% of a complete human body, could properly have been buried in the Memorial Center. The same applies, whatever the degree of wholeness, to remains which did not allow even those international experts, who it should be noted were working for the prosecution, to make a determination of the manner or cause of death. Have any such been buried as victims of genocide in Potočari? Until purportedly religious obstacles are removed, normal European investigative procedures are applied, and unhindered access is granted to sort out the facts at the Potočari Memorial Site, we will not be in a position to know. And, of course, questions about the true number of victims and about the integrity of burial procedures will unfortunately persist.

7. Where are the famous satellite photos that US Secretary of State Madeleine Albright advertised as the definitive proof that a crime of huge dimensions did occur around Srebrenica? Why are they being kept under seal for up to fifty years? If they were made available to the public and to neutral experts now for critical review, would that not benefit everybody because many persistent doubts would quickly be resolved?⁵⁶
8. Why is the focus of all Srebrenica investigations pointedly away from direct perpetrators?⁵⁷ Authorities know the identities and whereabouts of most members of Erdemović's group of executioners, yet no effort is being made to apprehend or even to question them. What beans could they possibly spill and to whose embarrassment? Is someone afraid that, confronted with the testimony of his co-perpetrators, the Srebrenica "Crown Witness" could be so discredited that he might be revealed as a false witness?
9. Is the conduct of the Srebrenica-Žepa military operation in July of 1995, viewed as a whole, compatible with the hypothesis of genocide? To take such a view of it, we are required to believe that what began as a regular military operation at the start of the month⁵⁸ degenerated, after a meeting of Serbian military officials in Bratunac⁵⁹ around July 11, into a genocidal project complete with the required *dolus specialis*. That remarkable transformation within a few days supposedly led to the execution of 8000 Moslem prisoners. But once Žepa's turn came ten days later, the operation reverted once again to more or less regular military form, without major departures from the rules and customs of war. That raises

⁵⁶ The laughable reason given for insisting on the photos' confidentiality is that showing them publicly might compromise intelligence gathering methods. That rationale is an insult to the intelligence of the public because the methods used in 1995 are long obsolete.

⁵⁷ Contrary to the popular impression, "crown witness" Erdemović was not apprehended as a result of ICTY prosecutors' diligent and targeted efforts. Rather, he was arrested originally by Yugoslav authorities following a barroom brawl in Novi Sad. Apparently anxious to avoid dealing with the Yugoslav judicial system, he came up with his Srebrenica story and was handed over to The Hague Tribunal for further processing based on the supremacy clause.

⁵⁸ A "professional military operation," in the view of the Krstić appellate chamber. See Krstić Appellate Judgment, par. 239.

⁵⁹ Krstić Appellate Judgment, par. 85.

questions. Does genocidal intent, which surely is an extraordinary disposition, come and go in irregular spurts? What accounts for the absence of any order or plan which could be related to the alleged intention of exterminating the Moslem community, even in the very limited municipal area of Srebrenica?⁶⁰ What explains the complete difference in the treatment of two similar groups of defeated Moslems, one in Srebrenica and the other in Žepa, if Serbian forces at the time were indeed under the influence of genocidal intent?

The pernicious effects of upholding the myth

There are at least three important reasons why Srebrenica must be made the subject of relentless critical analysis until we are fully satisfied that we have arrived at the truth.

1. *Legal.* The integrity of the international legal system will be seriously compromised if the results reached by political instruments such as ICTY are allowed to stand unchallenged. Acquiescence in its shoddy practices will lower standards generally and it will set a dangerous precedent, emitting the message that international legal institutions are a farce and that they may be instrumentalized with impunity by whoever happens at the moment to exert hegemonistic influence in the world. If the institution former President Milošević, in his idiosyncratic but in this case unintentionally perfect English, called “the false tribunal” is allowed the benefit of its pretenses, the future of international jurisprudence will not be brilliant. Properly constituted international legal organs, which do operate with due regard for the established principles of international jurisprudence, will be tainted by association.
2. *Historical.* When corrupt politics and journalism are reinforced by corrupt jurisprudence, the result—for a period of time at least—is a phony historical record. That phony historical record then serves as the backdrop for phony analyses and tedious moralizing about the policy errors that made a horror like Srebrenica possible.⁶¹ There is, of course, not an iota of honesty or sincere

⁶⁰ Conference participant Ilya Goryachev’s report on Srebrenica-related military orders and political directives is particularly interesting in this regard.

⁶¹ See *Newsday*, “War criminals in the US,” March 12, 2006: “Last year, on the 10th anniversary of the massacre, British foreign secretary Jack Straw acknowledged the failure and apologized. ‘For it is to the shame of the international community that this evil took place under our noses and we did nothing like enough,’ he said. ‘I bitterly regret this and I am deeply sorry for it.’” Straw atoned for his inaction at Srebrenica in 1995 four years later when he became one of the most aggressive supporters of NATO’s illegal aggression against the Federal Republic of Yugoslavia.

self-criticism in that theatrical nonsense.⁶² The real purpose of the hypocritical self-flagellation is to create a quasi-moralistic rationale for pre-emptive and proactive strikes anywhere on earth. This phony rationale allows aggressors to claim that these acts, which are in complete disregard of the norms of international law, are in fact justified because they were undertaken out of a deep commitment to the humanitarian imperative that another "Srebrenica" should never be allowed to occur. The practical result of this mendacious humanitarian concern, in the background of which are said to lie the "lessons of Srebrenica," are the slaughter of Fallujah, the torture chambers of Guantanamo, the occupation and destruction of Iraq and the murder of an estimated one million of its inhabitants, and the martyrdom of the people of Afghanistan, to mention just a few examples.⁶³ Those are just some of the uses of Srebrenica (as Diana Johnstone would put it) on the geopolitical stage. More locally, however, it has another use, as an instrument of political blackmail and moral pressure on a small and brave nation whose refusal to be cooperative upset the timetable of present-day hegemonies, just as the reckless defiance of their parents 70 years ago seriously interfered with the plans of the would-be hegemon of that epoch. Srebrenica is the principal moral and political instrument now used to control Serbia's spineless political elite and to beat the Serbian people systematically into submission. The creation and imposition of a phony historical record of the relevant events is *sine qua non* for the success of that project.

3. *Moral.* But of all the cynical abuses of Srebrenica, by far the most outrageous is the moral. It has been used to tar an entire nation with the most repugnant crime that can be committed. A mighty machinery of propaganda, politics, and jurisprudence has been activated for the sole purpose of creating a shameless bluff and then validating it through the interacting political and quasi-legal institutions of a ruthless and predatory world order. The presumed beneficiaries of this moral charade, Bosnian Moslems, are in fact nothing of the sort. Just as the residents of the enclave of Srebrenica were abandoned and betrayed in 1995 by their leadership in Sarajevo in a callous endgame transaction, so Bosnian Moslems as a group were manipulated on the global chessboard by their solicitous Western "protectors," with most of them not having a clue about it.⁶⁴ The result was incitement to mutual carnage across

⁶² The penitent "statesmen" and public figures engaging in these soul-wrenching exercises of moral theater represent, of course, countries which in recent history have been responsible for the destruction of tribes, nations, and civilizations on a scale far exceeding even the most wildly exaggerated human toll of Srebrenica.

⁶³ The illegal three-month bombing campaign against the Federal Republic of Yugoslavia in 1999, on the cynical pretext that its purpose was to prevent the imminent genocide of Kosovo Albanians, is another example of criminal conduct which cost many lives and caused much destruction and which also can be directly traced to the "Srebrenica rationale."

⁶⁴ The fact that they were led into war by their leader Alija Izetbegović on the promise that they would emerge as the dominant element in independent Bosnia and Herzegovina, but in the end they had to settle for under a quarter of the territory and even that in a dysfunctional union with the Croats, says enough about how they have fared in the conflict. And if they have any sense of Islamic solidarity, they should be outraged by the clear cause-and-effect relationship between the phony Srebrenica "genocide" scenario, and

Bosnia, with particular ferocity in the area of Srebrenica, deeply poisoning relations between neighbors and setting the stage for long term regional instability which, conveniently, can now be managed only through the intervention of foreign arbitrators. Srebrenica is a multipurpose fabrication.

In sum, the pernicious myth manufactured by the creators of Srebrenica has generated dangerous precedents of phony jurisprudence, phony history, and a phony international "morality." It was one of the main goals of the Moscow Conference to make sure that they would not be allowed to get away with it.

In search of solutions

It is the common misfortune of all the protagonists of the Yugoslav disintegration drama that, once it became clear that the Yugoslav federation could not go on, they were unable to produce leaders of wisdom and vision capable of managing without violence and bloodshed the inevitable transition to some new arrangement. What was needed was a realistic regional solution that would retain in some form most of the benefits of the former union, while modifying or discarding its drawbacks and obsolete elements. The unnecessary conflict that was unleashed as a result of foreign interference and of the incompetence and opportunism of local leaders did not serve the interest of any ethnic group in the region.⁶⁵ The attitude of Balkan leaders toward their followers as little more than cannon fodder is illustrated in the allegation that was made by Srebrenica wartime municipal functionary, Ibran Mustafić, that the enclave was sacrificed by Sarajevo authorities deliberately for propaganda and political advantage.⁶⁶

The ultimate role and the deepest meaning of Srebrenica, not of course the actual event that happened in time and space, but of its mythical substitute created by a combination of brilliant propaganda and political perfidy, is to set the stage for permanent and irreconcilable enmity between Serbs and Moslems, the two principal groups who inhabit Bosnia and Herzegovina. With the perpetuation of that enmity foreign arbitrators

the very real slaughter of hundreds of thousands of Muslims in other countries which would have been difficult to execute without the humanitarian intervention pretext to which the supposed "lessons of Srebrenica" have contributed significantly.

⁶⁵ That is clear in the case of ex-Yugoslav republics which suffered the ravages of war and massive destruction. It may be less obvious but it is nevertheless also true of those like Slovenia and Macedonia which seemingly escaped the effects of the conflict. From a prosperous and equal republic within the Yugoslav federation, Slovenia became a province of the European Union, where all major decisions are being made in a capital much more distant than Belgrade and where even the initial inducement of prosperity is now under a cloud of doubt with the economic crisis taking its toll. As for Macedonia, its helplessness in the face of Albanian expansionism targeting half of its territory, including the capital of Skopje, needs no further comment.

⁶⁶ Ibran Mustafić: *Planirani kaos* (Sarajevo, 2008). According to Mustafić, p. 388, after the war's end the director of the Moslem secret service, AID, very strongly "suggested" to him not to discuss Srebrenica publicly or he would be "liquidated."

armed with their usual carrots and instruments of coercion will be securely and permanently established, and all hope for sovereignty and peaceful development for the communities of Bosnia and Herzegovina will vanish for a long time. That enmity will not only go on, it will intensify, if the autistic leadership of the Moslem community continues to self-righteously insist on victimhood in genocide while using that spurious contention as a lever for seeking political compensation in the form of a drastic reduction in status, or the outright abolition, of the Republic of Srpska. The vast majority of the Serbian community will be happy to admit that the mass execution of Moslem war prisoners occurred and that it was a shameful crime, but they will never be coerced into agreeing that it amounted to genocide, nor will they ever concede the inflated figures cited by the Moslem side. What is most important, they will never forget or, to the extent that it is within their power, allow the world to ignore the retributive symmetry between the Moslems' three day martyrdom in July of 1995, and their own Golgotha at the hands of marauding Moslem bands, slitting their throats and mercilessly devastating their villages while they had the upper hand during the three preceding years.⁶⁷ And they will not give up the Republic of Srpska without a fight because in light of their collective experience over the last several centuries the Republic of Srpska is to them what Israel is to the Jewish people.

What is needed, and this is largely lacking on both sides, is leadership with courage and vision able to face short-term criticism within their respective communities and sufficiently bold to take difficult policy decisions that would be beneficial in the long

⁶⁷ See report of the Netherlands War Research Institute (NIOD): "Throughout the remainder of 1992 the Serbs remained on the defensive in this region. Overall, Muslim fighters from Srebrenica attacked 79 Serbian places in the districts of Srebrenica and Bratunac. They followed a certain pattern. Initially, Serbs were driven out of ethnically mixed towns. Then Serbian hamlets surrounded by Muslim towns were attacked and finally the remaining Serbian settlements were overrun. The residents were murdered, their homes were plundered and burnt down or blown up. There was a preference to launch these attacks on Serbian public holidays (those of Saint George, Saint Vitus and the Blessed Peter, and Christmas Day), probably because least resistance was expected. Yet it simultaneously contributed to the development of profound Serbian grievances. Many of these attacks were bloody in nature. For example, the victims had their throats slit, they were assaulted with pitchforks or they were set on fire. It is estimated that between 1,000 and 1,200 Serbs died in these attacks, while about 3,000 of them were wounded. Ultimately, of the original 9,390 Serbian inhabitants of the Srebrenica district, only 860 remained, mainly in the four villages of Skelani, Crvica, Petrica and Lijesce. Serbian attempts to defend other villages met with little success. The Serbs in the district of Bratunac were largely driven back to the town of the same name. Faced with a constant shortage of troops, the authorities of the Republika Srpska (Serb Republic) showed little interest in defending the area. On the other hand, the Muslims of Srebrenica could not count on the authorities in Sarajevo showing much interest in them. Confronted with the remark that the Muslims in Eastern Bosnia had also committed atrocities, the Bosnian vice-president, Ganic, said, 'The Muslims along the Drina have never received support from us. They obtained their own weapons.'" NIOD Report, Part I: The Yugoslavian problem and the role of the West 1991-1994; Chapter 10: Srebrenica under siege.

term. In order to stabilize relations and to secure the blessings of intercommunal peace and reconciliation, certain minimum steps must be implemented.

On the Moslem side, the unsustainable position of insisting on genocide will clearly have to be dropped. Some accommodation will have to be made with the empirical facts, which simply do not lend support to such a position. A positive response will have to be given sooner or later, but the sooner the better, to the ideas put forward by neutral parties such as judge Kristof Flügge and the internationally recognized legal expert on genocide, Prof. William Schabas.⁶⁸ The absurd and insulting refusal to recognize and honor innocent Serbian victims in the Srebrenica war theater between 1992 and 1995, for the unpersuasive reason that this would imply "equalization of victims," will also have to be dropped.⁶⁹

On the Serbian side as well some bold initiatives are overdue. The government of the Republic of Srpska, this time acting *motu proprio*, and not as in the past in response to outside pressure, should organize a blue ribbon international commission of experts to conduct a comprehensive contextual analysis of events in and around Srebrenica between 1992 and 1995 and issue its official findings in time for the 15th anniversary of the massacre, in July of 2010. A clear and unambiguous statement should be made that what happened to Moslem prisoners of war in 1995 was a serious crime, the statistical dimensions and legal character of which should be defined satisfactorily and without equivocations. The Orthodox Church also needs to be heard on this topic. It should condemn without quibbling all war crimes committed by Serbs and express its moral support for prosecuting the perpetrators. It should include in its list of crimes specifically the mass execution of war prisoners in Srebrenica, whoever might ultimately have been involved in its commission.⁷⁰ Even though a relatively long period of time has elapsed since the event, concrete proof should be offered of Republic of Srpska's commitment to justice by indicting and bringing to court as many of the actual perpetrators of the crime as are within reach of its judicial organs. That means the war criminals who were directly involved in the commission of the Srebrenica crime either by ordering prisoners to be

⁶⁸ See interview with judge Kristof Flügge, *Der Spiegel*, July 7, 1995; for Prof. Schabas' opinion on the applicability of the concept of genocide to Srebrenica, and summary of the views of the scholarly community on that subject, see: <http://humanrightsdoctorate.blogspot.com/2009/07/judge-flugge-of-icty-on-genocide-in.html>

⁶⁹ In an interview on BBC's *Hard Talk*, Bosnia and Herzegovina Presidency member Haris Silajdžić insisted that mentioning innocent Serb civilian victims was unacceptable because it gave them a status equal to the Moslems and somehow "relativized" of which the latter were victims. Mr. Silajdžić and all who share his views on this subject should be reminded that, of course, in the civilized world all innocent victims of war are in death absolutely equal, whatever community they may belong to.

⁷⁰ The Serbian side cannot expect that its justified criticisms of the passive conduct of the Croatian Catholic hierarchy in the face of Ustashi atrocities during World War II will be taken seriously unless the Orthodox episcopate demonstrates a capacity to condemn evil acts that were committed by wayward members of its own flock.

taken illegally to execution sites, instead of being transported to prisoner of war camps, or by actually pulling the trigger when the prisoners were lined up to be shot. Such a step would send to all Bosnian communities, and to the world at large, a clear signal that the Republic of Srpska is serious about obtaining justice in the Srebrenica case. But more than that, it will serve notice also that the Republic of Srpska is prepared to pursue that goal in the refreshingly innovative way of seeking to punish the actual killers.⁷¹ Such a bold approach would, of course, be in marked contrast to ICTY's politically motivated prosecutions of targets distant from the crime scene, based not on any direct nexus to the actual crime but on nebulous legal doctrines such as joint criminal enterprise and command responsibility.

Further steps

Two fundamental conclusions emerge as the result of the Moscow Symposium on Srebrenica and ICTY. The first is that the entire corpus of Srebrenica jurisprudence must be subjected to a comprehensive and critical review, followed by the necessary corrections. The second is that the government of the Russian Federation must take a more active position on both issues.

Dr. Ljubiša Simić's thorough analysis of the forensic material which is not the main, but the only, material evidence of the crime in Srebrenica has effectively removed the props from under the prosecution's case. There are less than 2000 bodies in the prosecution's evidence, of whom only about 1100 exhibit a pattern of injury which is consistent with the crime charged, execution. That is not even close to the propaganda figure of 8000 which is in general circulation and which successive ICTY tribunals have accepted as a fact. It is, however, very close to the number of Serb civilians who were slaughtered between 1992 and 1995 by the same military units to which the prisoners executed in July of 1995 belonged. The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia did not react in any way to the murder of Srebrenica Serbs or to the suffering of the Serbian community in Srebrenica, other than to cynically acquit Naser Orić, the coordinator of those crimes, on the technical ground that his command role in their perpetration could not be demonstrated satisfactorily.⁷²

The failure of successive defense teams in various Srebrenica cases to analyze and effectively challenge the prosecution's manifestly defective forensic evidence is outrageous enough. But putting aside unprofessional lapses by the defense, which is a serious enough offence given the issue's historical dimensions and its political and legal

⁷¹ Oddly enough, that has never been tried before. Candidates for indictment can easily be identified by studying closely "crown witness" Dražen Erdemović's testimony, among other possible sources.

⁷² Orić was sentenced to two years in prison, and acquitted on appeal.

ramifications, the breakdown of professional responsibility on the side of the prosecution and the chamber is shocking.

As officers of the court, prosecutors have a responsibility to carefully examine their evidentiary material before they submit it to the court in good faith as relevant and probative. Instead, they misleadingly labeled hundreds of bones and body fragments as "cases," thus strongly implying (though never quite saying it openly) that each of these cases represented one executed person. We now know that this certainly is not correct. Further, in support of their argument for summary executions, they offered hundreds of "cases" which were bogus. If they had been capable of reading, and if they had read their own evidence in good faith, the prosecutors would have realized that in close to half of their "cases" their own forensic experts had concluded that no inferences about the cause and manner of death could be drawn. Since they were thus on notice—or they at least had the possibility of becoming informed simply by reading their own experts' findings—that a substantial part of their evidence was not probative of their case at all, the prosecutors had a duty under Rule 68 (i) to bring that fact to the attention of the defense as potentially helpful to the latter's case.⁷³

The chamber was equally derelict in its duty. Under ICTY rules, it has the power to call witnesses and some limited investigative authority.⁷⁴ The forensic evidence was crucial for the factual findings in all Srebrenica cases, starting with *Krstić*. If the judges has bothered to review prosecution materials in this area and to read intelligently, even as medical laymen, some of the post-mortem reports that were submitted to them, they might have acted differently. That should have led them to ask critical questions and had they done so they might have taken some important further steps. For instance, they might have felt compelled to engage forensic experts of their own to examine this evidence independently and to enlighten the chamber about its implications.⁷⁵ But just

⁷³ ICTY Rules of Evidence and Procedure, Rule 68 (i): "The Prosecutor shall, as soon as practicable, disclose to the defence any material which in the actual knowledge of the Prosecutor may suggest the innocence or mitigate the guilt of the accused or affect the credibility of Prosecution evidence." In the present instance, this rule was clearly breached. Whether the accused is guilty of the death of 8000 persons, or several thousand less, is clearly an issue that can mitigate his guilt. Whether the prosecution evidence stands for disarticulated body fragments from which no forensic conclusions can be drawn, or for bodies in a reasonable state of completeness from which inferences about the manner and cause of death may be drawn, is clearly an issue that affects the credibility of the prosecution's case.

⁷⁴ See, ICTY Rules of Evidence and Procedure, Rule 98, Power of chambers to order production of additional evidence.

⁷⁵ The *Krstić* trial judgment offers numerous illustrations of the games which the chamber played in order to lend an air of plausibility to its teleologically predetermined decision. On the one hand, the chamber says that according to a "conservative" determination of experts, there were a minimum of 2028 bodies in the exhumed graves (par. 80). It does not identify the experts nor does it indicate the methodology they might have used. The chamber recognizes (par. 76) that few blindfolds and ligatures were recovered in gravesites in the Nova Kasaba and Konjević Polje area, which were the scenes of intense combat. The chamber also "does not rule out the possibility" that a percentage of the bodies in the gravesites examined may have been

like the prosecution, ICTY Srebrenica chambers also failed signally in the performance of their professional duty.

The only remedy at this point is to reopen this key segment of the Srebrenica case and to hold a mini-trial where this material evidence will be subjected to a comprehensive analysis from both the forensic and the juridical perspectives.⁷⁶ The outcome of that analysis should serve as the basis for the reconsideration of all ICTY Srebrenica judgments, from *Krstić* on. All aspects of those judgments which are inconsistent with the results of the review must be thrown out and the remaining findings and sentences should be modified accordingly.

The results of the Symposium also place an enormous burden of moral and political responsibility upon the government of the Russian Federation. It cannot remain indifferent to the analyses and the conclusions of the scholars assembled in its own capital, under the auspices of its Academy of Sciences. The government of the Russian Federation therefore must insert these results into the fabric of its foreign policy, and act in accordance with the logical conclusions which follow from that. These are at a minimum two. First, since the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia is not only an illegitimate institution, but is also a precedent-setting instrument which is a threat to all sovereign states, including potentially the Russian Federation itself, at the next available opportunity the government of the Russian Federation should use its diplomatic prerogatives in the Security Council to call the work and further existence of ICTY into question. Second, and in the meantime, it should use its position and international authority in the appropriate UN organs to organize support for a directive to be issued to ICTY to conduct an impartial and professional reexamination of all Srebrenica forensic and other relevant new evidence.

of men killed in combat (par. 77). But the chamber does not then take the legally correct step of excluding those combat casualties from the count of war crime victims. Instead, in the same paragraph it proceeds to the unsupported conclusion that "overall" the prosecution's forensic evidence is consistent with the testimony of witnesses about mass executions of thousands of Moslems. How can witness testimony be given greater weight than physical evidence when they are inconsistent? Faced with a drastic shortage of exhumed bodies, a fact that tended to make its obligatory finding of genocide rather implausible, the *Krstić* chamber put its faith in the "preliminary examinations conducted by the OTP" according to which "it is expected" that once 18 additional unexhumed suspected graves were opened "the total number of bodies found and linked with Srebrenica will significantly increase." (Par. 80) Finally, in footnote 166 of its Judgment the chamber notes without critical comment the prosecution's estimate given in the year 2001 that "probed but as yet unexhumed gravesites" contain 2571 bodies, and "that the total number of bodies detected in the mass graves is 4805[0]." It is not specified whether this refers to actual bodies or mere "cases," but at this point that is irrelevant. Obviously, nine years have passed since the year 2001 when these estimates were made, but not a trace of those "detected" 4805 executed persons has been found. These factually unsupported prosecution "estimates" plus the chamber's shoddy logic formed the basis for the finding of genocide in *Krstić* which then was simply taken over by inertia and incorporated as an adjudicated fact in succeeding Srebrenica cases.

⁷⁶ ICTY Rules of Evidence and Procedure offer that possibility, see Rules 119, Request for review, and 120, Preliminary examination.

Finally, and importantly, the analytical breakdown of the Srebrenica forensic evidence must be presented and duly put into evidence at the Karadžić trial, which will be the last formal opportunity to do so (unless General Mladić is apprehended later). Obviously, to be effective that must be done in a competent and professional way. Since Dr. Karadžić has chosen to represent himself and his legal advisers have almost no experience at The Hague, that may turn out to be a complex task, but it is nevertheless a very necessary one.

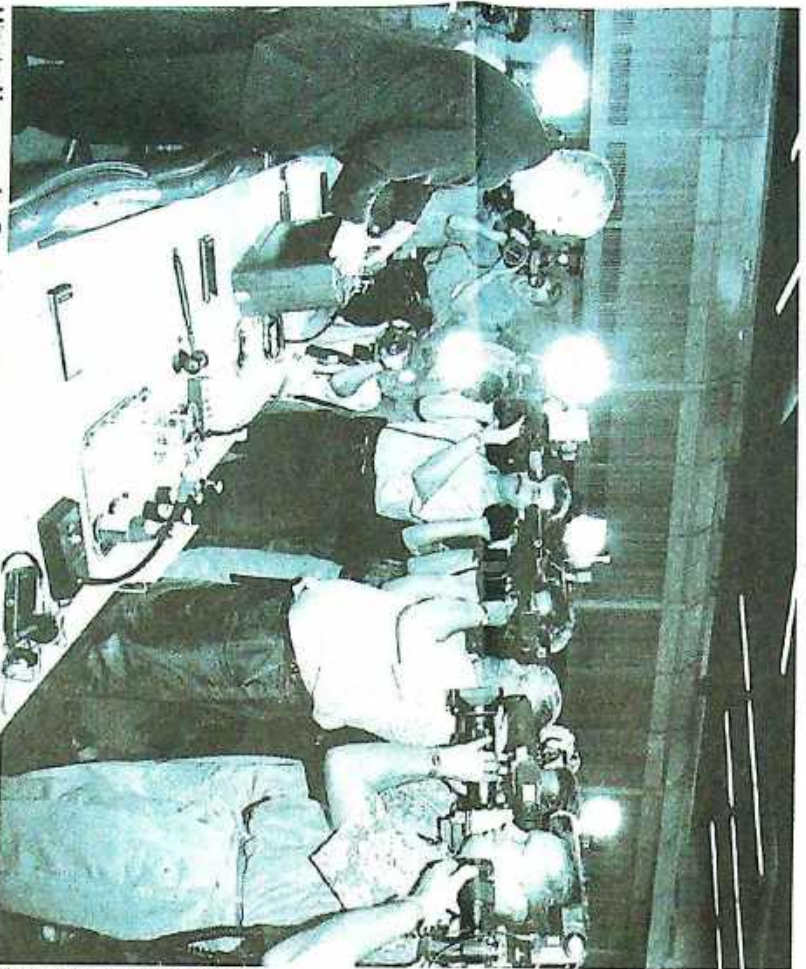
Mme. Guskova may have been right when she stated to this author that it is not yet time to write about Srebrenica, until we have collected all the necessary facts to call the official version into question. Indeed we may, if we so wish, defer our definitive conclusions for later, but it is always the right time to ask intelligent and probing questions. The fact that we still do not have clear and persuasive answers to all our questions, and to many others that could also be raised, should make us cautious about the official version of Srebrenica and more determined than ever to get to the bottom of it.

10 Het Grote Verhaal

I We moesten iets doen

20 jaar na Srebrenica
Oud-politici en één onderzoeker spelen morgenavond het Kamerebat na waarbij werd besloten Nederlandse blauwhelmen naar Joegoslavië te sturen. De opmaat naar het drama-Srebrenica in vier bedrijven.

Door onze redacteur Mark Kranenburg

Minister **Hans van den Broek** in juli 1991 voor aanvang van overleg van de toenmalige Europese Gemeenschap over Joegoslavië. Nederland bekleedde op dat moment het EG-voorzitterschap.

FOTO TOUSSAINT KLUITERS/ANP

Het Servische kamp Omarska in Bosnië in augustus 1992. De op de Britse televisie uitgezonden beelden van de **uitgemergelde moslimgevangenen** deden velen denken aan de Tweede Wereldoorlog.

FOTO ITN/AP

1991

Wat hebben we er te zoeken?

Op eens bleek het een beetje 'onze' oorlog: de hevigste burgeroorlog in Joegoslavië - dat steeds vaker werd aangeduid als 'voormalig Joegoslavië'. Het was juli 1991 en Nederland bekleedde vanaf die maand voor zes maanden het roterend voorzitterschap van wat toen de Europese Gemeenschap heette en die nog maar uit twaalf landen bestond.

Een week daarvoor hadden de Joegoslavische deelrepublieken Kroatie en Slovenië hun onafhankelijkheid aangekondigd, met als gevolg opgetuurde geweldadige conflicten tussen de verschillende bevolkingsgroepen. 'Onze' minister Hans van den Broek (Buitenlandse Zaken, CDA) leidde namens Europa de pogingen om het conflict te dempen.

De Tweede Kamer reageerde vooral insamenend. „Lof voor de minister voor zijn fysieke en intellectuele hoogstandjes van de laatste dagen om bij te dragen tot het vinden van mogelijke oplossingen voor de conflict situatie in Joegoslavië”, sprak de woordvoerder van de VVD, Jan Dirk Blaauw tijdens één van de eerste vergaderingen in de Tweede Kamer over de kwestie Joegoslavië.

„Ik complimenteer de minister van Buitenlandse Zaken heel nadrukkelijk”, zei PvdA-

Tweede Kamerlid Maarten van Traa bij dezelfde gelegenheid. Nederland was bij uitstek geschikt als conflictbemiddelaar, meende de woordvoerder van het Geïnterneerd Politiek Verbond, Eimert van Middelkoop. Want was „evenwichtspolitiek” niet een „vertrouwde rol” voor Nederland?

Tot zover het diplomatieke spoor. Maar als dat nu zou doodlopen? De Kamer wist nog niet wat er dan diende te gebeuren. Waarnemers sturen, scheidingsstroepen wellicht, een vredesmacht van de VN, van alles werd geopperd, maar eerst moest de minister met zijn Europese collega's maar weer eens aan de slag.

In 2002 concludeerde het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie na een onderzoek van vijf jaar naar de gebeurtenissen in Srebrenica: „Van den Broek was even van Europa, maar tegelijkertijd ook heel erg van ons, zo kan men de houding typeren. Daarmee sloop een gebrek aan kritisch vermogen in de opstelling van het parlement tegenover de regering.”

1992

We moeten wat doen!

„Barbaars”, „onacceptabel”, „schandalig”, „aanranding van de publieke gerechtigheid”. Er vielen op 12 augustus 1992 vele grote woorden in een commissiezaal in het voor de rest nog ongevoegde gebouw van de Tweede Kamer. De buitenspecialisten hadden hun reces onderbroken om de danig gescalaarde situatie in Joegoslavië te bespreken. Kort daarvoor waren de eerste berichten opgedoken over het bestaan van concentratiekampen, even later gevolgd door televisiebeelden van uitgemergelde gevangenen achter prikkeldraad.

De internationale gemeenschap was verontwaardigd. Vanuit Washington liet de Amerikaanse president George W. H. Bush weten het sturen van Amerikaanse troepen naar Bosnië niet uit te sluiten.

De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie, Hans van den Broek en Rijkman Groeneweg, deden in een brief aan de

Tweede Kamer op stevige maatregelen: humanitaire hulpverlening mogelijk maken met militair middelen, toegang verschaffen tot interneringskampen, instellen van veilige gebieden, zogeheten *safe havens* om vluchtelingen op te vangen en te beschermen.

Steun voor actie was er in de Tweede Kamer van rechts tot links. De morele verantwoordelijkheid had grote vormen aangenomen. We moeten wat doen!

In het rapport van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) werd tien jaar later uitvoerig stilgestaan bij de houding van Nederlandse politici die, aldus de onderzoekers, opvallend veel verwezen naar eigen (indirecte) ervaringen met de Tweede Wereldoorlog: „Worstelen met Joegoslavië werd voor Nederland steeds meer: worstelen met zich zelf,” aldus de NIOD-studie.

"We moesten iets doen", een gezamenlijk initiatief van NRC Handelsblad en Frascati Issues wordt dinsdag 9 juni, om 20.30 uur opgevoerd. Inlichtingen: www.frascatitheater.nl

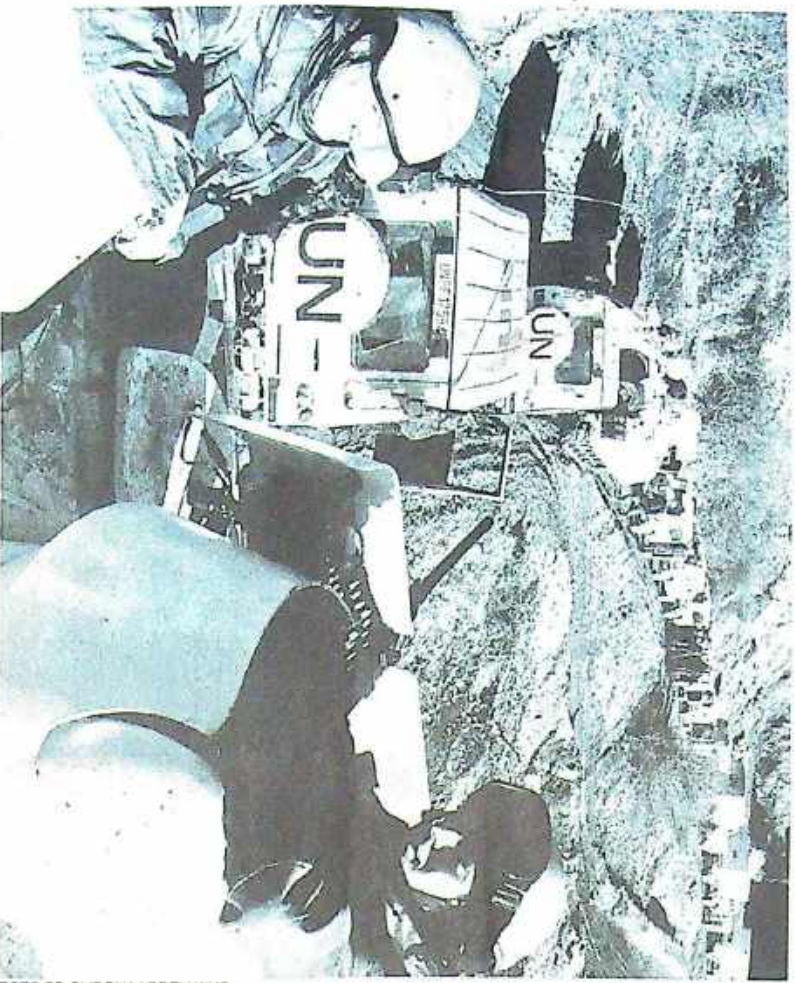
Op 11 juli aanstaande is het twintig jaar geleden dat de Nederlandse militairen beschermde moslimenclave Srebrenica in Bosnië onder de voet werd gelopen door Bosnisch-Servische militairen. Op deze actie volgde de dagen daarna een massaslachting onder minstens 7.500 jongens en mannen. Het is grootste genocide in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog.

Srebrenica staat voor de zoveelste dramatische wending in de Joegoslavische burgeroorlog die vanaf 1990 woedde en waar het buitenland zich gaandeweg steeds meer mee was gaan bemoeien. Vandaar de aanwezigheid van de Nederlandse militairen in het gebied rondom Srebrenica. De zogeheten blauwhelmen opereerden als vredesstroepen in opdracht van de Verenigde Naties.

Nog altijd is er discussie over de vraag of de militairen van Dutchbat de inname van Srebrenica en de moordpartijen hadden kunnen voorkomen. Maar hoe raakte Nederland destijds verzeild in de Joegoslavische burgeroorlog? Waarom stond Nederland in internationaal opzicht vooraan om in te grijpen?

Tweede Kamerlid Wim Deelman in het Amsterdamse Frascati Theater bij elkaar om het debat van destijds in het parlement na te spelen en om terug te blikken. De opmaat naar het drama-Srebrenica in vier bedrijven.

III

Een pantservoertuig begeleidt een Nederlands konvooi op weg naar Lukavac. In dit plaatsje in Centraal-Bosnië waren ondersteuningsstroepen voor de Nederlandse blauwhelmen gelegerd.

FOTO ED OUDENAARDEN/ANP

1993

We gaan er op af!

Eind november 1993 was het uiteindelijk zover. Het kabinet-Lubbers-Kok kondigde aan voor een periode van anderhalf jaar 1.100 extra militairen voor Bosnië beschikbaar stellen als onderdeel van een VN-troepenmacht.

Maar het eerste bataljon van de luchtmobiele brigade precies zou worden gelegerd, stond op dat moment nog niet vast. Het doel was allereerst om de doorgang van hulpkonvoien voor de bevolking veilig te stellen. Voorts ging het over het beschermen van veilige gebieden.

Over het gebruik maken van geweld merkte minister Ter Beek (Defensie, PvdA) in een brief aan de Tweede Kamer op dat dit als „uiterste middel“ was toegestaan „in het geval van zelfverdediging en indien de taakuitvoering van een VN-eenheid met geweld wordt belemmerd.“

In de Tweede Kamer was overweldigende steun voor dit voorstellen hoevel er bij Kamerleden wel vragen waren over de legering - voor-

komen diende te worden dat het bataljon zou worden opgesplitst - en de mate van bewapening. Waarom werden de pantservoertuigen van lichtere bewapening voorzien?

En dan was er nog de twijfel of de Nederlandse militairen wel echn voor optimale veiligheid konden zorgen. Bijvoorbeeld bij het Kammerlid Van Middelkoop (GPV) die naar wat later zou blijken met voorspellende waarde stelde: „Hoe groot is de kans dat ter bescherming van *safe areas* luchtschepen worden gebruikt? Het kabinet stelde de kamer gerust en wees onder andere op de afspraken met de VN.

Maar de conclusie van het NIOD luidde in 2002: „Nederland stelde in feite een Luchtmobiel Bataljon (Dutchbat) zonder voorwaarden beschikbaar. Mede daardoor kon Dutchbat de bestemming Srebrenica krijgen, waartoe andere landen met kracht van argumenten niet bereid waren.“

IV

De Nederlandse Dutchbat-militairen bij terugkeer in Zagreb vanuit Srebrenica. Ze werden ontvangen door de toenmalige kroonprins Willem-Alexander, premier Kok en minister van Defensie Voorhoeve.

FOTO VINCENT MENTZEL/NRC

1995

Wat hebben we er nog te zoeken?

Het werd een moeilijke anderhalf jaar voor de Nederlandse militairen. Gebonden aan de strenge regels van het VN-mandaat zagen zij lijdzam toe hoe bestandsafspraken werden geschonden. Tegelijkertijd werd de Dutchbatters het werk steeds moeilijker gemaakt. Op 10 mei 1995 schreef minister Ter Beek aan de Kamer dat de Bosnische-Serviërs al 75 dagen lang geen brandstofkonvooi toelieten. „De Nederlandse VN-militairen aldaar voeren patrouilles al langere tijd louter te voet uit.“

In de Tweede Kamer klonken sombere analyses. „Erosie is alom aanwezig. Dat is allemaal terug te leiden op de afwezigheid van internationaal leiderschap“, zei de VVD'er Blaauw. Gerrit Valk (PvdA) stelde: „Het is een oetening in onze kertheid, die wel heel scherp afsteekt bij eerdere vredesoperaties.“

Iedereen keek reikhalzend uit naar juli wanneer Dutchbat volgens zou worden vervangen door militairen uit een ander land. Maar door wie? Niemand had zich nog gemeld. Van terug-

trekking zonder opvolging kon geen sprake zijn, besloot de Kamer.

Het probleem werd uiteindelijk op 11 juli voor Nederland 'opgelost' toen Bosnische Serviërs de enclave binnenvielen. Dutchbat, verwijzend naar hun beperkte mandaat en tevergeefs vragend om luchtsteun, zag het gebeuren. In Den Haag meldde minister Voorhoeve (Defensie, VVD): „Er heeft zich vanmiddag een ramp van grote omvang voltrokken met vergaande consequenties. De enclave Srebrenica is gevallen, is onder de voet gelopen door de Serviërs.“

Was het te voorzien geweest? Niet direct in 1993, maar wel later toen er verontnustende signalen binnenkwamen, schreef het NIOD in 2002 en concludeerde dan ook: „De brede kring van betrokkenen bij de vorming van dit beleid en in het bijzonder de protagonisten daarvan, hebben zo wel een grote verantwoordelijkheid op zich geladen, door de mogelijkheden van een uit de hand lopen van het gedrag van de strijdende partijen te veronachtzamen.“

Het 'vergruisde beeld' op Srebrenica is er nog niet

13-2-15

Charlef Brantz:
De Srebrenica
dagboeken.
Karakter,
504 blz. € 22,95

Een tikje chaotisch is het boek waarin de voormalige Nederlandse officier Charlef Brantz, twintig jaar na dato, zijn licht laat schijnen over de val van de Bosnische enclave Srebrenica, die zoals bekend onder toezicht van een Neder-

lands bataljon stond en waar vele duizenden zijn vermoord. De titel, *De Srebrenica dagboeken*, is bovendien een beetje misleidend, omdat die doet vermoeden dat Brantz er in Srebrenica bij is geweest. Hij was echter plaatsvervangend VN-commandant voor de sector waaronder Srebrenica viel, in het relatief veilige Tuzla. Het zijn ook geen dagboeken, maar memoires.

In tegenstelling tot de talrijke blunderende Nederlandse militairen in die dagen, zowel in Srebrenica als in Den Haag, had Brantz in 1995 een goede naam onder journalisten, overigens een mensensoort waarmee hij weinig blijkt op te hebben. Hij verwijt de toenmalige journalistiek vooringenomenheid, als gevolg van emotioneel verlan-

gen naar westerse interventie. Aan Brantz' bureau in Tuzla dankte de journalistiek bijvoorbeeld inzicht in afspraken over de deportatie van de moslimbevolking tussen de Nederlandse bataljonleiding en de Servische oorlogspartij.

Bij historische gebeurtenissen ontstaat er meestal na een tijdje een in ruime kring gedragen beeld van de feiten, dat pas later door historici ter discussie wordt gesteld - dat historicus Jan Romein 'het vergruisde beeld' noemde. Als het boek van Brantz iets duidelijk maakt, dan is het wel dat we in het geval 'Srebrenica' nog ver af zijn van voorlopige consensus. Vrijwel alle details zijn omstreken. Maar helaas niet in die zin, dat het blazen

van de Nederlandse betrokkenen kan worden opgepoetst. Het blijft een verhaal van een tekortschietende bataljonscommandant Karremans, op raadselachtige wijze uitblijvende luchtsteun - Brantz is een aanhanger van de these dat hieraan een geheim, internationaal besluit ten grondslag lag - en de achteraf gezien vreemde visie van bataljonsleiding én Den Haag, dat als het territorium van de enclave dan toch door de tegenstander was ingenomen, de bescherming van de burgerbevolking daar geen kerntaak van de Nederlandse militairen meer was.

Brantz' herinneringen zijn beter en informatiever dan die van Karremans, die in 1998 kwam met het boek (onder

de onsterfelijke titel) *Srebrenica, who cares?* Het boek van Brantz is echter een met name bron voor 'Srebrenica', en geen geschiedenis. En dan nog is vaak onduidelijk waarop een en ander berust. Om een voorbeeld te noemen: de intrigerende bijzonderheden over de betrokkenheid van Al Qaeda bij de strijd aan moslimkant. Is dat hearsay of heeft de kolonel op zijn kantoor in Tuzla informatie voorbij zien komen?

Dit bezwaar is des te klemmender, omdat Brantz bij herhaling klaagt dat hij overal buiten wordt gehouden. Maar een toekomstig geschiedschrijver van 'Srebrenica' kan niet om dit boek heen.

Raymond van den Boogaard

Srebrenica

Hameren op genocide vergroot alleen de kloof

Het hoofdredactioneel commentaar schrijft dat de VN-Veiligheidsraad „een modderfiguur” sloeg door niet de resolutie aan te nemen waarin de gepleegde massamoord als genocide wordt aangemerkt (10/7). Tien van vijftien leden stemden voor. De Britse en Amerikaanse VN-ambassadeurs waren woedend. De Russische VN-vertegenwoordiger, die tegen gestemd had, meende dat de resolutie 'agressief en politiek gemotiveerd' was en zich eenzijdig richtte op misdaden begaan door de Servische Bosniërs.

Vroeg de redactie zich niet af waarom juist de vertegenwoordigers van de landen die in het geheim hadden besloten geen luchtsteun aan Dutchbat te geven zich publiekelijk zo verontwaardigd toonden? Waarom ex-president Clinton - samen met president Izetbegovic van de Bosnische moslims, beramer van het plan om Srebrenica tegen dorpen rond Sarajevo te ruilen - de herdenking van de Bosnische moslims zou bijwonen? Vroeg men zich ook niet af waarom de ruim 5000 gewapende militairen van de 28^e divisie van de Bosnische moslimstrijdkrachten, met bijna 10.000 mannen en oudere jongens, ervoor kozen naar Tuzla te ontkomen en hun vrouwen, kinderen en bejaarden aan het 450 man tellende Dutchbat over te laten toen Mla-

dic met zijn 400 man, vier tanks en enige stukken artillerie ongehinderd Srebrenica binnentrok? Waarom waren 17 of 18 van Bosnische moslimcommandanten trouwens al eerder vertrokken?

Dit was op bevel van president Izetbegovic, die de mannen elders wilde inzetten. Bovendien waren de mannen bang voor de wraak van de Bosnische Serviërs, omdat zij zelf in de voorafgaande drie jaar in de omliggende dorpen bijna 3300 Servische militairen en burgers hadden gedood. Het Joegoslavië-tribunaal bevestigde deze getallen, maar was terecht van oordeel dat dit geen verzachtende omstandigheid vormde voor de verdachten van medeplichtigheid aan de massamoord op krijgsgevangen moslimmannen. De Servische Bosniërs erkennen schaamtevol de massamoord, maar geven niet toe genocide te hebben gepleegd, zoals het Joegoslavië-tribunaal en het Internationaal Gerechtshof hebben besloten.

De Russische VN-ambassadeur had dit keer gelijk: blijven hameren op genocide zal de nog steeds heersende diepe haat in Bosnië-Herzegovina alleen maar verder doen toenemen, wat de huichelachtige Amerikaanse en Britse regeringen proberen te bewerkstelligen.

dr. Wim van den Bosch Leidschendam

1-5-15

RAYMOND VAN DEN BOOGAARD

Srebrenicasyndroom

Dat twintig jaar later sommige Nederlandse nieuwlezers en politici nog steeds 'Srebrenica' niet correct uitspreken, tekent de voorgaande nationale verwarring over deze weinig verheffende episode. Op 11 juli is het twee decennia geleden dat Bosnisch-Servische troepen het Oost-Bosnische stadje in Oost-Bosnië innamen, waar een Nederlands VN-bataljon gelegerd was. Ten minste 7.000 van de enkele tienduizenden vluchtelingen in Srebrenica overleefden dat niet.

Merkw aardig genoeg maken niet deze cijfers uit wat de historicus/psycholoog Eelco Runia in zijn vandaag verschenen boekje *Het Srebrenicasyndroom* noemt. Het 'trauma', zoals Runia ook schrijft, heeft betrekking op de vraag of dat Nederlandse bataljon de slachting had kunnen, moeten, of willen verhinderen. Daar begint ook de controverse.

Het VN-mandaat schreef militaire aanwezigheid voor, geen actie

Toen ik zelf tien jaar geleden schreef over de politieke afwikkeling van 'Srebrenica' in Nederland, betroogde een recensent dat het mandaat van de Nederlandse troepen militaire aanwezigheid voorschreef, geen actie, zodat je mijn boek dus niet hoefde te lezen.

Daar zat iets in, maar het ging wel voorbij aan de - zeker achteraf - in de samenleving bestaande verwachting dat de Nederlandse troepen wél zouden proberen de burgerbevolking *manu militari* te beschermen. Het trauma heeft op die teleurgestelde verwachting betrekking. Wij zonden, niet zonder bevoegdheid, troepen op 'vredeSMissie'. Dan verwacht je niet dat deze werkeloos terzijde staan bij de grootste Europese oorlogsmisdad sinds 1945.

Niet iedereen heeft last van dat trauma: bij de tienjarige herdenking van 'Srebrenica' in 2005 kregen de betrokken manschappen nog een waarderende herinneringsmedaille van de minister van Defensie. Dat kwam daarmee tegemoet aan de onder een deel van die inmiddels grotendeels ex-militairen levende overtuiging dat niet 7.000 Bosniërs, maar zij zelf de voornaamste slachtoffers zijn - van zwartmakerij in media en politiek.

Dat vindt ook hun voormalige commandant, Thom Karremans. Nadat deze week het hof in Arnhem afwijzend had beschikt op het enigszins bizarre verzoek tegen zijn persoon strafvervolg ing in te stellen, verklaarde hij „stiekem" naar een proces te hebben verlangd, dat de ware schuldigen, die hij in de Nederlandse politiek zoekt, had kunnen aanwijzen. Karremans was in 1995 een uitgesproken zwakke commandant, vooral bekend van het bakken van op video uitvoering gedocumenteerde zoete broodjes met de Servische slachters. Eén ding moet je hem nageven: een feilloos gevoel voor het maken van de verkeerde opmerking op het verkeerde moment.

In zijn essay betoogt Runia dat het in 2002 verschenen Srebrenica-rapport van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie - een van de vele pogingen van overheidswege om 'Srebrenica' af te ronden - een soort psychologische kopie vormt van wat zich in de bergen van Bosnië heeft voltrokken: een door hoge motieven ingegeven, in een enclave tegen pers afgeschermd onderneming, eindigend in een onhandelbaar resultaat van 4.000 pagina's zonder conclusies. Het essay leest lekker weg, maar is flinterdun in de constructie. Het wachten is nog altijd op een serieuze Nederlandse historische studie naar de episode-Srebrenica. In 2025, als het dertig jaar geleden is, moet dat toch kunnen?

Mr. N.M.P. Steijnen

Advocaat en Prokureur
Couwenhoven 52-05
3703 ER Zeist
tel. 03404 - 5 68 67

datum

**Moslimcommandant
Srebrenica uitgeleverd**

²⁰¹⁵
^{27 juni}
Zwitserland heeft de gewezen commandant van de Bosnische moslims in Srebrenica, Naser Oric, uitgeleverd aan Bosnië. Zowel Bosnië als Servië had om zijn uitlevering gevraagd. Oric werd in 2008 in hoger beroep vrijgesproken van oorlogsmisdaden door het Joegoslaviëtribunaal. Na aankomst in Sarajevo werd Oric verhoord door de Bosnische aanklager voor oorlogsmisdaden. Die zag geen aanleiding om Oric vast te houden en liet hem vertrekken. (ANP)

ZATERDAG 31 JANUARI 2015 **Trouw**

Ook levenslang in hoger beroep Srebrenica-zaak

datum

Van onze redactie buitenland

Levenslang blijft levenslang voor Ljubisa Beara en Vujadin Popovic. Het hoger beroep haalde weinig uit voor de Bosnisch-Servische officieren die een sleutelrol speelden bij de massamoord in Srebrenica in 1995. Toen werd de Bosnische enclave die onder bescherming stond van Nederlandse VN-soldaten, onder de voet gelopen.

Zo'n achtduizend mannen en jongens werden vermoord. In 2010 achtte de rechter van het Joegoslaviëtribunaal Beara en Popovic onder andere schuldig aan genocide en legde hen een levenslange gevangenisstraf op. De Kamer van Beroep van het tribunaal heeft de strafmaat gehandhaafd.

Ook de officieren Drago Nikolic en Vinko Pandurevic, die tegelijk in hoger beroep gingen, kregen nul op het rekest. Hun straffen van 35 en 13 jaar worden niet aangepast. Een vijfde officier, Radivoje Miletic, kreeg in hoger beroep 18 in plaats van 19 jaar. De vijf officieren die in beroep waren gegaan, dienden onder de Bosnisch-Servische generaal Ratko Mladic. Zijn zaak loopt nog bij het Joegoslaviëtribunaal. Zijn vonnis wordt in 2017 verwacht.

'Nederlandse vlag hing er ook'

De Nederlandse staat is volgens de rechter niet aansprakelijk voor de dood van lokaal personeel in Srebrenica.

Van onze verslaggever
Leen Vervaeke

DEN HAAG De Nederlandse staat is niet aansprakelijk voor de dood van lokale medewerkers van Dutchbat en hun familie in Srebrenica. De verantwoordelijkheid voor het handelen van de Nederlandse blauwhelmen ligt volledig bij de Verenigde Naties. Dat heeft de rechtbank van Den Haag woensdag beslist in de zaak van Hasan Nuhanovic en de nabestaanden van Rizo Mustafic.

Hasan Nuhanovic was tolk voor de Nederlandse blauwhelmen, die Srebrenica moesten beschermen. Mustafic werkte als elektricien voor de soldaten. Als lokaal personeel mochten zij na de val van de Moslimenclave in juli 1995 op de legerbasis blijven, tot ze samen met de Dutchbatters geëvacueerd zouden worden. Nuhanovic' moeder, va-

der en broer werden echter van de basis gestuurd, en ook Rizo Mustafic moest weg. Ze werden nooit meer teruggezien.

Volgens de nabestaanden heeft Dutchbat hun familie in de armen van Bosnische Serviërs gedreven, op een moment dat duidelijk was dat die een massamoord aan het plegen waren. De nabestaanden klaagden daarom de Nederlandse staat aan.

Maar de rechter oordeelde woensdag dat volgens het internationaal recht 'het optreden van Dutchbat uitsluitend aan de Verenigde Naties moet worden toegerekend'. Na die vaststelling was de vraag of het wettelijk al dan niet rechtmatig was, volgens de rechter niet meer relevant.

Voor de nabestaanden is het vonnis een grote klap, zeker aangezien de rechtbank van Den Haag twee maanden geleden in een andere Srebrenica-zaak besliste dat ze niet bevoegd is om over de VN recht te spreken. De internationale organisatie bezit immers immunititeit. 'Ze weten dat je bij de VN niet terecht kunt; ze laten de

mensen met lege handen achter', zei Liesbeth Zegveld, advocaat van de nabestaanden.

De nabestaanden kondigden na de zitting meteen aan in beroep te gaan. 'Ik laat mijn vader niet in de steek', zei Alma Mustafic, dochter van Rizo Mustafic, met tranen in de ogen.

Hasan Nuhanovic noemde het onbegrijpelijk dat Nederland niet aansprakelijk kan worden gesteld. 'Naast de VN-vlag op het dak van de Dutchbatbasis hing de vlag van Nederland. Misschien is dat irrelevant voor het internationaal recht, maar symbolisch zegt het veel.'

Volgens Zegveld heeft de recente vervanging van een van de rechters het vonnis mogelijk beïnvloed. De rechter had in een tussenoordeel begrip getoond voor de nabestaanden, maar werd twee maanden voor het eindpleidooi vervangen. Zegveld zei niet te geloven dat de vervanging 'een bestuurlijk onhandigheidje' is. Op Kamervragen over die kwestie in juni, antwoordde het ministerie van Justitie dat het zich niet bemoeit met de keuze van rechters.

de Volkskrant
11-9-08

BUITENLAND KORT

Servische premier Aleksandar Vucic beschermd door bodyguards.

SREBRENICA

Servische premier bekogeld

BOEDAPEST. Het bezoek van de Servische premier Aleksandar Vucic (45) aan de 20-jarige herdenking van de massamoord van Srebrenica eindigde zaterdag in een chaotische aflocht onder dekkings van zijn lijfwachten. Na het neerleggen van bloemen ter ere van de circa 8.000 Bosnische mannen en jongens die hier in 1995 door Bosnisch-Servische troepen werden vermoord, bekogelde een me-nigte de premier, die volgens zijn woordvoerder een steen in het gezicht kreeg. Het Servische ministerie van Buitenlandse Zaken sprak over „poging tot moord". Het controversiële bezoek was bedoeld als verzoeningspoging. Vucic profileert zich nu als pro-Europese hervormer, maar was medewerker van de ultranationalistische Vojislav Seselj, tegen wie een rechtszaak loopt voor oorlogsmisdaden bij het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag. Een spandoek herinnende Vucic zaterdag aan zijn eigen belofte uit 1995 dat „we voor elke vermoorde Servier, 100 moslims zullen vermoorden", (NRC)

FOTO DIMITAR DILKOFF/AFP

8 Binnenland

Srebrenica: kabinet wil informatie

Door een onzer redacteurs

1-7-2015

DEN HAAG. Het kabinet wil opheldering van de VS, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk over een geheime afspraak uit 1995 om 'veilige gebieden' in Bosnië, zoals de enclave Srebrenica, niet langer te beschermen met luchtschepen. Nederland, verantwoordelijk voor de beveiliging van Srebrenica, kende die afspraak toen niet. Minister Hennis (Defensie, VVD) wil nu nader onderzoek naar documenten waarin de afspraak blijkt. Er zouden ook stukken zijn waarin duidelijk wordt dat inname van de enclave door Bosnische Serviërs op 11 juli 1995 al ruim tevoren was voorzien. In de dagen na de val vermoorden de Serviërs naar schatting 8.000 moslimmannen. De VPRO toonde deze week op tv een document waarin staat dat het gebruik van luchtaanvallen tegen de Serviërs werd opgeschort. Er zou geen ruchtbaarheid worden gegeven aan deze afspraak. Bosnische Serviërs hielden op dat moment Franse en Britse VN-militairen gegijzeld. Toen de enclave Srebrenica onder de voet werd gelopen, hebben de Nederlandse militairen diverse keren vergeefs om luchtschepen gevraagd. Nooit is opgehelderd waarom die steun precies uitbleef. De parlementaire enquêtecommissie uit de Tweede Kamer die in 2002 onderzoek deed naar de gang van zaken rond Srebrenica lakte het niet deze vraag te beantwoorden.

Domme fout, geen opzet in Srebrenica

VN-operatie

Het OM hoeft geen strafzaak te beginnen tegen kolonel b.d. Karremans wegens Srebrenica, oordeelt het gerechtshof.

Door onze redacteur
Marcel Haenen

ARNHEM. Er komt twintig jaar na de mislukte Nederlandse VN-operatie in Srebrenica, waarbij ruim 8.000 moslims het leven lieten, geen vervolg op het militaire drama voor de Nederlandse strafrechter. Het gerechtshof in Arnhem besloot vandaag dat het Openbaar Ministerie geen strafrechtelijk onderzoek hoeft te beginnen tegen Thom Karremans, commandant van de zogeheten Dutchbat-troepen tijdens de val van de moslimenclave Srebrenica in 1995, wegens medeplichtigheid bij genocide, oorlogsmisdrijven en moord. Ook plaatsvervangend

commandant Rob Franken en adjudant Berend Oosterveen gaan vrijuit.

Het hof oordeelt dat het beklag van nabestaanden van Srebrenica in „alle onderdelen dient te worden afgewezen". Er is volgens de raadsheeren niet gebleken dat er sprake is van concrete strafrechtelijke aansprakelijkheid van Nederlandse militairen.

Het besluit van het hof volgt in een beklagzaak die door vier familieleden van slachtoffers van Srebrenica was aangespannen. Het OM oordeelde al in maart 2013 dat de drie Nederlandse militairen niet strafrechtelijk verwijtbaar betrokken waren geweest bij misdaden van het Bosnisch-Servische leger in juli 1995.

Van januari tot eind juli 1995 stond de enclave Srebrenica onder bescherming van een Nederlandse VN-eenheid. Na de inname van de enclave op 11 juli werden volgens het Joegoslavië-tribunaal ruim 8.000 moslimmannen en jongens door Bosnische Serviërs onder leiding van Ratko Mladic ver-

moord. In september 2013 bepaalde de Hoge Raad dat de Nederlandse staat wel civielrechtelijk aansprakelijk is voor de dood van de drie Bosnische moslimmannen Rizo Mustafic (elektricien) en Ibro en Muhamed Nuhanovic (vader en broer van de tolk Hassan).

Beklag van nabestaanden Srebrenica door hof op alle onderdelen afgewezen

Advocaat Geert-Jan Knoops, die Karremans en Oosterveen bijstaat, meent dat op grond van eerdere uitspraken van internationale straftribunalen vervolging niet mogelijk is. „Voor zulke zware aantijgingen geldt dat er sprake moet zijn van opzet."

Het hof oordeelt dat voor het bepalen van ieders strafrechtelijke verantwoordelijkheid moet worden bekeken

„wat ieder voor zich aan wetenschap had". Het hof oordeelt over het wegsturen van Muhamed Nuhanovic van de compound dat Franken niet had hoeven te beseffen dat hij na het verlaten van de compound een aanmerkelijke kans liep te worden vermoord. Veroordeling door de strafrechter acht de beklagkamer daarom hoogst onwaarschijnlijk.

Van strafrechtelijke aansprakelijkheid van Karremans op grond van *command responsibility* is volgens het hof geen sprake. Ibro Nuhanovic had op de compound mogen blijven. Dat is ook uitdrukkelijk tegen hem gezegd. Hij heeft er voor gekozen om toch, met zijn vrouw en zoon, te vertrekken. Een dapper besluit, waarvoor hij alle respect verdient. Maar wel zijn eigen besluit, waarvoor beklagden niet strafrechtelijk aansprakelijk zijn.

Rizo Mustafic had ook op de compound mogen blijven. Tegen hem is bij vergissing gezegd dat hij niet mocht blijven. Van enig opzet is naar het oor-

deel van het hof geen sprake. Er was sprake van een stomme fout, die op zijn hoogst een vervolging wegens dood door schuld kan rechtvaardigen, maar dat feit is inmiddels verjaard.

Knoops zei vanochtend dat zijn cliënten met instemming hebben kennis genomen van het besluit van het hof. Hij meent dat als er verwijten kunnen worden gemaakt dit moet gelden ten aanzien van „de VN en de politici die destijds besluiteloos waren om de impasse te doorbreken en Dutchbat in de steek lieten".

De advocate van de nabestaanden, Liesbeth Zegveld, spreekt van „een trieste dag voor de rechterlijke controle op militaire operaties. Als er in deze zaak geen volwaardig onderzoek op zijn plaats is, dan kunnen we het strafrecht voor onze militairen beter afschaffen".

De advocaat kondigt aan dat ze het Europese Hof voor de Rechten van de Mens vraagt Nederland te dwingen tot vervolging over te gaan.

Bestaat rolletje Srebrenica nog?

Door een onzer redacteurs

AMSTERDAM. De foto-opnamen die kunnen bewijzen dat Dutchbat in 1995 wel degelijk kon weten dat Servische strijdkrachten moslimmannen aan het vermoorden waren in Srebrenica, bestaan mogelijk nog. Ze liggen in dat geval „in een of ander archief".

Dat zegt Peter Rutten, hoofd van van het onderzoeksteam ('Kodakteam') dat in 1995 de toedracht rond de verdwijning van de opnamen onderzocht. Volgens Defensie was het ontwikkelen van de foto's mislukt om-

dat er verkeerde ontwikkelvloeistof was gebruikt. Rutten, voormalig kapitein bij de Koninklijke Marechaussee, betwijfelt dat sterk. Hij zegt vandaag in Argos, het radioprogramma van de VPRO: „Ik ga er nog steeds van uit dat het ooit nog eens bekend wordt dat dat rolletje, de opnames nog ergens in een of ander archief liggen."

Ook roept Rutten een officier van de militaire inlichtingendienst MID op duidelijkheid te verschaffen. Majoor De Ruijter nam het rolletje van de maker in ontvangst voordat het ontwikkeld zou worden. „Die zou na twintig

jaar nou echt duidelijkheid moeten geven", zegt Rutten over De Ruijter. „Zeggen van: jongens sorry, gezien de politieke situatie van dat moment konden we gewoon niet anders. Dan zou hij zijn rug recht houden. Dat zou voor veel mensen rust geven."

De uitzending bevat geen nieuw bewijsmateriaal dat de oproep van Rutten kan ondersteunen. De Ruijter wilde niet reageren. Het ministerie van Defensie verwijst in een reactie naar „de uitgebreide onderzoeken" die naar de toedracht zijn gedaan en heeft daar „niets aan toe te voegen".

Het boek Srebrenica ligt weer open

Nieuwsanalyse

Twintig jaar later en vele onderzoeken verder is er opnieuw volop debat over de schuldvraag voor 'Srebrenica'.

Door onze redacteur
Mark Kranenburg

DEN HAAG. „Het zijn zwarte bladzijden in een boek dat in zekere zin nooit dichtgaat”, sprak premier Wim Kok in april 2002 toen hij het ontslag van zijn tweede kabinet aankondigde. Reden voor het voortijdig vertrek: het drama-Srebrenica dat in 1995 had plaatsgevonden en waarover het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, NIOD, in 2002 vernietigend had gerapporteerd.

Dat Srebrenica-boek met al zijn zwarte bladzijden ligt inderdaad weer wijd open. Met Nederland in de rol van nijver idealistisch landje, dat door de grote mogelijkheden werd genegeerd en in de steek gelaten omwille van hogere belangen. Volgende week is het twintig jaar geleden dat Srebrenica onder de voet werd gelopen en circa 8.000 moslimmannen werden vermoord.

Na onthullingen in een tv-documentaire van VPRO en Human, afgelopen maandag en een deze week verschenen boek van Joris Voorhoeve, minister van Defensie ten tijde van het Srebrenica-drama, is nu ook het kabinet-Rutte opgezadeld met Srebrenica.

Minister Hennis (Defensie, VVD) kondigde aan dat zij met haar collega Koeners (Buitenlandse Zaken, PvdA) bij de VS, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk opheldering gaat vragen over een stilgehouden afspraak van 28 mei 1995, waarbij deze drie landen overeenkwamen luchtaanvallen tegen de Serviërs op te schorten.

Dit kan verklaren waarom Nederlandse verzoeken om luchtsteun onbeantwoord bleven toen de door Nederlandse militairen beschermde enclave Srebrenica door Bosnisch-Servische troepen ingenomen dreigde te worden.

Dat de op 10 en 11 juli 1995 vele keren door Nederland gevraagde luchtsteun uitbleef, was bekend. Maar het waarom

van die weigering, en wie daar achter zaten, is altijd onopgehelderd gebleven. Er waren vermoedens, en aanwijzingen, maar nu is er dan een authentiek document van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het lijkt het ultieme bewijs van een niet-aanvalsafpraak. Er staat letterlijk in dat besloten is luchtaanvallen op te schorten. Op dat besluit hadden de Britse premier Major en de Franse president Chirac bij de Amerikaanse president Clinton aangedrongen. Serviërs gijzelden op dat moment tientallen Franse en Britse blauwhelmen.

Of is het allemaal toch niet zo nieuw? De documenten zijn al in 2013 vrijgegeven in de VS. De Nederlandse onderzoekers Bob de Graaff en Cees Wiebes, die meewerkten aan het NIOD-onderzoek, kenden sindsdien de stukken en namen deel aan conferenties in de VS. Zij informeerden de leider van het Nederlandse onderzoek destijds, NIOD-directeur Hans Blom. Hij oordeelde dat het nieuwe document niet de *smoking gun* was: de passage over opschorting van luchtsteun zou te stellig worden uitgelegd. Zo is de vraag van belang wat precies onder luchtsteun wordt verstaan.

Hier staat de opvatting van Bert Bakker tegenover. Dit oud-Kamerlid (D66) was in 2002 voorzitter van de parlementaire enquêtecommissie die werd ingesteld na de NIOD-studie. Hij zei deze week dat het document voor hem „compleet nieuw” was. Zijn commissie deed ook onderzoek naar het bestaan van afspraken, maar stuitte op Franse onwil om opening van zaken te geven.

Iets anders is of de inname van de enclave te voorzien was geweest en of de Amerikanen wisten van de aanvalsplannen. De vrijgegeven documenten suggereren dit. Nederland is hiervan niet op de hoogte gesteld. Ook hierover wil Hennis opheldering van de bondgenoten. Voorhoeve meent dat Nederland zich bij het inlichtingenwerk had geïsoleerd door niet mee te werken aan verzoeken van bijvoorbeeld de CIA. Den Haag koesterde de neutrale rol als deel van een VN-vredesmacht.

[+] **Morgen in Boeken:** een recensie van het boek van Joris Voorhoeve

Srebrenicarechter vervangen

Door onze redacteur
CEES BANNING

DEN HAAG, 31 MEI. In de rechtszaak van Srebrenicaslachtoffers tegen de Staat der Nederlanden is één van de rechters aan de vooravond van het proces vervangen. Het gaat om B.C. Punt, die eerder in de zaak de partijen oprise een compromis te sluiten. Die oproep wees de landsadvocaat af.

Het is in Nederland ongebruikelijk dat een goed ingevoerde rechter wordt vervangen. Volgens Philip Langbroek, specialist op het terrein van de organisatie van de rechtspleging, noemt het „onbegrijpelijk” in „zo'n belangrijke zaak”. Rechters komen, volgens de wetenschapper van de Universiteit Utrecht, tot een beter oordeel als zij een zaak van begin tot eind onder hun hoede hebben.

Punt weigert commentaar.

In de Tweede Kamer wordt verbaasd gereageerd. „Zonder een oordeel uit te spreken over de zaak

wil ik weten waarom de rechter is vervangen”, zegt Kamerlid Fred Teeven (VVD). Hij gaat minister Hirsch Ballin (Justitie, CDA) om opheldering vragen. Parlementariër Jan de Wit (SP) noemt de vervanging „heel merkwaardig”. „In het verleden is wel eens vaker een rechter gewisseld. Ik heb daar toen Kamervragen over gesteld, maar je krijgt nooit precies opgehelderd wat de echte reden is.”

In 2002 is de Staat aangeklaagd door Hasan Nuhanovic – de tolk van de Nederlandse VN-eenheid Dutchbat – en de nabestaanden van Dutchbat-elektriciën Rizo Mustafic. Ze verwijten de Staat na de val van de enclave Srebrenica in 1995 niets te hebben ondernomen om hun familieleden in veiligheid te brengen. Nederland stelt zich op het standpunt dat het weliswaar verantwoordelijkheid droeg, maar geen schuld had aan de massamoord op Bosnische mannen.

In een russenvonnis oordeelde

de rechtbank dat Nederland Mustafic had moeten meenemen. Een Nederlandse adjudant stuurde de elektriciën weg van de Nederlandse basis in Potocari en sindsdien is hij spoorloos.

Volgende maand begint de zitting waarvoor rechter Punt is vervangen. Vorig jaar riep deze rechter beide partijen nog op tot een compromis. Landsadvocaat G.J. Houtzagers wees dit van de hand, waarna Punt – om Houtzagers onder druk te zetten – liet doorschermen dat de rechtbank de klacht van de familie Mustafic wel eens gegrond zou kunnen verklaren. „U houdt een juridisch verhaal”, zei hij tegen de landsadvocaat. „De rechtbank kijkt naar de feiten.”

De Srebrenicarechtszaak ligt politiek gevoelig. Wanneer de nabestaanden van de familie Mustafic in het gelijk worden gesteld, kan het een precedentwerking hebben voor duizenden andere nabestaanden van de genocide.

Nrc 31 mei juni '08

FOTO DIMITAR DILKOFF/AFP

moslimvrouwen vandaag bij kisten van pas onlangse geïdentificeerde slachtoffers van de moord op circa 8.000 moslimmannen uit Srebrenica in 1995.

Bill Clinton terug naar Srebrenica

Herdenking

de VN-Veilighedsraad sprak
island zijn veto uit over een
solutie waarin de moord op
soslams in Srebrenica als
moorde werd veroordeeld.

oor een onzer redacteuren

MSTERDAM. Oud-president Bill Clinton zal zaterdag de Amerikaanse delatheid naar de herdenking van de al van Srebrenica, twintig jaar geleen, Clinton was aan de macht toen de loslmenclave viel en Bosnisch Servi-the militairen zo'n 8.000 moslimjon-rens en -mannen vermoordden. De redesakkoord van Dayton werden i november 1995 onder aanvoering an de regering van Clinton gesloten n in 2003 opende hij, inmiddels oudresident, in Srebrenica het monument voor de slachtoffers.

In de Veiligheidsraad van de Vereigde Naties miste gisteren een poging om ter herdenking een resolutie n te nemen, waarin het bloedbad n destijds en genocide in het algemeen scherp zouden worden veroordeeld. Tien landen stemden voor, vier den onthielden zich van stemming hina, Nigeria, Angola en Venezuela, en Rusland sprak er zijn veto over

In de tekst stond dat verzoening alleen mogelijk is als erkend wordt dat de gebeurtenissen in Srebrenica neerkwamen op genocide. De Russische ambassadeur vroeg eerst een minuut stilte voor de slachtoffers. Vervolgens stelde hij voor om de resolutie niet in stemming te brengen, omdat ze „agressief en politiek genotiverd“ zou zijn en zich eenzijdig zou richten op misdaden begaan door de Serviërs. Hij onderstreepte dat in de Bosnische oorlog (1992-1995) zo'n 100.000 mensen zijn omgekomen, onder wie ook veel Bosnische Serviërs en Kroaten. De resolutie zou de Balkan niet helpen maar de spanningen in de regio juist vergroten.

De afgelopen weken hadden Servische en Bosnisch-Servische politici er bij Moskou op aangedrongen om niet in te stemmen met een resolutie waarin van genocide sprake zou zijn. Dat woord verneemt de Servische regering ook uitdrukkelijk, toen ze vijf jaar geleden erkende dat in Srebrenica „een ernstige misdaad“ is begaan. Zowel het Joegoslavië-tribunaal als het Internationaal Gerechtshof heeft de massamoord aangeduid als genocide.

De VN-ambassadeur van het Verenigd Koninkrijk, die de resolutie had ingediend, toonde zich verontwaardigd over het Russische veto. „In Srebrenica heeft genocide plaatsgevonden - dat is een juridisch feit, geen politiek oordeel.“

De Amerikaanse ambassadeur Samantha Power, die twintig jaar geleden als journalist de Bosnische oorlog versloeg en later het boek schreef *A Problem from Hell: America in the Age of Genocide*, noemde het Russische veto hartverscheurend voor de nabestaanden van de slachtoffers.

Voor de stemming had plaatsvervangend VN-secretaris-generaal Jan Eliasson gezegd: „We zijn bijeen om te erkennen dat de VN getraaid hebben om deze tragedie te voorkomen.“ De Hoge Commissaris voor de Mensen-

rechten van de VN, Zeid Al Hussein, weet dat falen aan naiviteit. „We beseften niet met wie en waarmee we maken hadden.“ De meest fundamentele les van Srebrenica, zei hij, is dat de VN gerespecteerd moeten worden om succesvol te kunnen zijn.

SDAG
tionaal Archief vindt verlovingscadeau
en schilder Mesdag: aquarel van 3x5 cm

HAAG. In het Nationaal Archief is een mini-kunstwerkje ontdekt van idrik Willem Mesdag (1831-1915), de schilder van Panorammesdag in

Den Haag. Het gaat om een iergeracht, een aquarel van 2,9 bij 5,4 centimeter. Het werkje dateert uit 1854. Uit een tekst achterop blijkt dat Mesdag het vermoedelijk maakte als cadeau voor zijn verloofde Stenije van Houten. Het Nationaal Archief exposeert het tot en met zondag. (NRC)

internet, TV en bellen van XS4ALL.

Getest door de Consumentenbond.

Als beste.

Alles-in-1
tot 50 Mbit/s
Eerste 3 maanden
€3,50

45,-

per maand

XS4all.nl | 0800-2133

voor beschikbaarheid, bestellen en actievoorwaarden.

XS4ALL

Advertentie

Nederland, geef eindelijk openheid over Srebrenica

De Nederlandse Staat houdt veel zaken over de val van Srebrenica geheim, schrijven Marco R. Gerritsen en Simon A. van der Sluijs.

In juli 1995 werd in Srebrenica door de Bosnische Serviërs genocide gepleegd. Meer dan 8.000 mensen, met name mannen en jongens, werden vermoord ondanks dat de VN het gebied tot *safe area* had uitgeroepen en het Nederlandse bataljon Dutchbat III aanwezig was om de bevolking te beschermen. Vanaf het moment dat deze massamoord bekend werd, is in Nederland de schuldvraag aan de orde. Dutchbat kon niets en mocht niets, terwijl Nederland door de internationale gemeenschap in de

steek is gelaten, aldus de Staat. In de aanloop naar de twintigjarige herdenking van het drama - morgen - lijkt aan de geschiedschrijving een nieuw aspect te worden toegevoegd. Uit documenten zou blijken dat de VS met Frankrijk en Groot-Brittannië in mei 1995 afspraken maakten om geen luchtsteun te verlenen. Minister van Defensie Hennis-Plasschaert toont zich verongelijkt en eist opheldering bij deze bondgenoten. Ook Dutchbat eist openheid van zaken.

De ruim 6.000 'Moeders van Srebrenica' zijn in 2007 een procedure

begonnen tegen de Staat. Vorig jaar heeft de rechtbank Den Haag geoordeeld dat Dutchbat op 13 juli 1995 ruim 300 mannen en jongens van de VN-compound heeft gestuurd, in de wetenschap dat zij aan hun moordenaars werden uitgeleverd. De Staat wordt om die reden door de rechtbank aansprakelijk gehouden. De Staat en de Moeders van Srebrenica hebben hoger beroep ingesteld.

In de procedure is duidelijk geworden dat de Staat de feiten selectief heeft gepresenteerd. Door bepaalde stukken als staatsgeheim te kwalifice-

orden belangrijke zaken aan de leiding onttrokken. Verslagen die zijn opgemaakt rond en na de val, dagelijkse situatierapporten die Dutchbat aan de Staat stuurde en ministerraadnotulen worden ook nu nog geheim gehouden. Recent opduikende nieuwe foto's en hardnekkige geruchten dat het beruchte 'vernietigde' fotorolletje niet is vernietigd, voeden de indruk dat de Staat zaken verbijst. De eis van de minister van Defensie dat bondgenoten openheid van zaken moeten geven over Srebrenica, geeft blijk van een dubbele moraal. De Staat dient nu ook zelf openheid van zaken te geven.

De reactie van de VS, Frankrijk en Groot-Brittannië over een mogelijke afspraak geen luchtsteun te verlenen, is van belang. Dit staat echter los van de verwijten aan de Staat en Dutchbat. Die verwijten zijn de volgende.

De Staat heeft voorafgaand aan de val van Srebrenica de instructie aan Dutchbat gegeven dat de eigen veiligheid de hoogste prioriteit had. Dit feit ligt niet vast in geheime afspraken.

Minister Voorhoeve verklaarde dit op 10 juli 1995 in het NOS Journaal. Het handelen van Dutchbat heeft vanaf dat moment in het teken gestaan van die eigen veiligheid. Iedere confrontatie werd vermeden; er werd zelfs meegewerkt met Bosnische Serviërs.

Dutchbat heeft tussen 6 en 11 juli 1995 zonder slag of stoot de observatieposten rond de *safe area* opgegeven. Wapens en uitrusting werden - ondanks een verbod van de VN - afgegeven. Dutchbat gaf de Bosnische Serviërs in een voorkomend geval zelfs rijles op een buitgemaakt voertuig. De bemanning van de observatieposten verkoos mee te gaan met de Bosnische Serviërs, in plaats van terug te keren naar de eigen VN-basis. Deze Dutchbatters lieten zich aldus vrijwillig tot gegijzelden maken.

Vast staat dat op 11 juli 1995 luchtsteun werd verleend. Als afspraak zou zijn geweest van een afspraak tussen de VS, Frankrijk en Groot-Brittannië, dan heeft die afspraak daar in elk geval niet aan in de weg gestaan. Toen de luchtsteun werd verleend, dreig-

den de Bosnische Serviërs de gegijzelde Dutchbatters te doden. Direct nadat de Nederlandse regering kennis nam van dit dreigement, begon Voorhoeve te bellen met VN en NAVO. De luchtsteun moest worden gestopt. Tot op heden houdt Voorhoeve vol dat de VN de luchtsteun enkele minuten daarvoor zou hebben gestopt. De VN

Nederland was er juist op gericht Dutchbat snel uit de enclave te halen

heeft een andere lezing: de luchtsteun is door toedoen van Nederland gestaakt. Onlangs bevestigde oud-luchtmacht-officier Wagenaar dat hij naast Voorhoeve zat toen deze de luchtsteun stopzette.

Vast staat dat Dutchbat de bevolking niet heeft beschermd. Dat had bijvoorbeeld gekund door in elk geval de mannen en jongens die het mees-

te gevaar liepen, toe te laten tot de VN-basis. Dit is niet gebeurd. Vast staat verder dat de VN er op was gericht om de bevolking te beschermen. Nederland was er echter op gericht Dutchbat zo snel mogelijk uit de enclave te halen. De Staat, en niet de VN, heeft het initiatief genomen om de bevolking te evacueren. In plaats van die evacuatie zelf uit te voeren, heeft Dutchbat vervolgens meegewerkt aan de deportatie van de bevolking door de Bosnische Serviërs. Het Joegoslaviëtribunaal stelde eerder vast dat die deportatie niet werd gerechtvaardigd door de veiligheid van de bevolking of door een militaire noodzaak.

Vast staat ook dat Dutchbat rond en na de val van Srebrenica tal van oorlogsmisdaden heeft waargenomen. De moslimmannen die zogenaamd werden gescreend op oorlogsmisdaden, werden vernederd en gemarteld. Velen werden standrechtelijk geëxecuteerd. Zelfs kinderen in de leeftijd van 12 tot 16 jaar waren hun leven niet zeker. Zou Dutchbat al niets zou hebben gekund en gemogen, dan hadden

in elk geval de oorlogsmisdaden moeten worden gerapporteerd aan de VN. Dit is bewust nagelaten, omdat niets de veilige aftocht van Dutchbat in gevaar mocht brengen. Generaal Couzy deed een klemmend beroep op Dutchbat om de mond te houden, teneinde het vertrek uit de enclave niet in gevaar te brengen. Het is in dit verband van groot belang dat het zwaartepunt van de executies lag tussen 14 en 17 juli 1995. Het melden van oorlogsmisdaden had internationaal ingrijpen dichterbij kunnen brengen.

De vragen van de Moeders van Srebrenica zijn talrijk, ook nu nog. De Staat houdt veel antwoorden tot op de dag van vandaag geheim. De openheid die Hennis-Plasschaert nu van haar bondgenoten eist, zou de Nederlandse Staat zelf ook moeten bieden. De Staat is dat moreel verplicht aan de ruim 8.000 vermoorde mensen, hun nabestaanden én Dutchbat.

Marco R. Gerritsen en Simon A. van der Sluijs zijn advocaten van de Moeders van Srebrenica.

Door onze correspondent
Roeland Termote
SREBRENICA

Met gepijnigde blik duwt Bekir Halilovic een dik boek naar de andere kant van de tafel. *Het Bosnische dodenboek* bevat de onzagwekkende lijst met slachtoffers van de oorlog tussen 1992 en 1995. „Dit is één deel, de andere drie staan in de kast.“ Bij het hoofdstuk 'Srebrenica' strijkt zijn vinger langs zijn familieleden. „Mijn vader: hij kreeg 70 kogels in zijn lichaam, zijn ogen waren uit de kassen gerukt. Mijn oom: maar hem ben ik geneemd.“

Hij is geboren in 1994, het jaar voor de moord op circa achttienzend Bosnische mannen en jongens die zich hadden verzameld in de veilig geachte enclave.

Een oorlogskind dus, maar ook een van de mannen van het nieuwe Srebrenica. In 2003 keerde hij met de overlevenden van zijn familie terug naar de stad. In de jaren na de oorlog werd het ooit Bosnische Srebrenica alleen door Serviërs bewoond.

Halilovic is een jonge bruggenbouwer in de gemeenschap. Hij is parttime gids en hotelreceptionist, maar organiseert ook jeugdkampen die Serviërs, Bosniërs en Kroaten samenbrengen aan de oevers van een meer in de buurt. Deelnemers kunnen best opschieten met elkaar, zegt hij, maar wel ondanks de giftige atmosfeer die hier nog steeds hangt. „De oorlog was niet ten einde in 1995. Nu hebben we geen wapens meer, maar de strijd gaat verder.“

In een café achter het kantoor van Bekir drinken Serviërs en Bosniërs koffie: aan sommige tafels zitten gemengde groepen. Maar als ze naar huis gaan, door de steile straten van een stad waar kogelgaten nog steeds huizen ontsieren, komen ze in een parallelle realiteit terecht.

Op lokale televisiekanalen propageren opiniemakers radicaal tegenovergestelde standpunten over haatelijke kwesties die worden opgepakt rond het herdenkingsmoment op 11 juli, precies twintig jaar nadat de Bosnische enclave viel. De laatste twistappel is een Brits voorstel voor een VN-resolutie die de massamoord van 1995 betitelt als genocide. Serviërs die die kwalificatie niet aanvaarden voelen zich gesteund door het Russische veto tegen die resolutie. Langes de weg van Srebrenica naar Bratunac, de overwegend Servische buurstad waar generaal Ratko Mladic in 1995 zijn hoofdkwartier had, hangen aan muren en verkeerspalen posters met de beelden van Vladimir Poetin. Over het verleden blijven de inwoners van beide gemeenschappen anders denken.

Geen genoegdoening

In een paviljoen op de begraafplaats in Potocari, waar de slachtoffers van het bloedbad van 1995 rusten, maakt Mejra Dogaz (67) zich klaar voor het gebed. Tussen de uniforme puntige witte grafstenen en het onopvallende gesijf van kreukels herdenken de nabestaanden van de genocide

Kinderen van de genocide willen dat Srebrenica normaal wordt

Reportage Bosnië Srebrenica is meer dan de helft kleiner dan voor de massamoord van 1995. Etnische verzuiling viert er hoogtij. Jongeren proberen bruggen te bouwen. Of ze gaan weg.

Inwoners van Srebrenica drinken koffie in een café in het centrum van de stad. Als ze naar huis gaan, belanden Serviërs en Bosniërs in een parallelle realiteit.

TOPCONFERENCE IN RUSLAND

Niet-westerse grootmachten stichten eigen 'wereldbank'

OEEA. De industriële grootmachten Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika (BRICS) hebben op een topconferentie in de Russische stad Oefa in de Oeral een eigen ontwikkelingsbank opgericht. De bank heeft een startkapitaal van 50 miljard dollar. Driekwart van de aandelen is in handen van BRICS-landen die zo een tegenwicht denken te kunnen vormen voor de Wereldbank. De vijf landen besluiten ook hun eigen valuta in een 'pool' op elkaar af te stemmen. Gashier president Poetin uitte zijn zorg over de instabiele olieprijs. Oefa zelf was leeg. Het gemeentebestuur had de burgers opgeroepen de stad tijdens de top te verlaten. (NRC)

IRAN

Tienduizenden demonstrenen voor Palestina in Teheran

TEHERAN Tienduizenden Iranërs hebben vandaag in Teheran en andere Iraanse steden in betogingen steun betuigd aan de Palestijnen en de Palestijnse zaak. Betogers riepen anti-Israëlische en anti-Amerikaanse leuzen en verbrandden Israëlische en Amerikaanse vlaggen, jaarlijks vinden in Iran, dat Israël niet erkent, protesten tegen de Palestijnse betogingen plaats op de laatste vrijdag van de Ramadan. Dit jaar kregen de marsen extra lading doordat Iran en de Verenigde Staten in Wenen in de laatste fase verkeren van onderhandelingen over een akkoord, waarin Iran inzage geeft in zijn nucleaire programma in ruil voor sanctieverlichting. (AP)

OEGANDA

President Yoweri Museveni heeft liever niet dat er tegenkandidaten komen

AMSTERDAM. In Oeganda zijn gisteren twee politici enige tijd vastgehouden die kandidaat willen zijn bij de presidentsverkiezingen volgend jaar. Het gaat om oppositieleider Kizza Besigye en oud-premier Amama Mubazi. Mubazi gold als trouw meegestel van president Yoweri Museveni, maar werd vorig jaar ontslagen. Algemeen wordt aangenomen dat Museveni, die al 29 jaar aan de macht is, zelf wil aan blijven of zijn zoon kandidaat wil stellen. Museveni benaddekt nu in het conflict in Burundi, waar president Pierre Nkurunziza zich opnieuw wil laten verkiezen. (NRC)

I

Twintig jaar later. De hemel boven Zagreb is strakblauw, maar onder aan de vliegruiter trap voelt de lucht kit aan. Ginds in de verte lost de landingsbaan niet op in plassen atmosferisch bedrog - zoals in die juldagen van 1995. Het is april 2015 en ik ben terug op Balkan bodem. Op luchthaven Pleso om precies te zijn.

Als ik over het tegelpad naar mijn huurauto loop doemen links de loodsen en kantoren op van de vroegere basis van VN-vredesmacht UNPROFOR. Kamp Pleso. Ginds achter de schutting vond het 'ontladingsfeest' van het Nederlandse bataljon Dutchbat plaats. De laatste 300 Nederlandse blauwhelmen waren vrij, ze hadden overleefd.

Terwijl ik mijn koffer in de achterbak til, komt het beeld terug van tolk Hasan die afzijdig zat - enkele tientallen meters achter me. Er hing gehos in mijn nek; ik zie ontbloet, vooruitgestoken armen pompbewegingen maken. Bier! Bier! Bier!

Hasan was bij Emir gaan zitten. Yellow Card 1 en Yellow Card 2 - hun VN-pasjes voor een vrijgeleide. Een paar keer slingerde de staart van de polonaise voorbij, maar de Dutchbat-tolken waren niet in de stemming. Net zo min als hun vier vrienden die met een AzG-pasje aan de executievelden waren ontkomen. Onder hen: Dule, voluit Abdulah Purkovic. Hoewel hij op de compound van Katermans een smakbaar rundje voor Dutchbaters, was het Arsen zonder Grenzen dat hem uit de enclave had gesmokkeld. Als hun kok.

Ik verstel de bestuurdersstoel en werp een blik in de achteruitkijkspiegel. De meest in het oog springende afwezigen waren de elektriciën Rizo Mustafić en de vader en broer van Hasan, voor wie er geen pasje af had gekund. Zij hadden op de schouders genomen moeten worden, niet generaal Hans Couzy.

II

Van Zagreb tot Srebrenica, op een doorsnede van tweehonderd kilometer Balkan, heeft een conflict van nieuwe godshuizen het heuvellandschap gestroefd. Wat zijn er veel bijgekomen! Ten tijde van de Joegoslavische burgeroorlog hadden de bewoners elkaars eeuwenoude kerken en moskeën opgeblazen, maar de brokstukken hebben nakomelingen gekregen - en die zijn talrijker dan ooit. Overal kom je ze tegen: nieuwe katholieke kerkes, nieuwe orthodoxe wienkerkes en nieuwe moskees. Toerend over de binnenwegen langs de Sava en de Drina zie ik voor me hoe er een dieplader met prefab-kapellen en -gebedshuizen voor me uit moet zijn gegaan, die per gehucht zijn bestelling heeft afgeleverd.

III

Aan het einde van de dag rijd ik in het donker Srebrenica binnen. Mijn eerste indruk is die van een spookstad, schars verlicht en zonder verier. Het restaurant van mijn hotel is nog open. Ik ben niet de enige gast, een tafel verderop zit een groep Bosniërs, dergers zo te zien. Ze blijken hier te zijn voor een tweedaagse training.

Een training in wat?

O kultuur sjeccanje - over de cultuur van het herdenken.

Op een flip-over staat de neerslag van hun eerste dag in markteerst. Er is een matrix getekend met op de verticale as een aantal monumenten uit het voormalige Joegoslavië.

Op de horizontale as staan 'feitelijke geschiedenis', 'hedendaagse emotie', 'esthetiek' en 'politiek'. Op de flip-over zijn gele memobriefjes geplakt. De cursus blijkt mede gesponsord door het Anne Frank Huis, Amsterdam.

Terug naar de akkers des doods

Srebrenica

De val van de Bosnische stad Srebrenica in 1995, gevolgd door de moord op meer dan 6.000 moslims door Servische troepen, blijft voor Nederland een kras op de volksziel. Frank Westerman, destijds oorlogscorrespondent, keert terug.

Enclave Srebrenica was Safe Area

SAFE AREA

Grootste bloedbad sinds WO II

Tijdens de Bosnische oorlog (1992-1995) na het uiteenvallen van Joegoslavië, werd Srebrenica door de Verenigde Naties uitgeroepen als Safe Area. Lichtbewaarde Nederlandse militairen met een blauwe VN-helm moesten de enclave voor moslims binnen een door Bosnische Serviërs beheerst gebied beschermen. Dutchbat onder

IV

Bij daglicht legt het weerzien met Srebrenica nog meer Nederlandse sporen bloot. Stapvoets rijdend, af en toe halt houdend, laat ik mij als een menselijk petillood in de vallei afzakken. Mijn startpunt is de hooggelegen zuidhoek van de enclave, daar waar ooit Op Echo stond: de met zandzakken en betonblokken geïntificeerde observatiepost van Dutchbat. Er is hier een splitsing van bergweggetjes. Tussen de heuveltoppen ligt het karkas van de meubelfabriek waarvan de vader van Hasan ooit de directeur was. Bordjes in de berm met een wit doodshoofd houden je op afstand. Mine - Mijnen.

Binnen de enclavegeuzen, in de taartpunt die de oprukkende Serviërs als eerste van het Veilige Gebied afsneden, voeren wegwerkers in reflecterende hesjes voorjaarsonderhoud uit. Ook de bomkrater die de Nederlandse F-16-piloot op 11 juli 1995 in het wegdek had geslagen is weer neigedicht.

Na het rechte stuk bij de radiozendmast, vanwaar het Servische panser na die korte ophoud van 14 uur 40 gewoon verder denderde, volgen nog zeven bochten tot de huizen van Srebrenica. Al in de eerste opeent zich het vergezicht over de stad. Op dit uitkijkpunt toonde zich aan de vooravond van de val de voorhoede van Servische veroveraars, over wier hoofden de Dutchbat-panserwagens op het marktplein nog enige salvo's uit hun boordmitrailleur afvuurden. Net als zij destijds plaats ik mijn voet op de vangrail. Honderd steile meters lager glisten de pannendaken van de Petricastrat met de stadsbakkerij en het restaurant van Abdulah 'Dule' Purkovic.

Het is een kranckinnige gewaarwording: hier te staan, terwijl Rako Mladic in Scheveningen zit. Juist in juni en juli 1995 bevond hij zich op de toppen van zijn macht. In heel Bosnië speelde hij kat en muis met blauwhelmen, die hij naar beleven ving en vastbond aan lantaarnpalen, dan weer losliet. Door echter af te dalen naar de Petricastrat en door te stoten tot Potocari aan het andere uiteinde van de door de VN uitgeroepen Safe Area luide Mladic zijn eigen val in. Hij nam Srebrenica in, liet zes tot achtduizend moslimmannen vermoorden, verdreef hun vrouwen en kinderen, verjoeg Dutchbat.

De misdaad waarvoor hij zich nu in Den Haag moet verantwoorden, genocide, vangt aan op het moment dat Mladic zijn stoottroepen richting de Petricastrat stuurt. Ik tel de bochten op mijn TomTom. Nog vier, drie, twee, een. Voorbij de laatste bocht is een kinderspeelplaats met een glijbaan en een schommel.

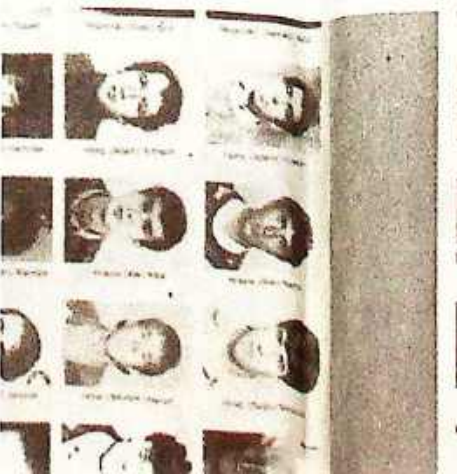
V

De akkers van Potocari zijn dodenaakkers. De graven liggen gedrapeerd over de velden, elk gemarkeerd door een identiek witmarmeren zuiltje met inscriptie. Het zijn er zeszduizend-plus en elke 11de juli komen er nog meer bij - later geïdentificeerde lichamen. Allemaal kijken ze uit over de Dutchbat-compound aan de overkant van de weg. Verwijtend, voor wie het zo wil zien. Bij de entree staat een blok marmer op een sokkel met de tekst 'Srebrenica - juli 1995'. Voorbij deze kubus ligt een immens schaalvormig tablieu van graniet, waarin de namen van de geïdentificeerde doden zijn gegraveerd.

Er zijn familienamen die zo vaak voorkomen dat ze meerdere kolommen vullen, als in het bevolkingsregister. Maar dit zijn uitsluitend de doden, allen met sterfjaar 1995. Het is gewoon griezelig: of je nou geboren bent in 1922, 1952 of 1992, je overlijdensjaar is 1995.

Ik sta stil bij Rizo Mustafić (1954-1995). En een paar passen verderop nogmaals, bij Nuhjanovic, Ibro (1942-1995).

Nuhjanovic, Muhamed (1974-1995)

Nuhjanovic, Nasiba (1947-1995)

Muhamed, roepnaam Braco ('Broertje'), was twintig toen hij door de bataljonsleiding van Dutchbat van de compound werd gestuurd, gerechtigd in de handen van zijn moordenaars.

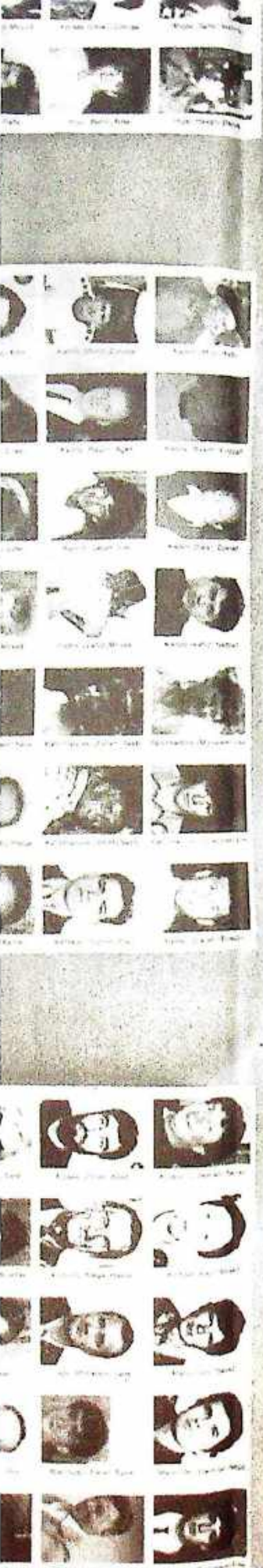
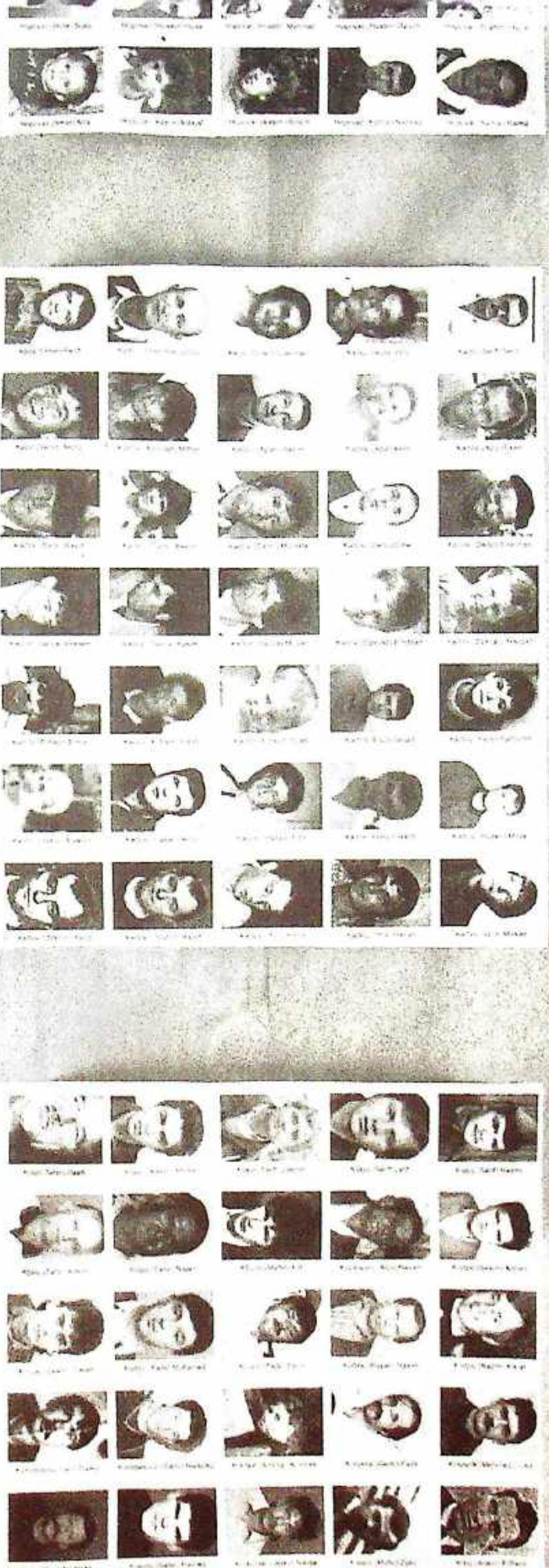
VI

Het voelt niet goed de wedervraag te moeten beantwoorden van de familie die juist in een kring rond een graf - met open handen als kommegetjes - heeft staan bidden. Ze komen uit Tuzla en zijn juist klaar met hun rondgang over de begraafplaats.

„En u, waar komt u vandaan?” Een voor een tekenen ze het gastenboek bij de ingang; de vrouwen in het gezelschap leggen de leen-hoofddekjes terug op de daarvoor bestemde plek. In het Duits vertelt een van hen dat ze hier veertig familieleden heeft liggen.

We steken de weg over naar het souvenirwinkelje. Het assortiment in Potocari bestaat uit kaarsen, bloemen die je per stuk kunt kopen, ansichtkaarten met opschriften die variëren op het thema 'Nooit meer'. De familie uit Tuzla wenkt me. Er is een politieman gearriveerd met een sleutelbos, hij loopt naar het hek van de compound. De tentoonstelling in de oude fabriekshal van Dutchbat is vandaag gesloten, maar er wordt een uitzondering gemaakt omdat er een bus vol bezoekers in aantocht is.

„Landgenoten van je”, krijg ik te horen.

Foto's van de slachtoffers van de massamoord door Servische strijders op Bosnische moslims uit Srebrenica.

VII

Er is niet één expositie, het zijn er twee. Of we beschouwd drie. De eerste bevindt zich in een meersghe zwaarte 'doos' in het midden van de fabriekshal. In aquarium-grote vitrines zijn bezittingen van slachtoffers uitgesteld, afkomstig uit de knekelvelden, kammetjes, brillen, brillenkokers, twee knikkers.

De tweede tentoonstelling is gemaakt onder auspiciën van de universiteit van Sarajevo: in lijsten aan de muur hangen gruwelijke foto's met anti-Servische, van haat overlopende bijschriften. Als trefwoorden noemt ik *scandalous*, *Serb aggressor*, *rape*, *murder*, *in the most outrageous way* - er is geen woord aan gelogen, maar op een buitenaardse keizerse gemakkelijkt af.

Niet op de Duitssprekende vrouw uit het gezelschap uit Tuzla. 'Zie je die vlekken hier?' Ik zie een weggebroken afvoerpijp, spijkerzaten in de wand. 'Roest?'

'Bloed!'
De derde - onbedeelde - expositie bestaat uit de sporen die Duitbat heeft nagelaten. '20 nov 94 naar huis. Met Air Croatia. Martin', staat er met stift op een deurpost. Door af te wijken van het bezoekerspad beland ik in een hoge gang met zijlamen. Alles uitgeleefd, vervallen.

'Wapenopslag verlofgangsters'.
'METALLICA'.
'Maak je niet drukker dan je van nature al bent'.
'Wat een kutmuziek'.

Er is ook een wandvullende cartoon van een blauwhelm die een postzak komt afle-

veren. Twee Duitbaters zien hem aankomen. 'Wat vroeg-ie?' zegt de een. De ander begint aan een antwoord ('Wat nou eigenlijk ons werk hier is...') maar krijgt juist een granaat op zijn kop... 'WoehAHAHa'.

VIII

Terugkerend naar de hoge duistere gang tussen de twee hallen ontwaar ik een beschilderde schuifdeur: okergel, met een ruitwerk in rood.

'CHARLIE BAR. Ma, Wo, Vrijdag: om 21.00 uur.'
T-bone steak 250 gram 7,10 DM
T-bone steak 400 gram 10,00 DM
Spare Ribs - zoveel u kunt eten... 9,00 DM
Schnitzel 250 gram 5,25 DM
Kogelbiefstuk 300 gram 8,00 DM
De hamburger van Dule! Ik had altijd gedacht dat zijn kraampje buiten stond. Maar het was hier binnen, in de overkapte gang tussen de twee loodsen in.

IX

Achter in de hal staan pijlen op de muur richting de BUNKER. Ging het luchtscherm af, dan renden de blauwhelmen die kant uit. De pijlen komen uit bij een schuifdeur. Als ik naar buiten stap in het volle zonlicht hoor ik microfoonstemmen. Ze komen niet uit de bunker, maar uit het administratiegebouw van de fabriek - waar overste Karre-

In vitrines zijn bezittingen van slachtoffers uitgesteld, afkomstig uit de knekelvelden, kammetjes, brillen, twee knikkers

mans zijn commandopost had.

Het is even schakelen: van de nonmelijke hallen naar een hypermodern ingerichte zaal. Er staan rijen tafels met computerschermen, aan de wanden hangen videopanelen. Ik blijf in het 'Multi Media Centre' te zijn beland - geopend in 2014, gefinancierd door Saoedi-Arabië.

Er is een presentatie aan de gang. Op vier lange banken zitten mbo-leerlingen uit Gouda: ze zijn op praktijkweek en blijken mee te bouwen aan een school in Oost-Bosnie. Op de achterste rij zit de familie uit Tuzla, ik voeg me weer bij hen. Nu wordt de overbekende clip vertoond van de roast van Mladic en Karremans, op de avond van de val, in Hotel Fontana.

'I'm only the pianoplayer', verweert Karremans zich tegen de aantijging dat hij luchtaanvallen op de Servische tanks heeft besteld. 'Don't shoot the pianoplayer'.

Mladic: 'Je bent een waardeloze pianist.' In het volgende shot zijn gevangen moslimmannen te zien in de velden net buiten de enclave. Ze zitten in kleermakerszit dicht opeenvol, in de brandende zon. Een van hen staat. Het is een graatmagere, kalande man in een T-shirt. Zijn naam is Ramo. Zijn bewakers, gewapende Serviers, dwingen hem te roepen naar de moslimmannen in de bergen: die zijn nog op de vlucht en de berde in het dal maakt jacht op hen.

'Nermint!! Ik ben bij de Serviers.' Ramo zet zijn handen als een toeter aan zijn mond en schreeuwt zijn longen uit zijn lijf. De tijdcode op de band geeft 16 uur 06 aan. Hij roept zijn zoon, Nermint. 'Nermint! Kom naar beneden. Ik ben bij de Serviers.'

Ook nu weer roept hij, ten overstaan van de mbo-studenten uit Gouda. We vermenen dat zowel Ramo als Nermint is vermoord. Hun beider namen staan gegraveerd in de granieten schaal aan de overkant van de weg - sterfjaar 1995.

Als ik weggijk zie ik dat de vrouw uit Tuzla naast me dat ook doet. Onbedoeld kijken we elkaar aan.

X

Terug in mijn hotel, laat die middag, zie ik dat de training 'herdenken' is afgelopen. Bij de receptie ligt een boek met de afmetingen van een baksteen - *Monument* luidt de titel. Op elke bladzijde staat een foto van een herdenkingsreken uit een van de recente of minder recente oorlogen op de Balkan. Terwijl ik de sculpturen als een stofstraalkaart door mijn vingers laat gaan, raak ik in gesprek met de hoteigenaar. Ik had hem niet als zodanig ingeschat. Hij is nog geen dertig. Avdo heet hij. Avdo Purkovic. Blazer, blos op de wang, vlasblond en voortkomend.

Hij is toch niet de zoon van Dule - voluit Abdulah Purkovic?

Fragmenten uit: *De slag om Srebrenica* - De oorlog, de vol, de noschok, besaand Balkan-werk van Frank Westerman vermeerderd met een actueel slodeel. De Bezige Bij, €12,90. en *De noschok* - terug naar Srebrenica, het actuele deel III uit bovengenoemd boek, verschijnt ook apart als Foster Longread bij Foster.nl, ebook, €2,99.

*We kennen onszelf niet
we construeren onszelf*

Natuurlijk zijn er omstandigheden waarin dat niet mogelijk is. Maar, zei ze, aangezien het kind recht heeft om bij zijn biologische ouders op te groeien, doen we het onrecht aan als we het willens en wetens de informatie over een van beide of zelfs beide ouders onthouden.

Dat wat we ons 'zelf' noemen, is een illusie die ons brein ons voorspiegelt

Daar had ik dan in een bepaald opzicht gelijk in vermoedelijk, maar in een ander opzicht toch niet. Iemand die een nieuw verhaal vertelt over zichzelf, andere verbanden legt, andere belichting van de feiten kiest, voelt zich natuurlijk wel degelijk anders. De ervaring van het zelf zit hem eerder in details dan in het grote geheel.

Dat er nog iets in het brein een zichtbare kern zit, betekent natuurlijk niet dat het zelf niet bestaat. Het 'bestaat' als een soms alleen maar gevoeld of vermoed verhaal, dat steeds opnieuw verteld of gevoeld wordt, in steeds nieuwe varianten. Het zelfbeeld past zich aan aan de omstandigheden zoals iedereen we. Bij de een ben je slim en grappig en bij de ander woel je onnoemelijk dom. Wisselwerking. En ook binnen in jezelf kun je heel verschillende tonen aanstaan.

Het lijfste is het als je helemaal niets over jezelf denkt maar je aandacht richt op de buitenwereld. Hoewel we proberen een zelf bij elkaar te vertellen, mistuk dat ook vaak en in je zelf schouwend voel je ook maar zelden de zekerheid dat die verhalen van je waar zijn. Soms, als je iets dat tot dan toe uitsluitend binnen je eigen intimiteit had bestaan, naar buiten weet te brengen, kun je het gevoel krijgen iets te weten te komen over jezelf, iets op te vangen van wat verborgen is, maar wel in je leeft. We kennen onszelf niet. We construeren onszelf.

Srebrenica, 20 jaar
later: en toch zijn
wij ook schuldig

shoot the pianoplayer", zegt de Duitbar-commandant. Maldic: "Je bent een waardeloze pianist." Men neemt de fonkeling van twee geteven slaan in het cameraricht. Voeg hierbij de hilariteit rond het verpruiste (wegge-maakte?) fotocollege - en klaar is de standcoocktail van ons Strebrenica-trauma.

Twintig jaar na de massamoord op de achtduizend Bosnische moslims zijn de bitterste ingrediënten echter te zijn vergeten of verdrongen. Ze zijn als bezinksel in het collectieve geheugen aan het wegzakken. Voor wie herdenken wil, is roeren onontkoombaar. Of beter nog: schudden.

Dutchbat was in Srebrenica om de levens te sparen van 40.000 samenrederevenghuchelingen. Het bataljon is slechts een tijdelijke sta-in-de-weg gebleken voor genocide. Vóór tussenkomst van de VN vervoogde generaal Mladic de moslimbevolking van Oost-Bosnië, die hij omsingelde in een vallei, uithongerde en beschoot. Na de overrompeling van Dutchbat, op 11 juli 1995, voltooidde Mladic de slachting waaraan hij eerder was begonnen.

"Onze jongens verdienen een heldenwelkom", sprak de toenmalige minister van Defensie, Joris Voorhoeve. "Een heldenwelkom zullen ze krijgen." Terwijl de vijgekomen Nederlanders hossend hun ontladingsfeest vierden, voltrokken zich rondom Srebrenica de massa executies. Welke blaam trof de internationale gemeenschap? Welke de VN? Welke Duitse en Duitse?

Voor een antwoord is het zaak de periode vóór de val (tot de middag van 11 juli) te scheiden van die daarna: toen de Bravo-compagnie zelf op de vlucht sloeg en enkele vluchtelingen doordreed. De tankkolonne van Mladic die Srebrenica binnenrode, had zonder meer uitgeschakeld kunnen worden: door F-16's van de NAVO. Dat dit uitbleef tot het te laat was, kwam door een Frans-Amerikaans ingrijpen in de bevelslijn. Onder de kop 'Slachting Srebrenica gevolgd van bewaste keuze VN' onthulde NRC Handelsblad deze gang van zaken in 1996 op basis van VN-codeboeken.

Als hekkensluiser en Twintigjaar te laat gelooft nu ook oud-minister Voorhoeve "dat er een beleid was om niet op te treden

'Veilig Gebied' Srebrenica is geofferd voor de vrede in Bosnië. Circa achttuizend Bosnische moslims zijn vermoord. De daders: Serviërs. Maar wie was medeplichtig? *Frank Westerman* over de blaam van de VN, Dutchbat en Defensie.

[illegible]

40000
15 Dec 1978

Pest 25.000 25.000
↓
g.c.c.c. W.R.N.O.D.
Rest 13.000

Klimaat

Koelaatscherpe winden

Vegetarisch eten helpt broeikasgas
sent te verminderen. Maar zuivel is
ook slecht voor het klimaat, want
runderen stoten het krachtige me-
thaangas uit. Veganistisch eten dus.
Erik van den Doel leiden

Erik van den Doel Leiden

Klimaat kent dogmata

De paus klimaatactivist: wij zijn verheugd dat er binnenkort een encycliek uitkomt waarin staat dat de mens opwarming van de aarde ver-

oorzaak. Dit onbewezen leerstuk wordt zo officieel ondergebracht waar het thuishoort, de religie. **Peter Bloemers** Nijmegen, **Hugo Bloemers** Dresden

Nominaalloon

Ook informele economie

Prachtige redenatie van Sweder van Wijnbergen over nominaalloon versus prijsindex. Hij gaat er wel aan voorbij dat er naast de formele economie ook een significante informele economie bestaat die juist gede-
ven is door de enorme wig tussen

Bloemers Dresden

Nominaalloon

Ook informele economie

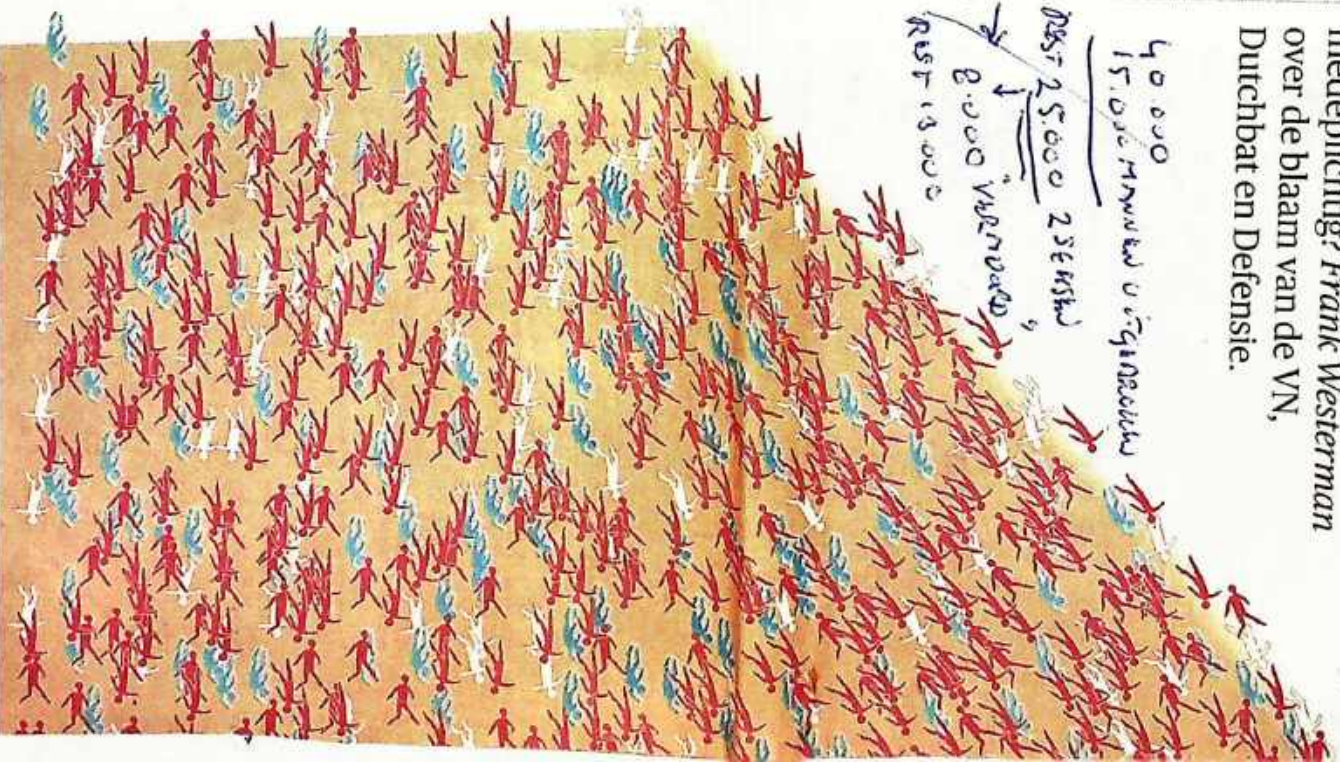
bruto-ennettooloon. Als werknemer in loondienst heb ik enorm baat bij een verlaging van deze wijk. Als ingenicuur kan ik niet zwart bijbellen.

Peter van Zoest Zuidhorn

Peter van Zoest Zuidhorn

Correcties en aanvullingen

Energiesubsidie

tegen een Servische aanval op Srebrenica".

De enclave is als een onhoudbare pion geofferd voor de vrede in heel Bosnië. Om dit einde aan de oorlog af te dwingen dienden eerst alle VN-soldaten met wie Madidic en muiskon spelen uit hun kwetsbare (gijzelbare) posities te vertrekken. Ook en met name: het omsingelde Dutchbat. Pas dan konden de Serviërs naar de onderhandelingstafel worden gebonharderd - hetgeen gebeurde en uitmondde in de Vrede van Dayton.

Einde oorlog, maar wel ten koste van een ongekend bloedvergieten waarvan slechts de

schaal valt te bestempelen als onvoorzien.

Het levensgrote gevaar is nu dat dit door Vooerhoeve gedeelde inzicht inzet gaat worden van het vrijpleiten van Dutchbat en Defensie. We zijn immers gepiepld, ja, maar dat is slechts het halve verhaal.

De andere helft vangt aan op het moment dat Dutchbat de stad ontvlucht, samen met 25.000 vluchtelingen. Terwijl Madidic de Servische vlag hees in Srebrenica, vonden vijfduizend moslims hun toevlucht op de legerbasis in Potocari. Nog eens twintigduizend vluchtelingen dromden om de compound heen, zich vastklampend aan deze laatste reddingsboei. De reserfgroep van 15.000, vrijwel allen mannen in de weerbare leeftijd, vertrouwde niet langer op Dutchbat en probeerde via de bergen uit te breken - dwars door Servisch gebied naar midden-Bosnië. Onderweg werden zij echter met honderden legelijk gevangen genomen en vermoord. Wat had Dutchbat nog aan hun lot kunnen veranderen?

Het falen van Dutchbat zit 'm in het verzaken. Militair gezien waren de Nederlanders uitgeschakeld, maar de eerste en belangrijkste functie van hun aanwezigheid - 'de ogen en oren van de internationale gemeenschap te

We zijn immers gepiepld. Ja, maar dat is slechts het halve verhaal

zijn' - bleef vierhonderdvoudig operationeel. In plaats van te alarmeren klaptten bij de bataljonsleiding echter de luike dicht. Alle signalen die wezen op een slechte (doelrijke) afloop voor de mannen zijn tijdens de meest cruciale dagen genegeerd.

Zoals de lokale VN-medewerkers Almir en Faruk hun laatste fax naar Genève stuurden ('URGENT. Als iemand in de wereld de Serviërs kan stoppen en de bevolking redden, dan moet hij dit NU doen! Absublieft, help!'), zo had Karremans noodkreet na noodkreet moeten doen uitgaan. STS: *Save their souls*.

De tekenen aan de wand waren legio. Vanaf 12 juli, toen de deportatie van de vluchtelingenmassa met bussen begon, zagen de Nederlanders hoe de mannen uit de menigte werden getrokken. Zij werden apart afgevoerd, eerst naar het 'verhoorhuis' tegenover de compound. Tot op het balkon zaten ze open gepropt, pal in het zicht van Dutchbat. Bij de beek verderop zagen twee Dutchbatters negen lijken - ze nog zijn gefotografeerd (het beruchte 'verpruiste' fotorolletje). Het is ook gemeld aan de bataljonsleiding, maar niet door de bataljonsleiding - en dat is onvoorspelbaar.

Tijdens de eerste konvooien van bussen met vrouwen en kinderen, die door Nederlandse blauwhelmen in hun jeepjes gevolgd mochten worden, hebben de 'ogen en de oren van de internationale gemeenschap' de contouren van een ongekende *manhunt* aanschouwd - en ook die verzuimd met de rest van de wereld te delen.

Ze reden langs groepen gevangenen moslimmannen die in de weilanden ontschoot werden gehouden. Vlakbij is een graverende bulldozer waargenomen - toch is de noodklok niet geluid. Waarom niet?

"Niet aan gedacht eerlijk gezegd", zei Karremans in 1998. "We hadden zes dagen oorlog gehad. Iedereen was moe." De Servische politiechef Momir Nikolic verzocht en kreeg een rondleiding over de ziekenboeg van Dutchbat. Nikolic pikte er zeven mannen uit die hij wilde hebben 'voor verhoor'. Dat was geen probleem. Dutchbat leverde deze gewonde moslims in een legertruck bij hem af in Servisch gebied.

De gezonde mannen op de compound verging het niet beter. In de fabriekshal had majoor Robert Franken nog staan zwaaien met de namenlijst van deze 239 moslims („de hele wereld weet wie jullie zijn”) - vlak voordat ze in de armen van hun moordenaars liepen. De lijst, hun papierdunne beschermhaagje, werd pas in een Haags bureau teruggevonden toen de meesten al in een massagrav lagen.

Ondanks smeekbeden van VN-tolk Hasan Nuhanovic om zijn 20-jarige broer niet uit te leveren, maar pro forma in dienst te nemen, werd de jongen buiten de hekken van de compound gezet - afgevoerd en vermoord. 'Gezuiverd door Dutchbat', zette NRC al in 1995 zonder voorbehoud boven zijn relaas. De elektriciën van Dutchbat, Rizo Mustafic, mocht even-

min blijven - ook hij ligt nu in de dodenaker tegenover de compound.

Het is een gotische dat het NIOD-rapport (2700 pagina's over Srebrenica) tot de slotsom komt dat Dutchbat geen voorkennis had of kon hebben over het lot van de mannen. Minstens zo pijnlijk is de overtuiging van oud-minister Voorhoeve, uitgesproken tijdens de parlementaire hoorzitting van 2002, dat Dutchbat (en ook Defensie) 'niet nalatig' zijn geweest. De Nederlandse blauwhelmen „hebben gedaan wat ze konden en meer dan dat".

Zijn eigen departement voerde na de val een hardnekkig doofpotbeleid: om de opgelopen imagoschade te beperken speelde landmachtbevelhebber Hans Couzy een hoofdrol. Terwijl minister Pronk als eerste van 'genocide' sprak, reisde Couzy een groep Dutchbatters tegemoet die al op 15 juli uit handen van de Serviërs waren. Hun busje had moeten stilstaan voor een show met in de laadbak lijken, die in een vrachtauto werden gekieperd waarin meer lichamen lagen. Op een bospad zag een Dutchbatter 'tientallen lijken' liggen, terwijl een ander sprak van 'honderden'.

Op 18 juli uitte de VN in New York hun zorg over 'consistente verhalen over wredeheden begaan door de Serviërs'. Uit codebericht 2381: „Wij hebben echter niets over dit thema ontvangen van [Dutchbat]. Het is niettemin hun plicht om te rapporteren wat ze hebben gezien."

Couzy spreekt de vrijgelaten jongens medio juli, waarna hij eind juli in de Defensierant laat optekenen: „Al die geruchten over gruwelen komen van de vluchtelingen zelf." Op het vijfde gefotografeerde lijken na zou er niets zijn gezien. „In het blikveld van Dutchbat geen genocide", benadrukt hij. Op de dag van 'het heldenwelkom' zegt overste Karremans dat Madidic zijn manoverscheppen „knap heeft uitgemanoeverd". Heeft hij het over Madidic, dan vallen de kwalificaties 'collega' en 'een groot strateeg'; hij weigert hem een oorlogsmisdadiger te noemen.

In 1996 wordt overste Karremans, na eerder te zijn geëerd in een open Cadillac, bevorderd tot kolonel. Nog twee jaar later, in een interview, zegt hij: „Als Oranje verliest in de halve finale van het WK, dan baalt Nederland een dag. Maar wij, mannen en vrouwen van Dutchbat, worden nog steeds met de nek aangekeken."

Thom Karremans had het niet begrepen. Hij was niet de juiste man op de juiste plek. Dat kan gebeuren. Maar bij de missie Srebrenica, het beschermen van tenduizenden vluchtelingen, had dit niet mogen gebeuren. Je schaaft je kapot.

Frank Westerman is auteur van *De slag om Srebrenica* (De Bezige Bij) en het apart uitgegeven slotdeel *De noschok-lering naar Srebrenica* (eBook, Fofor.nl).

Dat CDA-rapport verdient echt meer dan een lach

Eerst werkten de Christendemocraten met Geert Wilders, nu citeren ze Thomas Piketty, signaleert Floor Rusman

Rapporten van politieke partijen zijn vaak om te lachen en dat is dan ook wat vorige week gebeurde. Het CDA signaleerde in 'Lang leve het verschil' nadeelde in 'Lang leve het verschil' een kloof tussen hoog- en laagopgeleiden en illustreerde die met de gescheiden werelden van de humor: vroeger lachten we nog collectief om Wim Kan, nu gieren hoogopgeleiden om Hans Teeuwen en laagopgeleiden om Geert en Goor. Deze observatie liet columnist op hun beurt weer lachen om het CDA.

Maar dit rapport verdient meer dan een lach. Ik heb het met verbazing gelezen; niet omdat het Wim Kan presenteert als symbool van betere tijden, maar omdat het geschreven lijkt door Jesse Klaver. De marktwerking is niet thuisloos en dan heeft geleid tot een 'meritocratisch misverstand': het idee 'dat je zelf verantwoordelijk bent voor het bereiken van maatschappelijk succes'. Het CDA ziet een samenleving die uiteenvalt in gepredestineerde winnaars en verliezers.

De oplossingen die het rapport aandagt zijn ook opvallend. Het CDA, niet een partij van de democratische experimenten, zegt dat we moeten kijken naar de mogelijkheden van referenda en burgerjury's. In het onderzoek moet er meer ruimte komen voor persoonlijke ontwikkeling. Dit alles wordt ondersteund met citaten van denkers als Thomas Piketty en Paul Verhaeghe (bekend van de stelling dat het neoliberalisme ons ziek maakt). Is dit de partij die in een vorig kabinet nog samenwerkte met Geert Wil-

ders en bezuinigde op sociale zekerheid en cultuur? Er moet wel heel stevig zijn herbrand in de afgelopen jaren om tot deze conclusies te komen. Misschien voelt het CDA gewoon goed aan wat nu trendy onderwerpen zijn. Sinds Piketty is sociale ongelijkheid terug op de agenda, ook Mark Rutte zegt nu 'toedeeledokje' tegen topbankers. Democratische vernieuwing wordt al in praktijk gebracht - verschillende steden organiseren hun eigen burgerport.

Maar relevanter dan 'waar komen

deze ideeën vandaan' is 'wat gaat er mee gebeuren?'. Er is altijd dat verschil met het werkelijke beleid. Dat zagen we bij het welenschapelijk bureau van de PvdA, dat in 2013 'Van Waarde' publiceerde. Het kabinet trok zich er weinig van aan. Krijgen we onder een eventueel CDA-kabinet wel grote vernieuwingen in het onderwijs en de democratie? Ik zou het graag willen geloven.

Floor Rusman is redacteur en columnist van nrc.next

Srebrenica

Hij vond er rust. „Met deze plek heb ik een band.”

door Raymond Boere

Hier ligt sinds kort het meisje van wie hij twintig jaar lang niet wist hoe ze heette. Alleen dat ze nog maar net op deze wereld was. Dat kon hij zien. Samen met diensmakers begroef hij haar op de compound van Dutchbat.

„Die eerste schepjes zand op haar li-champje. Ik zie dat beeld nog heel vaak voor me.” Fatima Hajrudin Mubic is het meisje dat op 11 juli 1995, een half jaar oud, overleed in de voormalige accusa-briek, weer hij nu. Dutchbatters hadden haar en nog honderden andere zieke en gewonde Bosniërs, in de loods opgevangen. Pas in 2012 werd ze opgegraven. Onlangs is het meisje geïdentificeerd en bijgezet op het ereveld waar Zomer haar een laatste eer bewijst met een rozenkrans. „Voor haar ouders. Ze moeten weten dat we met respect met haar zijn omgegaan”, zegt hij en valt even stil.

Bijna twintig jaar na de val van Srebrenica zijn er van die momenten dat de Haarlemmer het nog altijd te kwaad krijgt. En toch weerhouden de vreselijke herinneringen aan het vertrek van Dutchbat III hem er niet van om uitgerend hier een huis te laten bouwen. Hij verrast drie jaar geleden familie, vrienden en diensmakers met de boodschap dat hij gaat emigreren naar de strek waar hij de dramatische val van de moslimenclave meemakte.

Zomer heeft dan nog een goedlopend slotenmakersbedrijf en is een meester in het kraken van oude kluizen. Vlak voor zijn vertrek heeft hij zes werknemers in dienst en draait hij een flinke omzet per jaar. Maar het geeft hem geen voldoening meer.

Zomer wil al heel lang op zijn veertigste stoppen met werken. Weg uit Nederland. De natuur in. Rust. „Een vriend adviseerde me Zuid-Afrika. Dat leek me wel wat. Ik had al een werkvergunning zonder dat ik er ooit was geweest. Maar toen ik in 2008 bij de herdenking van de val van Srebrenica was, dacht ik: waarom ga ik eigenlijk niet hier naartoe?”

Die eerste terugkeer naar Srebrenica is een heftige ervaring. Zomer loopt er met een aantal Dutchbatters mee in de ‘Mars miša’, een tocht ter nagedachtenis aan de inwoners van Srebrenica die op 11 juli 1995 het oorlogsgeweld probeerden te ontvluchten, maar het niet overleefden. „Ik weet nog dat we bij de brug over de Drina in Zvornik kwamen. In 1995 moest je hier je scherfvest aan en helm op, omdat je gevaarlijk gebied binnentreed. Ik zag derden jaar later alles weer voor me. Ik kreeg meteen een zware migraineaanval.”

Gastvrijheid

Pas later ontdekt Zomer ook de schoonheid van het gebied. Hier zijn weliswaar

geen bergen, maar wel prachtige groene heuvels, zover het oog reikt. En gek genoeg voelt het alsof hij thuiskomt. „In Nederland heb ik altijd gezéik over de rol die wij hebben gespeeld. In Srebrenica waren er mensen die mij een hand gaven en zeiden: bedankt dat je ons hebt geholpen.”

De gastvrijheid van de dorpingen voelt zo goed dat hij samen met zijn toenmalige vriendin een stuk grond koopt in Potocari, een soort niemandsland tijdens de oorlog. De Serviërs zaten toen aan de overkant van zijn erf in de heuvels, de moslims in greppels erachter. „Het is dichtter bij Nederland dan Zuid-Afrika, rustig en bovendien is dit een plek waar ik een geschiedenis heb. Dat is eigenlijk alles wat ik zoek”, zegt Zomer.

Maar juist die historie maakt de keuze voor Srebrenica ook opmerkelijk. De val van de enclave is Zomer ook niet in de koude kleren gaan zitten, blijkt tijdens een rit over de hoofdweg naar het centrum van het dorp.

Het is twintig jaar nadat hij hier van zijn basis in Srebrenica naar het hoofdkwartier van Dutchbat in Potocari liep, vertelt hij. Tijdens die tocht van zes kilometer tussen de vluchtelingen krijgt hij het ene na het andere kind in zijn hand gedrukt. „Hoe wanhopig moet een moeder zijn om haar kind af te staan? Alleen omdat ik een blauwe helm op had en ze de hoop had dat ik het leven van haar baby kon redden.”

Gedenksteen

Aan de rand van het dorp, bij een observatiepost, stoep Zomer bij een gedenksteen die hij plaatste om het verlies van zijn beste maatje Raviv Renssen te herdenken. De observatiepost waarin Renssen zat, werd met een tank onder vuur genomen. Ze moesten te rugtrekken, maar moslims in de enclave probeerden dat te voorkomen en gooiden een handgranat in zijn voertuig. Elke maand komt Zomer hier nu om de gedenkplaats te onderhouden. „Dat ben ik aan Raviv verplicht.”

Wonen in dit voormalige oorlogsbied betekent dat Zomer haast elke dag weer geconfronteerd wordt met het vertreden van Dutchbat. Waarom kiest hij hiervoor? Is het zijn eigen manier van trauma verwerking? Of een schuldgevoel? „Geen van beide”, zegt hij. „Ik wilde bergen, rust en natuur. Dat had ik misschien ook elders kunnen treffen. Maar met deze plek heb ik een band. Voordat ik hier heen kwam, ben ik hier wel een paar weken alleen geweest om te kijken of ik het geestelijk aankon. Dat was zo. Ik denk nu niet elke dag meer aan wat hier is gebeurd.”

Toch wordt Zomer soms onverwacht met zijn oorlogsverleden geconfronteerd. Niet iedereen is zo gastvrij als de Nederlanders aanvankelijk dacht. Sommige dorpingen kijken Zomer er persoonlijk op aan dat zij hun geliefden hebben verloren. Eind vorige maand nog werd hij belaagd door een nabestaande. Dat is mede de reden dat hij zich liever niet meer laat zien op de herdenking van zaterdag. „Ze zeggen dat ik eigenlijk de moordenaar van hun familieleden ben. Natuurlijk raakt me dat diep. En word ik er soms de persiël van. Ons wordt al jarenlang een enorm schuldgevoel aangepraat. Terwijl we meer dan ons best deden.”

De Nederlanders vindt steun bij de dorpingen die er anders over denken, zoals buurvrouw Dzira (61). Zij verloor haar twee zoons en dochter tijdens de vlucht uit Srebrenica. Haar echtgenoot kreeg een hartaanval toen hij dat nieuws hoorde. Nu heeft ze nog één dochter en is buurman

• Rob Zomer bij zijn huis op de berg waar hij rust, ruimte en natuur gevonden heeft.
foto Pim Ras

Twintig jaar na de gitzwarte bladzijde in de geschiedenis

Zaterdag is het precies twintig jaar geleden dat de Bosnische enclave Srebrenica onder de voet werd gelopen door de Bosnisch-Servische troepen van generaal Mladic. Zeker zeventiendend moslimmannen en -jongens werden onder het oog van Nederlandse militairen weggevoerd en vermoord. Nog steeds is de identificatie van alle slachtoffers niet afgerond.

De genocide sloeg diepe wonden, zowel bij de vrouwen van Srebrenica die nog altijd niet weten waar hun familieleden zijn, maar ook bij de Nederlandse blauwhelmen. Eind vorig maand werd bekend dat er geheime afspraken waren om het Nederlandse bataljon geen luchtschepen te verlenen. Veel Dutchbatters raken getraumatiseerd. Zaterdag vindt in het Potocari Memorial Centre (Bosnië en Herzegovina) de herdenking van de massamoord plaats. Namens Nederland zal minister Bert Koenders (Buitenlandse Zaken) spreken. Het is voor het eerst dat een Nederlandse kabinetslid er een toespraak houdt.

Rob een van haar beste vrienden. „De Nederlanders hebben hun uiterste best gedaan”, zegt ze terwijl ze het gras in haar tuin maait. „Het waren de Verenigde Naties die het lieten afweten en geen luchtschepen gaven.”

Boerenleven

Toch is het voor Dzira onvoorstelbaar dat haar buurman Nederland verruilt voor Bosnië en Herzegovina. „Ik verklaarde hem voor gek toen hij dat hier kwam vertellen. Hier is geen geld te verdienen en zijn alleen maar problemen. Als ik zijn paspoort kreeg, wist ik het wel.”

Maar Zomer denkt er geen seconde aan om terug te keren naar Haarlem. Hij geniet enorm van het boerenleven dat hij heeft opgebouwd op de lap grond in Potocari, vertelt hij terwijl hij zijn geten melkt. In de zomer maanden verbouwt hij tomaten, paprika's, aardappelen en bonen. En heeft hij mais staan voor de kippen.

Zijn tuin telt een keur aan fruitbomen: appels, peren, pruimen, kersen, walnoten, perziken.

Helemaal zelfvoorzienend leven is hard werken. En in de winter kan het leven hier eenzaam zijn, heeft Zomer gemerkt. Maar er is niets dat hij mist uit Nederland, behalve zijn dochter.

„De rest kan mij gestolen worden. Ik had zes bedrijven, een groot pand, maar ik mis het geen seconde. Goed, ik heb soms geld tekort. Maar aan de andere kant, de vrijheid die ik hier heb, is met geen geld te betalen. Moet je eens kijken. Dat uitzicht. De meeste mensen hebben die luxe alleen als ze op vakantie zijn.”

Opgelucht

Bovendien heeft Zomer een nieuwe mis-sie gevonden. Hij grijpt zijn ervaring aan om ook andere Dutchbatters te helpen die willen terugkeren naar Srebrenica. Hij ontvangt hen op zijn landgoed en leidt hen rond.

„Sommigen zien er als een berg tegenop om hier te komen. Ze hebben het idee dat ze hier gelynch worden na alles wat er is gebeurd. Of ze zijn blijven hangen in 1995 en vragen zich af hoe het zit met roadblocks en mijnen. Ze komen met een hoop stress en als ik zie hoe opgelucht ze hier weggaan, dan weet ik waar ik het voor doe.”

Veel jongens hebben volgens Zomer een trauma opgelopen en zien de beelden uit 1995 weer voor zich zodra ze huilende kinderen horen. Of ze hebben nare herbelevingen omdat ze zelf zijn beschoten. Zomer neemt hen mee naar de plekken waar ze desijds hebben gezeten. „Vaak zitten ze dan vol adrenaline, maar als we in mijn jeep stappen en *offroad* gaan rijden, dan is dat al een heel stuk minder. Boven op de berg gaan we met een gids op zoek naar de resten van hun observatiepost, maken we een barbecue met een borrel erbij. Als ze dan een half jaar later over hun tijd in Bosnië praten, is de observatiepost niet langer de plek waar ze zijn beschoten, maar de plek waar ze een goede tijd hebben gehad.”

Serviërs pleegden geen genocide

Interview met dr. Milan Bulajic

Door Petar Pasic, Glas Javnosti 20 mei 2005, vertaling Denise Grobben

Dr. Milan Bulajic, voorzitter van de Foundation for the Research of Genocide, praat over het lijden van Bosnische moslims in Srebrenica en over Servische slachtoffers.

*Alleen voor eerlijk gebruik
Gepubliceerd onder de
U.S. Code, Title 17, section 107.*

Genocide-deskundige aan het woord -Uitspraken -

o "De generale staf van het moslimleger gaf een bevel aan de 28ste divisie van het moslimleger in Srebrenica om aanvallen uit te voeren buiten de gedemilitariseerde zone, zodat de druk verlicht werd op de gehele operatie rondom Sarajevo."

o "Waarom trok de regering van de FRY hun aanklacht tegen Bosnië-Herzegovina in, terwijl zij hun beschuldigingen tegen ons land niet introkken?"

o "De regering van de Servische Republiek selecteerde voor de commissie wel moslimvertegenwoordigers maar geen Servische deskundigen."

o "Nog steeds is het exacte aantal omgekomen moslims (in Srebrenica) niet bekend, omdat de autoriteiten in Bosnië-Herzegovina weigeren een volkstelling uit te voeren."

o "Leden van het leger van de Servische Republiek hebben geen genocide gepleegd tegen moslims in Srebrenica in juli 1995. Om dat te staven, ben ik bereid om mijn volledige vijftig jaar lange professionele carrière op het spel te zetten."

o Met betrekking tot de aanstaande internationale conferentie in Srebrenica van 10 tot 14 juli 2005, zei dr. Milan Bulajic tegen Glas Javnosti dat de hoge vertegenwoordiger voor Bosnië-Herzegovina, Paddy Ashdown, en de voorzitter van het Instituut voor Oorlogsmisdaden in Bosnië-Herzegovina, dr. Smail Cekic, de wetenschap willen manipuleren (ten koste van alles) om te bewijzen dat het Servische leger genocide heeft gepleegd in Srebrenica.

Moslims offerden doelbewust hun eigen mensen op

Na jaren grondig onderzoek verricht te hebben, vat dr. Bulajic de situatie als volgt samen: De generale staf van het moslimleger gaf een bevel aan de 28ste divisie van

het moslimleger in Srebrenica om aanvallen uit te voeren buiten de gedemilitariseerde zone, zodat de druk verlicht werd op de gehele operatie rondom Sarajevo. En, zelfs al waren de autoriteiten van Srebrenica fel gekant tegen dergelijke provocaties, vlak voor de aanval op Srebrenica in 1995 werden veel aanvallen in Servisch gebied uitgevoerd, waarbij het Servische dorp Visnjica met de grond gelijk werd gemaakt. Het leger van de Servische republiek werd in de val gelokt.

Via UNPROFOR riep generaal Ratko Mladic de moslimsoldaten in de gedemilitariseerde zone op om hun wapens neer te leggen met de garantie dat ze als krijgsgevangenen zouden worden behandeld volgens de Conventie van Genève en onder toezicht van de VN. De generale staf van de moslims sloeg het aanbod af, maar zond vrouwen en kinderen naar de Serviërs in de UNPROFOR-basis in Potocani. Tegelijkertijd vertrok een bewapende eenheid vanuit Susnjar dwars door Servisch gebied in de richting van Tuzla. Het grootste aantal moslimsoldaten kwam daar in een vuurgevecht om. Het Tweede Korps van Tuzla bood hen bij deze gevaarlijke manoeuvre geen enkele ondersteuning.

Een tweede feit dat aantoonde dat de moslims uit Srebrenica doelbewust opgeofferd werden. Vlak voor de aanval van het Servische leger, uitgelokt door de aanvallen op de Servische dorpen, werden de leider van de 28ste moslimdivisie, Naser Oric, en ongeveer twintig andere leidinggevende officieren teruggetrokken uit Srebrenica. Uit documentatie blijkt dat het moslimleger geen plannen had voor de verdediging van Srebrenica en dat het leger van de Servische Republiek de stad innam met zeer weinig middelen – tweehonderd soldaten en drie tanks.

Het werkelijke doel van de moslimautoriteiten was niet alleen om een situatie te creëren waarin de NAVO Servische posities kon bombarderen zonder goedkeuring van de veiligheidsraad, maar om de etnische zuiveringen van Serviërs in de Krajina, die met directe hulp van de VS en de NAVO vanaf begin augustus 1995 werden uitgevoerd, te verbergen.

Geen behoefte om de waarheid naar buiten te brengen

Volgens dr. Bulajic is nog steeds niet vastgesteld hoeveel moslims zijn omgekomen. "Als de moslimautoriteiten daadwerkelijk het aantal slachtoffers hadden willen weten, hadden ze een volkstelling kunnen houden en die vergelijken met de telling van 1991. Op deze manier hadden men het werkelijke aantal slachtoffers kunnen vaststellen,

ar dat is niet gebeurd. Er is zelfs in 2001 geen volkstelling gedaan, terwijl een telling iedere tien jaar verplicht is. Als er een volkstelling was gedaan, was ook duidelijk geworden hoeveel Serviërs in Srebrenica en Sarajevo zijn omgekomen. Bosnië Hercegovina is het enige land waar geen volkstelling heeft plaatsgevonden in 2001. Wellicht wilde men niet dat de waarheid bekend zou worden, aangezien duidelijk zou worden dat in feite Serviërs het slachtoffer waren van etnische zuiveringen en het aantal doden bekend zou worden, omgekomen in slachtpartijen in 192 Servische dorpen in de regio van Srebrenica. Het zou ook aangetoond hebben dat de hoeveelheid omgekomen en vermiste Serviërs in Sarajevo groter was dan het aantal moslims dat gedood was in Srebrenica. Daarom beweer ik dat er geen genocide plaatsvond in Srebrenica. Oorlogsmisdaden werden aan beide kanten begaan. 'Het is van belang om exact te bepalen wie de misdaden beging en hoeveel slachtoffers van alle nationaliteiten en religies vielen, met naam en toenaam,' aldus Bulajic.

Dr. Bulajic verklaarde ook dat hij een jaar geleden opwerd om een internationale conferentie over het onderwerp in ons land te organiseren, waar Paddy Ashdown, dr. Cekic en andere internationale functionarissen voor uitgenodigd moesten worden. De staatscommissie voor Srebrenica van de Servische Republiek reageerde daarop alleen dat het voorstel doorgestuurd werd naar de regering van de Servische Republiek, en daar eindigde het mee.

Ingetrokken klachten na 5 oktober 2000

"Ik wil met name het volgende schokkende feit benadrukken," zegt dr. Bulajic. De moslimregering van Bosnië-Hercegovina heeft Servië aangeklaagd bij het Internationale Strafhof voor genocide in Bosnië, waarbij ze een schadevergoeding eisten van tussen de 200 en 300 miljard dollar. Naar aanleiding van die beschuldiging produceerden wij, met de hulp van een groep internationale advocaten, solide tegen-aanklachten voor misdaden tegen Serviërs. Een van de eerste dingen die de regering van de FRY echter deed na 2 oktober 2000 was het intrekken van deze beschuldiging, terwijl de aanklacht van de moslims van Bosnië-Hercegovina bleef staan. "Ook Kroatië diende een aanklacht in tegen Servië voor genocide in hun land, terwijl ons land geen aanklachten indiende tegen Kroatië voor Jasenovac, of voor de operaties 'Flash' en 'Storm'," zegt Bulajic.

Volgens Bulajic speelt de regering van de Servische Republiek een vreemde rol in deze kwestie. Dr. Smail Cekic is lid van de staatscommissie voor Srebrenica van de Servische Republiek, maar niet dr. Bulajic en/of de bekende deskundigen die hij voordroeg - professor dr. Srbojub Zivanovic (Londen) en George Bogdanic en Philip Corwin (New York). Namens de commissie ondertekende dr. Cekic het voorlopige rapport - de aanklacht van 12 april 2004, met betrekking tot de zogenaamde weigering van de

generale staf van het leger van de Servische Republiek en de minister van Binnenlandse Zaken om de waarheid over Srebrenica naar boven te halen.

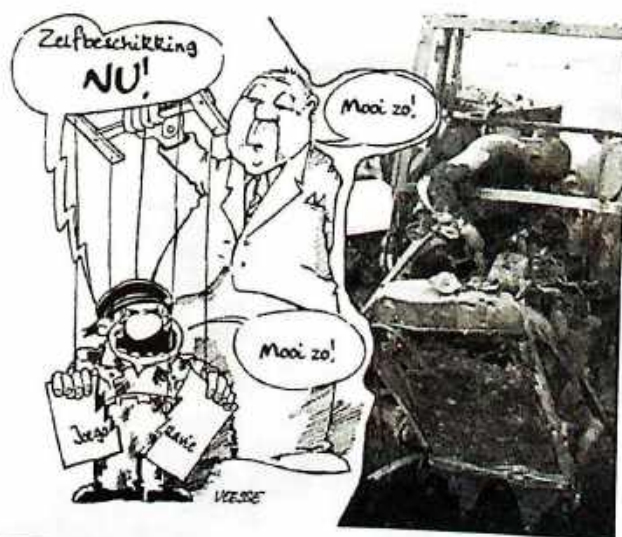
"Het uiteindelijke rapport van de commissie van 15 oktober 2004 werd niet openbaar gemaakt," zegt Bulajic. Toen Carla del Ponte, ten overstaan van de VN veiligheidsraad en de NAVO-vergadering, beweerde dat de Serviërs hadden toegegeven dat hun leger 7.800 moslims had omgebracht, maar dat het aantal niet in het rapport werd genoemd, omdat het de commissie niet ging om het aantal slachtoffers maar alleen het aantal vermisten, en toen de moslims bevestigden dat het rapport niet in zijn geheel was gepubliceerd, concludeerde ik dat de 'genocide tegen moslims' in Srebrenica beschouwd moest worden als weer één in de rij van valse beschuldigingen.

Srebrenica was een centrum voor de jihad

"Het leger van de Servische Republiek had geen plannen om de door de VN beschermde zone van Srebrenica in juli 1995 in te nemen. Operatie 'Krivaja 95' was verwrongen (?). Srebrenica was niet gedemilitariseerd zoals vastgelegd in de resolutie van de veiligheidsraad (819/93) en in het Akkoord van de Demilitarisatie van 17 april 1993 tussen de generaals Ratko Mladic en Safet Halilovic met goedkeuring van generaal Erik Vah'grene. Srebrenica werd een centrum van terroristische jihad-activiteiten, onder leiding van de 28ste moslimdivisie, die onder aanvoering stond van Naser Oric, en met de aanwezigheid van Arabische moedjaheddien. (Er zijn documenten en video's die dit bewijzen). Honderdtweeënveertig Servische dorpen werden vernietigd, de inwoners verbannen en hun huizen verbrand. Er werd melding gemaakt van veel onthoofdingen en van besnijdenis van pasgeboren jongetjes. 'Over het algemeen werden de aanvallen uitgevoerd tijdens orthodoxe feestdagen, zoals St. Petersdag en Kerstmis 1993,' merkt dr. Bulajic op.

Bron:

<http://www.srpska-mreza.com/Bosnia/Srebrenica/Not-a-genocide.html>

Moord op 800 moslims in Srebrenica bestraft

16-6-2012

■ Bosnisch-Servische commando's krijgen zware celstraffen

Van onze redactie buitenland

Het Bosnische oorlogstribunaal heeft vier voormalige Bosnisch-Servische commando's tot lange celstraffen veroordeeld wegens de moord op 800 mensen uit de moslimenclave Srebrenica in 1995.

De vier werden schuldig bevonden aan misdaden tegen de menselijkheid. Stanko Kojic kreeg 43 jaar cel, Franc Kos en Zoran Goronja 40 jaar. Het zijn de hoogste straffen die het Bosnische oorlogstribunaal ooit heeft opgelegd. Vlastimir Golijan moet 19 jaar achter de tralies. De militairen waren ook aangeklaagd voor volkenmoord, maar de rechters vonden dat er onvoldoende bewijs was dat dat hun intentie was.

Het viertal werd veroordeeld voor een bloedbad op de Branjevo militaire boerderij. Gedeporteerde moslims uit Srebrenica werden daar in rijen van tien opgesteld en een voor een doodgeschoten door Bosnisch-Servische militairen. Toen hen dat niet snel genoeg ging, probeerden ze met een machinegeweer hele groepen neer te maaien. Veel moslimmannen raakten gewond en verminkt en smeekten om te worden gedood.

De executie vond plaats tussen tien uur 's morgens en vier uur 's middags. In die tijd namen de commando's aldus de rechter "twee keer pauze, om te eten en bier te drinken tussen de lichamen". Slechts twee moslimmannen zouden de slachtpartij hebben overleefd.

Srebrenica ligt in Oost-Bosnië, bij de grens met Servië. Tijdens de Bosnische oorlog moesten Nederlandse militairen het gebied beschermen, maar daar slaagden ze niet in. In juli 1995 viel de enclave in handen van het Bosnisch-Servische leger. In een week werden meer dan 8000 moslimmannen en -jongens vermoord.

De vier veroordeelden waren lid van een elite-eenheid van het Bosnisch-Servische leger, opgericht door generaal Ratko Mladic. Deze staat terecht voor het Joegoslaviëtribunaal in Den Haag. Hij is aangeklaagd voor genocide na de val van Srebrenica en de belegering van Sarajevo.

Het Bosnische oorlogstribunaal heeft tientallen voormalige Bosnisch-Servische militairen veroordeeld.

24-6-2012
10 Buitenland

Karadzic vrijgesproken van aanklacht wegens genocide

DEN HAAG. Radovan Karadzic, voormalig leider van de Bosnisch-Servische republiek, is gisteren vrijgesproken van genocide in een serie Bosnische dorpen en stadjes tijdens de beginjaren van de oorlog in voormalig Joegoslavië (1992-1995).

Volgens voorzittend rechter Oh-Gon Kwon van het Joegoslaviëtribunaal in Den Haag, waar Karadzic sinds 2009 terechtstaat, hebben de aanklagers van het hof „onvoldoende bewijs” geleverd om tot een veroordeling te kunnen komen. Het zou niet vast staan dat genocide het vooropgestelde doel was.

De vrijspraak is een tegenslag voor de aanklagers en heeft tot woede geleid onder nabestaanden van de slachtoffers van de moordpartijen in Bosnië. Maar voor Karadzic is de vrijspraak geen echte overwinning. Volgens rechter Kwon is er namelijk wel voldoende bewijs om Karadzic te vervolgen op basis van tien andere aanklachten, waaronder een wegens ge-

nocide in Srebrenica, de moslimenclave waar in 1995 meer dan 8.000 moslimmannen en -jongens werden vermoord door Bosnisch-Servische troepen. Bovendien zal Karadzic vervolgd worden voor misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden inzake de moordpartijen in de Bosnische stadjes. Het gaat daarbij met name om de excessen in het district Prijedor. Daar lagen destijds kampen als Omarska, Keraterm en Trnopolje, waar Bosnisch-Servische troepen moslims hebben samenge-dreven, vervolgd en vermoord.

Karadzic (67) had in mei, na de presentatie van het bewijsmateriaal door de aanklagers, de Zuid-Koreaanse rechter Kwon verzocht om alle elf aanklachten te verwerpen omdat de aanklagers „geen zaak” zouden hebben. Hij ontkent schuldig te zijn. Zijn proces wordt later dit jaar vervolgd. Op 16 oktober zal Karadzic volgens planning zijn verdediging voeren. (AP)

Maart 2015

Srebrenica: twee sporen

Wat is de kern van het vredeswerk als de wapens eenmaal zwijgen? Koersen op gerechtigheid en slachtoffers daarin bijstaan, of werken aan herstel van relaties tussen groepen en gemeenschappen, als opstapje naar wat kan uitgroeien tot 'verzoening'? Of is het beter juist niet te kiezen, of beter gezegd: te kiezen voor de combinatie van gerechtigheid en verzoening, hoe moeilijk dat ook is. Dat is in ieder geval wat we bewust doen als het gaat over Srebrenica. We steunen enkele van de rechtszaken van overlevenden tegen de staat der Nederlanden, omdat zij groot gelijk hebben dat ze ook juridische stappen ondernemen in hun zoektocht naar waarheid en gerechtigheid. Maar we helpen ook de Dutchbatters en weduwen van Srebrenica, die met elkaar het gesprek willen voeren over hoe het zo fout kon lopen in Srebrenica in juli 1995, waar Nederlandse soldaten voor de VN de mensen moesten beschermen en uiteindelijk toch 8.000 mensen werden vermoord. Het afgelopen jaar boeken we een succes in beide processen. In hoger beroep oordeelde het gerechtshof van Den Haag dat de staat der Nederland inderdaad verantwoordelijk is voor de dood van drie mannen, die door Dutchbat van de legerbasis waren weggestuurd. Maar we vonden samen met drie Dutchbatters ook het massagraf op diezelfde basis, met vijf stoffelijke overschotten: twee mannen, twee vrouwen en één baby. Al drie jaar werd naar het graf gezocht, en mede dankzij de inzet van de Dutchbatters is het gelukt dat nu te vinden. Hun volharding is zeer gewaardeerd door de overlevenden en het Bosnische Instituut voor Vermiste Personen. Beide momenten waren heel bijzonder, en we hopen langs beide sporen nog meer successen te boeken. Of beide sporen ooit samenkomen is onbekend. Het is ook de vraag of dat per se moet, want deze activiteiten hebben ieder voor zich al grote betekenis.

Foto: Rob Schuurman

Nooit meer oorlog! Dat was een diep verlangen van veel mensen na de Tweede Wereldoorlog. De barbarij van de Tweede Wereldoorlog en de verhalen die daarover zijn verteld vormden, ook voor de naoorlogse generatie, een moreel ijkpunt bij hun streven naar vrijheid en vrede.

Dat geldt ook voor mij. Ik herinner mij die verhalen nog levendig. Van mijn vader die moest onderduiken. Van mijn moeder die de hongerwinter meemaakte. Van mijn oma die tijdens het boodschappen doen mij de plek wees waar mensen willekeurig gefusilleerd waren als represaillemaatregel. Die verhalen riepen indringende vragen op. Wat zou ik doen in oorlogstijd? Zou ik de goede kant durven kiezen? Zou ik ook fout kunnen zijn.

Ik heb pas later beseft dat die verhalen een moreel ijkpunt zijn gaan vormen in mijn leven. Die vragen hebben mij ook tot een keuze gebracht. Ik las ooit in een boek van Huub Oosterhuis: "In de besteding van je tijd druk je uit wat je het meest vervult, wat primair voor je is, en van levensbelang." Kort daarop besloot ik mijn carrière af te breken, ontslag te nemen en mijn tijd in vervolg te besteden aan die door velen gekoesterde droom: Nooit meer oorlog!

Wereldwijd verlangen miljoenen mensen nog altijd naar vrede. Zij doen een beroep op ons. Om hun verlangen naar vrede te ondersteunen. Om niet machteloos weg te kijken. Om de hoop niet te verliezen. Zij stellen ons voor de keuze om in onze tijdsbesteding uit te drukken dat wij hun hoop op vrede delen. Bijvoorbeeld door een vredesambassade op te richten.

Jan Gruiters,
algemeen directeur IKV Pax Christi

Foto: Jan Pieter van den Heuvel

Aanklager Joegoslaviëtribunaal zegt dat Mladic de moordcampagne van het Bosnisch-Servische leger regisseerde, en maakt zelf 'wezenlijke fout'

Mladic besloot pas in Srebrenica de klus zelf te klaren

Proces-Mladic opgeschort

Gisteren zei de aanklager van het Joegoslaviëtribunaal dat Ratko Mladic in Srebrenica de moord op moslimmannen 'doorzette toen hij de zwakke Nederlandse weerstand zag.'

Door onze redacteur **CHRIS HENSEN**

DEN HAAG. Op de publieke tribune van het Joegoslaviëtribunaal vloeden gisteren tranen. Op de tweede dag van het proces tegen de Bosnisch-Servische oud-legerleider Ratko Mladic zoomden de aanklagers in op de gruwelijkheden, die in de zomer van 1995 plaatsvonden in de moslimenclave Srebrenica.

Nadat de troepen van Mladic op 11 juli de enclave, die door de Verenigde Naties tot 'veilig gebied' was uitgeroepen en door Nederlandse blauwhelmen werd beschermd, veroverden, werden 8.000 moslimmannen en -jongens afgevoerd en geëxecuteerd.

Met beeld- en audiomateriaal gaven de aanklagers een gedetailleerd en confronterend overzicht van de

gebeurtenissen die dag, en de dagen erna. De paniek op de VN-compound in de uren voor de verovering, gefilmd vanuit de heuvels door Mladic' troepen zelf. Mladic die later triomfantelijk de enclave binnenloopt en buldert: 'Ik geef deze stad als een geschenk aan de Serviërs, het is tijd voor wraak'. Zijn eerste ontmoeting met de angstige overste Karremans, het hoofd van de Nederlandse blauwhelmen in de enclave. De deportatie van vrouwen en kinderen met bussen. En een bezoekje van Mladic aan een van die bussen, waar hij zich presenteert als genadige overwinnaar: 'Julie hoeven niet bang te zijn, ik geef jullie het leven, als een geschenk.' Toen stond volgens aanklager Peter McCloskey al vast dat Mladic geen de mannen zou sparen.

Voor nabestaanden was het opnieuw een confrontatie met het pijnlijke verleden. Tegen een verslaggever van de New York Times zei Hajra Caric (62), die haar man en zoon verloor, dat ze zich 'compleet leeg voelde'. 'Ik kwam hier om te zien hoe Mladic reageert op zijn misdaden. Hij kijkt er trots bij. Het is zo ver-

schrikkelijk om aan te zien.'

McCloskey schetste hoe de aanklagers de zaak de komende maanden willen aanpakken. Volgens hem staat het buiten kijf dat er misdaden in Srebrenica gepleegd zijn. Dat hoeft niet meer bewezen te worden. Wat hij vooral wil aantonen, is dat Mladic in dit alles de kwade genius was. Hij was het die er al die tijd bij was en

document waarin Bosnische Serviërs werden geïnstrueerd de bewoners van Srebrenica na de verovering achter te laten 'zonder enige hoop om te overleven'.

Via McCloskey werd ook een beetje duidelijk hoe Mladic zich wil verdedigen. De aanklagers zeggen in januari van Mladic een 'alibi' te hebben ontvangen. Hij zou na de verovering

Mladic waar werd beslist over het lot van de bewoners van Srebrenica.

Tegen Mladic worden ook veel bewijzen gebruikt die in andere zaken tegen verdachten van de oorlog in voormalig Joegoslavië succesvol werden gebruikt, waaronder uit de zaak tegen Radislav Krstic, Mladic' tweede man, die in 2001 46 jaar cel kreeg opgelegd wegens volkerenmoord.

Mladic zelf toonde zich gisteren net als op de eerste dag van het proces onaangedaan. Toen op de eerste dag van het proces beelden werden getoond van Mladic die in een auto Sarajevo binnenreed, waarin hij zegt dat 'iedere keer dat ik Sarajevo binnenrijd, ik iemand vermoord in het voorbijgaan', verscheen er een zuinig lachje om zijn mond. Toen hij gisteren de rechtszaal verliet, grapte hij met zijn bewakers. Bij zijn voorleiding vorig jaar weigerde hij schuldig of onschuldig te pleiten. Hij zegt zichzelf als oorlogsheld te zien, niet als oorlogsmisdadiger.

McCloskey zei gisteren ook dat de VN 'vanaf het begin een tikkende tijdbom hadden gecreëerd, omdat zij te weinig blauwhelmen naar Srebrenica

nica hadden gestuurd om de bevolking te beschermen.' Ook zei hij dat Mladic in eerste instantie alleen maar 'omstandigheden' wilde creëren waarin de moslims van Srebrenica 'geëlimineerd' konden worden, maar dat hij, nadat hij zag hoe zwak de weerstand van de Nederlandse Dutchbatters was, besloot om door te zetten en de klus zelf te klaren.

De Nederlandse regering en Defensie hebben altijd gezegd dat Nederland niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor de massamoord, omdat zij onder een VN-mandaat werkten. Vorig jaar oordeelde het gerechtshof in Den Haag dat echter de Nederlandse Staat aansprakelijk is voor de dood van minstens drie moslimmannen die van het Dutchbat-terrein werden weggevoerd door Nederlandse militairen.

Het Openbaar Ministerie in Arnhem heeft zich recentelijk door een reflectiekamer laten adviseren over de haalbaarheid en wenselijkheid van strafvervolg van overste Karremans en daaruit zou een positief advies zijn gekomen, berichtte de NOS in mei.

Door een onzer redacteurs

DEN HAAG. Het proces tegen de Bosnisch-Servische oud-legerleider Ratko Mladic is gisteren, op de tweede dag van het proces tegen hem bij het Joegoslaviëtribunaal, voor onbepaalde tijd opgeschort. De aanklagers hebben ruim 7.000 pagina's bewijsmateriaal niet overhandigd aan de advocaten van Mladic, waardoor die zich onvoldoende heeft kunnen voorbereiden, volgens de voorzittend rechter van het Hof, de Nederlander Alphons Orie. Orie zei 'onaangenaam verrast' te zijn door de 'zeer wezenlijke fout' van de aanklagers. De oorspronkelijke aanklacht tegen Mladic dateert uit 1995.

Het proces zou na de openingsverklaringen van de Amerikaanse aanklagers Dermot Groome en Peter McCloskey, gisteren en eergisteren, oorspronkelijk op 29 mei verder gaan, met het horen van getuigen en de presentatie van het andere bewijsmateriaal. De advocaten van Mladic hebben zes maanden uitstel geëist. Rechter Orie buigt zich over gepast uitstel.

Volgens de aanklagers gaat het om een 'technische fout'. In een verklaring zeggen zij dat bij het uploaden van het bewijsmateriaal in een elektronische database 7.000 pagina's om nog onduidelijke redenen niet in de database zijn beland. De aanklagers zijn hier pas 'zeer recentelijk' achtergekomen. 'Wij bieden onze oprechte excuses aan voor het nadeel dat u hiervan mogelijk heeft ondervonden', schrijven zij aan de verdediging.

Het uitstel vergroot de tijdsdruk op het proces. Uiterlijk in 2014 moet de zaak tegen Mladic afgerond zijn, dan moet het VN-hof sluiten. Mladic heeft sinds zijn voorgeleiding vorig jaar vertragingstactiek toegepast, waaronder onlangs een mislukte poging om rechter Orie te wraken.

De nieuwe premier van Servië wil een harde opstelling tegen Kosovo. Zijn nationalisme zet de precitaire verhouding met buurlanden verder onder druk.

Van communist naar populist, maar altijd een nationalist

m/v in het nieuws Ivica Dacic, nieuwe premier van Servië

Ivica Dacic. Foto Reuters

De vroegere woordvoerder van Slobodan Milosevic gaat de volgende Servische regering leiden. Ivica Dacic (46), een vroegere communist, nu populist, kreeg gisteren het mandaat om een coalitie te vormen met de Servische Progressieve Partij (SNS). Daarmee komen de vroegere communisten samen met een gematigde afspijeling van de ultranationalisten aan de macht.

Dacic is geboren in de stad Prizen in Kosovo en werd actief binnen de jeugdbeweging van de communistische partij. Tussen 1992 en 2000 was hij woordvoerder van de partij en van de Servische president Slobodan Milosevic, die het Joegoslavië-leger inzette tegen Joegoslaviëse burgers om met geweld te voorkomen dat Kroatië en Bosnië-Herzegovina zich afscheidden van Joegoslavië. Dat resulteerde in een burgeroorlog met meer dan 100.000 doden.

Dacic heeft nooit excuses aangeboden voor de rol van zijn partij, die zo lang Milosevic aan de macht was, de democratische oppositie onderdrukte. Hij geldt niettemin als de man die SPS moderniseerde, vanaf het moment dat hij partijleider werd in 2006. Net als president Tomislav Nikolic, die zich in 2008 losmaakte van de radicale nationalisten, noemt hij zich tegenwoordig nadrukkelijk pro-Europes en werkt mee aan hervormingen.

Onder de vorige regering, waarvan ook Dacic deelnam, werd Servië

kandidaat-lid van de EU en zijn de laatste nog voortvluchtige verdachten van oorlogsmisdaden uitgeleverd aan het Joegoslaviëtribunaal. Dacic was minister van Binnenlandse Zaken en daarmee mede verantwoordelijk voor de openbare orde en de bestrijding van georganiseerde criminaliteit. Hij betoonde zich een behendig populist die met strevige stellingnames over ordehandhaving zijn populariteit vergrootte. Het is deels zijn succes dat de ritsum-verplichting voor Serviërs die schuldig zijn binnen willen is geschrapt.

Dacic was dit voorjaar presidentskandidaat, maar eindigde derde. De uitslag van de parlementsverkiezingen, die tegelijk werden gehouden, maakten een coalitie zonder zijn partij echter onmogelijk. Dacic maakte meteen duidelijk dat hij in ruil het premierschap eiste. Een poging om de regering met de Democratische Partij (DS) van Boris Tadic en een derde partij voort te zetten is na zeven weken onderhandelen ge-

strand, omdat DS en SPS het niet eens konden worden over een derde coalitiepartner. SNS gunt Dacic het premierschap wel.

De sociaalistisch nationalistische coalitie is een schok voor diplomaten en voor progressieve Serviërs. Dacic moest zich donderdag verdedigen tegen de beschuldiging dat het land terugkeert naar de duistere jaren negentiende, met hem als premier en een vroegere radicale nationalist, Tomislav Nikolic (SNS), als president.

Beiden staan voor een hardere opstelling van Servië in het conflict met buurland Kosovo, de vroegere Servische provincie die zich in 2008 eenzijdig onafhankelijk verklaarde. Als minister van Binnenlandse Zaken sprak Dacic zich uit voor een opdeling van Kosovo in een Servisch en een Albanese deel. Albanese Kosovaren, maar ook de meeste EU-bezitters, zijn daar fel tegen. Ze willen geen genoordeel meer aan grenzen op de Balkan. Op dag dat Dacic het mandaat kreeg vielen in Kosovo vijf-tig gewonden in een botsing tussen een groep jonge Servische mannen en Albanese politie, die probeerde de twee busen met Serviërs het land uit te zetten omdat ze zich zouden hebben misdragen.

In Brussel is president Nikolic onlangs duidelijk gemaakt dat de Servie geen lid kan worden, zolang de verhouding met Kosovo slecht is. De benoeming van Nikolic en Dacic doet de precitaire relaties met buurlanden geen goed.

Ook zonder dat dossier wacht Dacic geen gemakkelijk premierschap. Servië heeft chronisch geldgebrek en streun van het IMF nodig. Dacic zegt echter niet bereid te zijn bijvoorbeeld pensioenen te matigen.

MARLOES DE KONING

Sagittarius

Van: "Sagittarius" <sagitar@hetnet.nl>
Aan: "Andy Wilcoxson"
Verzonden: vrijdag 5 september 2008 11:09
Onderwerp: Re: Karadzic Defense Committee
 Dear Andy,

If any legal assistance here in the Netherlands for Karadzic is needed, I am of course prepared to act accordingly as far as I am able to.

However, to my opinion, especially after the killing of Milosevic, the main task should be a campaign directed against the ICTY itself. In order to stop this instrument of western dominance. Russia is now in the position to decapitate the 'tribunal' by raising officially his voice against it, freezing its UN-funds and announcing to vote against the extension of its final date of 2010. Geopolitically now the climate for such an action is there.

I myself still hope to get the opportunity in the next future to launch direct attacks against the 'tribunal' by raising complaints against it for the death of Milosevic, especially against the the physicians involved. The point is here that I lost contact with his relatives, after initial requests for action, in combination with lack of time on my side.

What about your booklet ? Did you manage to find an editor in the Anglosaxon world ? We definitely should find ways to do something with the heritage Milosevic has left us by its performance before the 'tribunal'.

best regards,

Nico

— Original Message —

From: Andy Wilcoxson
To: nico.s@slobodan-milosevic.org
Sent: Wednesday, July 23, 2008 4:57 AM
Subject: Karadzic Defense Committee

Dear Nico,

Radovan Karadzic is now in need of a defense committee. How would you like to help me start one? I think I can get a good group started in the USA. The political orientation of the committee will be completely different from the ICDSM. The people on the committee primarily will not be leftists. The Serbian cause has always had more sympathy on the right than the left in the USA, and the committee will reflect that. I think the ICDSM was politically isolated because it was headed by Ramsey Clark and the crowd from the IAC (they scared away the right). You'll notice that they dropped the Serbian cause as soon as Milosevic was dead. The ICDSM evaporated – they didn't even bother to renew their website. The people I want to get on this committee will be principled and hard working and that's why I'm asking you to participate.

Best regards,
 Andy

Sagittarius

[Home](#) | [Photos](#) | [Links](#) | [Database](#) | [Polls](#) | [Members](#) | [Calendar](#)

*> Berichten voor de groep kun je sturen naar:
 Van: Sagittarius <sagitar@net.nl>

Aan: "Jenny Ligtenberg"

Verzonden: woensdag 3 september 2008 21:49

Orderwerp: Re: lezers schrijven/dutchbat

Standaard gaan antwoorden nu alleen naar de inzender van het bericht.

Bedaarnt de het stukje.

Ben je al wat verder gekomen met achterhalen wie die dutchbatters zijn?

Vind je tijd en gelegenheid, stuur me dan als je wilt nog een copie van het artikel uit de krant.

YAHOO! GROUPS

Change settings via the Web (Yahoo! ID required)

Change settings via email: [Switch delivery to Daily Digest](#) | [Switch format to Traditional](#)

[Visit Your Group](#) | [Yahoo! Groups Terms of Use](#) | [Unsubscribe](#)

— Original Message —

From: Jenny Ligtenberg

To: nico steynen

Sent: Monday, September 01, 2008 3:57 PM

Subject: Fw: lezers schrijven/dutchbat

— Original Message —

From: Jenny Ligtenberg

To: nhd

Sent: Monday, August 25, 2008 11:40 PM

Subject: lezers schrijven/dutchbat

een positief geluid: dutchbatters verdedigen serviers en steunen Dr.Karadzic. Ik sta hier volkomen achter en zal eveneens contact maken met de advocaat/adviseur en hetzelfde doen. drie jaren geconfronteerd worden met leugens/manipulaties, fascisten en radicale moslims steunen, serviers demoniseren/hun soeverein land totaal vernietigen voor de belangen van amerika die tot overmaat de grootste VS militaire bases, (GEEN NAVO bases!) in Europa op een strategische plek, KOSOVO wegzette?

Ik ben niet voor niets na de VUT. 63jr.die oorlog ingegaan. mijn boek begint in Yalta waar Churchill op een ordinaire manier de Oostbloklanden aan Stalin verkocht, waren toch maar derderangs burgers. mijn puzzle heb ik na Dayton voortgezet en van het ene complot in het andere beland en elk stukje op zijn plaats viel MET bronvermelding. hoe moeten de nabestaanden van de leugen Racak die door deskundigen ontrafeld is zich voelen? en datzelfde wanneer men niet meer om de leugen Srebrenica heenkomt? en al die duizenden burger slachtoffers en ontheemden? Telt een mensenleven nog in deze bizarre wereld?

de EU, Nederland voorop heeft zich laten verlinken en neem ik als leek hen zeer kwalijk. Dat doen ook de moslims (NIET de radicalen) in Sarajevo. zij hadden het zonodig nog moeilijker; die niet in het straatje van Izetbegovic liep verdween in de spelonken v.h. rotsige gebergte. geen mens die durfde te vragen: "waar is mijn buurman/-vrouw gebleven". ik hoop op eindelijk GERECHTIGHEID althoewel ik twijfels heb bij de oprechtheid van dit tribunaal.

jenny ligtenberg, Heerhugowaard.

NRC HANDELSBLAD

NRC Handelsblad - voor nieuws, opinie en achtergrond

Abonnementen | Nieuwsbri

Nieuws

Voorpagina

Binnenland

Buitenland

Europa

Economie

Sport

Wetenschap

Kunst

Media

Beeld & Geluid

Digitale Editie

Nrc.Next

Opinie & Debat

Opinie

Columns

Discussie

Commentaar

Ik@Nrc.Nl

Achtergrond

Nieuwsthema

Krantenarchief

Wereldblogs

Expertblogs

Cultuur

Boeken

Film

Cultuuragenda

Ontspanning

Fokke & Sukke

Denksport

Service

Abonnementen

Epaper

Klantenservice

Webwinkel

Opinie

Radovan Karadzic in Pale in 1996 (l), op een ongedateerde foto (m) en voor het VN-hof. NRC Handelsblad

Karadzic mag zichzelf verdedigen, maar niet alles frustreren

Gepubliceerd: 8 augustus 2008 15:00 | Gewijzigd: 11 augustus 2008 12:00

Karadzic wil zijn eigen verdediging voeren. Teveel luisteren naar de grillen van verdachten, belemmert echter het proces. Formuleer daarom tijdig een consequente aanpak, vindt Jarinde Temminck Tuinstra.

Toen Radovan Karadzic donderdag 31 juli werd voorgeleid voor het Joegoslavië Tribunaal meldde hij: 'Ik heb onzichtbare adviseurs.' Hij doelde daarmee op de stoelen, bestemd voor zijn advocaten, die leeg waren gebleven.

Nu hij kenbaar heeft gemaakt zijn eigen verdediging te willen voeren, staat het Joegoslavië Tribunaal opnieuw voor het dilemma waar het bij de berechting van Slobodan Milosevic ruim zes jaar geleden ook voor stond. Moet het Tribunaal toelaten dat iemand die verdacht wordt van genocide en misdrijven tegen de menselijkheid zijn eigen verdediging voert?

Door Milosevic's beslissing zelf zijn verdediging te voeren, duurde het proces zolang dat het uiteindelijk onafgerond is gebleven. Dat is een van de grootste teleurstellingen geweest voor het Joegoslavië Tribunaal. Met de arrestatie van Karadzic krijgt het opnieuw een kans. De juridische vraag is hoe het Tribunaal kan voldoen aan zijn opdracht de processen op een efficiënte manier binnen afzienbare tijd af te doen. Moet het daarbij tegemoetkomen aan het recht van de verdachte om zijn eigen verdediging te voeren?

Een leek heeft meer tijd en instructie nodig dan een gekwalificeerd advocatenteam. Een proces duurt dus hoe dan ook langer als een leek de verdediging voert. Bovendien kunnen verdachten de kans grijpen om hun proces tot een politiek spektakel te maken.

In tegenstelling tot het recht op een advocaat in een strafproces is het zelf voeren van de verdediging geen absoluut recht. De bevoegdheid van dit

zoeken

- De rede van Kc op andere univ
- Kinderen make
- Stad kan weini
- Toespraak Ver
- Alle kernwapen
- Het rapport The 2007 (pdf)
- Toch maar ver
- Ga nooit meer
- 'Er is nooit gezei doen'
- Klink grijpt nog
- De Grondwet h
- Nierstenen gez
- Marktwerving s
- Extern advies k

nrc.nl/opklar

- Zelfs racisten z
- Doehetzelfdem
- Kernenergie bli

Gesponsorde li

Relatie Sparen

PARSHIP

D

nrc.nl/commen

- Mededeling
- Cramer, 22 jaa
- Superstudente

nrc.nl/lezersch

Opiniedossiers

- De stellingen v.
- Sleutelen aan c
- Lucia de B.
- Ontwikkelingsh
- Uruzgan

Opinie voorkeu

- SP mag geen a
- 'We verzonnen
- Misbruik de me
- Geheim: het su
- Schilders met f
- De prijs van im
- De prijs van im
- mensen in hun
- mensen in hun

Opiniestuk of b

- Richtlijnen en a

voeren van de verdediging geen absoluut recht. De benadering van dit recht verschilt per rechttraditie. In de meeste Europese landen is procesvertegenwoordiging verplicht in juridisch ingewikkelde strafzaken. In Nederland is bijvoorbeeld voor de Hoge Raad een advocaat verplicht. In het Anglo-Amerikaanse rechtstelsel heeft de verdachte meer vrijheid om zijn proces te sturen. Als hij er bewust voor kiest zelf zijn verdediging te voeren, dan mag dat, maar dan dient hij hiervan ook de nadelige consequenties op de koop toe te nemen. Het probleem van het Tribunaal is dat zijn rechtstelsel een hybride is, waarin Anglo-Amerikaanse strafprocesrechtselementen domineren.

Het Tribunaal heeft inmiddels de nodige ervaring opgedaan met verdachten die dit recht hebben ingeroepen. Het zou dus niet te ingewikkeld moeten zijn om een juiste aanpak voor de dilemma's ervan te vinden, ware het niet, dat alle relevante ervaringen tot nu toe niet tot een bevredigende oplossing hebben geleid.

De rechters van het Tribunaal zijn in hoge mate afhankelijk van wat de partijen hen ter zitting aan bewijs voorschotelen. Door de verdediging in de juridisch en feitelijk complexe processen van het Tribunaal aan de verdachte over te laten, kan het zijn dat de rechters van belangrijke aspecten over de schuldvraag van de verdachte verschoond blijven. In de zaak Milosevic en in de zaak van Momcilo Krajisnik werden Vrienden van het hof (*amici curiae*) aangesteld, om de rechters te informeren over verdedigingsargumenten die de verdachte mogelijk laat liggen.

Toen de gezondheid van Milosevic echter zichtbaar verslechterde en dit het proces vertraagde, werden dezelfde vrienden als advocaten aangesteld. Waar de Vrienden van het hof niet namens de verdachte spraken, werden de advocaten, die geen instructies kregen van hun 'cliënt' wel geacht dit te doen. Dit bracht hen in zo'n ingewikkelde positie, dat zij hun eigen aanstelling aanvochten.

Door het verplicht aanstellen van een advocaat voor een verdachte die weigert met deze advocaat te spreken of hem instructies te geven, breng je ook de advocaat in een benarde positie. Hoe kan deze een juiste belangenafweging maken tussen de belangen van de verdachte en die van het hof? Hoe kan deze een effectieve verdediging voeren zonder op de hoogte te zijn van de processtrategie die de verdachte voor ogen staat?

Uiteindelijk werden de advocaten op non-actief gesteld om Milosevic alsnog de nodige ruimte te laten, met alle gevolgen van dien. Het lijkt erop dat het Tribunaal soms teveel ruimte geeft aan de grillen van verdachten die zelf hun verdediging willen voeren. Krajisnik, die in hoger beroep zijn eigen verdediging voert, werd toegestaan een advocaat in te schakelen voor de schriftelijke argumentatie van één juridisch aspect.

In de zaak van Vojislav Seselj werd een 'stand-by-advocaat' aangesteld, om te kunnen inspringen als Seselj zijn recht op het voeren van zijn eigen verdediging zou verspelen. Seselj is herhaaldelijk berispt voor zijn onhoffelijke gedrag, maar steeds wanneer zijn eigen rechters hem het recht zelf zijn verdediging te voeren ontnamen, gaven de rechters in hoger beroep hem dit recht weer terug. Seselj diende zijn moties in een onleesbaar handschrift en in zijn eigen taal in.

Van een verdachte kan niet worden geëist dat hij moties indient in de werktal van het Tribunaal (Engels of Frans). Maar het zelf voeren van de verdediging kan voor een verdachte geen vrijbrief zijn om alle procedurele voorschriften die voor een advocaat gelden aan zijn laars te lappen. Rechters moeten ook verdachten houden aan de procedurele spelregels.

Alle discussies over het al dan niet aanstellen van verplichte procesvertegenwoordiging vertragen de procesgang alleen maar meer. Een adequate en consequente aanpak is daarom van groot belang.

Er zijn stemmen die zeggen dat het Tribunaal verdachten simpelweg het recht tot het zelf voeren van hun verdediging moet ontnemen. Het gezondheidsaspect dat in het geval van Milosevic noopte tot aanstelling van advocaten, speelt bij Karadzic echter vooralsnog geen rol. Ook was Karadzic's gedrag tijdens zijn voorgeleiding correct. Hij bleef beleefd en herhaalde regelmatig dat hij niets tegen het Tribunaal aan sich had. Hij heeft natuurlijk de nodige jaren gehad om zich op deze situatie voor te bereiden en maakte nu al grondig gebruik van de gelegenheid die rechter Orle hem bood om commentaar te leveren op zijn arrestatie en de omstandigheden waaronder hij in vermomming zou zijn ondergedoken. Had een advocaat namens hem het woord gevoerd, dan is het onwaarschijnlijk dat deze evenveel ruimte zou hebben gekregen.

Het Joegoslavië Tribunaal is niet voor de eeuwigheid opgericht. Daarom is het noodzakelijk om processen efficiënt te voeren. Het karakter van het procesrecht van het Tribunaal leent zich er echter niet voor om de autonomie van de verdediging tot een minimum in te perken.

Daarom blijft de aanstelling van Vrienden van het hof de beste oplossing. Juist omdat de Vrienden niet 'namens' de verdachte zullen spreken.

Alleen wanneer Karadzic op een ontoelaatbare manier zijn eigen proces frustreert en een efficiënte afdoening van zijn proces onmogelijk maakt, zal het Tribunaal moeten ingrijpen en mag het zijn eigen verdedigingsrecht inperken of zelfs beëindigen. Het belang van een snelle afdoening van zijn proces, vanwege de deadline van het Tribunaal in 2010, mag Karadzic dit recht niet ontnemen.

Duidelijke regels kunnen het proces versnellen en de verdachte helpen een bewuste beslissing te nemen over de consequenties van zijn beroep op dit recht. Dit is het moment om te bewijzen dat internationale straftribunalen in staat zijn tot het voeren van een eerlijk en efficiënt proces en dus bestaansrecht hebben.

Jarinde Temminck Tulstra promoveert binnenkort aan de Universiteit van Amsterdam op de positie van de verdediging voor Internationale strafhoven.

Print dit artikel Mail dit artikel tip de redactie

NRC sites: [nrc.next](#) | [Boeken](#) | [Carriere](#) | [Webwinkel](#) | [Geboorteregister](#)
NRC Handelsblad: [Over de krant](#) | [Auteursrecht](#) | [Colofon](#)
Adverteren: [Adverteren](#) | [1in3mini](#) | [Horizon Reizen](#) | [Familieberichten](#)

 [RSS-feeds](#)

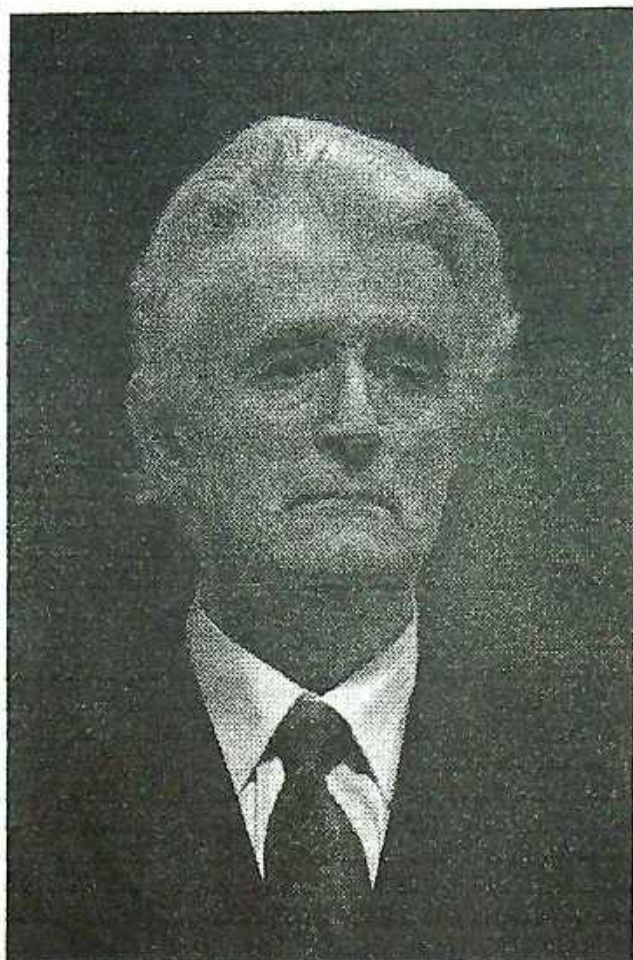
(C) 2007 NRC Handelsblad. NRC Handelsblad is onderdeel van PCM Uitgevers. Andere uitgaven van PCM Uitgevers zijn [nrc.next](#), [de Volkskrant](#) e

Reformatorisch Dagblad

„Karadzic gaat Srebrenica-mythe vernietigen”

05-08-2008 17:34

Radovan Karadzic zal de „valse mythe” over de massaslachting onder moslims na de val van Srebrenica vernietigen.

BELGRADO/DEN HAAG (ANP) - Radovan Karadzic zal de „valse mythe” over de massaslachting onder moslims na de val van Srebrenica vernietigen. Dit heeft een van de juridische adviseurs van de Bosnisch-Servische ex-president, Milivoje Ivanisevic, dinsdag gezegd tegen het persbureau AKI.

Karadzic wil zichzelf in de rechtszaal van het Joegoslavië-Tribunaal verdedigen, maar vormt wel een team van juridisch adviseurs die hem achter de schermen bijstaan, net zoals Slobodan Milosevic en Vojislav Seselj voor hem deden.

Karadzic koestert volgens Ivanisevic „niet de illusie dat hij wordt vrijgesproken, maar veel dingen zullen anders eruit zien als het proces over is”. Er wordt al jaren gespeculeerd dat een Karadzic-proces zou kunnen leiden tot pijnlijke onthullingen over westerse diplomaten die in de Balkan-oorlog bemiddelden

<http://www.refdag.nl/artikel/1354520/Karadzic+gaat+Srebrenicamythe+vernietigen.html>

Sagittarius

Van: "R Despotovic" <despot@telfort.nl>
Aan: "Stephan K" <srebrenica.historical.project@gmail.com>; "Nico Steijnen" <sagitar@hetnet.nl>; "Jenny Ligtenberg" <jenny1@scarlet.nl>
Verzonden: donderdag 31 juli 2008 23:58
Onderwerp: Phillip Corwin - Srebrenica
Phillip Corwin - Srebrenica
31 juli 2008

Phillip Corwin, former UN Civilian Affairs Coordinator in Bosnia during the 1990s, said: „What happened in Srebrenica was not a single large massacre of Muslims by Serbs, but rather a series of very bloody attacks and counterattacks over a three year period which reached a crescendo in July of 1995." Mr. Corwin is author of Dubious Mandate, an account of his experiences during the conflict. He points out that Srebrenica, which was designated a safe zone, was never demilitarized as it was claimed to be, and that Muslim paramilitary leader Nasir Oric, who controlled Srebrenica, launched repeated attacks on surrounding Serb villages. He noted: „I was the United Nations" chief political officer in Bosnia the day that Srebrenica fell. Coincidentally, it was the same day that the Bosnian Government tried to assassinate me as I drove over Mount Igman on the way to Sarajevo.,

dinsdag 22 juli 2008

Van aimabel psychiater tot bloeddorstig leider

PALE - Langzaam maar zeker heeft zich het net rond de Bosnisch-Servische ex-president Radovan Karadzic gesloten.

Zijn aanvankelijk onaantastbaar lijkende positie werd steeds zwakker door politieke druk en praktische maatregelen vanuit het buitenland.

De in 1945 in Montenegro als boerenzoon geboren Karadzic studeerde medicijnen in Sarajevo, waar hij het tot psychiater bracht. Zijn collega's omschreven hem als dominant maar beminnelijk. In zijn vrije tijd schreef hij gedichten, die toen al een sfeer van Servisch patriottisme ademden.

In 1990 verscheen hij op het politieke toneel als leider van de Servische Democratische Partij (SDS). Karadzic was een van de oprichters van die partij. Bij de eerste verkiezingen met meer partijen -mogelijk geworden door de val van het communisme- kreeg hij vrijwel alle stemmen van de Bosnische Serviërs. Met een dergelijke machtsbasis kon hij zich ontpoppen als een bizar politicus, die bloedbaden goedpraatte.

In 1991 kondigde hij al een „onontkoombare etnische en religieuze oorlog” in Bosnië aan. Op 5 januari 1992 benoemde hij zichzelf tot president van de Bosnische Serviërs. Hij had maar één doel: afscheiding van Bosnië en vereniging met Servië en Montenegro. Hij genoot lange tijd de onvoorwaardelijke steun van de toenmalige Servische president Milosevic, maar Karadzic' aanhoudende weigering in te stemmen met welk vredesvoorstel dan ook leidde tot een breuk.

Beloften deed Karadzic genoeg, maar hij kwam er even gemakkelijk van terug. Zijn uitspraken waren zo vaak duidelijk onwaar, dat sommigen hem een „pathologisch leugenaar” of „praktizerend psychopaat” noemden. Toch was het beeld dat hij schetste, consequent: dat van de Serviërs als slachtoffer van de godsdienstige oorlog van de moslims. De buitenwereld had er weinig begrip voor, maar het tuwde zijn populariteit in eigen gelederen op tot grote hoogte.

In nauwe samenwerking met zijn legercommandant Ratko Mladic (ook aangeklaagd wegens oorlogsmisdrijven) begon hij een etnische zuivering van „zijn” deel van het land. Tijdens de val van Srebrenica, een moslim-enclave die door Nederlandse blauwhelmen werd 'beschermd', werden in juli 1995 duizenden moslim-mannen en -jongens gedood.

Hoe Karadzic van een aimabel psychiater tot een bloeddorstig politiek leider is geworden, is een vraag die nog niemand heeft kunnen beantwoorden. Een oud-collega vroeg zich af of het kwam door zijn arrestatie in 1985 wegens fraude, die tot gevolg had dat hij zijn beroep niet meer mocht uitoefenen. „Het lijkt wel alsof hij zijn criminele verleden heeft getransformeerd in een gevoel van grootheidswaanzin.”

Hoewel Karadzic in juli 1996 onder internationale druk beloofde al zijn functies in de Republika Srpska en de SDS op te geven, bleef hij in het Servisch deel van Bosnië een machtsfactor van belang. Hij had niet alleen achter de schermen alle politieke touwtjes in handen, maar hij beheerste de economie door zijn betrokkenheid

en enkele grote bedrijven. Hij verdiende miljoenen dollars met illegale handel in onder meer benzine, sigaretten, alcohol en koffie.

Zijn macht begon pas af te brokkelen nadat zijn partij in november 1997 de vervroegde verkiezingen verloor. In januari van het jaar daarop werd uiteindelijk het gematigde kabinet-Dodik gevormd dat steeds meer greep kreeg op het land.

Ook binnen de SDS nam Karadzic' invloed af. Dat leidde eind 2000 tot de belofte van de ultranationalisten om te gaan samenwerken met het Joegoslavië-Tribunaal. In mei 2001 kondigde het centraal comité van de regeringspartij SDS aan dat het lidmaatschap van Karadzic was verlopen, „omdat hij niet meer aan partijactiviteiten deelneemt.”

(ANP)

zie ook:

Karadzic woonde en werkte in Belgrado

Karadzic leeft jarenlang vermomd

Nabestaanden krijgen weer hoop

Radovan Karadzic gearresteerd

REACTIES Deze discussie is gesloten - het is niet mogelijk om op dit artikel te reageren

reactie op: sander-amsterdam

Het is weer hetzelfde hypotetische verhaal zoals gewoonlijk van links. Als, als, als... Maar zo is het niet gegaan. De feiten spreken voor zich. Ook als die jou niet aanstaan! Links, rechts, moslim of niet. De feiten kan zelfs links niet verdraaien.

Tjongejonge, daar zijn we weer. Het linkse complot. Feiten verdraaien doet iedereen. Zowel links als rechts. Links vergoelijkte Salin. Rechts vergoelijkte de rechtse milities in Colombia. Welkom in de echte wereld.

[Citeer]

Daisy - Gouda - 23/07/08 - 11:00:55 2466156

reactie op: walter-zwartewaal

Lees beide inzendingen nog maar 's aandachtig door, zowel die van WTB alsook mijn antwoord daar op. Ik denk nl. dat jou de diepere betekenis van mijn inzending volledig ontgaat.

Dus verder ingaan op je reactie op mij doe ik daarom ook maar niet.

Altijd fijn, discussieren met een helderziende.

[Citeer]

Daisy - Gouda - 23/07/08 - 10:58:30 2466151

reactie op: WTB-R'dam

Bijna... Als we dan ook meteen de Westerse politieke kliek, die destijds donders goed wist wat zich daar voordeed, ook laten voorkomen zijn we er helemaal met dat recht. Maar zo heeft het nog nooit gewerkt in de geschiedenis; het is namelijk altijd "survival of the fittest," nu even "wij" dan weer eens "zullie"... So, what else is new?!

Het is helemaal geen 'survival of the fittest' anders hadden de serveer gewonnen. Het heeft alles te maken met politieke correctheid. Nu is multi-kulti in en moeten de moslims beschermd worden zelfs al zijn ze evenveel

voor het leed verantwoordelijk. Daarom wordt er door de westerse wereld ingegrepen. Als de wind een andere richting had opgewaaid had het westen niks gedaan.

[Citeer]

sander - amsterdam - 23/07/08 - 09:24:39 2467828

reactie op: sander-amsterdam

Er zijn ook genoeg moslims die ook geschoten hebben (op andere tijdstipen) maar die hoeven niet voor te komen. Dat is alles behalve rechtvaardig. Het meten met 2 maten wordt door degenen gedaan die nu Karadzic voor het gerecht slepen.

Bijna... Als we dan ook meteen de Westerse politieke kliek, die destijds donders goed wist wat zich daar voerde, ook laten voorkomen zijn we er helemaal met dat recht. Maar zo heeft het nog nooit gewerkt in de geschiedenis; het is namelijk altijd "survival of the fittest," nu even "wij" dan weer eens "zullie"... So, what else is new?!

[Citeer]

WTB - R'dam - 23/07/08 - 09:05:23 2467773

reactie op: Daisy-Gouda

Ja ja. Iemand die mensen laat afschieten ter verantwoording roepen vind jij overdreven. Tenzij moslims de daders zijn natuurlijk. Dan vind je het ineens reuze rechtvaardig. Met twee maten meten noemen wij dat.

Er zijn ook genoeg moslims die ook geschoten hebben (op andere tijdstipen) maar die hoeven niet voor te komen. Dat is alles behalve rechtvaardig. Het meten met 2 maten wordt door degenen gedaan die nu Karadzic voor het gerecht slepen.

[Citeer]

sander - amsterdam - 22/07/08 - 22:43:37 2467427

reactie op: Loesje-Katwijk aan Zee

Volgens mij kon jij zo voor zijn rechterhand doorgaan. Je reactie is doordrenkt van haat verpakt in een wat genuanceerd pakketje. Bah! Volgens mij is elke moslim in jouw ogen altijd de schuldige, no matter what. Ook al zouden ze met miljoenen afgeslacht worden, dan had jij daarvoor nog een verklaring. Volgens mij zit je hier verkeerd, de recht-extremisten hebben een eigen website.

Het is weer hetzelfde hypotetische verhaal zoals gewoonlijk van links. Als, als, als... Maar zo is het niet gegaan. De feiten spreken voor zich. Ook als die jou niet aanstaan! Links, rechts, moslim of niet. De feiten kan zelfs links niet verdraaien.

[Citeer]

sander - amsterdam - 22/07/08 - 22:41:28 2467422

De rol van de Bosniërs wordt onderbelicht.

Waren het geen Bosnische huurlingen die in het terroristische huurlingenleger van de UCK samen met hun Afghaanse, Saoedische,

Albanese en Croatische moslim bondgenoten

eveneens ernstige misdaden tegen de Servische bevolking pleegde? Het UCK leger dat gefinancierd werd door de Albanese maffia met aan het hoofd de 'capo di tutti capi' Hasim Thaci.

[Citeer]

Job - Moscow - 22/07/08 - 22:37:59 2467411

reactie op: Daisy-Gouda

Dat is zo. Maar dat betekent niet dat je dan maar helemaal moet ophouden oorlogsmisdadigers te berechten.

Prima, maar dan kun je niet zeggen dat er Recht gedaan is. Eerste voorwaarde: De Wet moet voor iedereen gelijk zijn. Zolang dat niet het geval is kan er geen Recht gedaan worden. Dat is gewoon een grondbeginsel. Iedere veroordeling mag dan wel een zege voor de rechtsuitvoering heten maar zolang niet a.d. eerste voorwaarde voldaan is, blijft het schijnRecht.

[Citeer]

scepticusje - Zaanstad - 22/07/08 - 20:58:05 2467161

reactie op: Sandokan007-Rotterdam

Hij is in 2003 veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en die straf heeft hij al in zijn voorarrest uitgezeten. Dit geeft u ook toe. Dus welke feiten worden door mij verdraaid ?

GEEN !!

Dit is meer een geval van niet de hele maar de halve waarheid vertellen. Niet zo netjes. Zie:

www.ad.nl/buitenland/2418774/Leider_Srebrenica_vrijgesproken.html

[Citeer]

Verbaasde - Lezer - 22/07/08 - 20:51:06 2467146

reactie op: walter-zwartewaal

Lees beide inzendingen nog maar 's aandachtig door, zowel die van WTB alsook mijn antwoord daar op. Ik denk nl. dat jou de diepere betekenis van mijn inzending volledig ontgaat. Dus verder ingaan op je reactie op mij doe ik daarom ook maar niet.

DE straf is DE DOODSTRAF
oog om oog tant op tant
Daar na Oordeeld God

[Citeer]

jan Bos - Bunschoten - 22/07/08 - 18:41:57 2466873

1-10 | 11-20 | 21-30 | 31-40 | 41-50 | 51-60 | 61-70 | 71-80 | 81-88 | Alle

Sagittarius

Van: "R Despotovic" <despot@telfort.nl>
Aan: "Stephan K" <srebrenica.historical.project@gmail.com>; "Nico Steijnen" <sagitar@hetnet.nl>; "Jenny Ligtenberg" <jenny1@scarlet.nl>
Verzonden: dinsdag 22 juli 2008 19:26
Onderwerp: Fw: Who is captured by Nato collaborators in Belgrade - "a murderous egalomaniac or a war hero"

<http://www.theaustralian.news.com.au/story/0,25197,24058278-2703,00.html>

Murderous egalomaniac or war hero

The Australian, 22 July 2008

RADOVAN Karadzic is seen widely as a murderous megalomaniac with a twisted view of history and his supposed destiny as a leader of the Bosnian Serbs.

The capture of Karadzic, 63, one of the world's most wanted men, ended a 13-year manhunt for a genocide suspect said to have resorted to elaborate disguises to elude authorities.

Bosnian Croats and Muslims, against whom Karadzic waged a barbaric campaign of "ethnic cleansing" in the early 1990s, have no doubt that he is one of the monsters of the 20th century.

But for many Serbs he remains a hero of the 1992-1995 war which followed Bosnia's independence from the Yugoslav federation, a man who stood up to age-old enemies and great powers and carved out a separate Serb homeland.

The former chief UN war crimes prosecutor, Carla Del Ponte, repeatedly accused the Bosnian Serbs in their postwar statelet of Republika Srpska of obstructing efforts to apprehend him.

So powerful was his underground network of supporters and loyalists, foreign peacekeepers responsible for his arrest were accused for years of gingerly tiptoeing around his most likely haunts.

The worst crimes on his indictment are the 43 month siege of Sarajevo in which 10,000 civilians were killed, and the massacre of more than 7,000 Muslim males in the eastern Bosnian town of Srebrenica in July 1995.

In the bitter war against Bosnia's Muslim-led government, he is said to have orchestrated the ethnic cleansing in which more than a million non-Serbs were driven from their homes in villages where they had lived for generations.

The expulsions were accompanied, according to international observers, by widespread killings and up to 20,000 rapes in a calculated program of terror that left the international community both shocked and impotent to respond.

Karadzic, with his thick shock of grey hair, became a familiar sight to television viewers around the world in the 1990s, when his contempt for diplomacy and cynical manipulation of United Nations' peacemaking efforts exasperated foreign negotiators.

He was a close ally of late Serbian president Slobodan Milosevic, and the pair cooperated militarily and politically to confuse the Serbs' enemies, not just on the battlefields but also in the halls of diplomacy.

A psychiatrist by training, Karadzic also likes to writes children's poetry, theatre plays and Serb folk

in his spare time, boosting his standing among nationalistic Serbs.

Born on June 19, 1945, in the poor Montenegrin village of Petnjica, Karadzic was five years old when he first met his father. The elder Karadzic had been jailed for his activities with the Chetniks, Serb royalists who fought both the Nazis and the communist Partisans in World War II.

Karadzic's family found themselves outcasts in communist post-war Yugoslavia, and they moved to the northwestern Montenegrin town of Niksic near the Bosnian border.

In 1964 Karadzic went to Sarajevo to study medicine and later served a year in prison for fraud, although he claimed that his conviction was due to his anti-communist activities.

It was not until 1990 that he discovered his talent for politics and founded the nationalist Serb Democratic Party, which remains on the Bosnian Serb political scene to this day.

His plans for Bosnia's division were well advanced by the time the March 1992 referendum on Bosnian independence - boycotted by Serbs - gave him the excuse to unleash his military forces.

Despite dramatic initial success, he ran into trouble in 1993 when he defied his patron, Milosevic, and rejected a plan for a Bosnian settlement.

Milosevic sidelined him during negotiations that culminated in the Dayton peace accords of 1995, and he was banned from appearing in public in July 1996.

After his fall from grace and his indictment by the UN war crimes court at The Hague, he is believed to have spent most of his time hiding in remote Serb villages along the borders between Bosnia and Serbia-Montenegro.

He evaded numerous NATO and later European Union peacekeeping force raids to catch him despite a \$US5 million (\$5.15 million) reward that the US State Department offered for information leading to his arrest.

AFP, AP

Sagittarius

Van: "Andy Wilcoxson"
Aan: <nico.s@slobodan-milosevic.org>
Verzonden: woensdag 23 juli 2008 4:57
Onderwerp: Karadzic Defense Committee
Dear Nico,

Radovan Karadzic is now in need of a defense committee. How would you like to help me start one? I think I can get a good group started in the USA. The political orientation of the committee will be completely different from the ICDSM. The people on the committee primarily will not be leftists. The Serbian cause has always had more sympathy on the right than the left in the USA, and the committee will reflect that. I think the ICDSM was politically isolated because it was headed by Ramsey Clark and the crowd from the IAC (they scared away the right). You'll notice that they dropped the Serbian cause as soon as Milosevic was dead. The ICDSM evaporated – they didn't even bother to renew their website. The people I want to get on this committee will be principled and hard working and that's why I'm asking you to participate.

Best regards,
Andy

Sagittarius

Van: <WOUDENBERG1@cs.com>
Aan: <WOUDENBERG1@cs.com>
Verzonden: woensdag 23 juli 2008 23:59
Onderwerp: Russische politici veroordelen aanhouding
Russische politici veroordelen aanhouding Karadzic

(Novum/AP) - De Servische regering heeft Radovan Karadzic alleen gearresteerd omdat ze aansluiting wil vinden bij het Westen. Bovendien is het Joegoslaviëtribunaal partijdig en kan Karadzic een eerlijk proces daarom wel vergeten. Die mening heeft een aantal Russische politici woensdag geuit.

Het officiële Russische standpunt is dat Servië met de geplande uitlevering van Karadzic aan het tribunaal in Den Haag zijn verplichtingen aan de VN nakomt. Maar minister van buitenlandse zaken Sergej Lavrov liet op televisie geen misverstand bestaan over wat hij van het tribunaal vindt: "Het proces zal objectief moeten verlopen, zonder de politieke invloeden die in het eerdere werk van het tribunaal zichtbaar waren."

Een groot aantal prominente Russische politici is van mening dat de aanhouding van Karadzic politiek gemotiveerd was en dat hem in Den Haag geen rechtbank, maar een **poppenkast** wacht. Rusland heeft vanouds sterke banden met Servië.

Volgens de leider van de Communistische Partij, Gennady Zjoeganov, is Belgrado door politieke, economische en journalistieke krachten in het Westen op een grove manier onder druk gezet. En volgens Viktor Linnik, hoofdredacteur van weekblad Slova, is het Joegoslaviëtribunaal gevaarlijk partijdig en anti-Servisch.

De leider van de sociaal-liberale Jablokopartij, Sergej Mitrochin, zei dat de belangrijkste reden voor de aanhouding van Karadzic was dat de Servische regering lid wil worden van de Europese Unie. De EU heeft inmiddels inderdaad gezegd dat de arrestatie een belangrijke drempel wegneemt. **Volgens Mitrochin is het aanzien van het tribunaal bovendien bezoedeld door de dood van de voormalig Joegoslavische president Slobodan Milosevic.**

Rusland en het Westen liggen regelmatig met elkaar overhoop als het gaat om Servië. Onlangs nog ontstonden er spanningen om Kosovo, dat zich tegen de zin van Moskou onafhankelijk verklaarde van Servië.

23-07-2008 21:43

© 2007 CompuServe i.s.m. Novum

Sagittarius

Van: "R Despotovic" <despot@telfort.nl>
Aan: "Stephan K" <srebrenica.historical.project@gmail.com>; "Nico Steijnen" <sagitar@hetnet.nl>; "Jenny Ligtenberg" <jenny1@scarlet.nl>
Verzonden: zondag 20 juli 2008 3:02
Onderwerp: Dutch soldiers sued by survivors of Massacre at Srebrenica

Dutch soldiers sued by survivors of Massacre at Srebrenica.

The Big Question: Why are Dutch soldiers being sued for the massacre at Srebrenica?

By Paul Vallely, Associate Editor
 Thursday, 19 June 2008

Why are we asking this now?

Relatives of the dead have brought a civil action alleging that the Dutch state is liable for the deaths of 8,000 Muslim civilians who were executed when Bosnian Serb forces overran the town during the Bosnia War in July 1995. It was the worst atrocity in Europe since the Second World War. The case, which has been three years coming to court, is being heard in The Hague this week. Relatives have demanded \$1bn compensation.

What happened?

Srebrenica was a UN safe-haven where thousands of Bosnian Muslims from surrounding villages had gathered for protection by UN peacekeepers from the Dutch army in 1995. But when Serb forces attacked, the Dutch soldiers put up little resistance. The Dutch forced the Muslims out of a UN military base in the town and handed them over to Bosnian-Serb troops. The women, boys and old men were deported. But men of fighting age, 16-60, were rounded up by Serbian troops and paramilitaries under the command of General Ratko Mladic and massacred.

Why didn't the Dutch repel them?

There were just 400 lightly armed Dutch infantry ? no match for thousands of Serbs backed by armour and artillery. The 10sq km area was impossible to defend with small arms and so few troops. That said, the Dutch denied Bosnian Muslim fighters the return of weapons they had surrendered to the peacekeepers, although they could not have defended Srebrenica for long in the face of a concerted attack.

Instead, the Dutch Commander, Colonel Ton Karremans, urged the Bosnians to withdraw from defensive positions south of Srebrenica where he believed that Nato aircraft would soon be launching air strikes against the advancing Serbs. But the air strikes never came and the Serbs took 30 Dutch soldiers hostage.

Why weren't there Nato airstrikes against the Serbs?

Because the Nato HQ in Sarajevo said the request for close air support had been submitted on the wrong form. By the time it was resubmitted, Nato planes had returned to base in Italy to refuel. It has also been said that senior Dutch military officials over-ruled the request, fearing their soldiers could be hit by "friendly fire". So Colonel Karremans did a deal, exchanging about 5,000 Muslims who had been sheltering at the Dutch base at Potocari in return for the Dutch hostages. He was filmed drinking a toast with General Mladic, who promised that the Muslims' safety would be guaranteed if they handed over their weapons.

A few days later, the Dutch Blue Helmets were ordered by their government to leave Srebrenica. Mladic was later witnessed supervising the executions.

Did the Dutch know that people were to be murdered?

They certainly knew that there had been a few summary executions. Dutch troops witnessed definite signs that the Serbs were murdering some Bosnian men. One saw an actual murder and reported it to a United Nations military observer who was impeded by Serb troops when he went to investigate. But the Dutch could have had little idea of the scale of the carefully orchestrated mass executions which followed. Men were held in schools or warehouses and then loaded on to buses or trucks and taken to isolated killing fields. There, they were taken off the trucks in small groups, lined up and shot. The crime was labelled a genocide by the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia set up by the UN to try war crimes committed during the conflict.

What do the Dutch say?

There was much soul-searching in the Netherlands when the truth emerged. An official Dutch report found in 2002 that the government had sent its peacekeepers on an "impossible" mission. The entire Dutch government resigned.

But the Netherlands insists its troops were abandoned by the UN, which had liability for the acts of the Dutch battalion. "The Dutch state made available soldiers for the peacekeeping mission, to keep apart fighting parties," its lawyers told the court. "The fact they didn't succeed does not mean they are liable for the atrocities." Only the UN, they argued, should be liable for compensation. More controversy was provoked in 2006 when the Dutch government awarded those who served in Srebrenica an insignia in "recognition for their behaviour in difficult circumstances".

So was it the UN's fault?

The UN admitted in a report issued by the secretary general in 1999 that it had failed adequately to protect the Muslims of Srebrenica from mass murder. But it said that none of its officials could be held responsible and invoked its legal immunity.

What do the Serbs say?

At the time they argued that they attacked the town because its safe-haven status was being abused by the Muslims to launch counter-offensives against Serb forces and that the UN was failing to stop this. But Dutch troops say there was no evidence for this beyond the odd raid on Serb villages to find food for the besieged town after the Serbs had refused access for humanitarian convoys.

A report by the government of Republika Srpska exonerated its troops but later Serb officials acknowledged that their security forces planned and carried out the mass killing. In 2004 Paddy Ashdown, the UN's High Representative in the area, forced the Republika Srpska government to investigate. It produced a report which confessed that 8,731 men were missing and 7,800 were known to have died in the planned mass murder. Its president issued an official apology.

What do the relatives of the dead say?

That their loved ones were "exposed to the enemy" in contravention of Bosnian law, European law, the Geneva Treaty and the international treaty on genocide. They accuse the Dutch of negligence saying "they had a humanitarian assignment, but acted contrary to their instructions".

What happened to the killers?

In April 2007, a Serbian war crimes court sentenced four members of a paramilitary group to a total of 58 years in prison for executions in Srebrenica. General Radislav Krstic, who led the assault on Srebrenica with General Mladic, was convicted by the International Criminal Tribunal of aiding and abetting genocide and was jailed for 35 years. Former Serb president Slobodan Milosevic, accused of genocide for crimes which included the Srebrenica massacre, died while on trial in 2006. Mladic is still at large.

Were the Dutch really to blame for the Srebrenica massacre?

Yes...

- * They bungled the military operation to hold off the Serbs by not calling in Nato airstrikes in time
- * They refused to re-arm the Bosnian Muslims as the Bosnian Serbs moved on Srebrenica
- * They were naive in handing over Muslim refugees to Serb commanders falsely promising them safety

No...

- * Serb political leaders with genocidal policies and a ruthless Serb military are the real villains
- * The United Nations did not give sufficient backing to the handful of Dutch troops on the ground
- * Dutch troops did their best but their "impossible mission" was doomed to failure

Monsterproces moet gezicht Carla del Ponte redden

door CAREL GOSELING, dinsdag 11 juli 2006 | 07:06 | Laatst bijgewerkt op: vrijdag 08 juni 2007 | 18:27

11 JULI 2006 - DEN HAAG - Radovan Karadzic, oud-president van Bosnisch-Servië, Ratko Mladic, stafchef van het Bosnisch-Servische leger en Zdravko Tolimir, diens plaatsvervangend commandant. Het monsterproces tegen zeven aangeklaagden wegens hun aandeel in het Srebrenica-drama uit 1995, dat vrijdag bij het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag begint, gaat niet zozeer om de aanwezigen maar om de afwezigen.

Elf jaar nadat duizenden - in de aanklacht wordt gesproken over meer dan zeventuizend - moslims uit Srebrenica door de Bosnische Serviërs (leden van de Zvornik-brigade en het Drina-korps) omgebracht werden, staan de zeven terecht. Door hun zaken te bundelen tracht hoofd aanklaagster Carla del Ponte niet alleen maximaal publicitair effect te verkrijgen, zij hoopt tevens op een snelle veroordeling. Alleen dan kan zij haar werk, tenminste voor de buitenwereld, nog enigszins succesvol afsluiten. Het feit dat de drie hoofdverdachten er niet zijn, legt een zware hypotheek op de rechtsgang.

In de aanklacht worden Karadzic en Mladic immers als de aanstichters genoemd van de operatie, die het ontdoen van de regio Srebrenica van moslims tot doel had. Een actie die niet alleen als volkerenmoord te boek staat, maar ook gepaard ging met gerichte en willekeurige moorden, deportatie, gedwongen vertrek en willekeurige vervolging. Er was niet alleen sprake van een criminele onderneming, de betrokkenen zijn ook individueel verantwoordelijk.

De moslims uit Srebrenica werden naar Bratunac gevoerd om vandaaruit elders in de omgeving te worden omgebracht. Dat gebeurde gewoon langs de weg of langs een rivier, maar ook in een fabriekshal, in scholen, op een boerderij, in een cultureel centrum en zelfs in een ziekenhuis. Soms met meer dan duizend mensen tegelijk, verdeeld over hoogstens twee dagen. Wie de aantallen vermoorden in de aanklacht optelt, komt tot 7623. Dat aantal acht de aanklager tenminste bewezen.

Willekeurige moorden

Opvallend is dat ook 29 willekeurige moorden worden vermeld, die plaatsvonden bij het kamp van de VN-vredesstroepen in Potocari/Srebrenica, waar de Nederlandse blauwhelmen (Dutchbat) zaten. Negentien lijken werden op 12 juli 1995 ontdekt, twaalf de dag erna. Elf werden gevonden bij het zogenoemde 'witte huis', het pand waar de Bosnische Serviërs moslims 'ondervroegen'. Dutchbat-militairen gingen er destijds kijken maar constateerden geen misdaden, verklaarden zij later. De aanklagers van het Joegoslavië-tribunaal denken daar anders over.

Met hun aanklacht tonen zij pijnlijk aan hoe angsthazig Dutchbat was toen soldaten de lijken ontdekten. Foto's ervan verdwenen op mysterieuze wijze, hogergeplaatsten deden niets op het moment dat ondergeschikten melding maakten van hun vondst. Nu staan ze keurig opgesomd, zonder spoor van twijfel. De zeven aangeklaagden moeten zich ook verantwoorden voor het ruimen van vier massagraven en het herbegraven van de lijken op dertig andere locaties tussen 1 augustus en 1 november 1995.

Hoe lang het proces gaat duren is onduidelijk en ook over de straffen valt niet veel te zeggen. Voor Srebrenica zijn tot nu toe zes man veroordeeld. Drazen Erdemovic kwam er het best van af: hij kreeg vijf jaar cel wegens zeventig moorden en betrokkenheid bij het ombrengen van nog eens honderden anderen. Hij is sinds 2001 vrij man. Het zwaarst gestraft werd Radoslav Krstic: 35 jaar cel voor hulp bij genocide en moord. In een Britse cel zit hij zijn tijd uit.

Indien veroordeeld zullen de meesten van de zeven kunnen rekenen op ongeveer twintig jaar cel. Zij hebben wel één groot voordeel: zij kunnen alle verantwoordelijkheid afschuiven op de afwezige Karadzic en Mladic - 'ik volgde slechts orders' - en op de in maart overleden Servische ex-president Slobodan Milosevic.

Bovendien: op 1 januari 2010 sluit het tribunaal zijn poorten en moeten alle lopende zaken, inclusief hoger beroepen, afgerond zijn. Tijdrekken kan dus lonend zijn, en dat weet Del Ponte ook. Zij zal dan ook alles op alles zetten om de zeven zo snel mogelijk veroordeeld te krijgen.

Eén probleem voor haar is dat de rechter Carmel Agius is, die de leider van de Bosnische moslims, Naser Oric, onlangs tot twee jaar cel veroordeelde waar achttien jaar was geëist. Volgens Agius waren de omstandigheden in Srebrenica zodanig dat Oric zijn wandaden niet aangerekend konden worden. Een voorteken?

(1) Postvak

Iemand Is Stiekem Verliefd Op Je! Ontdek Wie.

www.YourLoveRevealed.com/nl

19-sept 2008

voorbeelden van het werk van
DE EXPEDITIE

VOORBEELDEN van werk dat de 'Expeditie' uitvoerde.

Abel en Magda lichten hun visie en kijk op de toekomst toe.

- **Contactgolf.** Nadat Irak eind 1991 Koeweit was binnengevallen, werd de samenleving gemanipuleerd richting oorlogsbereidheid. Het beeld werd geschapen dat Irak een lege woestijn was met daarin een gevaarlijke Saddam Hussein. Het besef dat er mensen woonden was ver weg. Het diende als vervangend vijandsbeeld na het wegvallen van het ijzeren gordijn. De 'Expeditie' nam het initiatief om tegenwicht te bieden aan de massale mobilisatie van publieke opinie, islamofobie, geld en goederen. Een belangrijk deel van de actie was het doorbreken van die anonieme benadering. Er ging een oproep uit aan mensen in Nederland om een brief of groet te sturen aan iemand in Irak. Aan een collega, of anderszins in overeenkomstige positie: van student naar student, van schoenwinkelier naar schoenwinkelier van oma naar oma, van predikant naar imam enz. In de oproep werd mensen gevraagd zelf contact te zoeken voor vertaling in het Arabisch. Een delegatie ging naar Bagdad en leverde persoonlijk de 1400 brieven en berichten af. De reacties in de meeste Nederlandse media en politiek waren negatief. We hadden duidelijk een snaar geraakt. Bij 'DE EXPEDITIE' sneuvelde een ruit. De bombardementen vanuit het westen gingen, zoals verwacht door, maar de actie heeft zonder meer een bewustmakend effect gehad.

- **Werkgroep Nederland-Srebrenica.** Twee maanden na de oorlog in Bosnië waren Magda en Abel in Tuzla om trainingen te geven aan verschillende organisaties van Tuzla Citizens Forum. Duizenden overlevenden van de val van Srebrenica liepen er op straat. Bewust van de Nederlandse verantwoordelijkheid vroegen Abel en Magda om een ontmoeting met Fatima Husseinovic, de toenmalige voorzitter van de organisatie van vrouwen van Srebrenica. Zij vertelde uren lang over haar ervaringen gedurende de oorlog en tijdens de val van Srebrenica en de deportatie. Aan het eind zei zij: 'het is zo goed om dit aan Nederlanders te vertellen'. Het werd duidelijk dat er een half jaar na de val van Srebrenica, nog geen contact met Nederlanders was. Minister Pronk was bekend. Er kwamen wel ambtenaren om hulp te regelen, maar die vroegen nooit 'Hoe is het met je?' Nederlandse volksvertegenwoordigers waren er niet geweest. Na thuiskomst stelden we in een brief aan alle 150 Tweede-Kamerleden, dat contact maken met de overlevenden het minste is wat je kan doen, hoe je ook denkt over schuld en verantwoordelijkheid. In de brief vroegen we de kamerleden ook daarin volksvertegenwoordiger te zijn. Slechts 1 parlementariër reageerde. Het maakte de houding van de Nederlandse politiek schrijnend zichtbaar. We lieten het er niet bij zitten. We gaven lezingen in het land. Na een jaar was het zover dat we de Commissie Buitenlandse Zaken overtuigden alsnog tijdens een geplande reis contact met overlevenden in hun programma op te nemen en we organiseerden dat in september 1997 een delegatie van vrouwen van Srebrenica naar Nederland kwam. Zij verbleven 10 dagen in de 'EXPEDITIE' en hadden een vol programma, waarin onder meer ontmoetingen met Dutchbatters plaats vonden. Hiermee was ook de Werkgroep Nederland-Srebrenica ontstaan. Veel activiteiten volgden. Grootste activiteit was het project Civiele Buitenlandse Aanwezigheid. Gedurende drie jaar zorgden we in de periode van terugkeer van de overlevende Bosniaks voor de aanwezigheid van Nederlandse (later ook Engelse) vrijwilligers. Ze waren ieder 2 maanden in Srebrenica. Gemiddeld waren er 8 vrijwilligers en twee Nederlandse coördinatoren. Bijdragen aan vermindering van de spanning in de periode van terugkeer

was de kern van het werk. Elke vrijwilliger deed waar zij/hij goed in was. Creatieve activiteiten, muziek, sport, klussen, gezondheidszorg fungeerden als kruiwagen tot contact. Tijdens deze periode startten we ook het project 'Muziekbus' waarvoor we samenwerking zochten met 'Musicians without Borders'. Na drie jaar was er in Srebrenica veel veranderd. De situatie was redelijk en we vonden voortzetting van de permanente aanwezigheid niet nodig. Vrijwilligers werden op een projectmatige basis uitgezonden, bijvoorbeeld voor culturele, creatieve zomerweken waarin vrijwilligsters uit de wereld van dans, muziek, theater en beeldende vorming gedurende drie weken met kinderen werken. Er is weer een voetbalclub, er wordt weer volksoedans.

De 'EXPEDITIE' was de centrale plek voor dit project waar met ons veel mensen tijd en energie in stopten.. Meer dan 100 vrijwilligers kwamen op sollicitatiegesprek en werden gedurende weekenden voorbereid. Voor meer informatie over dit deel van ons werk verwijzen we naar de site:
www.nederland-srebrenica.nl

- **Schiphol-brand.** De brand zelf is te beschouwen als een verschrikkelijk ongeluk. Schokkender want onmenselijk was het vervolg, waarin de overlevenden van de buitenwereld werden afgesloten. Bezoek aan de slachtoffers in de gevangenis werd praktisch onmogelijk gemaakt. Wij hebben hierop actie ondernomen met als resultaat dat in de gevangenissen in Zeist en Amsterdam bezoek wel mogelijk werd. We botsten tegen de in weigering volhardende minister en met name tegen de ambtenaren op. De mensen die wel bereidwillig waren en bezoek mogelijk maakten deden dit op voorwaarde dat het stilgehouden werd. Ze waren bang voor ontslag.
- **Kabbala** de westerse bewustwordingsweg. Sinds begin jaren tachtig verdiept Magda zich in de kabbala, aanduiding voor de van oorsprong joodse mystiek. De klassieke kabbala baseert zich op de bijbel en houdt zich bezig met de combinatie van ontwikkeling van bewustzijn en de bijbel. Met behulp van het